

ETELÄ-KUOLA - LÄHELLE KAUVAS

Matkaopas Murmanskin alueen eteläosaan

Jussi Konttinen

ETELÄ-KUOLA

- LÄHELLE KAUAS

Matkaopas Murmanskin alueen eteläosaan

Jussi Konttinen

2008

Tämä kirja on tuotettu EU:n rahoittamassa Interreg-Tacis yhteishankkeessa “LapKola 2 – Rajat ylittävän matkailuelinkeinon kehittäminen Lapissa ja Etelä-Kuolan alueella”. Hanke kuuluu Interreg III A North Kolarctic naapuruusohjelmaan. Hankkeen hallinnoijana toimii Finnarents, joka on Rovaniemen ammattikorkeakoulun ja Lapin yliopiston yhteinen hankeysikkö.

Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C nro 18

ISSN: 1239-7741

ISBN: 978-952-5153-75-0

Kannen suunnittelu: Milla Hirvaskari ja Suvi Kuusniemi

Kannen kuvat: Milla Hirvaskari, Jussi Konttinen ja Jaakko Ikävalko (etukansi), Nikolai Maksimov, Jussi Konttinen ja Ilkka Kauppinen (takakansi)

Kirjan kuvat: Jaakko Ikävalko, Ilkka Kauppinen, Nadežda Kolupajeva, Jussi Konttinen, Nikolai Maksimov, Niko Väistö

Kartat: Mark Kalinin ja Jussi Konttinen

Rovaniemi 2008

Kalevaprint, Oulu

SISÄLLYSLUETTELO

Etelä-Kuolan kartta	6
Esipuhe	9
I. Käytännön tietoa	13
Miksi Etelä-Kuolaan?.....	13
Alue ja väestö.....	14
Ilmasto.....	15
Luonto.....	16
Miten matkaan?.....	19
Milloin matkustaa?.....	25
Viisumi ja rekisteröinti.....	25
Matkustusrajoitukset.....	26
Aika.....	26
Kieli.....	27
Raha ja kustannukset.....	27
Mitä mukaan?.....	27
Missä yöpyä?.....	28
Missä syödä?.....	28
Saunaan.....	29
Ostokset.....	29
Aluekartat.....	29
Puhelin ja internet.....	30
Vaarat.....	32
Kalastus ja metsästys.....	32
Aktiiviloma.....	33
Matkalukemista suomeksi.....	35
Kuinka Etelä-Kuolaan pääsee?.....	36
Miten Etelä-Kuolassa liikutaan?.....	39
Välimatkatalukko.....	42
Kartta: Etelä-Kuola.....	45
2. Alakurtti	46
Raja.....	46
Rajavyöhyke.....	46
Rajalta Alakurttille.....	47
Sallatunturi.....	48
Sallansuon entinen kirkonkylä ja hautausmaat.....	48
Kairala ja Kuolajärvi.....	50
Vuorijärvi.....	51
Kutsajoen luonnonsuojelualue.....	51
Tuntsajoki.....	54
Alakurtti.....	54
Alakurttilta Kantalahteen.....	56
Verman.....	56
Zaretšensk.....	57

3. Kantalahti	58
Pietari-Murmansk-tie	58
Lomakylä Kanda-Viking	59
Vitino	59
Knäsöi ja Zelonoborsk	59
Lesozavodski	60
Kouta	60
Kantalahti.....	61
Statoil-keidas.....	67
Kantalahden luonnonpuisto.....	67
Vienanmeri	68
Vienanmeren sukellus	69
Tie Kantalahdesta Varzugaan	69
Kantalahden seudun tunturit.....	70
Seidat	70
Jatulintarhat.....	72
Luvenga	73
Kolvitsa.....	73
Kartta: Kantalahti	75
Kuvat	77
4. Umba ja Turjanrannikko	97
Porjanlahti.....	97
Kanozero-järven kalliopiirrookset.....	97
Tie Umbasta Kirovskiin	98
Umba	98
Pomorit	101
Tonja Tetrina ja Turjanniemi.....	102
Kuzreka	104
Olenitsa.....	104
Kaškarantsy	104
Ametistikalliot.....	105
Varzuga	105
Kuzomen ja hiekka-aavikko.....	107
Vienanmeren rannikko Varzugansuulta Tšavangaan	108
Tšavanga.....	109
Kyttyrälöhi	111
Tšavangasta Tetrinoon.....	113
Karhujen honeymoon	113
Tetrino	114
Tetrinosta itään.....	114
Laskuvesipyöräilyn syvin olemus.....	114
Strelna.....	116
Tšapoma.....	116
Pjalitsa.....	116
Pulonga-, Lihodejevka- ja Babjajoet.....	116
Kartta: Umba.....	117

5. Poljarnyje Zori	118
Lysaja Goran laskettelukeskus	122
Poljarnyje Zorista pohjoiseen	123
Kovdor	124
Lapin luonnonpuisto.....	125
Kartta: Poljarnyje Zori	127
6. Apatiitti	128
Apatiitin tie.....	128
Apatiitti	129
Kartta:Apatity.....	135
7. Kirovsk	136
Laskettelu.....	141
”25:s kilometri”	144
Kasvitieteellinen puutarha.....	145
Hiipinä	146
Lumivyöryt	150
Kirovskista itään.....	152
Umbajoen koskenlasku	152
Evinrude	157
Kartta: Kirovsk	159
8. Montšegorsk	160
Montšegorskin ympäristö	160
Montšegorsk.....	160
Kartta: Montšegorsk.....	166
9. Luujärvi	168
Luujärven tie	168
Revda	169
Karnasurt.....	170
Luujärventunturit.....	171
Luujärvi.....	174
Saamelaiset	178
Poronhoito	181
Keski- ja Itä-Kuola.....	183
Luujärveltä Krasnoštšeljeen.....	183
Keivytunturit	184
Krasnoštšelje.....	185
Komit.....	186
Ponijoki	187
Lohijoet	187
Tšalmnivarre	190
Kanevka.....	190
Entinen Ponoin kylä.....	190
Sosnovka.....	191
Suljetut alueet.....	191
Pohjoiseen laskevat joet	192
Tundra	192
Suuri Kuolan retki 1887	193
Kartta: Luujärvi.....	195
Lähdekirjallisuus	196

ESIPUHE

Tämä kirja on kolmas laatimani matkaopas. Myös edellisissä, Sankari-matkailijan Arkangelissa (Like 2005) ja Sankarimatkoilijan Komissa (Like 2007), seikkailtiin Venäjän Pohjolassa. Nyt on trilogian päätöksen aika. Vaikka olen matkustellut Venäjällä laajasti Siperiaa myöten, en ollut koskaan käynyt Kuolassa ennen tämän oppaan kirjoittamista. Ilmeni, että olin suotta lähtenyt merta edemmäs kalaan. Kuolan niemimaa tarjoaa erinomaisen kauniita pohjoisia maisemia ja laajoja asumattomia erämaita heti itärajan takana. Sinne on kohtalaisen hyvät liikenneyhteydet. Alueen synkkä teollisuusmaine on liioittelua, ja koskematonta luontoa löytyy yllin kyllin kaupunkien ulkopuolelta.

Tämän oppaan materiaali on kerätty kahdella tutkimusmatkalla, jotka tein Etelä-Kuolaan ystävieni kanssa. Ensimmäinen, kolmen viikon pituinen matka maaliskuussa 2007 suuntautui Luujärven- ja Hiipinätuntureille, Kirovskiin, Apatiittiin, Poljarnyje Zoriin, Montšegorskiin ja Luujärvelle. Matkan aikana tehtiin hiihtovaellus Luujärven ja Hiipinän tunturiylängöillä, lasketeltiin Kirovskissa ja moottorikelkkailtiin katsomaan Luujärven saamelaisia poronhoitajia ja Krasnoššeljen erämaakylää. Toinen kolmen viikon reissu saman vuoden elo-syyskuussa alkoi Umbajoen koskenlaskulla. Matkalla käytiin myös Umban taajamassa ja Vienanmeren Turjanrannikon kylissä, Kantalahdessa ja sen ympäristössä, Alakurtilla ja Kutsajoen luonnonpuistossa. Nousimme Vienanmeren rantatuntureille ja yritimme pyörällä rannikkoa Varzugalta itään vaihtelevalla menestyksellä.

Matkaa tehtiin eri välineillä autosta ja junasta polkupyöriin ja kumponttonikatamaraaneihin. Ensimmäiselle reissulle piti lähteä Pietarista junaan. Liput kuitenkin unohtuivat kotiin, ja jouduimme hyppäämään autoon ja huristelemaan koko matkan maanteitse. Kuolassa pahimpia taipaleita taitettiin paikallisten kuskien maastoajoneuvoilla, joista vaikuttavin

oli 1960-luvun kuusivetokuormuri Zil. Pyöräretki Vienanmeren rannikolla sai odottamattoman lopun, kun pakkauduimme pyörinemme koululaisia opintielle kuljettaneeseen helikopteriin. Majoittauduimme hotelleihin, koteihin ja telttaan. Kuzomenin kotimajoituksessa sai kellahtaa leopardilakanoille. Erikoisimpia majapaikkoja oli pienen kalastajakylän kulttuuritalo, jonka vintille kömmimme koisimaan heti nuorisodiskon päätyttyä. Telttapaikoista paras oli maaliskuussa jääputousten ja lumilippojen reunustama Luujärventunturien laakso, jota valaisivat vihreänä loimunneet revontulet. Todelliseksi paratiisiksi osoittautui Tonja Tetrinan pieni lomakylä Vienanmeren rannalla. Aidossa Vienanmeren kalastajan pihapiirissä sai kokea kurenuottaa, kuunnella sotaiskelmiä veivattavasta gramofonista ja katsella merta lomakylän isännän kehittämästä kelppi-leväkylvystä.

Lumisten Luujärventunturien kuulaat laet, propaamenten tukikoh-
ta aavalla tundralla, Kutsajoen luonnonpuiston jyrkät kalliot, Vienanme-
ren ystävällinen lohenkalastajakylä Tšavanga – siinä joitakin omien Kuo-
lan-reissujeni huippukohtia. Kulttuurikohteista mieleen painuivat seitaki-
vet Kantalahden rantatuntureilla ja muinaiset kalliopiirroksiset Kanozeron
erämaajärvellä. Matka ei sujunut ilman vastoinkäymisiä. Vienanmeren
rannikolla sairastuimme dramaattiseen oksennustautiin, joka vei yhden
meistä Kemijärven sairaalan tiputukseen asti. Hiihtäessäni Hiipinätuntu-
reilla juoppohullu tela-ajoneuvokuski ”vitsaili” ja oli ajaa kahdesti pääl-
leni. Useimmat seikkaluista olivat kuitenkin myönteisiä. Erityisesti koh-
taamiset eläinmaailman kanssa loivat kutkuttavia tilanteita. Pyöräilles-
sämme syyskuisessa iltahämärässä Vienanmeren rannikolla näimme parin
tunnin aikana viisi karhua. Toisena pyöräilypäivänä olimme törmätä las-
kuvesihiekalla loikoilleeseen hylkeeseen. Moottorikelkkasafarilla Luujär-
ven pohjoispuolisella tundralla sadan metrin päähän rinnallemme ilmes-
tyi kilpajuoksija: ahma.

Kiitokset matkakumppaneilleni näiden kokemusten jakamisesta:

Slava ”Aivot” Zaitsev johdatti läpi lumisten Luujärventunturien ja viihdytti kitaralla ja äänellä. Daša ”Tatska” Zaitseva nakkasi sukset sel-

kään, kun hiihtämisessä ei enää ollut järkeä. Kolja ”Perpetuum mobile” Maksimov vieritti rinkkaa ja ikuisti ikimuistettavasti revontulia. Leea ”Lezja” Parhiala omaksui Kirovskin rinteissä uusia lajeja ja kesytti Padunin hurjan kosken. Ilkka ”Ilkki” Kauppinen antoi lumivyörykoulutusta ja nappasi naiset autoonsa. Veera ”Vaisto” Väistö haltioitui neopreenista ja teki löytöjä merenrannalta. Niko ”Sissi” Väistö loikoili leopardilakanoissa ja korjasi Evinrudea teltassa. Anni ”Äni” Hassi äkkäsi ahman ja osoittautui myös Evinrude-neroksi. Jussi ”Nukkumatti” Toivanen toi retkeläisille hyvää unta ja sai spriikeittimen liekehtimään iloisesti. Hansu ”Hanzu” Luukkanen hurmasi bikinikuvissa ja päätyi tiputukseen. Jaakko ”Piikkiä peppuun” Ikävalko sai hoitoa Neuvostoliiton terveysministeriöltä ja pyydysti Kuolan isoimman kyttyrälohen.

Kiitos tämän oppaan valmistumisessa auttaneille henkilöille:

Kantalahti: Igor, Olga ja David Latajev

Luvenga: Boris Gurejev

Umba: Olga Anisimova

Tšavanga: Pavel Kožin, Vera-kauppias, Vera Kožina, kulttuuritalon johtajat, Ljoša Kuznetsov, saunottaja, lääkäri – itse asiassa koko kylä!

Tetrino: mummo

Poljarnyje Zori: Vladimir Komarov

Apatiitti: Jelena Kruglikova, Vadim Lihatšov, Anna Bykova, Aleksandr Sibrin

Kirovsk: Jevgeni Lysyi

Montšegorsk: Nikolai Kožin, Nadja Kolupajeva ja koko retkeilyklubi Sarioolan porukka, Jan Popov ja Viktoria Frolova

Luujärvi: Seman ja Galina Galkin

Suomi: Tuomo Wallenius

Matkailu Kuolassa olisi vielä mukavampaa, elleivät sitä jarruttaisi erilaiset menneisyyden haamut. Suuri osa Murmanskin alueesta on yhä enemmän tai vähemmän suljettua. Tähän oppaaseen ei saatu lukua Kovdorin piiris-

tä. Kaupunki sijaitsee rajavyöhykkeellä, eikä meille myönnetty sinne vierailulupaa (ks. Kovdor). Myös Umban taajama on vuosien avoimuuden jälkeen sulkeutunut matkailijoilta. Alakurtilla Venäjän rajavyöhyke ulottuu yli 60 km päähän valtakunnanrajasta, kun Suomessa rajavyöhyke on samalla seudulla leveimmillään runsaat 3 km. Sotilaskohteiden valvonta ei edellytä laajojen alueiden pitämistä suljettuina. Tämä opas on kannanotto vapaan matkailun puolesta!

Lukijan ei kuitenkaan kannata jäädä odottelemaan byrokraattien viisastumista. Kuola ja sen ystävälliset asukkaat kutsuvat seikkailuun jo nyt. Vuonna 1887 kuusi suomalaista tiedemiestä teki legendaarisen ”Suuren Kuolan retken.” He rämpivät lappalaisten oppaiden johdattamina niemiin sisäosiin, ”jossa kukaan luonnontutkija ei ollut käynyt”. 120 vuotta myöhemmin Kuola on yhä pitkälti terra incognita, tuntematon maa, joka odottaa löytäjänsä. Toivottavasti tämä opaskirja saa kuolan herahtamaan kielelle. Salla-Alakurtti-tie on kuuma!

Hyvää matkaa!

Pietarissa 20.1.2008

Jussi Konttinen

Kommentteja otetaan vastaan sähköpostiosoitteessa sekeenoit@yahoo.com.

I. KÄYTÄNNÖN TIETOA

MIKSI ETELÄ-KUOLAAN?

Aivan EU:n nurkan takaa löytyy yksi Euroopan viimeisiä suuria erämaita: Kuolan niemimaa. Sen keski- ja itäosa on yhä tietöntä ja luonnontilaista takamaata, loputtomien kuusikorpien, soiden, kiemurtelevien erämaajo- kien, karhujen, petolintujen ja hyttysten valtakuntaa, jossa ihmiset liikkuvat harvoin ja vaivoin. Kuolassa ihminen voi vielä tuntea itsensä pieneksi, oman onnensa nojaan jätetyksi räpäleeksi luonnonvoimien keskellä. Se on harvinainen, hieno ja pelottavakin kokemus. Kuolan niemimaa on lähellä, mutta samalla ihmeen kaukana – ainakin kaupunkilaisen arjesta.

Luonto ja siihen liittyvät aktiviteetit ovat tärkein syy lähteä Kuolan niemimaalle. Parhaiten alue tunnetaan kalastusmahdollisuuksistaan. Kuolan joet ovat atlantinlohen kutupaikkoja, ja vesistöissä liikkuu runsaasti muutakin eväkästä: taimenta, harjusta ja nieriää. Lohijoille järjestetään huippukalliita helikopterimatkoja, mutta tässä oppaassa on kerrottu edullisemmistakin tavoista päästä Kuolan kalavesien äärelle.

Hiipinä- ja Luujärventunturit ovat helposti saavutettavia korkeita tunturiylänköjä, joilla voi vaeltaa kesät talvet. Lähellä Suomen rajaa sijaitsevalta Kutsajoen luonnonsuojelualueelta löytyy jylyjä kanjoneita ja vesiputouksia. Vienanmeren Kantalahti puolestaan tarjoaa suomalaisittain erikoista maisemaa: sen rannikolla korkeat tunturit kohtaavat meren. Melontaa voi harrastaa Vienanmeren kauniissa saaristossa, Pirengan järvisokkelossa tai kuuluisilla koskijoilla Umballa, Varzugalla, Tuntsalla ja Kutsalla. Moottorikelkkasafarit ovat suosittu tapa tutustua Kuolan sisämaahan talvisaikaan. Kirovskista Hiipinätuntureilta löytyvät Länsi-Venäjän korkeimmat laskettelurinteet, joiden ulkopuolella on runsaasti mahdollisuuksia offarilasketteluun.

Kuolassa on kulttuuriakin. Eri puolilla niemimaata voi nähdä saamelaisen pyhiä seitakiviä. Muinaisia kalliopiiroksia on löydetty Kanoze-

ro-järveltä ja Tšalmnivarresta. Niemimaan alkuperäisasukkaat saamelaiset elävät nykyään Luujärven taajamassa, jossa toimivat saamelainen kulttuurikeskus ja museo. Monet Kuolan saamelaisista ja komeista harjoittavat yhä perinteistä elinkeinoaan poronhoitoa. Luujärveltä käsin on varsinkin talvisaikaan mahdollista käydä tutustumassa poromiesten elämään taigalla ja tundralla. Vienanmeren rannikkoa ovat jo 1500-luvulta lähtien asuttaneet venäläiset kalastajat eli pomorit. Perinteisiä harmaita pomorikyliä ovat muun muassa Kouta, Kuzreka ja Varzuga. Koudassa ja Varzugassa on säilynyt 300 vuotta vanhat puukirkot. Pomorien rannikkokalastuksen sailoihin voi tutustua Tonja Tetrinan erinomaisessa pienessä lomakylässä.

Kuola tunnetaan sotilaskohteistaan ja teollisuudestaan. Sotilasalueiden enemmistö on niemimaan pohjoisrannikolla, jota tämä opas ei käsittele. Matkailijan ei kannata kavahtaa teollisuuttakaan, sillä tehtaat ja niiden aiheuttamat ympäristötuhot ovat onneksi keskittyneet rajoitetuille alueille kaupunkien ympärille.

Kuolan kaupungit ovat kolhoja, mutta tarjoavat matkailijan kaipaamia peruspalveluita ja mielenkiintoisen kurkistuksen urbaaniin elämään Venäjän Pohjolassa. Vaikka väkeä on muuttanut pohjoisista kaupungeista pois, Venäjän talouskasvu ja elintason nousu näkyvät täälläkin. Kuolan kaupunkeihin on noussut uusia kauppakeskuksia, uimahalleja ja laskettelurinteitä. Pohjoisen ihmisillä on silti enemmän aikaa toisilleen kuin suurkaupungeissa. Vierailijoihin suhtaudutaan ystävällisesti.

Kuolassa toimii paikallisia matkanjärjestäjiä, ja alueelle on mahdollista hankkiutua myös suomalaisten matkatoimistojen kautta. Kaupungeissa ja piirikeskuksissa on hotelleja, lähemmäksi luontoa pääsee majoittumalla lomakeskuksiin. Nälkäänkään ei tarvitse Kuolassa kuolla, vaikkei suurin osa ravintoloista saakaan matkailijaa kuolaamaan.

ALUE JAVÄESTÖ

Tämä opas käsittelee Etelä-Kuolan aluetta. Se tarkoittaa Murmanskin alueen etelä- ja keskiosaa: Kantalahden, Turjan (keskuspaikka Umba), Poljarnyje Zorin, Apatiitin, Kirovskin, Montšegorskin ja Luujärven (Lovozero) piirejä. Suurin osa ihmisistä asuu Etelä-Kuolassa teollisuuskaupungeissa,

jotka ovat suuruusjärjestyksessä Apatiitti (64 000), Montšegorsk (52 000), Kantalahti (41 000), Kirovsk (32 000) ja Poljarnyje Zori (16 000). Muita isompia asutuskeskittymiä ovat Umban ja Luujärven piirikeskukset sekä Alakurtin ja Revdan taajamat.

Kuolan valtasuoni on vuonna 1916 valmistunut Murmanskin rata. Radan lähellä kulkee huonokuntoinen valtatie, joka seurailee jo vuosisatoja tunnettua kulkureittiä Vienanmeren Kantalahdesta Nivajoen, Imandrajärven ja Kuolajoen kautta Muurmannin rannikolle.

Kuolan kaupungit on rakennettu neuvostoajalla radan ympärille ja elävät kaivos- ja metalliteollisuudesta. Kirovskissa louhitaan lannoitteissa käytettävää apatiittia, jota rikastetaan Apatiitissa. Kantalahdessa on alumiinitehdas ja Montšegorskissa nikkelisulatto. Poljarnyje Zori on ydinvoimalakaupunki.

Valtaosa Etelä-Kuolan väestöstä on venäläisiä, mutta joukkoon mahtuu useita entisen Neuvostoliiton kansallisuuksia. Suurin osa asukkaista on neuvostoaikana alueelle muuttaneita tai heidän jälkeläisiään. Venäläistä kantaväestöä ovat Vienanmeren rannikkoköylien asukkaat eli pomorit. Kuolan vanhinta väestöä ovat saamelaiset, joita on vain puolitoistatuhatta. Heitä asuu eniten Luujärvellä. Komeja on Luujärvellä, Krasnoštšeljessa ja Kanevkassa.

ILMASTO

Etelä-Kuola sijaitsee napapiirillä ja sää on sen mukainen. Lämpötilat muistuttavat Suomen Lappia sillä erotuksella, että Kuolassa tuntuu meren vaikutus.

Ilmasto vaihtelee Kuolassa sen mukaan missä ollaan. Pohjoisrannikkoa huuhtelee Golfvirta, joka pitää meren sulana ja tekee talvista leutoja. Kesät ovat kuitenkin pohjoisrannikolla viileitä. Vienanmerellä Golfvirran vaikutus heikkenee ja meri jäätyy, mutta rannikolla vallitsee yhtä kaikki meri-ilmasto, joka näkyy runsaampina sateina ja tuulina kuin sisämaassa. Niemimaan sisäosissa ja lähempänä Suomen rajaa ilmasto on mantereisempi eli kesät lämpimämpiä ja talvet kylmempiä. Kylmyys ei täällä kuitenkaan tunnu samalla tavalla kuin meren äärellä.

Kuolassa sataa verrattain paljon. Sateisten päivien määrä vaihtelee alueen eri osissa 150:stä 250:een. Korkealla tunturissa ja rannikolla sataa enemmän. Sadetta tulee paljon etenkin kesällä ja syksyllä.

Lämmintä ilmaa tulee Atlantilta lännestä ja luoteesta, kun taas pohjoisesta ja idästä kulkeutuu viilentäviä arktisia ilmassoja. Meri tekee säästä epävakaa. Etenkin rannikolla ja tuntureilla voi nopeastikin nousta kova tuuli.

Tammikuun keskilämpötila on Vienanmerellä -11 ja sisämaassa -13. Yli 40 asteen pakkaset ovat mahdollisia, mutta harvinaisia. Ensimmäiset yöpakkaset tulevat useimmiten jo elokuussa, viimeiset kesäkuun alussa. Pysyvä lumipeite muodostuu loka-marraskuussa ja sulaa toukokuussa.

Heinäkuussa keskilämpö on Vienanmerellä 12 ja sisämaassa 11 astetta. Lämpiminä päivinä lämpötila voi kohota 25 asteeseen. Varsinainen kesä kestää kesäkuun puolivälistä elokuun puoliväliin.

Suurin osa Kuolasta sijaitsee napapiirin pohjoispuolella eli aurinko ei siellä nouse keskitalvella ja laske keskikesällä.

LUONTO

Kuolan luonto muistuttaa Pohjoismaiden kalottialueen luontoa. Niemi- maata voi pitää ilmastoltaan, pinnanmuodostukseltaan ja lajistoltaan Lapin jatkumona.

Vienanmeri ympäröi Kuolan niemimaata etelässä ja vaihtuu Barentsinmereksi Svjatoi Nosin eli Pyhäniemen kohdalla koillisessa. Niemimaan keski- ja itäosa on pääosin tasankoa tai loivasti kumpuilevaa aluetta, jota halkovat mutkittelevat joet. Voronja-, Litsa-, Varzina- ja Jokangajoet laskevat pohjoiseen Barentsinmereen, Strelna-, Varzuga- ja Umbajoet etelään Vienanmereen. Pisin joki on itään laskeva Ponoj, jonka vesistöalueeseen kuuluu suuri osa niemimaan keskiosasta. Kuolan keski- ja itäosien ainoa merkittävä kohouma on Keivyn selänne, joka kulkee noin 300-metrinenä loivana harjanteena niemimaan läpi luode-kaakko-suunnassa.

Maasto muuttuu Vienanmeren Kantalahdella, jossa rannikolla alkaa kohota yli 600-metrisiä tuntureita. Kantalahteen laskeva Nivajoki saa ventensä Kuolan suurimmasta järvestä Imandrasta. Imandran järvisysteemi

koostuu kolmesta salmien erottamasta osasta: Akkalan Imandrasta, Jekostrovin Imandrasta ja Suuresta Imandrasta. Pirengajärven repaleinen vesialue laskee Imandraan kapean salmen kautta. Imandran ympärillä kohoavat korkeat tunturiylängöt Tšuna- ja Montšetunturit ja Hiipinä, jolta löytyy Kuolan korkein, 1200-metrinen huippu. Hiipinän itäpuolella avautuu Kuolan toiseksi isoin järvi Umbajärvi ja sen takana vielä Luujärventunturien eli Lujavrurtin tunturiylängö. Tunturijono loppuu idässä Luujärveen.

Lännestä Vienanmeren Kantalahteen laskee Koutajärvestä Koutajoki, joka saa vetensä osittain Suomen puolelta. Kantalahden ja Suomen rajan välinen alue on Lappia muistuttavaa kumpuilevaa tunturimaastoa ja vedenjakajaa, joka kohoaa aivan rajan tuntumassa yli 600-metriseksi Sallatunturiksi.

Kuola kuvitellaan usein arktiseksi alueeksi, mutta todellisuudessa suurin osa siitä on metsän peitossa. Lähempänä Suomen rajaa on enemmän mäntymetsiä, idemmäksi tullessa kuusesta tulee valtapuu. Kuuset ovat Lapista tuttua kapeaa kynttiläkuusta eli siperiankuusta. Puut kasvavat hitaasti ja saavuttavat 12-18 m korkeuden. Suota alueesta on viidesosa.

Pohjoiseen mentäessä puusto harvenee ja mataloituu rajametsäksi. Tuntureilla ja tundran rajalla alaa valtaa tunturikoivu. Metsänraja kulkee tuntureilla noin 400 metrin korkeudella. Lailla kasvaa pensaita, varpuja ja jäkälää. Ylimpänä voi olla rakkaa.

Varsinainen puuton tundra käsittää vain noin 20 prosenttia Kuolasta. Tundravyöhyke kulkee luoteesta kaakkoon niemimaan pohjoisrannikkoa seurailleen. Kapeimmillaan tundra ulottuu vain 30 kilometrin päähän rannikosta, mutta levenee idempänä 120 kilometriin. Tundralla kasvaa matalaa pensaikkoa, varpuja ja jäkälää.

Koivut ja pajut alkavat lehtiä Etelä-Kuolassa touko-kesäkuussa. Heinä-elokuun taitteessa kypsyvät lakat ja niiden jälkeen mustikat. Ruska-aika koittaa viimeistään syyskuun jälkipuoliskolla.

Suurin osa Kuolan eläimistä on pohjoisista havumetsistä tuttuja lajeja. Arktiseksi lajiksi luetaan vain tunturisorpuli. Petoja ovat karhu, ahma, kettu ja näätäeläimet. Karhuja lasketaan olevan niemimaalla 350, mut-

ta ainakin omien epätieteellisten havaintojemme mukaan määrä voisi olla enemmänkin (tapasimme viisi parin tunnin sisällä). Sudet on aikanaan metsästetty vähiin. Sorkkaeläimistä täällä elävät hirvi ja tunturipeura sekä sen kesy muoto poro. Väriään muuttava metsäjänis on ainoa jänislaji. Pieni pohjanlepakko on puolestaan ainoa lepakko.

Linnustosta kolmannes on muuttolintuja, jotka saapuvat Kuolaan huhtikuusta alkaen. Niemimaalla tavataan erityisen runsaasti erilaisia suoja vesilintuja. Monet lisääntyvät tundravyöhykkeellä, esimerkiksi isojuoutsen. Petolintulajeja lasketaan olevan 16 ja pöllöjä 9. Metsäkanalinnuista tunnetaan suurina parvina lehahteleva riekko, kiiruna, pyy, teeri ja metso. Jotkut arktisilla saarilla pesivät haahkalinnut lentävät Kuolaan talveh-timaan.

Kalalajeista ja merinisäkkäistä on kerrottu kohdissa Kalastus ja Vienanmeri.

Alueesta on suojeltu 7%. Etelä-Kuolassa on kaksi laajaa ja tiukasti suo-jeltua aluetta, Lapin ja Kantalahden luonnonpuistot, joilla liikkuminen on kielletty. Lisäksi on olemassa löyhempiä aluetason suojelualueita, joista merkittävimmät ovat Kutsajoen, Kolvitsan, Kanozeron, Seitajärven, Varzagan ja Ponoin luonnonsuojelualueet.

Kuolan nopea teollistuminen neuvostoaikana aiheutti ympäristötuhoja, joiden jäljet näkyvät yhä. Vielä 1980-luvulla Kuolan rikkipäästöt oli-vat lähes kaksi kertaa suuremmat kuin koko Suomen. Rikkilaskeuman aiheuttamat metsäkuolemat Montšegorskin ympäristössä on onneksi saatu tuotannon supistumisen ja paremman teknologian ansiosta loppumaan. Montšegorskin nikkelisulatto on myös saastuttanut Imandrajärven vesis-töä. Saastumista ovat aiheuttaneet Kantalahden alumiinitehdas ja Apatii-tin-Kirovskin-rikastamot. Poljarnyje Zorissa toimii ydinvoimala, mutta Etelä-Kuolassa ei ole havaittu radioaktiivista saastumista. Kaivostoiminta on turmellut alueita Hiipinätuntureilla sekä pienemmässä määrin Luu-järventuntureilla. Hiipinällä ja Fjodorovintunturilla on suunnitelmia kai-voiminnan laajentamisesta. Saastuneet ja turmellut seudut rajoittuvat onneksi verrattain pienelle alueelle Murmanskin radan lähistöllä.

Neuvostoaikana Kuolan metsiä ylihakattiin etenkin Kantalahden-Ala-

kurtin seudulla. Pohjoinen metsä on uudistunut hitaasti.

Voimatalous on muuttanut alueen vesistöjä. Nivajoella on kolme voimaa, joiden säännöstelyaltaana toimii Imandrajärvi. Koutajoen vesistön voimat ottavat vetensä Koutajärven ja Jovan tekoaltaista. Pohjoisista joista on valjastettu Luujärven laskujoki Voronja.

MITEN MATKAAN?

Etelä-Kuolaan voi matkustaa suomalaisten tai venäläisten matkatoimistojen avulla tai omatoimisesti. Paljon riippuu siitä, mitä olet menossa tekemään. Esimerkiksi lohestus on Kuolassa aivan oma bisneksen lajinsa, johon on erikoistunut joukko ulkomaisia ja venäläisiä firmoja. Kirovskin laskettelulomalle tai automatkalle Vienenmeren rannikolle voi lähteä aivan hyvin omine nokkineen. Pidemmät luontomatkat ja vaellukset taas saattavat edellyttää paikallisopasta.

Hotellivarauksia ja lento- ja junalippujen tilauksia voivat tehdä Suomessa Venäjään erikoistuneet matkatoimistot kuten Lähialuematkat, Finnsov Tours, Turun Neva Tours ja Matka-Karjala.

LapKola 2 – hankkeessa mukana olevista suomalaisista matkailuyrityksistä Kuolan-matkoja järjestävät seuraavat:

Eräsetti Safaris. Rovaniemi, Joulupukin pajakylä, 016 362811, rovaniemi@erasetti.fi, www.erasetti.fi. Tarjolla muun muassa seitsemän päivän mönkijäsafari Sallasta Hiipinälle.

Pyhä Safaris. Pyhätunturi, Pyhäntie 3030 A, 0400 696338, 040 7789106, info@pyhasafaris.com, www.pyhasafaris.com. Bussimatkoja Etelä-Kuolaan ja moottorikelkkasafareita Hiipinälle.

Taxari Travel Agency. Kemi, Kauppakatu 29, 016 259667, 040 7220595, taxari.travel@pp.inet.fi, www.taxari.com. Kuolan kiertomatkoja talvella bussilla.

Snowsafaris. 045 6713062, lapin.afaripalvelut@pp.inet.fi, www.snowsafaris.com. Moottorikelkkasafareja Hiipinällä.

Muita suomalaisia Kuolan-matkojen järjestäjiä:

Kola Extreme. Salla, Kuusamontie 39, 016 837791,
office@kolaextreme.com, www.kolaextreme.com.

Pitkä kokemus Kuolan-matkoista ja moottorikelkkasafareista.

Matka-Lahtinen. Yli-Ii, Kirkkotie 5, 0400 381867,
matka.lahtinen@co.inet.fi, www.matka-lahtinen.fi. Bussimatkoja Kirovskiin.

Rukan Lomapalvelu. Kuusamo, Ruskareitti 10, 0400 695516,
info@rukanlomapalvelu.com, www.lomarengasruka.com.

Bussimatkoja Kirovskiin.

Turun Neva Tours. Turku, Anikaistentie 12, 02 2504655,
nevatours@co.inet.fi, www.turunnevatours.fi. Bussimatkoja.

Vihdin Liikenne. Helsinki, Albertinkatu 22-24 A 2, 09 444774,
vihdin.liikenne@clarinet.fi, www.vihdinliikenne.fi.

Sotahistoriallisia bussimatkoja.

Japi-matkat. Hamina, Helsingintie 1 B 14, 05 355 9365, 355 9345,
myynti@japi-matkat.fi, www.japi-matkat.fi. Bussimatkoja.

Etelä-Kuolassa toimivia matkatoimistoja, kuljetusten järjestäjiä ja oppaita paikkakunnittain:

Alakurtti

Sozidanije & Skaidi. Sozidanije: (81533) 52427, (911) 3228877, johtaja Aleksei Vladimirov. Skaidi: (81533) 52487, (911) 3187485, voita@alakurtti.ru, johtaja Oleg Ševtsenko. Näistä erikoislaatusista matkatoimistoista on raportoitu tarkemmin kohdassa Alakurtti. Skaidilla on Vuorijärvellä sauna ja viiden hengen mökki, jonka vuokra on 100€. Fирmat ilmoittavat voivansa järjestää maastokuljetuksia Kutsa- ja Tuntsajoille ja Sallatunturille (100€/75km) sekä auttavansa rajalupien hankinnassa.

Muut vaihtoehdot. Kuljetuksia Alakurtin-Kutsajoen alueella voivat järjestää periaatteessa kaikki alakurttilaiset maastoauton kuljettajat. Meidän kuskimme Kutsajoelle oli Vladimir Seben, jolla on viisipaikkainen uotsi.

Hänen puhelinnumerosa on (81533) 52487. Rajalupia voi hakea oma-toimisesti. Apua voi kysyä myös Alakurtin paikallishallinnosta (ks. Alakurtti).

Kantalahti

Kanda-Tur. 50 let Oktjabrja 8 ofis 3, (81533) 92328, kanda_tour@com.mels.ru.

Region nedvižimost. (81533) 92205, (921) 2836341.

Hotelli Pomorskaja Zvezda. Ks. Kantalahti: Majoitus. Hotellin omistaja tarjoaa veneajeluita Vienanmerellä ja ilmoittaa järjestävänsä myös koskenlaskua ja kalastusta. Kolmen tunnin risteilyn hinta muutaman hengen pikkualuksella on 150€.

Hotelli Spolohi. Ks. Kantalahti: Majoitus.

Boris Gurejev. (921) 7244712, ohotnik56@mail.ru, guboris@rambler.ru. Leppoisa Gurejev järjestää seita- ja tunturiretkiä, maastoautoreissuja, kalastusta ja karhunmetsästystä.

Vladimir Mintšenkov. (81533) 94372, (921) 1641168, info@kolvica.ru, kanda@mail.ru, kolvica@yandex.ru, www.kolvica.ru. Mintšenkov on erikoistunut kalastukseen: hän tarjoaa lohenpyyntiä, meri-, järvi- ja talvikalastusta. Veneajeluita Kolvitsanjärvellä, moottorikelkka- ja maastoautokuljetuksia.

Sukelluskeskus Gandvik. Ks. Kantalahti: Vienanmeren sukellus. Sukellusmatkoja, meriekskursioita, moottorikelkkoja offarilaskijoille.

Umba

Umba Discovery. Belomorskaja 100, (81559) 51629, (921) 1566412, irinaumba@com.mels.ru, www.umba-discovery.ru. Lomakeskus merenrannassa Umban edustalla. Umba Discovery järjestää moottorikelkkasafareja, kalastusta, maaseutumatkoja ja majoitusta Vienanmeren kylissä, veneajeluja merellä, tutustumista jatulintarhoihin ja mineraaliekursioita.

Tšavanga

Pavel Kozhin. Yhteyshenkilö puh. (8152) 447841, (921) 2721119. Kalastusmatkoja Tšavangaan ja kuljetukset kuusivetokuorma-autolla ja veneellä.

Poljarnyje Zori

Salma-Tur. Sivko 1, (81532) 71677, 70979. Firma on keskittynyt ulkomaanmatkoihin, mutta voi auttaa myös Poljarnyje Zoriin eksyneitä turisteja.

Apatiitti

Team 51. www.team51.ru, 51@nm.ru, (81555) 73716, (921) 2890814. Nuoren Aleksandr Sibrinin vetämä yritys järjestää moottorikelkka- ja maastoajoneuvokuljetukset ja -safarit sekä oppaat patikka-, hiihto- ja polkupyörävaelluksille ja offarilaskijoille Hiipinällä, Luujärventuntureilla ja Kuolan keski- ja itäosissa. Järvikalojen kalastusta, majoittuminen pikkumökkeihin. Teamin kautta voit myös vuokrata vaellussukset ja välineet.

Hotelli Ametistin matkatoimisto. Ks. Apatiitti: Majoitus. Huone 216.

Apatiitin retkeilyfederaatio. (81555) 76794, (921) 2755392. Puheenjohtaja Sergei Sergejevitš Potšivalov. Voi avustaa Hiipinän-matkojen suunnittelussa.

Retkeilykerho Zeljonaja Milja. (921) 2856011, abyk16@mail.ru. Järjestää retkiä Hiipinälle. Puheenjohtaja Anna Bykova.

Kaupunginhallinnon matkailuvastaava. (921) 2886941. Maria Safonova.

Magazin gorjaštših putjovok. Lenina 9a, (81555) 74747, 77363, mgp@khibiny.ru, www.khibiny.ru. Kalastusta, moottorikelkkasafareita, lasketelulomia, ekskuja Kirovskiin, Umbaan ja Luujärvelle.

Jug-Kola. Lenina 3, ofis 107, (81555) 74178, (921) 2815363, southkolla@com.mels.ru, www.kolaklub.com. Moottorikelkkoja, mineraaliekskuja, kalastusta.

Avers. Dzeržinskogo 19, (81555) 73122, 64480, 44894.

Evrikom. Lenina 27, (81555) 62841, 61355, evricom@com.mels.ru.

Kalastusta. (81555) 63965. Aleksandr.

Kirovsk

Ramzay-Sever. Parkovaja 4-1, (81531) 56513, (921) 2876006, info@ramzay-sever.com, aselan@ramzay-sever.com, www.ramzay-sever.com. Ramzay-Severin tunnetuin tuote on Hiipinä, sillä yritys omistaa tunturi-alueen keskellä sijaitsevan retkeilymajan. Moottorikelkkasafareja, hiihto-, melonta- ja patikkavaelluksia, kalastusta ja lohestusta, offarilaskua moottorikelkkojen avulla.

Fortuna. Dzeržinskogo 19 (Gornitsa-hotelli), (81531) 59113, fortunatour_@mail.ru, www.fortuna-tour.com. Hotellivaraukset Kirovskissa. Moottorikelkkaretkien järjestämistä, kesällä melonta-, polkupyörä- ja patikkavaelluksia. Fortuna tekee yhteistyötä suomalaisen Snowsafaris-firman (ks. Suomalaiset matkanjärjestäjät) kanssa.

Moottorikelkkoja. (921) 2891545.

Moottorikelkkoja. (921) 5147555, www.snowtracker.ru.

Montšegorsk

Odinoki strannik. (81536) 51613, 72643, (921) 2709003, solitary_wanderer@monch.mels.ru, www.solitary-wanderer.ru. Vaelluksia Hiipinälle, matkoja Vienanmeren rannikolle, nelivetosafareja, kaitingia, kalastusta, moottorikelkkoja.

Retkeilykerho Sariola. (81536) 70876, (921) 2866331, (921) 2786662, sariolateam@monch.mels.ru. Montšegorskin aktiivinen retkeilykerho ei ole matkatoimisto, mutta voi auttaa pääsystä Voltšetuntureille, Tšunatunturien vesiputouksille, Hiipinälle, Luujärvelle ja melontareille.

Luujärvi

Arctic Land. (921) 2855501, arcticland@murmask.net. Matkatoimisto Hotelli Koavasin yhteydessä. Aleksei Koštšelnik. Perho- ja talvikalastusta, kelkkasafareja tundralle.

Porosovhoosi Tundra. Jurjeva 4, (81538) 30378, 31432. Porotalous-

päällikkö Vladimir Filippov (921) 1597637. Tundra voi järjestää vierailuja poromiesten luo. Parasta aikaa on talvi, jolloin tokat ovat lähellä Luujärveä ja niiden luo pääsee moottorikelkalla. Kesällä joudutaan turvautumaan kalliiseen tela-ajoneuvokyytiin.

Piras. Andrei ja Tatjana Julin. (81538) 31610, (921) 1694451, andrei_piras@mail.ru. Julineilla on talo Luujärven salmessa ja Afanasija-joella. Moottorikelkkasafareja ja lumilautailijoiden kuljetusta Luujärventuntureille.

Aleksandr Kuzmenko. (81538) 30109, (921) 2732880, elov-ostrov@yandex.ru. Vierailut Seitjärvelle veneellä tai moottorikelkalla.

Lovozero. (81538) 31704, (921) 2863380, info@lovozero.ru, www.lovozero.ru. Viktor Barakovski. Vaelluksia, kalastusta, kelkkailua, saamelaiskierroksia ja valokuvausreissuja. Matkoja Luujärven saamelaisjuhliin.

Tulkkeja. (921) 2855501 Aleksei. (921) 2785697 Jevgeni Lužkov. (921) 2785386 Svetlana Sednjeva. (911) 1555558 Aleksandr Skosyrev.

Murmansk

NordmorService Travel. Lenina 94, (8152) 428175, 424600, 422164, info@nmstour.ru, www.nmstour.ru. Kalastusta, metsästystä, offarilaskettelua, melontaa, kiipeilyä Hiipinällä, sukellusta, luontomatkoja, mineraaliekursioita ja matkoja Pohjoisen juhlaan ja Luujärvelle.

Lohen perhokalastusmatkoihin erikoistuneita firmoja on lueteltu kohdassa Lohijoet.

Matkailuneuvonnat

Lapkola 2 –hankkeen puitteissa Kantalahteen, Umbaan ja Kirovskiin perustetaan matkailuneuvonnat.

Kantalahden matkailuneuvonta. 50 let Oktjabrja 8, (81533) 96943.

Umban matkailuneuvonta. Dzeržinskogo 40, (81559) 51360.

Kirovskin matkailuneuvonta. Lenina 7, (921) 1676747.

MILLOIN MATKUSTAA?

Talvimatkalle parasta aikaa on maaliskuu ja huhtikuun alku. Kuolan kesä kestää kesäkuun alkupuolelta elokuun loppupuolelle. Lumen sulaminen jatkuu pitkälle toukokuulle, ja vielä kesäkuun alussa voi olla yöpakasia. Valoa alkaa kuitenkin riittää vuorokauden ympäri. Lämpimintä on heinäkuun lopulla ja elokuun alkupuolella. Hyttyset ja mäkäräiset ovat ongelmana viimeistään kesäkuun puolivälistä lähtien. Loppukesästä mukaan piinaustalkoisiin ennättävät polttiaiset. Elokuun puolenvälin jälkeen ongelma hellittää, mutta säätkin alkavat muuttua syksyisemmiksi ja sateisemmiksi. Ruska-aika vaihtelee vuosittain, mutta ajoittuu syyskuulle.

VIISUMI JA REKISTERÖINTI

Venäjälle matkustava tarvitsee viisumin. Hanki se kotipaikkakuntasi Venäjän-matkoja myyvän matkatoimiston kautta.

30 päivän viisumi maksoi matkatoimiston kautta hankittuna tätä kirjoitettaessa noin 50€. Hakemukseen on liitettävä valokuva sekä todistus voimassa olevasta matkavakuutuksesta. Tällaisen todistuksen saat suomalaiselta vakuutusyhtiöltäsi. Viisumianomuksen käsittelyaika on seitsemän arkipäivää. Anomus kannattaa panna vireille viimeistään kaksi viikkoa ennen matkaa.

Rajaa ylitettäessä on pidettävä mielessä kaksi asiaa: migraatiokortti ja tulliselvitys. Migraatiokortti vaaditaan kaikilta, jotka ovat Venäjällä yli kolme päivää. Siitä huolimatta passivirkailija ei välttämättä tarjoa sitä sinulle automaattisesti, vaan sitä tulee pyytää erikseen. Kirjoitat korttiin omat henkilötietosi, ja siihen tulee saada passivirkailijan leima. Tulliselvityskaavake ei ole pakollinen, ellei kuljeta autoa tai tuo maahan erikoistavaraa kuten kanootteja tai polkupyöriä. Kaavake täytetään, jos mukana on yli 2000 euroa käteistä rahaa. Kaavakkeeseen on saatava tullista leima ja sitä on säilytettävä koko matkan ajan. Takaisin palattaessa täytetään uusi tulliselvityskaavake ja palautetaan samalla entinen. Paluumatkalla rahaa ei saa olla enemmän kuin mennessä.

Venäjälle saavuttua sinulla on kolme päivää aikaa rekisteröidä viisumi ja migraatiokortti. Käytännössä rekisteröinti onnistuu vain hotellissa, mikä-

li yövyt sellaisessa. Vain paikkakuntien isoimmat hotellit rekisteröivät ulkomaalaisia. Rekisteröinnin takia kannattaisi majoittua hotelliin ainakin ensimmäiseksi yöksi. Rekisteröinnin puuttuminen ei ole maailmanloppu, mutta miliisi tai rajaviranomaiset voivat sakottaa sinua tai ääritapauksessa pyytää poistumaan paikkakunnalta.

MATKUSTUSRAJOITUKSET

Osa Etelä-Kuolasta on suljettua aluetta, jolla matkailuun vaaditaan erityislupa.

Alue Suomen rajalta Alakurttiin on rajavyöhykettä, jolla liikkumisesta on kerrottu Alakurtin yhteydessä.

Umban taajama on suljettua sotilasaluetta. Umban kautta kulkeva Kantalahti-Varzuga-tietä saa kuitenkin matkustaa ja pysähtyä Umbassa huoltoasemalla. Tätä kirjoitettaessa ulkomaalainen saattoi saada lupia Umbassa vierailuun vain talvisaikaan. Lupia voi kysyä turvallisuuspalvelusta Umbasta esimerkiksi Umban paikallishallinnon tai paikallisen matkanjärjestäjän avulla.

Luujärven tieltä ei ole syytä poiketa ympäröiviin sotilaskohteisiin, eikä Poljarnyje Zorissa saa kääntyä ydinvoimalaan johtavalle tielle. Kuolan itä- ja pohjoisrannikon suljetut alueet ovat tämän oppaan käsittelemän alueen ulkopuolella. Ne on mainittu kohdassa Luujärvi: Ostrovnoi.

Kantalahden ja Lapin luonnonpuistojen alueella liikkuminen on kielletty.

Kalastuksenvälvojat voivat sakottaa jo pelkästään lohijoilla oleskelusta, vaikka ei olisi aikomusta kalastaa. Sakon maksaminen on luultavasti helpompaa kuin asiaankuuluvien lupien hankkiminen.

AIKA

Kuolassa noudatetaan Moskovan aikaa, joka on tunnin Suomea edellä. Kesä- ja talviaika vaihtuvat samalla kuin Suomessa.

KIELI

Murmanskin alueella puhutaan venäjää, eikä vieraita kieliä juuri osata. Englannin- tai jopa suomenkielentaitoisia oppaita on kuitenkin mahdollista löytää matkatoimistojen kautta.

RAHA JA KUSTANNUKSET

Kaupoissa, matkatoimistoissa, hotelleissa, ravintoloissa ja matkalippuluukuilla maksetaan ruplilla. Yksityisoppaille ja kuljettajille kelvannevat myös dollarit ja eurot.

Jokaisesta kaupungista tai taajamasta löytyy ainakin valtion säästöpankki eli Sberbank, jossa euroja pystyy vaihtamaan rupliksi ja toisin päin. Kurssi on parempi kuin Suomessa vaihdettaessa.

Venäjä on yhä käteismää, ja luottokortit kelpaavat harvoin. Rahan tarve olisi syytä arvioida etukäteen ja kuljettaa mukana riittävä määrä käteistä. Kahisevaa on parempi olla taskussa liikaa kuin liian vähän. Matkojen, majoituksen ja palvelujen hintoja on kerrottu niitä käsittelevissä kohdissa.

Kaupungeista löytyy pankkiautomaatteja.

Tässä oppaassa hintatiedot on esitetty euroina kursilla 1€=35 RUB.

MITÄ MUKAAN?

Ensiapupakkaus, lääkkeet, lääkeneulat ja -ruiskut, terveysiteet ja kondomit on parasta tuoda mukana. Vessapaperista on hyötyä useammin kuin luuletkaan. Myös taskulamppu ja linkkuveitsi helpottavat elämää. Sadevaatteet ja kumisaappaat ovat tarpeen maaseutumatkoilla, luonnossa kannattaa harkita kahluusaappaita.

Luontomatkoilijan on syytä ottaa mukaan vuodenaikaan sopiva varustus unohtamatta esimerkiksi hyttyskuiteita ja -päähineitä kesäisin sekä aurinkovoidetta ja lämmintä ja tuulenkestävää pukeutumista. Kuolasa voi tulla kylmä myös kesällä, ja vaatteita on harvoin mukana liikaa - paitsi shortseja ja t-paitoja. Kolmen vuodenajan makuupussista on iloa kesälläkin.

Talvella ulkona liikkuja ottaa mukaan mieluiten pilkkihaalarin ja läm-

pimät saappaat. Luonnossa yöpymiseen tarvitsee tuolloin talviteltan, talvimakuupussin, ilmapatjan ja avaruushuovan. Retkikeittimessä kannattaa käyttää butaania ja propaania sisältävää talvikaasua. Jos vettä joudutaan sulattamaan lumesta, kaasua kuluu paljon.

Erämaa-alueilla satelliittipaikannuslaite ja satelliittipuhelin ovat hyviä turvavälineitä, kartasta ja kompassista puhumattakaan.

MISSÄ YÖPYÄ?

Hotelleita löytyy kaikista kaupungeista sekä Umbasta, Luujärveltä ja Revdasta. Tasolta ei kannata odottaa liikojä. Esimerkiksi lämmin suihku ei ole aina itsestäänselvyys. Ennakkovaraus tuo turvallisuuden tunnetta, mutta pääsääntöisesti hotelleissa on tilaa yllätysvieraillekin, ellei ole kyse suuresta ryhmästä. Tämä ei päde Kirovskiin laskettelukauden aikana.

Lomakylä tai mökkejä on muun muassa Zaretšenskissa, Kantalahden lähellä, Umbassa, Pirengalla ja Imandrajärvellä Jekostrovin salmen kohdalla. Pikkupaikkakunnilla on mahdollista kysellä myös kotimajoitusta. Vienanmeren rannikolla ja muuallakin on jonkin verran autiotupia, mutta niiden kunto on erittäin vaihteleva. Muualla ainoan majapaikan tarjoat sinä itse teltassasi.

MISSÄ SYÖDÄ?

Tämä onkin hyvä kysymys. Kuola ei ole kulinariamin kehto, vaan monissa kaupungeissa norjalaisen huoltoasemaketjun Statoilin hodarit ja purilaiset hakkaavat menen tullen ravintoloissa tarjotun pöperön.

Jokaisessa Kuolan kaupungissa ja taajamassa on ravitsemusliikkeitä. Jotkut niistä ovat jopa hyviä: esimerkiksi Kofejnja Montšegorskissa, Jantar Apatiitissa, Severnaja-hotellin ravintola Kirovskissa ja Otšag Poljarnyje Zorissa. Paikallisista erikoisuuksista on yleensä tarjolla loheta, poroa ja lakkaa.

Parasta ruokaa voi kuitenkin saada kodeissa. Saamelaisemäntä Galina Galkina tarjosi meille tundran poronhoitoasemalla maanmainiota savuporokeittoa, jota oli maustettu lakkamehulla. Kuzomenin rannikkokylässä pääsimme pitopöytäan, joka notkui lohesta: tarjolla oli lohimedaljon-

keja, lohikeittoa, graavilohta, sitruunahapolla käsiteltyä lohta sekä kyyti-poikana tietenkin vodkaa.

SAUNAAN

Venäjällä saunotaan vähintään yhtä antaumuksella kuin Suomessa. Hotelleista löytyy yleensä kuivia sähkösaunoja, mutta mojavimmat lölyt saa isosta julkisesta saunasta. Niitä on joka kaupungissa. Naisille ja miehille on yleensä omat päivänsä.

Parasta on tietysti päästä jonkun omaan puusaunaan maaseudulla. Lämmitysmahdollisuutta kannattaa tiedustella rohkeasti sopivaa mak-sua vastaan. Me maksoimme lölyistä yleensä 500 ruplaa (15€). Lau-antaisin saunat lämpiävät takuuvarmasti.

OSTOKSET

Saamelaisia matkamuisoja myydään Luujärven kulttuurikeskuksessa ja museossa. Apatiitissa suveniireja voi hankkia Salma-art-galleriasta ja Kan-talahdessa keskusaukion lähellä sijaitsevista kaupoista tai Spolohi-hotellis-ta. Kaupunkien torit kauppaavat lähinnä edullisia kiinalaisia tai turkkilai-sia vaatekopioita. Kesällä Kuolasta voi ostaa lakkaa ja syksyllä sieniä.

ALUEKARTAT

Tarkin myynnissä oleva Kuolan maastokartta on Aerogeodezijan julkaise-ma Murmanskin alueen karttakirja, jossa on mittakaavan 1:200 000 kar-tat Länsi-Kuolasta ja 1:500 000 Umba-Umbajärvi-Kildin-linjan itäpuo-lelta. Karttakirjaa sai tätä kirjoitettaessa Aerogeodezijan karttapuodista Pietarista, Nevski prospekt 34, ma-to 11-19, pe 12-18. Satunnaisesti sitä voi löytyä Kuolan kirjakaupoista tai kalastus- ja metsästysliikkeistä sekä Moskovassa Atlas-kaupasta, Kuznetski most 9/10. Myös Akateemisessa kirjakaupassa Helsingissä on myynnissä Venäjän karttoja.

Kuolan tiekarttakirja (Atlas avtodorog Murmanskoj oblasti) kattaa tie-verkon peittämän osan Kuolaa. Mittakaava on 1:200 000, mutta kar-tat ovat ylimalkaisia. Tiekarttaa sai tätä kirjoitettaessa Statoilin huolto-asetilta.

Molemmissa karttakirjoissa tiestön kuntoa on liioiteltu. Esimerkiksi Oktjabrski-Umba-maastotie on niissä merkitty normaaliksi maantiekiksi. Lisäksi kartoissa on naurettavuuksia tyyliin ohjustutka-asema, jonka kohdalle on kirjoitettu ”latoja”.

Hiipinästä ja Luujärventuntureista on Venäjällä saatavilla tarkempia 1:100 000 retkeilykartoja. Itä-Sallan alue sisältyy Karttakeskuksen vuonna 2000 julkaisemaan Salla-Alakurtti-ulkoilukarttaan 1:100 000, joka on hyvin ylimalkainen. Vanhasta Sallasta lienee olemassa myös vanhoja Suomen aikaisia kartoja, vaikka ei yhtä tarkkoja kuin Karjalasta.

Koko Kuolasta on olemassa jopa 1:50 000 topografisia kartoja, mutta ne ovat vain sotilaskäytössä. Joitakin kartoja löytyy kuitenkin internetistä esimerkiksi osoitteista topmap.narod.ru, <http://www.water-mir.spb.ru/gps-map/russia/51-01-reg.shtml> ja www.poehali.org. Kartoja saattaa olla myös kuolalaisella matkanjärjestäjälläsi.

GPS-navigaattoreihin sopivia 1:200 000 kartoja kaupattiin netissä tätä kirjoitettaessa Pietarissa: Adrenalin, Bolšoi prospekt Vasiljevskogo ostrova 87, (812) 7777701, www.adrenalin.ru, ma-pe 10-20, la-su 10-16 sekä Lesvoda, (812) 7023372, www.lesvoda.ru. Suomessa niitä myy Ruslania, Helsinki, Lapinlahdenkatu 1 C, customerservice@ruslania.com, www.ruslania.com, ma-pe 9-18, la 10-16.

Parasta tietysti on jos saat jostain käsiisi riittävän tarkan satelliittikartan. Siitä näkyvät esimerkiksi oikeat ja tuoreet tieurat luotettavammin kuin toimitetuista kartoista.

PUHELIN JA INTERNET

Suomalaisten gsm-operaattorien kortit toimivat Kuolassa venäläisyhtiöiden roamingilla. Kattavin verkko on MTS- ja Megafon-yhtiöillä, jotka toimivat tätä kirjoitettaessa kaikissa kaupungeissa, Luujärvellä, Revdassa, Umbassa, Zarešenskissa sekä lähes koko matkan Kuolan valtatievarrella. Lisäksi MTS toimii Alakurtissa. Soittaminen suomalaisella liittymällä on kallista (esim. Elisalla puhelu Suomeen 2,60€ minuutilta), mutta tekstiviestit normaalihintaisia.

Kaupungeissa ja piirikesköksissä voi soittaa puhelintoimistosta ja pik-

kukylissä postista. Yleensä yhdistäminen tapahtuu käsivälitteisesti, jolloin haluttu numero kirjoitetaan lapulla virkailijalle. Arvioitu puheaika pitää ilmoittaa ja maksaa etukäteen. Korttipuhelimiakin on, ja kortteja myydään puhelintoimistoissa ja posteissa. Tšavangan kaukaisessa pikkukylässä puhelinsysteemi oli niinkin erikoinen, että haluttu puhelu maksettiin postissa ja soitettiin kolhoosin veivattavasta puhelimesta.

Kun soitetaan Venäjällä lankapuhelimesta kaukopuhelua, valitaan ensin 8, sitten odotetaan merkkiääntä ja valitaan suuntanumero ja puhelinnumero. Siis esimerkiksi soittaessa Kantalahdesta Kirovskiin valitaan 8, merkkiäänen jälkeen Kirovskin suunta 81531 ja puhelinnumero. 9-alkuiset kolminumeriset suuntanumerot (esimerkiksi 921 ja 911) kuuluvat venäläisille gsm-operaattoreille. Kännykstä soittaessa kaukopuhelutunnus 8:n sijaan voi valita myös +7, eikä merkkiääntä tarvitse odottaa.

Piiri	Suuntanumero
Apatiitti	81555
Kantalahti	81533
Kirovsk	81531
Luujärvi	81538
Montšegorsk	81536
Poljarnyje Zori	81532
Umba (Turjan eli Terskin piiri)	81559

Soittaessa lankapuhelimesta Suomeen valitaan 8 ja merkkiäänen jälkeen ulkomaanpuhelutunnus 10, Suomen suunta 358, suuntanumero ilman ensimmäistä nollaa ja puhelinnumero. Suomesta esimerkiksi Kirovskiin soittaessa valitaan ulkomaan suunta (esim. 990), Venäjän suunta 7, kaupungin suuntanumero 81531 ja puhelinnumero.

Tässä oppaassa Kuolan puhelinnumerot on ilmoitettu muodossa: (kaupungin suuntanumero) puhelinnumero.

Internetkahvilat on mainittu kaupungeista kertovien lukujen yhteydessä. Maaseudulla internet löytyy usein posti- tai puhelintoimistosta.

Erämaassa ainoa yhteydenpitoväline on satelliittipuhelin. Jos otat sel-

laisen matkaan, suosittelemme Iridium-standardin laitetta, joka toimii pohjoisilla leveysasteilla parhaiten.

VAARAT

Tilastollisesti matkailijan suurin uhka niin Kuolassa kuin koko maailmassa on liikenne. Tiet saattavat olla huonossa kunnossa ja kuljettajan käsitys liikenneturvasta rajoittua kojelautaan kiinnitettyyn ikoniin. Katso kenen kyytiin lähdet ja koeta tehdä selväksi, ettei sinulla ole kiire tuonpuoleiseen (sanonta kuuluu venäjäksi: na tot sviet vsig daaus peejem).

Muuten Kuolassa matkaileminen on varsin turvallista. Viipurin ja Pietarin mallinen ryöstely on harvinaista. Humalaiset ja nuorisojengit voivat potentiaalisesti aiheuttaa ongelmia, joten karta suuria joukkioita illalla.

Vesijohtovesi on keitettävä ennen juomista. Venäjälle matkustettaessa ei tarvita erityisrokotuksia. A-hepatiitti-rokotusta suositellaan, jos oleskelee maassa pitempään.

Ambulanssi tilataan Venäjällä numerosta 03 ja miliisi numerosta 02. Kuolassa liikkuvien suomalaisten asioita hoitaa Suomen konsulaatti Murmanskissa, Karla Marksa 25 A, puhelin (8152) 445382, ma-pe 9-16.15. Virka-ajan ulkopuolella on soitettava ulkoministeriön ympärivuorokautiseen päivystysnumeroon +358 9 16055555.

KALASTUS JA METSÄSTYS

Kuola on kalastajan paratiisi. Parhaiten alue tunnetaan maailmankuuluisista lohijoistaan, joista on kerrottu tarkemmin kohdassa Lohijoet. Lukuisat joet, järvet ja meri tarjoavat kuitenkin muutakin saalista.

Lohen jälkeen arvokkain pyyntikala on taimen, josta löytyy sekä vaeltavaa että joissa elävää kantaa. Vaeltavat taimenet voivat kasvaa 8-12-kiloisiksi. Sisävesistä saa myös harjusta, nieriää eli rautua, siikaa, ahventa, haukea ja madetta. Harjus viihtyy kesällä koskien läheisyydessä ja talvella jokien syvänteissä. Keväällä se nousee puroihin kutemaan. Vienanmeren kalalajeista on kerrottu kohdassa Vienanmeri.

Kuolassakaan ei kannata lähteä soitelleen kalaan, sillä kaikkialta ei saa saalista. Helposti saavutettavien isojen järvien kuten Imandran kalakan-

nat ovat liikkakalastuksen ja saastumisen myötä romahtaneet.

Luvanvaraista on vain punaisen kalan (lohen, taimenen ja kyttyrälohen) pyynti ja verkkokalastus. Kalastusta voivat järjestää useat kohdassa Miten matkaan mainitut matkanjärjestäjät. Lohifirmoja ja lohilupien myyntipaikkoja on lueteltu kohdassa Lohijoet. Kalastusta valvoo Rossel'hoznadzor-virasto, puhelin Murmanskissa (8152) 252592.

Kuolassa voi metsästää hirviä, karhuja, jäniksiä sekä riista- ja vesilintuja. Hirvien ja suurpetojen kaato edellyttää lisenssiä, jonka hankkii matkatoimisto. Omatoimisesti lisenssiä voi kysyä Metsästysvalvontavirastosta, Murmansk, (8152) 543407, 543406, 543404.

AKTIIVILOMA

Etelä-Kuola tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia aktiiviseen ulkoiluun. *Vaelluskohteista* suosituimpia ja helpoimmin tavoitettavia ovat Hiipinän ja Luujärventunturien jylhät tunturiylängöt, joilla voi patikoida kesällä ja hiihtää talvella. Montšegorskista on mahdollista vaeltaa Voltšitudnylle eli ”Susituntureille”. Kutsajoen luonnonpuiston jyrkät kurut ja putoukset ovat myös saavutettavissa jalan, vaikka metsäautoteiden labyrintti ei olekaan kaikkein kohottavinta vaellusmaastoa. Jos onnistuu saamaan erityisluvan, voi nousta Sallatunturille aivan rajan pinnassa. Luonteva ja selkeä reitti on myös Vienanmeren rannikko esimerkiksi Kaškarantsysta tai Kuzomenista itään. Sen sijaan niemimaan sisä- ja itäosissa vaeltaminen kysyy luonnetta, koska maasto on lähinnä tietöntä ja polutonta korpea. Päivän tai parin haikkaukseen sopivat parhaiten Vienanmeren kauniit rantatunturit Kantalahden lähistöllä.

Etelä-Kuolaa on mahdollista katsella *polkupyörän satulasta*. Valtatie ei ole miellyttävämpiä ajettavia, mutta esimerkiksi Kantalahti-Varzuga-reitissä on jo enemmän mieltä. Maastopyöräilijät ajelevat Hiipinällä ja maastoteillä, jotka tosin saattavat olla upottavaa hiekkaa. Kantalahdessa järjestetään alamäkipyöräkisoja.

Laskettelukeskuksia on useammassakin Kuolan kaupungissa, mutta ainoastaan Kirovskin rinteitä kannattaa tulla katsomaan kauempaakin. Kirovskin ympäristössä on lisäksi mahdollista harrastaa hoidettujen rin-

teiden ulkopuolista laskua, jolloin tunturiin noustaan kävellen tai moottorikelkalla.

Vuori- ja kalliokiipeilijät suuntaavat Hiipinälle, joilta löytyy myös puhdistettuja kiipeilypintoja.

Rauhalliseen *melontaan* parhaiten soveltuva vesistö lienee lonkeroinen ja kaunis Pirengjärvi. Toinen hyvä optio on Luujärvi, jolta pääsee Voronjajoelle. Melonta on mahdollista myös Imandra- ja Umbajärvillä, mutta niiden laajoilla selillä saattaa nousta korkeita aaltoja. Etelässä potentiaalinen melontakohde on Koutajärvi, joka tosin on säännöstelyallas. Merimelojalle olisi Kantalahden pohjukassa tarjolla miellyttävää saaristoa ja tunturimaisemaa. Ongelmana on kuitenkin se, ettei saariin saa rantautua, koska ne kuuluvat Kantalahden luonnonpuistoon.

Koskimelojalle Etelä-Kuolasta löytyy runsaasti vauhdikkaita jokia. Me testasimme Umban, josta on kerrottu tarkemmin omassa luvussaan. Muita mahdollisuuksia ovat Varzuga, Kolvitsa, Kutsa ja Tuntsa. Kaikki koskireitit ovat vaativia ja edellyttävät aikaisempaa kokemusta. Useimmat melontareitit edellyttävät noin viikkoa joella. Kuolan itäosasta löytyisi monia koskijokia kuten Harlovka, Jokanga, Ponoj, Tšapoma ja Strelna, mutta kuljetusta on tietämällä alueella vaikea järjestää. Melonta on mahdollista kesäkuun puolivälistä syyskuun puoliväliin.

Sukellusta voi harrastaa Vienanmeren kirkkaissa vesissä. Kantalahdesa toimii sukelluskeskus, joka vuokraa välineet ja vie perille.

Kirovskissa voi kokeilla *leijaliittoa*. Kuolasta löytyy myös jääpurjehduksen ja purjelautailun harrastajia.

Jotkut Kuolan matkatoimistoista voivat järjestää erityisiä *temaattisia ekskursioita* esimerkiksi geologiasta tai kasveista kiinnostuneille.

Kuola on *moottorikelkkasafarien* luvattu maa. Useimpien matkanjärjestäjien ykköstuote on kelkkailu. Voit istua kuljettajan kyydissä tai ajaa itse – reittivalikoima on lähes loputon. Suosituttuja suuntia ovat Hiipinä, jossa pääsee ajelemaan jyrkkään tunturimaastoon sekä Kirovskista ja Luujärveltä itään niemimaan sisäosiin johtavat reitit, joilla tutustutaan poronhoitajien elämään ja Krasnoštšeljen erämaakylään. Safareja on järjestetty myös lähempänä Suomen rajaa.

Maastoauto- ja mönkijäsafarit tekevät myös tuloaan. Me tapasimme Kuolassa hollantilaisseurueen, joka oli ajanut maastoautoillaan koko matkan tulppaanimaasta napapiirille. Maastoautoille sopivia reittejä ovat esimerkiksi Kirovsk-Umba-tie, Kutsajoen metsätiet ja monet muut. Joka kesä Kuolassa järjestetään Arctic Trophy –maastoautomaraton, johon on osallistunut myös suomalaisia ja norjalaisia nelivetokuskeja. Kuulemma venäläiset maastoautot kulkevat reitin ilman ongelmia, kun taas kalliita länsimaastureita joudutaan nostamaan Kuolan soista joka vuosi. Yhteystiedot: Murmansk, Starostina 45, (8152) 274928, 274900, info@at4x4.ru, www. at4x4.ru.

MATKALUKEMISTA SUOMEKSI

Autio, Eero: Kultasarvipeura ja sen klaani (1993). Atena, Jyväskylä. Kuolan saamelaisten taruja.

Hautala, Paavo: Tuntsan Kojamot (1982). Sallan kunta. Muisteleva kyläkirja valottaa loistavasti rajaseudun ihmisten elämää vanhassa Sallassa.

Heinänen, Hannu: Sallan historia (1993). Sallan kunta. Tietoa vanhan Sallan elämästä ja tuhosta toisessa maailmansodassa.

Järvinen, A.E.: Viimeinen kesä (1996). Ajatus, Helsinki. Novellikokoelmassa palataan Tuntsajoelle.

Korpi, Kalle: Tavoitteena Muurmanni (1996). Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Jyväskylä. Väitöskirjassa tarkkaa tietoa Sallan rintamasta jatkosodassa.

Lampio, Eero: Eräretkiä pohjolan lohivesillä ja riistamailla (1930). Otava, Helsinki. Erinomaisia erämuisteluksia Kuolan saloilta. Lue esimerkiksi kertomus 'Akkainmeren rannalla metsonsoitimessa ja bolševikkeja paossa', jossa kirjoittaja metsästelee karjalaisen Laasarin kanssa sekä 'Tuusik ja Saarik' tekijän koirista, "jotka purevat vain ryssä".

Lehtipuu, Markus: Karjala (2005). Suomalainen matkaopas, Keuruu. Opaskirjassa on esitelty myös Kuolan kaupungit ja vanha Salla.

Muilu, Ville: Valkoinen täplä (1966). Otava, Keuruu. Muilun romaani vuoden 1887 Suuresta Kuolan retkestä perustuu retken viimeisen elossa olleen osanottajan, poromies Petter Ketolan muisteluksiin.

Namsarai ja muita matkaesseitä Kansanvalistusseuran kalentereista autonomian ajalta (toim. Anneli Kajanto, 1999). SKS, Helsinki. Suuren Kuolan retken 1887 kartoittajan, Alfred Petreliuksen matka-artikkeli ja piirroksia.

Pennanen, Jukka: Jos ei ole poropaimenia, kansa häviää (2000). SKS, Helsinki. Yliopistollisessa tutkimuksessa Luujärven ja Krasnoštšeljen porotaloudesta kerrotaan myös paljon Kuolan saamelaisten vaiheista.

Rikkinen, Kalevi: Suuri Kuolan retki 1887 (1980). Otava, Keuruu. Klassikkokertomus suomalaisen tiedemieskuusikon rämpimisestä niemiin läpi lappalaisten johdattamana.

Škljarevski, Igor: Pohjois-Venäjän ja Karjalan lohijokien opas (1994). Converto, Tukholma. Ylimalkaisessa kirjasessa tietoa myös Kuolan joista.

Tennilä, Esko-Juhani: Murmanskin alue – niin toisenlaista pohjolaa (1981). Tiedonantajyhdistys, Helsinki. Legendaarinen teos: tutustumme alueeseen, jossa työläiset vaativat lisää tehtaita ja johon kohoo ”kauniita kaupunkeja”. Runokirjakin maksaa vain muutaman markan ja ”porot ovat puolta suurempia kuin Suomessa”. Tennilän mukaan Neuvosto-Kuola on esimerkkinä Lapin kehitykselle sitten, kun Suomi on sosialistinen.

Tiainen, Sulo: Tunturikalastuksia (2004). Otava, Keuruu. Lapsellisia lohijuttuja.

Toijala, Anneli: Punainen maa, valkea meri (1999) ja **Merten takaa tulleet** (1999). Tammi, Helsinki.

Romaaneja Vienenmeren rannikon suomalaisista punalegioonalaisista 1918-19.

KUINKA ETELÄ-KUOLAAN PÄÄSEE?

Lentäen

Lentäminen ei ole kovinkaan kätevä eikä välttämättä edes nopein tapa hankkiutua Etelä-Kuolaan. Jos kuitenkin haluat perille ilmojen halki, parasta on liihotella ensin Pietariin ja vaihtaa siellä Apatiitin koneeseen.

Aeroflot lentää Pietarista Apatiittiin kaksi kertaa viikossa, laskettelu-kauden aikana useamminkin. Konetyyppi on potkurikone Antonov-24.

Yhdensuuntainen lippu alkaen 143€ ja edestakainen tuplasti.

Murmanskiin on Pietarista päivittäin useita lentoja, mutta tällöin joudut hankkiutumaan Murmanskista Etelä-Kuolaan junalla tai bussilla. Murmansk on Kuolan ainoa kansainvälinen lentokenttä - sieltä pääsee ilmoitsee Kirkkoniemeen.

Venäjällä lentolippuja myyvät lentoyhtiöiden lisäksi lentolippukassat (aviakassa) ja matkatoimistot. Suomessa lippuja voi tilata Venäjään erikoistuneista matkatoimistoista. Jos joudut perumaan lentosi, saat rahasi takaisin, mikäli palautat lipun yli vuorokausi ennen lähtöä. Palautettaessa 3-24 h ennen lentoa menettää 10%. Jos lipun palauttaa vähemmän kuin 3 h ennen lentoa tai lennon jälkeen, menettää 25% hinnasta. Lippu on palautettava ostopaikkaan henkilökohtaisesti tai venäläisen notaarin vahvistamalla valtakirjalla.

Hiipinän lentokenttä sijaitsee Apatiitin ja Kirovskin puolivälissä.

Puhelin (81555) 70344.

Murmanskin lentokenttä. (8152) 281331, 281431,

www.airport-murmansk.ru.

Pietarin keskuslentokassa. Nevski prospekt 7/9, (812) 7178093.

Metroasema Nevski prospekt.

Pietarin päälentokenttä Pulkovo. (812) 7043822.

Minibussit lentokentälle Moskovskajan metroasemalta.

Junalla

Juna on hyvä tapa lähestyä Kuolaa, jos olet tulossa Karjalasta tai Pietarista. Pietarista Murmanskiin liikennöi päivittäin neljä junaa, jotka pysähtyvät väliasemilla muun muassa Petroskoissa, Louhessa, Kantalahdesa, Poljarnyje Zorissa, Apatiitissa ja Olenegorskissa. Junamatka Pietarista Kuolaan kestää noin vuorokauden. Lippu Pietarista Apatiittiin maksaa 44€ neljän hengen makuuhytissä (kupee) ja 17€ avoloosin makuupaidalla (platskarta).

Matkaliput on hyvä hankkia pari viikkoa etukäteen, sillä lähtöä edeltävinä päivinä saatetaan myydä eioota. Liput voi ostaa asemilta tai tilata Suomessa Venäjään erikoistuneilta matkatoimistoilta. Junat lähtevät Pie-

tarin Laatokan asemalta (metro Ladožskaja).

Tuoreimmat aikataulut saat Venäjän rautateiden verkkosivujen venäjänkielisestä hakukoneesta www.rzd.ru. Myös Saksan rautateiden hakukone reiseauskunft.bahn.de tietää Venäjän aikatauluja, muttei virheitä.

Bussilla

Helppoin tapa päästä Suomesta Kuolaan julkisilla kulkuvälineillä on bussimatka. Rovaniemen ja Kantalahden väliä liikennöi reittibussi. Vuoroja oli tätä kirjoitettaessa kaksi kertaa viikossa maanantaina ja torstaina. Lähtö Rovaniemeltä on 14.45 ja perillä Kantalahdessa ollaan 22.20. Kantalahdesta vuoro lähtee aamuseitsemältä ja saapuu Rovaniemelle 12.35. Ajantasaiset tiedot löytyvät Matkahuollon aikatauluhausta www.matkahuolto.fi.

Lipun hinta 47€. Lippuja voi ostaa vain kuljettajalta tai Kantalahden linja-autoasemalta, mutta yleensä tilaa kuulemma on.

Testiryhmämme ajoi reitin syksyllä 2007, jolloin käytössä olleessa Volkswagen-minibussissa ei ollut ilmeisesti lainkaan jousitusta. Alakurttin ja Kantalahden välillä bussi palveli myös monilukuisia paikallismatkustajia.

Bussit saapuvat ja lähtevät Kantalahdessa rautatieaseman viereiseltä aukiolta. Lippukassa on hieman syrjempänä olevan kerrostalon alakerassa.

Toinen mahdollisuus on käyttää Ivalo-Murmansk-bussia, joka liikennöi kolmesti viikossa (www.goldline.fi). Murmanskiin pääsee bussilla Norjan Kirkkoniemestä ja lentäen Tromssasta.

Kantalahden linja-autoasema. Kirovskaja 24a, (81533) 31730, 95095. Rautatieaseman kupeessa.

Omallalla autolla

Autoilu on yksinkertaisin tapa matkustaa Etelä-Kuolaan. Suomesta on järkevintä ajaa Sallan rajanylityspaikalle (ks. tarkemmin kohta Raja). Pohjoisemman Raja-Joosepin käytössä on mieltä vain, jos aiot samalla reissulla käydä myös Murmanskissa.

Vastaavasti etelästä puksuttaminen huonokuntoista Pietari-Murmansk-valtatietä pitkin kannattaa vain, jos haluat vieraila Karjalassa. Meidän testatessa tätä reittiä huonokuntoisimmalla 10 kilometrin osuudella pystyi ajamaan vain 10 km tunnissa, vaikka kyseessä on sentään Murmanskin tärkein maantieyhteys muuhun Venäjään.

Venäjän vaatima pakollinen liikennevakuutus on helpointa hankkia Venäjän raja-asemalta. Ajoneuvon tiedot täytetään rajalla tulliselvitysloMAKEESEEN. Ongelmaksi voi pitemmällä matkalla koitua rajalla laadittava auton takaisinvientisitoumus, jota Venäjän tulli myönsi tätä kirjoitettaessa korkeintaan kahdeksi viikoksi. Sitoumusta on mahdollista pidentää sisämaan tullissa Murmanskissa, osoite Ševtšenko 40. Meidän onnistui puhua tullimiehet ympäri myöntämään heti rajalla kolmen viikon auton-tuontilupa.

Suomalainen ajokortti on Venäjällä liikuttaessa ok. Jos autoa ajaa joku muu kuin omistaja, on kuljettajalla oltava omistajan venäjäksi kirjoittama vapaamuotoinen valtakirja (doverennost), josta ilmenee omistajan, kuljettajan ja auton tiedot. Valtakirjaa ei tarvita, jos omistaja on kyydissä.

Kuolan kaikilta huoltoasemilta saa nykyään 95-oktaanista bensiiniä. Sekä Sallassa että Raja-Joosepissa on heti Venäjän raja-aseman jälkeen bensanjakelupisteet. Täällä kannattaa tankata, sillä seuraava tilaisuus tarjoutuu vasta Alakurtilla ja Murmanskin lähellä.

MITEN ETELÄ-KUOLASSA LIIKUTAAN?

Lentäen

Helpoin tapaa taittaa välimatkoja niemimaan tiettömässä keski- ja itäosassa on lentokyyti. Varjopuolena on kalleus: tunnin tilauslento kopterilla maksaa tätä nykyä lähemmäs 1500 euroa. An-2-pienkoneen vuokra on edullisempi.

Luujärveltä on varsinkin sulan maan aikaan reittilentoja Krasnoštšeljeen, Kanevkaan ja Sosnovkaan. Koneena on kaksitasoinen potkurikone Antonov-2 eli ”Annuška”, joka laskeutuu talvella suksille. Sisään mahtuu 12 henkilöä. Lentoaikaa Krasnoštšeljeen kertyy kolme varttia.

Vastaavasti Varzugasta kulkee kopteri Viananmeren rannikkokylään

Tšavangaan ja Tšapomaan. Vuoro lennetään periaatteessa joka tiistai, mutta asia kannattaa tarkistaa etukäteen liikennettä harjoittavasta Varzugan Vshody Kommunizma –kolhoosista.

Vshody Kommunizma. Kopterilennot Varzugasta.

Yhteystiedot ks. Luujärvi: Lohijoet.

Luujärven lentokenttä. (81538) 31505. Lippukassa (81538) 31499.

Krasnošseljen lentokenttä. (81538) 37140.

Junalla

Juna on oiva keino liikehtiä pääradan paikkakuntien välillä. Kaikki junat pysähtyvät Kantalahdessa, Poljarnyje Zorissa, Apatiitissa ja Olenegorskissa, monet myös pienemmillä asemilla. Päivittäin junia oli tätä kirjoitettaessa seitsemän suuntaansa. Junien pohjoinen määräasema on Murmansk.

Etenkin Kantalahden ja Apatiitin tienoilla radanvarren näkymät ovat erittäin kauniit. Kantalahden pohjoispuolella rata seurailee Nivajokea ja tuntureita. Apatiitista pohjoiseen juna kulkee Hiipinätunturien ja Imandrajärvien välissä.

Murmanskin rata rakennettiin englantilaisten painostuksesta ensimmäisen maailmansodan aikana 1915-16. Sen kautta kuljetettiin sotatarvikkeita Saksaa vastaan sotineelle tsaarin Venäjälle. Rakennustöihin osallistui 40 000 työläistä, joukossa suomalaisia ja kiinalaisia. Töihin tuotiin myös saksalaisia sotavankeja. Toisen maailmansodan aikaan radalla oli jälleen sotilaallista käyttöä, kun Yhdysvallat ja Britannia kuljettivat sen kautta liittolaisapuaan Neuvostoliitolle. Saksalaisten yritys katkaista rata ei onnistunut, kun heidän hyökkäyksensä Suomesta pysähtyi Vermanjoelle 60 km päähän.

Bussilla

Bussilla mennään sinne, minne junat eivät kulje. Tärkeimmät määränpäättävät ovat Umba, Kirovsk, Montšegorsk ja Luujärvi.

Kantalahdesta onnikat vievät Alakurttiin, Zaretsenskiin, Zelenobors-

kiin ja Umbaan. Umbasta liikennöidään edelleen Varzugaan ja Kuzomeiniin, Zelenoborskista pääsee Kovdaan.

Montšegorskiin on bussiyhteys Olenegorskin rautatieasemalta 27 km päästä jokaiselta junalta. Olenegorskin asemalta kuljetaan myös Revdaan ja Luujärvelle.

Kirovskiin pääsy on helppoa. Kaupunkiin kulkee paikallisliikenteen busseja Apatiitista jatkuvalla syötöllä.

Busseja kulkee myös kaupunkien välillä Kuolan päätietä pitkin eli Kantalahdesta pääsee Poljarnyje Zoriin, Montšegorskiin ja Murmanskisiin. Apatiittiin pääsee sekä Kantalahdesta, Poljarnyje Zorista että Montšegorskista.

Murmanskista on bussiyhteydet kaikkiin kaupunkeihin.

Linja-autoasemien yhteystiedot ja paikkakuntaakohtaiset vuorot on kerrottu kunkin paikkakunnan yhteydessä kohdassa Liikenne.

Omalla autolla

Autoilijalla on käytössä koko Etelä-Kuolan maantieverkko, mikä ei tosin ole suuren suuri. Pietari-Murmansk-valtavyölyän lisäksi henkilöautolla ajettavia ovat Sallan rajalta tuleva tie, pisto Zaretsenskiin, Kantalahti-Umba-Varzuga-tie, Kovdorin tie, Apatiittiin, Kirovskiin ja Oktjabrskiin johtava pistotie sekä Revdaan ja Luujärvelle johtava pistotie. Kaikki muut karttoihin vedetty viivat ovat tavallisen kaksivetoautoilijan kannalta fiktiota.

Tiet eivät ole mahtavassa kunnossa. Huonoin on hämmästyttävää kyllä Kuolan valtavyölyä, jonka heikkolaatuinen asfaltti on monilla osuuksilla raskaan liikenteen pilalle pommittamaa. Hitaita pätkiä oli vuonna 2007 etenkin Kantalahden ja Montšegorskin välillä. Salla-Kantalahti-tie on osittain asfaltoitua, osittain vaihtelevaa soratietä. Valtatieltä lähtevät pistot Umbaan, Apatiittiin ja Luujärvelle ovat yllättävän hyväkuntoista päällystettyä tietä. Umba-Varzuga-reitti on vielä suurimmaksi osaksi soratietä, jonka kunto on venäläisen mittapuun mukaan hyvä. Liikennettä on Kuolan teillä melko vähän etenkin valtavyölyän ulkopuolella.

Teiden päiden – Varzugaan, Oktjarbskin, Luujärven ja Tumannyin - itäpuolella on vain maasturikelpoisia teitä tai ei teitä ollenkaan. Samoin Okt-

jabrskista Umbaan johtava tie on ajettavissa vain nelivedolla.

Kuolan bensa-asevilla 95-oktaanisen bensiinin tai dieselin saatavuus ei ole ongelma. Huoltoasemia on käytännössä vain isoissa taajamissa tai niiden lähistöllä Alakurtissa, Zelenoborskissa, Kantalahdessa, Umbassa, Poljarnyje Zorissa, Kovdorin tienhaarassa, Apatiitissa, Kirovskissa, Montšegorskissa, Revdassa ja Luujärvellä sekä Suomen vastaisilla raja-asevilla. Norjan rajalla lähin bensiinijakelupiste on vasta Nikelissä. Huoltoasemien sijainneista on kerrottu kutakin tietä käsittelevien lukujen yhteydessä.

Auto antaa liikkumavapautta, mutta aiheuttaa myös huolta. Kaupungeissa kottero kannattaa jättää yöksi vartioiduille pysäköintipaikoille ja maaseudullakin valvottuun paikkaan esimerkiksi jonkun pihaan.

VÄLIMATKATAULUKKO

	Sallan raja-asema	Alakurtti	Zaretshensk	Kantalahti	Kovda	Umba	Varzuga	Poljarnyje Zori	Apatiitti	Kirovsk	Montšegorsk	Revda	Luujärvi	Murmansk	Raja-Joosepin raja-asema
Sallan raja-asema		77	166	182	257	283	422	211	287	302	293	385	397	425	645
Alakurtti	77		97	113	188	214	353	142	218	233	224	316	328	356	576
Zaretshensk	166	97		102	177	203	342	131	207	222	213	305	317	345	565
Kantalahti	182	113	102		97	101	240	42	118	133	124	216	228	256	476
Kouta	257	188	177	97		198	337	126	202	217	208	300	312	340	560
Umba	283	214	203	101	198		139	143	219	234	225	317	329	357	477
Varzuga	422	353	342	240	337	139		282	358	373	364	456	468	496	616
Poljarnyje Zori	211	142	131	42	126	143	282		82	97	88	180	192	220	440
Apatiitti	287	218	207	118	202	219	358	82		15	66	162	174	202	422
Kirovsk	302	233	222	133	217	234	373	97	15		81	177	189	217	437
Montšegorsk	293	224	213	124	208	225	364	88	66	81		96	108	136	356
Revda	385	316	305	216	300	317	456	180	162	177	96		26	178	398
Luujärvi	397	328	317	228	312	329	468	192	174	189	108	26		190	410
Murmansk	425	356	345	256	340	357	496	220	202	217	136	178	190		260
Raja-Joosepin raja-asema	645	576	565	476	560	477	616	440	422	437	356	398	410	260	

Maastoajoneuvolla

Kuolan maantiet päättyvät pohjoisessa Tumannyihin, keskiosassa Luujärvelle ja Oktjabrskiin ja etelässä Varzugaan. Tästä itäänpäin liikkuminen vaikeutuu huomattavasti etenkin kesäaikana.

Kirovskin itäpuolelta Oktjabrskista on maastotie Paanatunturien (Panskije tundry) suuntaan. On epäselvää, mihin asti tie on ajettavissa. Oktjabrskista etelään Umbaan johtaa maastoautolla ajettava tie.

Samoin etelässä Vienanmeren rannikolla on mahdollista liikkua maastoautotietä Varzugansuulta aina Tšapomaan asti. Tällöin on kuitenkin käytettävä paikallista Varzugajoen itäpuolista kalustoa, sillä autoja ei saa kesällä joen yli.

Maasturia tarvitsee muuallakin, esimerkiksi Kutsajoen luonnonpuistoon pyrittäessä.

Ellet ole itse liikkeellä nelivetomaasturilla, löydät kuljetuksen kyselemällä paikan päältä. Kuolassa on runsaasti sopivaa kalustoa. Maastoautokuljetuksia pystyvät hoitamaan useat kohdassa Miten matkaan mainitut matkanjärjestäjät.

Suositeiden petoja on Suomenkin armeijassa käytetty tummanvihreä UAZ-jeeppi eli ”uotsi”, joka vetää kuljettajan lisäksi neljä henkilöä. Tilavampi UAZ on pakettimalli, joka tunnetaan myös nimellä ”buhanka”. Sen takaosaan mahtuu lähemmäs kymmenen matkustajaa. Järeintä kalustoa edustavat kookkaat kuusivetokuormurit. Niiden käytöstä pyydetään kuitenkin huomattavia summia. Esimerkiksi 50 kilometrin kuormuritakisi Tšavangassa olisi tullut maksamaan 440€.

Kesäisin ainoa maata pitkin kulkeva moottoriajoneuvo, joka voi liikkua tundralla tai pääsee Krasnoštšeljeen on tela-ajoneuvo eli vezdehod. Kuolan molemmilla porosovhooseilla on käytössään vezdehodeja (ks. Poronhoito).

Porovaljakolla

Tundralla on mahdollista liikkua porovaljakolla myös kesäisin. Kyydistä on sovittava porosovhoosien tai suoraan promiesten kanssa (ks. Poronhoito).

Moottorikelkalla

Talvisin liikkuminen Kuolan erämaa-alueilla helpottuu merkittävästi. Luujärveltä johtaa moottorikelkkareitti Krasnoštšeljeen ja edelleen Kanevkaan ja Sosnovkaan. Krasnoštšeljeen on mahdollista päästä kelkalla myös Oktjabrskista Urmavaraka-tunturin kautta. Urmavarakan lähellä on Tundra-sovhoozin poronhoitoasema, jolla on mahdollista sopia yöpymisestä. Lisäksi niemi- maalla kulkee poromiesten käyttämiä etelä-pohjois-suuntaisia kelkkareittejä esimerkiksi Luujärveltä pohjoiseen. Tundra-alueella ja jokia pitkin kelkalla on helppo ajaa myös reittien ulkopuolella. Vienenmeren rannikkoa pitkin kulkee käytettyjä kelkkareittejä. Salla-Alakurtti reittihankkeessa rakennetaan kelkkareitti Sallan raja-asemalta Kairalan (Kuolajärvi) ja Vuorijärven kautta Alakurttiin. Reitin pituus on noin 80 kilometriä. http://personal.inet.fi/koti/kari.saa-riniemi/snowmobile_index.html

Keväällä 2007 yleinen kelkkakuljetuksesta pyydetty hinta oli 150€/päivä.

Vesitse

Murmanskista liikennöi kesäkuun alusta syyskuun alkuun Klavdija Jelanskaja –alus, joka pysähtyy Ostrovnoin sotilastukikohdassa, Sosnovkassa ja Tšapomassa. Vuoro ajetaan kahdesti kuussa. Majoitus neljän hengen hyteissä. Matka Sosnovkaan maksaa 16€ ja kestää 29h. Matka Tšapomaan kestää 3-5 tuntia kauemmin. (8152) 481188, 481049. Alus lähtee Matkustajasatamasta (Morskoi volzal), Portovyi projezd, josta ostetaan liput.

Vesitse liikkuminen on mahdollista Vienenmeren rannikolla esimerkiksi välillä Kuzomen-Tšapoma, jossa venekyyti tulee halvemmaksi kuin kuorma-auto- tai tela-ajoneuvokuljetus. Venettä voi kysellä esimerkiksi Tšavangasta Pavel Kožinilta (ks. Miten matkaan).

Barentsinmerellä veneily on vaikeampaa, koska vesialue on rajavyöhykettä.

Luujärveltä on periaatteessa mahdollista kulkea Krasnoštšeljeen veneellä. Tämä edellyttää kuitenkin viiden kilometrin vetotaipaletta Luujärven laskevan Afanasijajoen ja Ponoin latvajoen Koinijoen välillä. Suomalaiset luonnontutkijat Tuomo Wallenius ja Antti Lavikainen tutkivat tämän reitin vuoden 1998 ”Suurella Kuolan retkellään” ja ovat kuvanneet matkaa mainiossa raportissaan. Vetotaipaleeseen kului heiltä neljä päivää. Venettä kiskottiin

soita ja mäkiä pitkin niin, että reitti raivattiin edeltä ja paatin alle aseteltiin koivupöllejä.

Kävellen ja hiihtäen

Kävellen liikkumista hankaloittaa selkeiden polkujen puute. Alueella menee jonkin verran talvella käytettyjä moottorikelkka- ja traktoriuria, mutta jokaisesta karttaan vedettyä katkoviivaa ei löydy maastosta. Helpointa on kävely rannikkoja pitkin esimerkiksi Varzugansuulta itään. Maastoautotietä jatkuu ainakin Tšapomaan asti, ja kävely saattaa olla mahdollista pitemmällekin. Varzuga- ja Strelnajokien yli on kuljettava veneellä, mutta niiden suilla sijaitsee kyliä. Tšavangajoen yli menee kävelysilta, ja muut joet on ylitettävissä kahlaamalla.

Talvella samoja välimatkoja voi taittaa hiihtäen. Luujärveltä Krasnoštšeljeen (150 km) on kuulemma hiihdetty hankikelillä parissa päivässä. Suunnistamisen kannattaa varmistaa gps-laitteella.

ETELÄ-KUOLAN KARTTA

2. ALAKURTTI

RAJA

Matka Suomesta Etelä-Kuolaan käy sukkelimmin Sallan raja-aseman kautta. Se sijaitsee 23 kilometriä Sallan kuntakeskuksesta ja 77 kilometriä Venäjän Alakurtilta. Raja ja tulli palvelevat joka päivä kello 7-21 Suomen aikaa (8-22 Venäjän aikaa). Raja avautui kaikille matkustavaisille vuonna 2002, kun EU:n maksama Venäjän puolen tulliasema valmistui.

Sallan raja on elämys. Täällä ei tunneta käsitteitä ruuhka tai rekkajonot. Asiakkaalle on aikaa. Palvelu on ystävällistä, mutta tarkkaa. Venäjän puolella sekä passintarkastaja että tullivirkailija puhuivat meille suomea. Venäläiset tutkivat auton silmälasikoteloita ja vararengasta myöten. Suomalaiset tullimiehet tarkastelivat tax free -papereita ja kyselivät matkan määränpäätä.

Venäjän tulliasemalla on norjalaisen D'n B -pankin rahanvaihtopiste. Pihassa toimii tax free -myymälä, jossa palvelu oli ynseätä.

Heti Venäjän tullin jälkeen on sallalaisten suosima huoltoasema, josta saa 92- ja 95-oktaanista bensiiniä ja dieseliä. Huoltoasema on auki joka päivä kello 9-21 Venäjän aikaa. Bensiini on täällä lähes kolmanneksen kalliimpaa kuin Kantalahdessa, mutta silti vain runsas puolet Suomen hinnasta. Täällä on syytä tankata, sillä seuraava huoltoasema löytyy vasta Alakurtilta.

Rajan saa ylittää Sallassa moottorikelkalla. Kävelen tai polkupyörällä ylittämisestä on sovittava etukäteen.

RAJAVYÖHYKE

Alue valtakunnanrajalta Alakurtille asti on Venäjän rajavyyhykettä, jolla oleskeluun tarvitaan erityislupa. Vyyhykkeeseen kuuluu myös Kutsajoen luonnonsuojelualue.

Rajavyyhyke on jakaantunut tiukkaan valvontavyyhykkeeseen valta-

kunnanrajan läheisyydessä sekä muuhun rajavyöhykkeeseen. Tiukka valvontavyöhyke ulottuu maantiellä 11 km päässä rajasta sijaitsevalle tarkastuspisteelle asti. Molempia vyöhykkeitä valvotaan, mutta liikkuminen valvontavyöhykkeellä ilman lupia on vaikeampaa ja raskauttavampaa kuin muulla rajavyöhykkeellä oleskelu. Rajavyöhykkeen ulommainen tarkastuspiste on 2,4 km Alakurtin tienhaarasta itään.

Koska Alakurtilla on totuttu matkustajiin ja retkeilijöihin, rajavyöhykeluvan saaminen on mahdollista. Valvontavyöhykkeelle pääseminen on kuitenkin huomattavasti hankalampaa. Paikallishallinnon, paikallisen matkanjärjestäjän tai vaikkapa Salla-seuran avustuksella lupien hankkiminen on helpompaa, mutta lupaa voi myös hakea itse.

Lupaa anotaan Alakurtin rajavartiostosta viimeistään kuukausi ennen aiottua matkaa. Venäjänkielinen hakemus osoitetaan Venäjän turvallisuuspalvelun rajavartiopalvelun joukko-osaston 2001 komentajalle, ja siinä on osoitettava matkan ajankohta, reitti ja tarkoitus. Matkustajista ilmoitetaan täydellinen nimi, syntymäaika ja –paikka, passin tiedot (numero, myöntävä viranomainen, myöntöpäivä ja voimassaoloaika), osoite, ammatti, työpaikka sekä yhteyshenkilön puhelinnumero. Ajoneuvoista on mainittava rekisterinumero, tyyppi, merkki ja valmistenumero. Hakemus faksataan numeroon (81533) 52292, josta voi myös tiedustella ohjeita. Valmista lupaa kysellään numerosta 52240. Kolmas puhelinnumero on 52321.

RAJALTA ALAKURTILLE

Suomalaisten asfaltoima, hyväkuntoinen tie ulottuu rajalta 20 km itään. Vajaat 11 km rajalta tullaan rajavartioston tarkastuspuomille, jossa on esitettävä passi. Puomin ja rajan väliin jäävä alue on kaikkein suljetuinta rajavyöhykkeen osaa, jossa ei ole syytä jäädä vetelehtimään.

Loppumatka Alakurtille on vähemmän nautinnollista mutta ajettava soratietä, joka kulkee Perämeren ja Vienanmeren vedenjakaja-alueen läpi.

SALLATUNTURI

Kun Stalin piirsi talvisodan jälkeen Suomen itärajan uusiksi, raja työntyi Sallan kohdalla länteen niin, että seudun korkein tunturijono, yli 600-metrinen Sallatunturi jäi Neuvostoliiton puolelle.

Sallatunturi näkyy pitkälle Suomessa. Se hallitsee maisemaa myös Venäjän puolella Alakurtille vievän tien varrella. Syyskuussa tunturi kohosi uljaana ruskan väreissä hehkuneiden soiden taustalla.

Vaikka Sallatunturi sijaitsee tiukimmin suljetulla rajavyöhykkeellä, sillä on mahdollista vierailla erityisluvan turvin. Patikkaretkiä tunturille on järjestänyt Suomesta ainakin Sallassa toimiva kotiseutuyhdistys Sallaseura (personal.inet.fi/yhdistys/martti.niskala). Lupia voi myös hakea itse (ks. Rajavyöhyke) tai venäläisen matkanjärjestäjän tai kuljettajan avustuksella.

Sallatunturin juurelle johtaa maastoautolla ajettava tie, josta voi patikoida korkeimmalle huipulle Rohmoivalle (658 m). Tunturilla toimi yksi Suomen varhaisimpia laskettelukeskuksia, jossa järjestettiin alppihiihdon ensimmäiset Suomen-mestaruuskilpailut 1937. Laskettelurinteen linjan sanotaan yhä näkyvän maastossa. Paljaslakinen tunturimassiivi lienee oiva paikka tarkastella, mitä Suomessa puuhataan.

SALLANSUUN ENTINEN KIRKONKYLÄ JA HAUTAUSMAAT

Talvisotaan asti Sallan kirkonkylä sijaitsi Sallansuussa, joka on 9 km nykyiseltä rajalta itään tien varressa. Kirkonkylästä ei ole jäljellä kuin kivi-jalkoja, sillä suomalaiset polttivat sen perääntyessään 8.12.1939. Tällöin paloi myös C.L. Engelin suunnittelema empiretyylinen hirsikirkko vuodelta 1840.

Nykyään Sallansuusta löytyvät suomalaisten siviili- ja sotilashautausmaat sekä saksalaisten ja venäläisten sotilashaudat. Kaikki hautausmaat sijaitsevat lähellä maantietä. Suomalainen sankarihautausmaa ja Ensio Sepäsen suunnittelema ristimuistomerkki näkyvät tielle. Sankarihaudassa lepää 220 kansalaissodan ja toisen maailmansodan vainajaa. Siviilihautausmaahan on haudattu toistatuhatta vainajaa 1800-luvulta lähtien. Hautausmaiden välissä on Sallan kirkon rauniot. Saksalaisella hautaus-

maalla lepää peräti 12000 sotilasta. Tiellä on hautausmaille opastava kyltti. Yli 1000 venäläisen sotilaan muistomerkki on tien varressa hieman idempänä.

Hautausmaat sijaitsevat tiukimmin suljetulla rajavyöhykkeen osalla ja niillä käynti edellyttää ehdottomasti erityislupaa. Tästä varoitellaan myös Venäjän raja-aseman kylteissä. Lupia voi kysellä Suomesta Salla-seuran kautta. Pahimmillaan hautausmailla kävijöitä on käännytelty takaisin Suomeen. Tämän opaskirjan kirjoittajan mielipide on, että hautausmailla saa ja pitää voida käydä ilman erikoisaneluja. Pieni kansalaistottelemattomuus on paikallaan, mutta jokainen kantaa seuraukset itse.

Toisessa maailmansodassa Suomi menetti Neuvostoliitolle puolet silloisesta Sallan kunnasta, 6000 neliökilometrin alueen nykyiseltä raja-asemalta Alakurtin itäpuolelle. Salla, jonka nimi oli vuoteen 1936 asti Kuolajärvi, oli Suomen laajimpia pitäjiä. Sen asukkaat elivät karjanhoidosta, viljelystä ja porotaloudesta, myöhemmin myös metsätaloudesta.

Itä-Sallan asujaimisto oli täysin saamelaista 1600-luvun lopulle, jolloin alueelle alkoi siirtyä suomalaisia uudisasukkaita. Saamelaisia lienee työnnetty pohjoiseen päin, ja saamelaiset ja suomalaiset suvut myös sekoittuivat toisiinsa. Itä-Sallan alue määriteltiin osaksi Ruotsia 1595. Kanssakäyminen rajan yli oli Sallassa aina vilkasta. Suomalaisia meni uitto- ja sahatöihin Venäjän puolelle Kantalahteen ja Knäsöihin. Vastaavasti Sallassa liikkui venäjänkarjalaisia kauppiaita.

Kun Suomi itsenäistyi 1917, raja sulkeutui. Alkoi levottomampi aika. Sekä Suomessa että Venäjällä riehui sisällissota. Sallassa perustettiin puna- ja valkokaarteja ja taisteltiin. Valkoisten ajettua punaiset Sallasta nämä muodostivat niin sanotun Muurmannin legioonan, joka sijoitettiin Knäsöihin auttamaan ympärysvalltoja taistelussa Pohjois-Vienan valkopartiota vastaan. Legioonalaiset palautettiin vuonna 1919 meriteitse Suomeen. Itsenäiseen Suomeen kuuluneessa Kuolajärven kunnassa laitavasemmisto sai vahvan kannatuksen. 1920-30-luvuilla Sallan kautta kulki Neuvosto-Venäjälle suomalaisia loikkareita. 1930-luvun puolivälissä virta kääntyi toisinpäin, kun pettyneitä muuttajia palasi takaisin.

Talvisodan syttyessä 30.11.1939 Sallaa puolustivat vain yksi patal-

joona ja rajavartiosto. Siviiliväestöä ei ollut evakuoitu ajoissa, vaan rajaseudun ihmiset pakenivat miten pystyivät. Neuvostoarmeija keplotteli raskaan kalustonsa Tuuntsajoen yli. Jo 11.12.1939 puna-armeijan ylivoimaiset joukot olivat vyöryneet nykyisen rajan yli. Vetäytyvät suomalaiset polttivat kylät, eikä alueelle ole jäänyt lainkaan alkuperäistä rakennuskantaa.

Moskovan rauhassa 1940 Suomi menetti Itä-Sallan Neuvostoliitolle. Jatkosodan alettua kesäkuussa 1941 saksalaiset etenivät Itä-Sallan lännestä ja suomalaiset etelästä. Saksalaiset valtasivat kirkonkylän verisessä taistelussa jo kesä-heinäkuun vaihteessa. Kairalan vesistökaupungissa neuvostoarmeijalla oli kuitenkin lujat asemat, jotka saksalaisten onnistui kukistaa vasta suomalaisten tultua apuun. Syyskuun alussa murtuivat puna-armeijan asemat Tuuntsajoella, jossa se menetti parissa viikossa 2500 miestä. Saksalaiset joukot ylittivät vanhan rajan, mutta hyökkäys pysähtyi 19.9.1941 Vermanjoelle parikymmentä kilometriä Alakurtilta itään. Neuvostojoukot saivat 5000 miehen täydennyksen, ja paikalliset asukkaat määrättiin linnoitustyöhön. Puna-armeija ei enää voinut antaa periksi, sillä Muurmannin rata oli vain 60 km päässä. Saksalaiset eivät saaneet lisäjoukkoja, vaan keskeyttivät hyökkäyksen. Tilanne lukittui kolme vuotta kestäneeksi asemasodaksi Vermanjoella. Suomen solmittua Neuvostoliiton kanssa erillisrauhan Saksa aloitti vetäytymisen 6.9.1944 hävittäen matkan varrella jatkosodan aikana nousseita suomalaisia uudisrakennuksia. Neuvostoarmeija hyökkäsi vetäytyviä saksalaisjoukkoja vastaan. 24.9.1944 viimeiset saksalaiset ylittivät Sallan nykyisen rajan.

Rauhanteossa Sallan raja vedettiin vuoden 1940 linjan mukaisesti. Suomi oli menettänyt kymmenen kylää: Sallansuon kirkonkylän, Yli- ja Alakurtin, Kairalan, Kuolajärven, Lampelan, Korjan, Vuorijärven, Vuosnajärven, Sovajärven ja Tuutijärven. Itä-Sallan 3700 asukasta sijoitettiin Länsi-Sallaan, jonne perustettiin uusi kuntakeskus Märkäjärvelle.

KAIRALA JA KUOLAJÄRVI

Itään päin jatkettaessa maantie ohittaa entiset Kairalan ja Kuolajärven kylät. Suomenaikaista rakennuskantaa ei ole mitään. Kuolajärvi 28 km

rajalta koostuu kahdesta järvestä, joita yhdistää lyhyt joki. Maantie kulkee järvien välistä joen yli. Kuolajärven lähellä on nähtävissä jäänteitä 1950-luvun lopun maissipelloista, jotka raivattiin puoluejohtaja Nikita Hruštšovin Amerikan-vierailulta saaman maissi-innostuksen myötä.

Kairalassa 27 km rajalta on tien varressa vaatimaton baari, jonka kerrotaan olevan auki joka päivä kello 10-22.

VUORIJÄRVI

Vuorijärven entinen suomalaiskylä sijaitsee 19 km maantieltä etelään samannimisen järven rannalla. Suomalaisrakennuksia ei nykyisellä Vuorijärvellä ole, sen sijaan löytyy Alakurtin kerman kesäasuntoja: puutavarafirman johtajan, tiepiirin johtajan jne. Ainakin yksi mökki on vuokrattavana (ks. Miten matkaan: Alakurtti).

Vuorijärvi on metsäjärvi, jonka lähellä ei ole korkeita tuntureita. Rannoilla on Suomen-aikaisia niittyjä.

Vuorijärvelle haluava kääntyy päätieltä etelään 7 km kilometriä Tunt-sajoen sillasta länteen kohdassa 66°55'6 ja 30°12'3. Paikalliset ajavat tietä myös henkilöautoilla, mutta ajoneuvoaan varjeleva kulkee mieluummin maasturilla. Perille on 19 km. Juuri ennen järveä on T-risteys (66°47'8 ja 30° 08'5). Kumpikin tienhaara seurailee järven rantoja. Vasen vie kesämökkikylään, oikea jatkuu metsätienä länteen.

KUTSAJOEN LUONNONSUOJELUALUE

Vanhan Sallan luonnonkauneimmat paikat löytyvät Kutsajoelta, jonka jylhät maisemat tunnetaan Suomessa I.K. Inhan valokuvista. Kutsajoki suojeltiin pitkän kiistelyn jälkeen luonnonpuistoksi Suomen aikana 1938. Neuvostoliitossa alueella ei ollut suojaa, vaan siellä harjoitettiin laajamittaisia hakkuita. Venäjä perusti Kutsajoelle vuonna 1994 alemman tason luonnonsojelunalueen, jonka pinta-ala on 500 neliökilometriä.

Kutsajoen tunnetuin luonnonnähtävyys on Jäniskönkään mahtava vesiputous, jolla on korkeutta yli 14 metriä. Jänisköngäs sijaitsee kapeassa jokilaaksossa monikymmenmetristen kallioiden ympäröimänä. Vesimassa romahtaa alas kahtena haarana. Vasen koostuu siroista pikkusuihkuista,

oikealla könkään päävirta vyöryy höyryävään stoppariin. Putouksen molemmin puolin on suvantoja. Alapuolella on telttapaikka.

Luonnonsuojelualueelta löytyy vaikuttavia kanjoneita ja kuruja. Kutsajoki kulkee pitkän matkaa syvässä rotkolaaksossa, joka välillä laajenee kalliorantaisiksi järviksi. Tunnetuimmat kalliot ovat Nivajärvellä, jossa kohoa Inhan ikuistama yli 100-metrinen Hirveäkallio. Nivajärvi sijaitsee vain viitisen kilometriä Jäniskönkäältä yläjuoksulle, mutta jokivartta pitkin liikkuminen on vaikeaa kallioisen maaston takia. Nivajärveltä sivuun haarautuvat Ruskeakurun kalliot. Nivajärven yläpuolella sijaitsevalle Pyhäjärvellä pitäisi niin ikään olla kallioita.

Jylhää kalliolaaksoa löytyy myös Jäniskönkään alapuolelta. Kanjoni alkaa neljä kilometriä putoukselta alajuoksulle päin ja jatkuu useita kilometrejä.

Luonnonpuiston tunnetuin rotko, 10 km pitkä Pyhäkuru sijaitsee Vuorijärveen lännestä laskevan pienen puron varrella. Kuruun on ilmeisesti mahdollista kulkea jalan Vuorijärveltä tai yrittää perille Vuorijärveltä Pyhäjärvelle johtavalta tieltä. Kurujen pohjien lehtokorvissa tavataan uhanalaisia kasveja.

Suurin osa luonnonpuiston metsistä hakattiin neuvostoaikoina. Pöpelikköä kasvavat metsäalueet eivät ole erityisen hohdokasta katseltavaa, joten Kutsajoen retki on syytä suunnata nimenomaan jokivarren luonnonkauniille paikoille.

Jäniskönkään ja muut Kutsajoen nähtävyydet voi tavoittaa vain monipäiväisellä vaelluksella tai maastoautokuljetuksella. Maastoautolla ajetaan ensin Vuorijärvelle (ks. edellä). Juuri ennen järveä olevasta isosta T-risteyksestä (66°47'8 ja 30° 08'5), käännytään vasemmalle. Järvenrantaa seurailevaa tietä ajetaan pari kilometriä, kunnes oikealla on silta. Käänny oikealle sillan yli johtavalle tielle, aja eteenpäin kohtaan (66°47'2 ja 30°09'4) ja käänny tässä vasemmalle. Huom! Juuri ennen tätä risteystä lähtee vasemmalle toinen tie. Käänny siis toisesta peräkkäisestä risteyksestä. Tietä ajetaan 3,3 km, kunnes tullaan y-risteykseen. Jatka vasemmalle. Tätä vain venäläiselle maastoautolle suositeltavaa uraa jatketaan ainakin tunti, vaikka kilometrimäärä on vaatimaton. Tie päättyy kohtaan 66°42'6

ja 30°02'1, josta lähtee laskeutumaan selkeä, noin kilometrin mittainen polku Jänisköngkälle (66°42'4 ja 30°01'1).

Vuorijärveltä Jänisköngkälle johtavalta maastouralta voi kävellä Kutsajoen ja Javarusjoen yhtymäkohtaan. Tällöin on käännettävä tieltä kohdassa 66°43'1 ja 29°58'7 ja seurattava alaspäin viettävää polkua kymmenen minuutin matka kohtaan 66°43'0 ja 29°58'2. Olimme täällä yötä, mutta tasaisen telttapaikan löytäminen oli vaikeaa. Täältä voi mahdollisesti yrittää jokea ylöspäin Nivajärvelle ja Ruskeakurulle.

Toinen mahdollisuus tutustua kuruihin on ajaa Pyhäjärven rantaan pohjoisesta kiertävää isompaa metsätietä. Tie on se, joka t-risteyksessä juuri ennen Vuorijärveä (66°47'8 ja 30° 08'5) jatkuu oikealle länteen. Pyhäjärveltä voinee kävellä jokea seuraten Nivajärvelle. Pyhäjärven-Nivajärven kalliojärvijono tunnetaan venäjäksi nimellä Golubye ozjora ("Siniset järvet").

Kutsajoen luonnonpuistossa retkeily edellyttää rajavyöhykelupaa ja useimmiten myös maastokuljetusta, josta voi sopia alakurttilaisten matkanjärjestäjien kanssa.

Alakurtin seudulta kerrotaan yhä löytyvän räjähtämättömiä sodanaikeisia miinoja, joten retkeilijän on syytä olla varovainen.

Kutsajoki on Kuolan vaativin koskimelontareitti, jolla hukkuu ihmisiä joka vuosi. Reitillä on runsaasti neljännen ja viidennen vaikeusluokan koskia kumiveneille. Yläjuoksulla on kaksi laskukelvotonta putousta: Jänisköngäs ja muutama sata metriä ylempänä sijaitseva Pieni Jänisköngäs.

Reittiä voi suositella vain todella kokeneille koskimelojille. Aikaa on varattava vähintään viikko. Mahdollisia lähtöpaikkoja ovat Kutsajoen ja Javarusjoen sillat Vuorijärveltä länteen johtavan tien varrella. Tällöin reitti kulkee ohikannettavien Jänisköngkään putousten kautta. Kutsajoen silta lähdettäessä melotaan Pyhäjärven-Nivajärven kalliokanjonien läpi. Melonnan voi myös aloittaa alajuoksulta putousten alapuolelta, jonne pitäisi olla ainakin kaksi maasturireittiä. Kutsajoki laskee Tuntsaan (ks. Tuntsajoki).

Joessa on taimenta, harjasta, nieriiä ja muita pohjoisen kaloja.

Kutsan ja Sallatunturin luontomatkailun kehittämishankkeessa luo-

daan perustaa hyvälle ja kestäväälle luontomatkailulle Sallatunturin ja Kutsan alueille sekä edellytykset rajan yli tapahtuvalle matkailulle. www.salla.fi/kutsa.

TUNTSAJOKI

Vuolasvirtainen Tuntsa (Tumtša) alittaa maantien juuri ennen Alakurttia. Joki on suosittu ja vaativa koskimelontareitti. Tuntsassa on harjusta ja taimenta, Suomen aikoina se tunnettiin myös lohijokena.

Joki saa alkunsa Suomen puolelta. Melonnan voi aloittaa aivan yläjuoksulta, mutta tällöin tarvitaan vaikeasti hankittavat rajavyöhykeluvat Kovdorin kaupunkiin ja maasturikuljetus sieltä latvalle. Helpompi optio on lähteä liikkeelle Alakurtin lähistöltä, joko maasturikuljetuksella taajamaa ylempää tai taajamasta. Aikaa melontaan tarvitaan ainakin viikko.

Tuntsa sopii vain kokeneille koskimelojille. Joessa on 50 km matkalla 30 koskea, joista yhdeksän on luokiteltu kanooteille erittäin vaativiksi 4.-5. luokan koskiksi. Pahimmat kosket on mahdollista ohittaa maitse.

Loppumatkasta on kymmenien kilometrien järvi- ja jokeita, joita voi nopeuttaa tilaamalla etukäteen moottorivenekuljetuksen Tuntsan suulta Jovan tekoaltaalta Zaretšenskiin. Kuljetuksen voi esimerkiksi järjestää Iovan lomakeskus (ks. Zaretšensk).

ALAKURTTI

Alakurtti vetää otsan alakurttuun. Sotilaskylä on Kuolan synkeimpiä asutuskasuksia. Täältä löytyy alakuloisia kerrostaloja ja tyhjeneviä varuskuntia. Kun saavuimme Alakurtille syyskuuisessa raesateessa, meidät toivotti tervetulleeksi kymmeneen junavaunuun lastattu panssarivaunujen jono. Jotta sota ei unohtuisi asukkailta, myös taajaman keskusaukiolle on laitettu tankki koristukseksi ja muistomerkitseksi.

Salla-Kantalahti-tie kulkee nykyään Alakurtin ohi, joten betonigetosa ei ole pakko vierailta ellei halua. Alakurttia ei kuitenkaan voi välttää, jos aikoo tutustua Itä-Sallan luonnonnähtävyyksiin tai kalajokiin. Täältä löytyvät kaupat, pankki ja kuljetukset sekä puolustusministeriön asunto-ala, joka toimittaa hotellin virkaa. Taajamassa käydään torikauppaa.

Nähtävyyksiä Alakurtilla ei ole - jos ei pidä sellaisina sotilaskohteita. Taajamassa on panssari- ja helikopterijoukkoja sekä rajavartiosto. Panssariosasto on ilmoitettu lopetettavaksi vuoden 2007 loppuun mennessä, mistä johtunevat kaluston näyttävät siirrot rautateitse. Asukkaita Alakurtilla on muutamia tuhansia. 1990-luvun alussa tänne siirrettiin Itä-Saksasta kotiutuvia venäläissotilaita. Suomalainen Puolimatka-yhtymä rakensi heille taloja Saksan laskuun. Tämä niin sanottu uusi Alakurtti on taajaman laidalla. Tuntsajoen korkealta ylittävä vanha, kapea ja kaiteeton silta on hurja kokemus.

Entinen Alakurtin suomalaiskylä sijaitsi Tuntsajoen toisella puolen pari kilometriä nykyisestä taajamasta lounaaseen. Ylikurtin kylä puolestaan oli muutama kilometri jokea yläjuoksulle päin. Ensimmäiset uudisasukkaat olivat Iisak ja Anna Kurtti 1600-luvun loppupuolella. Iisak oli kotoinen Kuusamon Ala-Kitkalta ja Anna Kemijärven Vuostimosta. Asukkaat elivät poron- ja karjanhoidosta, metsästyksestä ja kalastuksesta. Suomen itsenäistyttyä Kurtille sijoitettiin rajavartiosto ja sinne tehtiin tie Kuolajärveltä.

Alakurtin matkailu on kahden miehen ja kahden firman monopoli (ks. Miten matkaan: Alakurtti). Sozidanije-firman nuori johtaja ilmoitti korskeasti, että Kutsajoen luonnonpuisto on heidän yksityisomaisuuttaan. Skaidin (Voitan) omistaja-johtaja järjesti meille maastokuljetuksen Kutsalle, mutta vaati sovittua korkeampaa hintaa. Hän sanoi suoraan, ettei häntä huvita tippaakaan palvella meitä. Skaidin johtaja on paikallinen suurliikemies, joka omistaa sahan ja vie tukkeja ja keloja Suomeen. Ensitapaamiseemme hän ajoi ökymaasturilla ja töötötti raivoissaan tien tukkineelle kuorma-autolle ja meille. Kättelemään alentuminen näytti tuottavan hänelle suuria vaikeuksia.

Rajalta Alakurtin tienhaaraan on 73 km. Risteyksestä on perille 4 km. Alakurtille johtaa Kantalahdesta Neuvostoliiton vuonna 1940 rakentama rautatie, jolla ei kuitenkaan ole henkilöliikennettä. Alakurtilta rajalle vievä rataosuus on purettu.

Puolustusministeriön asuntola. (911) 3222601. Ainoa virallinen majoitusvaihtoehto. Neukkuhenkisessä asuntolassa kahden hengen huone maksaa peräti 52€. Käydessämme ei ollut lämmitystä. Henkilökunta ystävällistä.

Kafe 12 tuolia. Danilova 7, (81533) 52456. Ma-su 16-22.

Kafe Kapriz. Danilova, (81533) 52389. To-su, ma-ti 12-03.

Pääkadun varrella.

Hallinto. Kunnanjohtaja Stepan Mihailovitš Olenitš (81533) 52291, (911) 3021716. Olenitš tuntee hyvin alueen suomalaista historiaa ja on ollut suomalaisten kanssa yhteistyössä Sallansuun hautausmaiden kunnostamisessa. Olenitš puhuu vain venäjää, mutta hänen avustajansa Valeri Nazarov osaa suomea ja voi auttaa matkajärjestelyissä, puh. (81533) 52318, (911) 3021630.

ALAKURTILTA KANTALAHTEN

Alakurtilta Kantalahteen johtava tie on kokonaan päällystetty. Runsaat pari kilometriä Alakurtin tienhaarasta itään on viimeinen rajavartioston tarkastuspiste. Tästä alkaa matkailuvapaa sektori! 11 km Alakurtin risteyksestä itään ylitetään entinen valtakunnanraja. Tämän jälkeen tie kulkee kauniisti poimuilevien tunturimaisemien läpi. Syyskuun alussa metsät olivat kellertyneet alkavan ruskan väreihin. Suot hehkuivat komeina. Väillä kuljetaan laaksossa, tie ylittää koskisia jokia. Sitten maisema putoaa kohti Vienanmerta.

Ensimmäinen väylä rakennettiin tänne 1915-16 niin sanotuksi kassinajotieksi, jota pitkin kuljetettiin ympärysvaltojen Venäjälle toimittamaa sotilasapua Saksaa vastaan.

Ainoa iso risteys on 51 km Alakurtilta. Tie Kantalahteen jatkuu vasemmalle, kun taas oikealle vievä haara johtaa Zaretsenskiin.

VERMAN

Vermanjoessa runsaat parikymmentä kilometriä Alakurtilta itään kulki saksalaisten ja neuvostojoukkojen asemasodan rintamalinja kolme vuotta 1941-44 (ks. Sallansuu). Tien vieressä on sotamuistomerkki, ja maastos-

ta voi löytää taisteluasemia. Paikalliset varoittavat metsistä yhä löytyvistä räjähtämättömistä ammuksista.

ZARETŠENSK

Zaretšensk eli 'Joentaus' on voimala- ja metsäyötaajama 43 km Alakurtti-Kantalahti-tieltä etelään. Nähtävyyksiä ei ole, mutta täältä löytyy laadukasta majoitusta uudesta Iovan lomakeskuksesta.

Zaretšensk sijaitsee Koutajärven tekoaltaan eteläpuolella Jovajoen rannalla. Joessa on 1950-luvulla rakennettu voimalaitos. Zaretšenskiin kulkee bussi Kantalahdesta.

Helppoin tapa päästä Koutajärven rantaan on ajaa Koutajärven (Kovodozero) vanhaan kylään. Tie sinne kääntyy Zaretšenskin tieltä länteen 12 km ennen Zaretšenskiä. Perille on nelisen kilometriä.

Iovan lomakeskus. (921) 0385848, (921) 7254680, (921) 2870760, mail@iova.ru, www.iova.ru. Vuonna 2005 valmistunut lomakeskus on Kuolan laadukkaimpia. Hirsilinnamaisesta päärakennuksesta löytyy 11 kahden hengen huonetta. Majoitus kahdelta hengeltä 94€ sisältäen kolme ateraa ja saunan. Huokeampi ilman ruokailuja ja saunomista. Baari auki 8-22. Aja Zaretšenskin ohi ja käänny 4 km kuluttua oikealle. Kalastusta, risteilyjä ja moottoriveneen vuokrausta Jovan tekoaltaalla. Melojien kuljetus Tuntsan suulta Zaretšenskiin 206€.

3. KANTALAHTI

PIETARI-MURMANSK-TIE

Lähes 1400 kilometriä pitkä Pietari-Murmansk-valtatie halkaisee Kuolan niemimaan eteläpohjoissuunnassa ja seurailee ikivanhaa kulkureittiä Kantalahdesta Imandrajärvien kautta Kuolavuonoon.

Vaikka väylä on Murmanskin alueen ainoa maantieyhteys muuhun Venäjään, sen kunto on paikoittain uskomattoman huono. Pahimmat osuudet sijaitsevat Karjalan tasavallan puolella, mutta myös Kuolassa asfaltti on monin paikoin täynnä ammottavia reikiä ja ajaminen välillä on helpompaa penkan puolella kuin asfaltilla.

Etelässä tien tuntumassa ovat Koudan ja Knäsoin vanhat kylät. Lähempänä Kantalahtea maisemassa alkaa kohota paljaslakisia tuntureita. Oikealla vilahtelee saaristoinen Vienanmeri. Tie ylittää Kantalahden pohjukan siltaa myöten.

Suomesta Sallasta tuleva tie yhtyy valtaväylään viisi kilometriä ennen Kantalahden tienhaaraa. Kohta risteyksen jälkeen ohitetaan huoltoasema ja tullaan liikennemiliisiin tarkastuspisteelle. Valmistaudu esittämään ajokortti, rekisteriote, auton tullipaperit ja vakuutus. Öisin pisteellä partioi rynnäkkökivääreine aseistautuneita sisäministeriön erikoisjoukkojen Omonin miehiä.

Kantalahteen on valtatieltä liittymät etelästä ja pohjoisesta. Etelän liittymästä on keskustaan hieman pidempi matka, noin kahdeksan kilometriä.

Poljarnyje Zorin tienhaara on 28 km Kantalahden pohjoisesta risteyksestä pohjoiseen. Apatiitin risteys sijaitsee 78 km Kantalahden pohjoisesta risteyksestä pohjoiseen. Montšegorskiin tullaan, kun on ajettu valtatieitä 34 km Apatiitin tienhaarasta pohjoiseen. Kaupunki näkyy tielle.

Huoltoasemia on valtatievarrella Knäsöissä, Kantalahden eteläpuolella, Poljarnyje Zorin kohdalla, Kovdorin tienhaarassa ja Montšegorskissa.

LOMAKYLÄ KANDA-VIKING

Lomakylä Kanda-Viking on kohtuuhintainen majapaikka Pietari-Murmansk-valtatien varrella Kantalahden lähellä. Mökeissä on välttämätön varustelu, ja henkilökunta on ystävällistä. Paikka soveltuu majoittumiseen, mutta ei houkuttele pitempään lomanviettoon: paikka suolammen äärellä ei ole kummoinen.

Kanda-Vikingissä ei ole ravintolaa, mutta ruokailusta on mahdollista sopia etukäteen. Lomakylän sauna on liian suomalainen: kestopölylämmittimen kiukaan antamat löylyt ovat ärhäkät, ja kylvystä puuttuvat venäläisen banjan pehmeys ja kosteus.

Kanda-Vikingiin päästäksesi aja Beloje Moren tienhaaraan, joka sijaitsee 6,5 km Alakurtin risteyksestä ja 0,5 km Kantalahden pohjukan yltävästä sillasta etelään. Älä kuitenkaan käänny Beloje Moreen vaan vastakkaiseen suuntaan pikkutielle, joka vie perille parissa minuutissa.

Kanda-Viking. (81533) 95070, (921) 1598222. Neljä viiden hengen mökkiä à 59€/vrk. Kahden hengen mökit 35€/vrk. Puolelta vuorokaudelta peritään puolet hinnasta. Isoissa mökeissä on tv, jääkaappi, mikro, wc ja suihku. Auki ympäri vuoden. Pihassa on kotarakennelmia. Sauna 10€/h.

VITINO

Vitino eli Beloje More on Vianmeren öljysatama ja ympäristöjärjestöjen silmätikku. Öljy tuodaan tänne junalla ja kuljetetaan tankkereilla ulkomaille. Satama on toiminut jo vuodesta 1970, mutta sitä on laajennettu voimakkaasti kymmenen viime vuoden aikana.

Vitino on valtatieltä itään kääntyvän sivutien päässä. Tien varrella on kantalahtelaisten kesämökkialueita Kantalahden pohjukan rannalla.

KNÄSÖI JA ZELENOBORSK

Knäsöi (Knjažaja Guba) on vanhasta Kuolan-kirjallisuudesta tuttu kylä ikivanhalla kulkureitillä Vianmeren rannalla. Nykyäänkin kylä miellyttää silmää Pietari-Murmansk-valtatien varrella, josta avautuu näkymä harmaiden talojen ja venevajojen reunustamaa lahtea pitkin merelle. Käydessämme

kylän miehet parveilivat ilta-auringon valaisemalla lahdella kalastelemassa.

Knäsöi ("Ruhtinaanlahti") sai tarinan mukaan nimensä, kun venäläiset ruhtinaat löivät täällä ruotsalaiset valloittajat. Kylä oli huomattava kauppapaikka ja viljakaupan keskus. Knäsöissä on aikoinaan asunut suomalaisia siirtolaisia. Venäjän kansalaissodan aikana sinne oli sijoitettu niin kutsutun Murmanskin legioonan suomalaisia punasotilaita.

Valtatien sillan mantereen puoli ei ole enää Knäsöitä, vaan vähemmän miellyttävää Zelenoborskin metsätyö- ja voimalataajamaa. Tien poskessa on huoltoasema, autokorjaamoja ja 24h auki oleva tienvarsiruokala. Zelenoborskissa on Koutajoen vesivoimala. Taajaman takaa alkava laaja Koutajärvi on säännöstelyn pilaama.

Knäsöi sijaitsee 52 km Kantalahdesta etelään.

LESOZAVODSKI

Lesozavodski eli 'Sahakylä' Vienanmeren rannalla on nimensä mukaisesti metsäteollisuuspaikkakunta. Taajamaan on yhdeksän kilometriä valtatieltä.

KOUTA (KOVDA)

Koutaan kannattaa poiketa vaikka piknikille. Viisi kilometriä valtatieltä sijaitseva kylä tarjoaa kauniita rannikkomaisemia ja Kuolan toiseksi vanhimman puukirkon.

Kaunis Nikolain kirkko katselee tulijaa pienen lahden takaa. Vuonna 1705 rakennettua pyhäkköä ympäröi kuusikulmainen hirsinen kellotorni ja ryhmä harmaita asuintaloja. Kirkko on ollut viime vuosina restauroitavana. Irtaimistoa ei ole säilynyt. Hämyistä kirkkosalia kannattelevat koristellut puupylväät.

Koudan kallioilta on oiva näköala Vienanmeren Koudanlahdelle. Korkeimmalle mäelle on pystytetty ortodoksiristi. Kummulla lojui myös kuvauksellinen metallisänky – ehkä jonkun unohtama? Koudan alakylä sijaitsee edempänä kirkosta aivan meren rannassa. Harmaa kylä on kesäisin täynnä elämää, mutta talvella täällä sinnittelee vain noin 30 henkeä.

Koudan tie on ajokelpoista soratietä.

KANTALAHTI (KANDALAKŠA)

Kantalahti tarjoaa maisemaa, jota ei Suomesta löydy: meri kohtaa tunturit. Täällä Vienanmeren rannikko kohoaa yli 600-metrisiksi paljaskaisiksi tuntureiksi, joilta aukeaa hieno näkymä saaristoiselle Kantalahdelle.

Kantalahden ympäristö on miellyttävämpi kuin itse kaupunki. Lahden pohjukkaan noussut teollisuuskaupunki on äkkiä nähty: rakennuskanta koostuu lähinnä huonosti hoidetuista neuvostoajan kerrostaloista. Savua tulee kahdesta tuutista: alumiinitehtaasta ja kaatopaikasta, joka ilmeisesti palaa aina. 41 000 asukkaan kaupunki tarjoaa matkailijan tarvitsemat palvelut: hotellit, ravintolat, internetin ja puhelimen. Ravintoloista paras on tosin Statoilin huoltoasema.

Vienanmeren pohjukka on Kuolan vanhimpia asutuspaikkoja, josta on tehty arkeologia löytöjä 7000 vuoden takaa. Ensimmäinen maininta venäläisestä kylästä Kantalahdessa on vuodelta 1526. 1532 paikalle perustettiin luostari. 1589 kylä joutui ruotsalaisten sotajoukkojen polttamaksi. Krimin sodan aikana 1800-luvun puolivälissä englantilaiset polttivat kylän. Vuonna 1916 valmistui Muurmannin rata, ja Kantalahdesta tuli sen yksi asema. Neuvostovalta lopetti Kantalahden luostarin. Seudusta tuli vähäksi aikaa osa Karjalan tasavaltaa, joka myönsi Kantalahdelle kaupunginoikeudet 1938. Sodan jälkeen 1951 perustettiin alumiinitehdas ja kaupunki alkoi kasvaa nykyisiin mittoihinsa. Vanhat kirkot tuhottiin 50-luvulla.

Kantalahden kaupunkikuvan tärkein maamerkki Murmanskin junarata, joka halkaisee kaupungin kahtia ja leviää valtavaksi ratapihaksi. Keskustaan päästääkseen on alitettava rata ainokaista tunnelia pitkin. Tunnelin jälkeen käännytään joko heti vasemmalle tai ajetaan eteenpäin Statoilin huoltamon liikenneympyrään, sieltä loivasti vasemmalle ja vielä seuraavasta liikenneympyrästä vasemmalle. Varoitus: Kantalahden liikennejärjestelyt ovat Kuolan hämärimmät: kaupunki on pullollaan viisitoja risteyskäsiä ja vaikeasti hahmotettavia liikenneympyröitä.

Kaupungin keskipisteenä voidaan pitää aukiota, jota ”koristaa” T-34-panssarivaunu. Muistomerkki kunnioittaa Murmanskin alueen puolus-

tajia. Tankki on lasten suosiossa kiipeilytelineenä. Aukion laidalta löytyvät Venäjän lipusta tunnistettava kaupungintalo, kulttuuritalo Niva ja seitsemänkerroksinen hotellikolossi Belomorje.

Jos lähdetään hotellin ohi Pervomaiskaja-katua alaspäin, ohitetaan posti- ja puhelintalo ja vähän myöhemmin Pogrebok-ravintola. Seuraavasta risteyksestä vasemmalle kääntyy tie Umbaan. Suoraan jatkettaessa päädytään Kantalahden satama-alueelle ja rannan vanhalle omakotialueelle ”Nižnajaan” eli alakaupunkiin, josta löytyvät kaupungin uudehko kirkko, hotelli Pomorskaja Zvezda ja luonnonpuiston museo. Myös Nivajoen toisella puolella on meren rannassa vanhoja omakotitaloja niin sanotussa Japonijan eli ”Japanin” kaupunginosassa. Japanin takana kohoaa Krestovaja-tunturi, jolla on talvisin laskettelukeskus. Tunturin lalle on pystytetty risti.

Jos keskusaukiolta lähdetään Pervomaiskaja-katua vastakkaiseen suuntaan kaupungintalon ohi, tullaan Kanda- ja Malahit-ravintoloille ja ennen pitkää takaisin rautatietunnelille. Oikea sivukatu Aeronavtov laskeutuu Nivajoen rantaan Spolohi-hotellille.

Hieman syrjemässä rannan lähellä sijaitsee niin sanottu Novajan (”Uusi”) asuinalue samannimisen kadun varrella. Täältä löytyy neuvostoaikaisia kerrostaloja.

Rautatie- ja linja-autoasemat sijaitsevat vieretysten radan toisella puolella. Puinen, nikkarityylinen rautatieasema on Kantalahden rakennustaitteen harvoja helmiä. Rautatieaseman takana ovat Kantalahden varuskunta-alueet ja sotilaiden asuintalot.

Kantalahden kaunein asuinalue on Stalinin aikaan rakennettu Niva, joka sijaitsee kolme kilometriä rautatieasemalta pohjoiseen. Heti Nivaan saavuttaessa tulija vaikuttuu oikealla kohoavasta massiivisesta kulttuuritalosta (Kandalakškoje šosse 1a), jota komistaa klassishenkinen pylväikköpääty. Vasemmalle kääntyy Kirovskaja alleja -niminen puistokatu. Edelleen Tšakalova-kadun varrella on miellyttävän näköisiä Stalinin ajan pienkerrostaloja.

Nivan asuinalueen takaa löytyy syy Kantalahden olemassaoloon: savuttava alumiinitehdas. Se kuuluu venäläiselle Sual-yhtiölle, joka on

suunnitellut tänne uutta laitosta. Hanke ei toteutune, ellei Venäjän ydinvoimayhtiö tee päätöstä Poljarnyje Zorin reaktorien korvaamisesta uusilla.

Nivajoessa on Kantalahden ja Imandrajärven välissä kolme vesivoimalaa, jotka käyttävät säännöstelyaltaana Imandraa. Voimalat valmistuivat 1934-1952. Yksi niistä sijaitsee Kantalahden kaupungin alueella. Voimaloiden ohi kulkee Nivajokea seuraileva vanha tie Poljarnyje Zoriin.

Alumiinitehdas ja rautatie ovat Kantalahden tärkeimmät työnantajat. Töitä antavat myös pioneerirykmentti ja pienehkö rahtisatama, jonka toimintaa rajoittaa se, että Vienanmeri on täällä talvisin jäässä.

Kantalahdessa toimii Venäjä-Suomi-ystävyyssyhdistys. Yhteistyössä norjalaisten kanssa kaupunkiin on perustettu orvoille ja huostaan otetuille lapsille kodin tarjoava Sos-lapsikylä, yksi neljästä Venäjällä.

Matkailuneuvonta

50 let Oktjabrja 8, (81533) 96943.

Museot

Museo. Pervomaiskaja 40, (81533) 94407. Tavallisen asuinkerrostalon alakerrassa. Talonpoikais- ja kalastusesineistöä (esimerkiksi hieno pitkäsiima) ja vanhan Koudan kirkon irtaimistoa. Oma sali sotahistorialle. Museonhoitaja kertoi, ettei talvisodasta ja Sallan valtauksesta Kuolassa juuri tiedetä - aihetta valaiseva näyttely on kuitenkin suunnitteilla suomalaisvenäläisenä yhteistyönä. Vaihtuville taidenäyttelyille on oma sali.

Luonnonpuiston museo. Ks. Kantalahden luonnonpuisto.

Näyttelysali. Pervomaiskaja 32. Keskusaukion kulttuurikeskuksessa (ex- elokuvateatteri Niva).

Majoitus

Hotelli Belomorje. 50 let Oktjabrja 1 (keskusaukio), (81533) 93100. Belomorje toimii seitsenkerroksisessa kolossissa kaupungin keskeisimmällä paikalla. Ulkomaalaishinnoista huolimatta se on keskustan kah-

desta hotellista halvempi. Belomorjen omalaatuinen omistaja ajeele uudella Mitsubishillä, mutta väittää olevansa kommunisti. Kävimme hänen kanssaan absurdin keskustelun kaksoishinnoittelusta. Omistajan mukaan ulkomaalaiset maksavat enemmän, koska ”ovat rikkaampia”. Hän myös syytti ulkomaalaisia ”Venäjän raaka-aineiden ryöstöstä” ja valitti Sallassa kokeilemansa ilmaismajoituksen tasoa. Mies tunnetaan saituudestaan – hissejä, joista yksi oli aina vuoron perään rikki, hän korjasi omakätisesti.

Hotelli Spolohi. Naberežnaja 130, (81533) 55768. Toinen betonihotelli on Belomorjea astetta laadukkaampi ja monta astetta kalliimpi. 2hh ulkomaalaisille alk. 62€ ja venäläisille 41€. Ravintola auki 13-01.

Hotelli Pomorskaja Zvezda. Retšnaja 1, (81533) 94835, 94375, (921) 2785139, pomor_tur@com.mels.ru. Sijaitsee Ala-Kantalahdessa lähellä satamaa. Hotelli tekee nukkavierun vaikutelman. 2hh 29€. Pihassa kuu-den hengen mökki 15€/hlö. Tilauksesta sähkösauna tai venäläinen banja. Matkatoimistopalveluja (ks. Miten matkaan: Kantalahti).

Ruokailu

Zadvorki. Pervomaiskaja 54. Ma-su 10-01. Kanda-ravintolan kellaris- sa, käynti takapihalta. Tiskillä nähtävillä olevia salaatteja ja valmiita an- noksia, jotka ovat Kantalahden ruokatarjonnan parhaasta päästä. Iltais- sin baaritunnelmaa. Ulkomaalaiseurueen nähdessään asiakaskunta repe- si nauramaan.

Ravintola Pogrebok. Pervomaiskaja 19, (81533) 95039. Pogrebokia pi- detään yhtenä kaupungin parhaista ravintoloista, mikä kertoo paljon yleis- estä tasosta. Odotimme bliniannoksia tunnin, vaikka olimme ravintolan ainoat asiakkaat. Kun saimme ruoan, se oli kylmää. ”Ei voi olla totta, bli- nit olivat juuri mikrossa”, tarjoilija puolustautui. Pogrebokissa voi tilata ”suomalaisen salaatin” eli rosollin majoneesilla. Ruokalistalla myydään appelsiineja kilohintaan.

Kafe Belomorje. Pervomaiskaja 31, (81533) 94444. Ma-to, su 11-16 ja 18-01, pe-la 12-16 ja 19-03. Hotellirakennuksen päädyssä keskusauki- olla. Tumma sisustus, postneukkulaista tunnelmaa. Iltaisin elävää tanssi- musiikkia ja pääsymaksu.

Ravintola-yökerho Kanda. Pervomaiskaja 54, (81533) 31418, 94260.
Pe-la 19-04. Kantalahden yöelämän keskus.

Kafe Ujut (Skazka). Pervomaiskaja 44, (81533) 94464, 94481.
Ma-to 12-19, pe-la 12-23.

Šašlytšnaja. Komsomolskaja 28a, (81533) 93304, (921) 1595533.
Saslikkipaikka.

Statoilin huoltoasema. Gorkogo- ja Pronina-katujen risteys. Statoilin
hodarit ovat parasta, mitä Kantalahdella on tarjottavanaan. Ks. Statoil-
keidas.

Stolovaja (Ruokala). Pronina 17a. Ma-pe 11-15. Halpaa perusruokaa.
Valtavasta ruokasalista on karunkaunis näkymä junaradalle.

Stolovaja (Ruokala). Pervomaiskaja 44. Ma-la 10-17. Ujut/Skazka-ra-
vintolan vieressä lähellä keskusaukiota.

Kafe Malahit. Pervomaiskaja 69, (81533) 30875. Biljardipöytiä ja yöelä-
mää Pervomaiskaja-kadun ravintolakeskityksessä.

Ravintola Dvorik. Ševtšuka 26, (81533) 72282. Ma-su 12–20, muina
aikoina tilauksesta. Nivan taajamassa.

Palvelut

Kaupunginhallinto. Keskusaukio, (81533) 22286.

Posti. Pervomaiskaja 29. Ma-pe 8-13 ja 14-20, la 8-13 ja 14-19.
Myös internet. Keskusaukion tuntumassa.

Puhelin ja internet. Pervomaiskaja 29. Ma-la 10-21, su 12.30-18.
Keskusaukion tuntumassa.

Sberbank-pankki ja valuutanvaihto. Novaja 8. Ma-pe 9-14 ja 15-19,
la-su 10.30-14 ja 14.30-17. Myös automaatti.

24 h supermarket Jevronord. Komsomolskaja 16.

Kalastusvälinekauppa. Naberežnaja 133, (81533) 943 69, (921)
7251462.

Matkamuistoja myydään keskusaukion ympärillä olevissa kaupoissa
ja hotelli Spolohin alakerrassa. Spolohista saa paikallisen suunnittelijan
Valentina Semjonovan mukavannäköisiä vaatteita, joita voi tilata myös
suoraan häneltä (911) 3013979, semonova@yandex.ru.

Laskettelukeskus Krestovaja-tunturilla Nivajoen itäpuolella. Aja Umbaan johtavaa tietä.

Vartioitu parkkipaikka. Sijainti haastava. Aja Pronina-kadun ruokalarakennukselta risteyksen yli kohti radanvartta. Jatka pientä hiekkatietä, kunnes pusikon välistä pilkottaa autoja.

Yleinen sauna. Pervomaiskaja 66. Naisten vuoro ti ja la 8-20, miehet ke ja su 8-20. Sijaitsee erikoisessa kivikoristellussa rakennuksessa.

Pesula. Partizanskaja 6, (81533) 92188. Ma-pe 8-12 ja 13-16.

Sisään vasemmasta päädyistä.

Sairaala. (81533) 71197. Nivan lähiössä. Täällä alat tuntee itsesi terveeksi vain katselemalla muita potilaita.

Tapahtumat

Pohjoisen juhlaa vietetään maaliskuussa.

Huhtikuussa nautitaan **Atlanty-rockkonserteista.**

Kevättalvella järjestetään Kantalahden **hiihtotapahtuma**, jossa päämatka on 70 km.

Metallityöläisen päivää juhlitaan heinäkuun kolmantena sunnuntaina.

Kesällä pidetään **alamäkipyöräilykisa.**

Elokuussa järjestetään Vianmeren rannalla **Aurinkokaupunki-hippi-tapahtuma**, jossa on mukana trubaduureja ja käsityöläisiä.

Talvella järjestetään **kelkkailukilpailu.**

Tietoa tapahtumista numerosta (81533) 93011.

Liikenne

Linja-autoasema. (81533) 31730, 95095. Bussivuoroja Rovaniemeltä (ks. Kuinka Etelä-Kuolaan pääsee), Alakurtille (kerran päivässä 16.20), Zaretsenskiin (ma, ke, pe 16.30), Zelenoborskiin (kahdesti päivässä) ja Umbaan (kahdesti päivässä). Zelenoborskista on määrättyinä päivinä jatkoyhteys Kovdaan, tietoa (81533) 66894.

Rautatieasema. (81533) 30425.

STATOIL-KEIDAS

Kyllästyttävätkö purkkimajoneesia pursuava salaatti, rasvainen seljanka ja kuiva pihvi? Etovatko eskalooppi ja leivitetty turska? Onneksi on Statoil, Norjan valtion öljy-yhtiö.

Monen mielestä Statoilin huoltoasemat ovat kuin keitaita Kuolan kulinarisissa autiomaassa. Vaikka ei muulloin söisi roskaruokaa, Statoilin maanmainiot hodarit ja hampurilaiset ovat Kuolassa aivan must.

Statoil löytyy Kuolassa jokaisen isomman kaupungin keskustasta: Kantalahdesta, Poljarnyje Zorista, Apatiitista ja Montšegorskista. Jokainen niistä tarjoilee vuorokauden ympäri Tulipin makkaroilla täytettyjä hot dogeja ja oikean makuisia hampurilaisia. Jostain syystä paras makkara, bratwurst, tuntuu aina olevan lopussa... Ruokajuomaksi voi ottaa olutta tai hyvää viiniä. Täältä löytyy myös jääkaappikylmää mehua, mikä on Venäjällä ainutlaatuista. Huoltsikka tarjoaa Kuolan ainoat kaakaot.

Ruoka on vain yksi syy tulla Statoilille. Huoltamolta voi hankkia melkein mitä vain. Meille tarttui mukaan muun muassa läikkymätön kahvimuki ja vesitiivis kamerapakkaus. Palvelu on yleensä iloista ja välitöntä. Statoililla voi viettää vain aikaansa. Oma erikoisuutensa on ostaa Venäjällä norjalaista bensaa, joka on täällä paljon halvempaa kuin kotimaassaan.

Onko Statoilissa sitten mitään negatiivista? Ehkä sinne kaivattaisiin tuoleja. Nyt hodari pitää hotkaista pystybaarissa. Kasvishodari kaipaisi kehittäjä: se on vain sämpylä ilman makkaraa. Ja vessat ovat norjalaisiksi yllättävän siivottomia.

KANTALAHDEN LUONNONPUISTO

Koko Vienanmeren Kantalahden saaristo kuuluu Kantalahden luonnonpuistoon, joka perustettiin vuonna 1932 haahkan suojelua varten. Luonnonpuiston tehtäviä ovat suojelu ja tutkimus, eikä puisto harjoita matkailua. Alueella liikkuminen on kielletty.

Puistoon kuuluu yli 350 saarta Vienanmeressä ja Barentsinmeressä. 700 neliökilometrin pinta-alasta kaksi kolmasosaa on vesialuetta. Puistossa pesii 10 uhanalaista lintulajia. Vuosittain alueella käy 160 000 muutlintua. Kahta kasvilajia tavataan vain suojelluilla saarilla. Luonnonpuis-

toon kuuluvat Vienanmeren saaret kasvavat lähinnä mäntymetsää. Niillä elää tyyppillisiä taigan eläimiä. Puistossa on myös puuttomia luotoja.

Vienanmerellä puistoon kuuluu saarten lisäksi Porjanlahden ranta-alueita, Turjanniemen kärki Umban lähellä sekä Titovin niemi Koudan lähellä. Biologian opiskelijoilla on mahdollisuus päästä puistoon harjoitteluun ja tutkimusretkille. Luonnonpuistolla on käytössään vanhahkoja aluksia.

Luonnonpuiston museo. Kantalahti, Lineinaja 35, (81533) 55842, 93250, kand_reserve@com.mels.ru. Ma-pe 8-12 ja 13-16. Täytettyjä eläimiä ja venäjänkielistä informaatiota. Toimii Nižnajan kaupunginosassa tien päässä.

VIANANMERI

Vienanmeri eli ”Valkeameri” (Beloje More) on Jäämeren lahti, joka kiertää Kuolan niemimaan ja päättyy kapeaan Kantalahteen. Venäjänkielisen nimensä katsotaan saaneen puhtautensa ansiosta. Barentsinmeren katsotaan vaihtuvan Vienanmereksi Svjatoi Nosin eli ”Pyhäniemen” kohdalla Koillis-Kuolassa. Idässä meri kapenee 50 kilometrin levyiseksi Vienanmerenkurkuksi. Saarinen ja tuntureiden reunustama Kantalahti on Vienanmeren suurimpia lahtia.

Vienanmeri on suurimmaksi osaksi matalahko, keskimäärin 60 metrin syvyinen. Golfvirran vaikutus ulottuu merelle heikonlaisesti, ja meri jäätyy talvella ulkomerta lukuun ottamatta.

Kesällä pintaveden lämpötila on rannikolla 16-18 astetta.

Merestä pyydetään lohta, kampelaa, silliä, villakuoretta, turskaa ja sen sukulaisia koljaa ja navagaa.

Merellä voi nähdä eri hyljelajeja kuten grönlanninhylkeitä, partahylkeitä ja norppia. Grönlanninhylkeen pyyntiä harjoitetaan Tšapoman kylässä. Hyvällä tuurilla voi rannalta bongata maitovalaan, joita elää meressä noin tuhat. Maitovalaat saapuvat Vienanmeren lämpimiin vesiin synnyttämään kesäkuun lopussa ja palaavat Barentsinmerelle elokuun lopulla.

Vienanmeri on Suomesta katsoen lähimpiä paikkoja, joissa voi kokea vuoroveden vaikutuksen. Vedenpinta vaihtelee kymmenistä sentseis-

tä muutamiin metreihin. Vuorovesi lykkääntyy joka päivä 48 minuuttia myöhemmäksi. Vetäytyvä meri paljastaa rannalta kaikenlaista mielenkiintoista: levää, kivikkoa, meduusoja, merisiilejä ja meritähtiä.

VIENANMEREN SUKELLUS

Läpinäkyviä vesiä, värikkäitä vesikasveja, meritähtiä, tuttavuutta tekevä hylje! Tätä kaikkea voi nähdä Vianmeren sukelluksella. Kantalahdessa toimii aktiivinen sukelluskeskus, jonka jäsenten ottamissa valokuvissa vedenalainen maailma esittäytyy koko loistossaan.

Sukellusklubilla on oma alus, joilla se vie turisteja sukellusmatkoille. Varusteet voi vuokrata tai tuoda mukanaan. Klubi ilmoittaa järjestävänsä myös vesihiihtoa, purjelautailua, merimelontaa ja kalastusta. Talvikaudella sen kautta voi tilata moottorikelkkoja ja järjestää offarilaskettelua. Keskuksen suomenkielisessä ilmoituksessa mainostetaan myös ”aktiivilepoja”, ”upottamista jään alle” sekä ”vedenalaisuintia 2-5 päivää”.

Sukelluskeskus Gandvik. Vostotšnaja 12, (81533) 94059, (921) 2750171, kanddive@mail.ru. Johtaja Aleksandr Sergejevits Vinjukov. Kahdeksan hengen veneen vuokraus 50€/h.

TIE KANTALAHDESTA VARZUGAAN

Kuolan miellyttävimpiä autoilureittejä on Vianmeren rannikkoa seuraileva 240 km pitkä tie Kantalahdesta Umban kautta Varzugaan kylään. Ensimmäiset 140 kilometriä tiestä on asfaltoitu ja paremmassa kunnossa kuin Pietari-Murmansk-valtaväylä. Loppuosa on kohtalaisenkuntoista sotatietä, joka pölyyää punaista hiekkaa. Kantalahti-Umba-tie on rakennettu 1980-luvulla ja jatkoyhteys Varzugaan vasta 1990-luvulla.

Tien alku on kuolalaiseen tapaan mystinen: kylttiä on turha etsiä. Kantalahden keskusaukiolta ajetaan Belomorje-hotellin ohittavaa Pervomaiskaja-katua alaspäin ja isossa risteyksessä käännetään vasemmalle. Kantalahden jälkeen ainoa huoltoasema on Umbassa.

Neljän kilometrin päässä Kantalahdesta on parkkipaikka, josta aukeaa näkymä Vianmerelle. Täältä käsin on mahdollista tehdä kävelyretki sei-

tatunturille (ks. Seidat) tai jatulintarhalle (ks. Jatulintarha). 20 km päässä Kantalahdesta tie laskeutuu Kolvitsanlahdelle. 10 km myöhemmin ohiteaan Kolvitsanjärvi. Umban jälkeen maisema mataloituu.

Etenkin iltaisin tiellä on vähän liikennettä. Harvat autot saattavat ajaa sitäkin hurjemmin: esimerkiksi Kuzrekan jälkeisellä sorapätkällä vastaanme kaahasi ehkä 120 km/h vauhtia venettä vetänyt maasturi ja sinkosi tuulilasiimme kivenmurikan. Näimme Kuzreka-Kaşkarantsy-välillä kaksi muuta autoa, molemmat konepelti pystyssä.

KANTALAHDEN SEUDUN TUNTURIT

Kantalahden ympäristön tärkein nähtävyys on maisema. Lähistöllä on useita paljaslakisia tuntureita, joilta avautuu hienoja näkymiä saarien täytämälle Kantalahdelle.

Tuntureille on suhteellisen helppo nousta päiväseltaan. Helpoin optio on kiivetä vain 5 km päässä kaupungista sijaitsevalle Volosjanaja-tunturille, jossa voi ihastella meren lisäksi muinaisia seitakiviä. Volosjanajasta on kerrottu kohdassa Seidat.

Parikymmentä kilometriä kaupungista itään kohoavat Domaşnyjetunturit, joille on helppo nousta viereiseltä Kantalahti-Umba-tieltä. Tunturit sijaitsevat Kolvitsanlahden rannalla. Kolvitsanlahden eteläpuolella Kolvitsatuntureille (ks. Kolvitsa) voi tehdä päiväretken tai useamman päivän vaelluksen. Tunturijono jatkuu lounaaseen ja laskee sitten Porjajoen vanhoihin metsiin.

SEIDAT

Eri puolilta Kuolaa on löydetty saamelaisten muinaisia pyhiä paikkoja eli seitoja. Vaikka seita voi olla järvi, puu, luola tai muu luonnonkohde, tavallisimmin se on kivimuodostelma. Klassinen seita koostuu isosta kivenjätkälestä, joka on työnnetty pienempien kivien päälle. Seidoille on tuotu uhreja, kun on toivottu parempaa metsästys- tai kalaonnea. Osa seidoista on ollut henkilökohtaisia, osa koko yhteisön käytössä. Jos seita ei ole auttanut toivotulla tavalla, se on voitu hylätä.

Oiva paikka katsastaa seitoja on aivan Kantalahden lähellä sijaitseva

Volosjanaja-tunturi, jolta niitä löytyy useita. Nousimme Volosjanajalle paikallisen seitaharrastajan Boris Gurejevin kanssa. Gurejevin mukaan Volosjanaja on ollut merkittävä seitatunturi, sillä seitoja on siellä lukuisia. Tällaisia keskittyimiä on hänen mukaan koko Pohjoiskalotilla vain muutama. Seidat sijaitsevat ympäri tunturin paljasta lakea. Ensimmäisellä niitä voi olla vaikea löytää, mutta kun katsoo tarkasti, kaikki lohkarit eivät näytäkään ihan tavallisilta kiviltä. Moni iso järkäle on asetettu taitavasti lepäämään pienten kivien varaan. Arvoitukseksi jää, kuinka. Tunturilla on muitakin kivimuodostelmia kuten kivistä ladotut kehä ja jana, jotka voivat olla uudempaa perua. Osa Volosjanaja-tunturin kivistä on niin sanottuja 'soivia kiviä' - paukauttaessa niistä lähtee kumea ääni. Sointi johtuu sisällä olevasta eri kivilajista.

Vaikka seidat eivät kiinnostaisi, Volosjanajalle kannattaa nousta jo näkymien vuoksi. Laelta avautuu huikaiseva panoraama Vienanmeren Kantalahteen ja sen saaristoon. Merinäköala lomittuu kauniisti pienen tunturilammen kanssa. Myös näkymä sisämaahan päin on kaunis. Vain pohjoispuolella Kantalahden kaupunki tehtaanpiippuineen rumentaa maisemaa. Tunturin laella kasvaa runsaasti puolukkaa ja variksenmarjaa.

Retki Volosjanaja-tunturille vie 2-4 tuntia riippuen siitä, kuinka kauan aikaa haluaa viettää perillä. Kantalahdesta lähdetään autolla tai taksilla Umbaan vievälle tielle. Nivajoen ylittävältä sillalta ajetaan 3,5 km kunnes tullaan harjanteen päällä sijaitsevalle parkkipaikalle, jolla on lipputankoja. Auto jätetään sinne. Kun maantietä palaa jalan hiukan taaksepäin kohti Kantalahtea, oikealle kääntyy maastotie. Tämän maastotien jyrkkää penkkaa kävellään noin 100 m, ja lähdetään sitten ensimmäistä oikealle kääntyvää polkua pitkin metsään. Polku nousee suoraan tunturille. Alkuosaa polusta käytetään alamäkipyöräilyratana - hurjalla kallioreitillä näkyy hyppyreititä.

Nykyään seitoihin liitetään Venäjällä mitä vilsimpiä teorioita. Esi-merkiksi murmanskilaisen 'seitatutkijan' Vladislav Trošinin mukaan natsit käyttivät seitoja toisen maailmansodan aikana ja lennättivät niiden avulla ufoja. Trošinin teorioista kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä häneen (921) 2737115 tai hänen umbalaiseen oppilaaseensa Oksanaan (921) 1706677.

JATULINTARHAT

Kuolan niemimaan rannoilta on löydetty useita kivistä ladottuja spiraalimuodostelmia eli jatulintarhoja. Jatulintarhoja on pohjoisrannikolla Varzinajoen suistossa, idässä Ponoijoen suulla sekä etelässä Umban lähellä ja Kantalahdessa. Näistä Kantalahden jatulintarha on helpoin löytää - vaikka ei kovin helppo sekään.

Jatulintarhoja on eri puolilla Eurooppaa ja myös Suomen rannikolla. Niiden ikä vaihtelee. Esimerkiksi Vienanmeren jatulintarhat on ajoitettu aikaan noin 2000 eaa. , mutta osa on vain muutaman sadan vuoden ikäisiä. Myös muodostelman tarkoitus on jäänyt arvoitukseksi. Kivisokkelot sijaitsivat lähes poikkeuksetta meren rannalla, ja niitä oletetaan tehdyn hylkeenpyyntialueiden lähelle. Yhden teorian mukaan jatulintarhat liittyivät hedelmällisyysriitteihin.

Kantalahden jatulintarha sijaitsee pienellä niemellä muutama metri merenrannasta. Kivistä ladottuun sokkeloon muodostuu toistakymmentä rinnakkaista käytävää, joita pitkin voi kulkea labyrintin sisään ja sieltä ulos.

Jatulintarhalle kannattaa kävellä jo kauniiden rannikkomaisemien takia. Vienanmeren rantaa reunustavat täällä metsärinteiset tunturit, jotka olivat käydessämme verhoutuneet pittorealistiseen usvaan. Lahdella näkyy saaria, jotka kuuluvat Kantalahden luonnonpuistoon. Laskuvesi paljasti merestä pohjakivikkoa ja levämattoa. Rannalla on hiekkapoukamia. Kantalahden jatulintarhan lähistöllä on kuvattu Suomessakin esitettyä venäläisleffaa Käkeä.

Kantalahden jatulintarha (ven. labirint) sijaitsee vain muutaman kilometrin päässä kaupungista. Me löysimme perille vasta toisella yrittämällä paikallisoppaan kanssa. Seuraavilla ohjeilla jatulintarhalle voi yrittää omatoimisestikin. Ensin on parasta hankkiutua parkkipaikalle 3,5 km kaupungista Nivajoen sillalta Umbaan päin (ks. Seidat). Täältä lähdetään laskeutumaan kohti merta jyrkkää, ajokelvotonta maastotietä, jota käytetään talvisin kelkkailuratana. Kun on päästy rinne alas, käännytään t-risteyksestä oikealle. Tätä tietä jatketaan niin, että risteyksissä valitaan aina isommalta näyttävä tie. Tie päättyy vain 700 m päässä edellä mainitus-

ta t-risteyksestä. Tästä jatketaan polkua, joka ylittää kaksi puroa. Kolmen minuutin kuluttua polku nousee hieman ja vasemmalla alkaa näkyä meri. Nyt oikaistaan rantaan ja kuljetaan lähimmälle pikkusaarelle, jonne johtaa kapea, heinää kasvava kannas. Jatulintarha on saaren päässä. Matkaa parkkipaikalta perille on pari kilometriä.

Paikalle on mahdollista kävellä myös ”Japanin” kaupunginosasta Ni-vajoen suulta merenrantaa pitkin. Kolmas vaihtoehto on ajaa maastoautolla. Tällöin jatketaan Kantalahti-Umba-tietä vielä 4,6 km harjanteen parkkipaikalta Umbaan päin. Tästä käännetään oikealle pikkutielle ja 200 m kuluttua taas oikealle. Huonoa maastotietä jatketaan 4,7 km, kunnes tullaan edellisessä kappaleessa kuvattuun tien päähän.

Oikeastaan voi ajatella, että Kantalahden labyrintille johtava sokkeloiten tieverkosto muodostaa jo itsessään jatulintarhan, josta matkailijan on selvittävä löytääkseen perille - ja pois.

LUVENGA

Luvenga on maataloustajama 15 km Kantalahdesta Umbaan päin. Korkealla mäellä sijaitsevassa kerrostalokylässä ei ole erityistä nähtävää, mutta ympäristö on kaunis. Luvengassa on hotelli, jonka toiminnasta ei ole varmuutta. Hotelli Belomorskaja Žemtšuzinan puh. (81533) 92116 tai (911) 3045006.

KOLVITSA

Parikymmentä kilometriä Kantalahdesta Umbaan päin tie laskeutuu Kolvitsan vuonomaiseen lahteen. Lahden länsilaidalla kohoavat Domašnyjetunturit (ks. Kantalahden seudun tunturit). Lahden pohjukassa mereen laskee vuolas Kolvitsajoki, jonka rannalla sijaitsee Kolvitsan kylä.

Nykyään Kolvitsassa on enemmän kesämökkiläisiä kuin vakituksia asukkaita. Täältä löytyy harmaita taloja ja sympaattisia variksenpelättimiä. Joen yli johtaa silta, jossa renkaiden väliin jää tyhjää. Elokuussa kylässä oli runsaasti marjanostopisteitä, jonne vanhukset kantoivat kesän satoaan.

Kolvitsan tärkein nähtävyys on Kolvitsajoen vesiputous, joka sijaitsee kymmenen minuutin kävelymatkan päässä sillalta. Sillan ylityksen jälkeen

lähdetään vasemmalle joen rantaan seurailevalle polulle. Matkalla on yksi puronylitys. Tšornyina tunnettu putous suihkuu kahtena haarana. Oikea on vähävetisempi ja sirompi, vasemmassa vesi kuohuu kolmiportaisena koskena. Pudotusta on kuusi metriä. Putous näkyy hyvin korkealta joenpenkereeltä. Penger on nähtävyys itsessään, sillä se on paikoin sortunut ja vienyt uomaan kokonaisia mäntyjä.

Kolvitsajoki on vuolas ja runsaskoskinen virta, jolla on pituutta vain 12 km. Tuolla matkalla joki menettää korkeutta peräti 60 metriä. Joki on koskimelontareitti, mutta sen laskeminen onnistuu vain erittäin kokeneilta ja taitavilta meloilta. Matkan varrella on kymmenen koskea. Belyin koskessa on kolmen metrin putous, ja se on vaikeusasteeltaan nelosluokkaa. Tšornyin kosken lopussa on kuuden metrin putous. Koski on kuutosluokkaa ja laskukelvoton kanootilla. Kolvitsa on lohijoki, mutta kanta on romahtanut liikakalastuksen takia.

Kolvitsan kylästä on mahdollista nousta viereisille Kolvitsantuntureille. Kylästä kuljetaan siltaa Kolvitsajoen yli ja käännytään sitten risteyksestä oikealle. Pikkutietä jatketaan kesämökkien ohi parin kilometrin matka pienelle järvelle, jolta otetaan suunta kohti tunturin paljasta lakea. Rinne on jyrkkä ja kasvaa puustoa, katajikkoo ja runsaasti marjoja. Laella on jäkälää, edelleen marjoja ja paikoin kivikkoa. Harjanteella on pikkuruusia tunturilampia. Tänne on mahdollista tehdä useammankin päivän vaellus ja jatkaa tunturijonoa itään Porjajoen vanhoihin metsiin.

Boris Gurejev (ks. Miten matkaan: Kantalahti) voi järjestää Kolvitsan kylässä saunan. Hän rakentaa sinne majoitustilaa.

Kymmenisen kilometriä Kolvitsanlahdelta eteenpäin tien vasemmalla puolella vilahtelee suuri järvi. Kolvitsanjärvi muodostaa yli 400 neliökilometrin laajuisen suojelualueen. Järven rannoilla on tuntureita ja pitkulaisia niemiä. Järvellä on uimaranta 43 kilometriä Kantalahdesta.

WHITE SEA

KANDALAKSHA

TOURIST INFORMATION

POST OR TELEPHONE OFFICE

RESTAURANT, CAFE

RAILWAYSTATION

PETROL STATION

HOTEL OR HOSTEL

INTERNET

BAR, NIGHT CLUB

BUS STATION

SAUNA

MONEY EXCHANGE

SHOP

SIGHT

SUPERVISED CAR PARK

OTHER

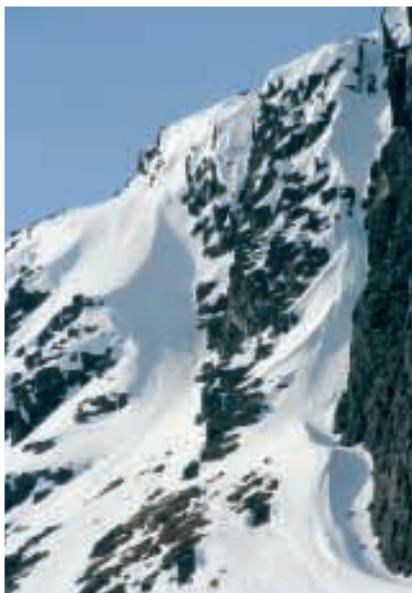
Kuva: Nikolai Maksimov

Seitajärven laakso Luujärventuntureilla.
Kuva: Ilkka Kauppinen.

Ramsayn sola Hiipinätuntureilla.
Kuva: Nikolai Maksimov.

Lumilippoja.
Kuva: Nikolai Maksimov.

Kuivtšorr Luujärventuntureilla.
 Kuva: Nikolai Maksimov.

Latu umpeutuu hetkessä tunturiylängöllä.
 Kuva: Nikolai Maksimov.

Retkeilymaja Hiipinätunturien
 laaksossa. Kuva: Nikolai Maksimov.

Luujärven tiellä.
 Kuva: Nikolai Maksimov.

Poropaimenten kota Luujärventuntureilla.
Kuva: Jussi Konttinen.

Lapin luonnonpuistossa.
Kuva: Jussi Konttinen.

Ajoporot ja koira tauolla.
Kuva: Jussi Konttinen.

Poromiehiä majapaikassaan.
Kuva: Jussi Konttinen.

Saamelainen Seman Galkin on pukeutunut perinteiseen asuun.
Kuva: Jussi Konttinen.

Karnasurtin kaivosjuna.
Kuva: Nikolai Maksimov.

Kalustoa 25:n kilometrin kaivoksella Kirovskissa.
Kuva: Nikolai Maksimov.

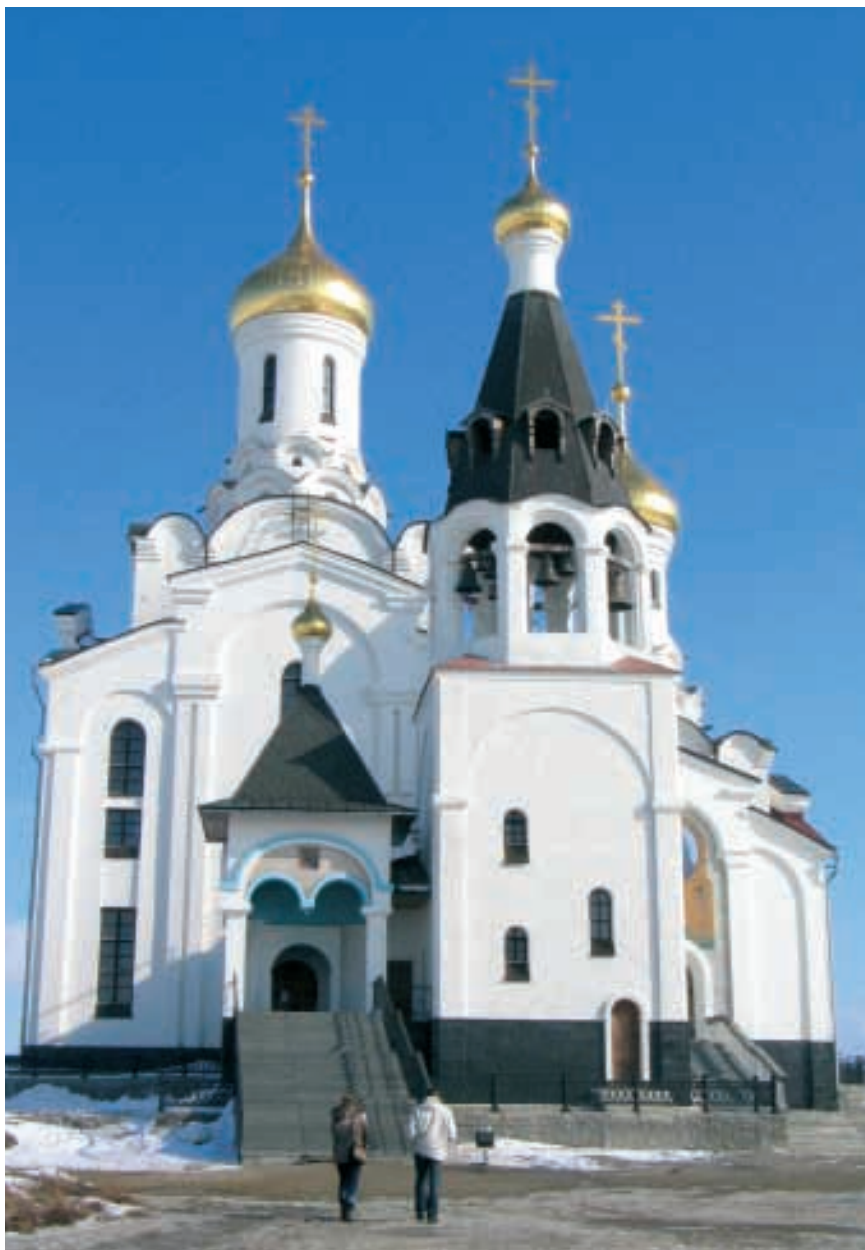
Nikkelisulatto on tuhonnut ympäristöä Montšegorskissa.
Kuva: Jussi Konttinen.

Laskettelurinteestä voi katsella Kirovskin kaupunkia.
Kuva: Nikolai Maksimov.

Kirovskin kasvitieteellisessä puutarhassa on tropiikki talvellakin.
Kuva: Nikolai Maksimov.

Kristuksen taivaaseen astumisen kirkko Montšegorskissa on Kuolan komein pyhäkkö.
Kuva: Jussi Konttinen.

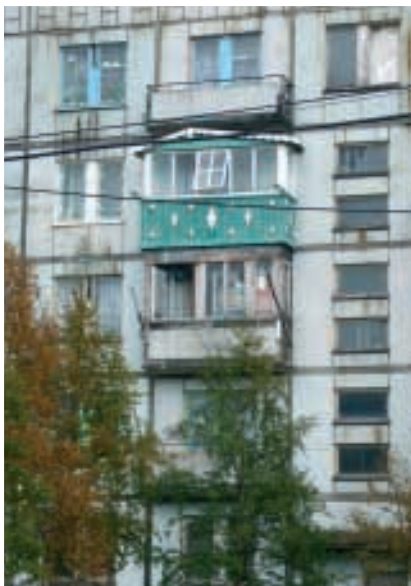
Montšegorskia talvella.
Kuva: Jussi Kontinen.

Hirvipatsas on Montšegorskin symboli.
Kuva: Jussi Kontinen.

Luujärven kingit.
Kuva: Jussi Konttinen

Alakuloa Alakurtilla.
Kuva: Jaakko Ikävalko

Karnasurtin kaivoksen vartijat toivottavat
tervetulleeksi Luujärventuntureille.
Kuva: Ilkka Kauppinen

Alakurtin kauppakujasilla.
Kuva: Jaakko Ikävalko.

Kantalahden tankkimuistomerkki on lasten suosiossa.
Kuva: Jussi Konttinen.

Hotelli Belomorje kutsuu majoittautumaan
Kantalahdessa. Kuva: Jaakko Ikävalko.

Esine Kantalahden museossa.
Kuva: Jaakko Ikävalko.

Kantalahden tuntureilta näkyy Vienanmerelle.
Kuva: Jaakko Ikävalko.

Seitakiviä Kantalahden lähellä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Kolvitsantuntureilla.
Kuva: Jussi Konttinen.

Jatulintarha Kantalahden lähellä.
Kuva: Niko Väistö.

Vienanmeren rantakallioista löytyy ametistia Korablin niemellä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Laskuvesirantaa Kantalahden lähellä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Parhaimmillaan Vienanmeren laskuvesirantaa voi ajaa polkupyörällä. Kuva: Jussi Konttinen.

Kuzomenin hiekkaerämaa.
Kuva: Jaakko Ikkävalko.

Kuzrekan kylän sijainti on ehkä Kuolan kaunein. Kuva: Jussi Konttinen.

Kalat kuivuvat narulla Tšavangan kylässä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Helikopteri on laskeutunut eristyneeseen
Tšavangan kylään. Kuva: Jaakko Ikävalko.

Toppatakkeja ja prätkeä Tšavangassa. Kuva:
Jaakko Ikävalko.

Vanhaa Umbaa.
Kuva: Jussi Konttinen.

Sänky Koudan kylässä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Koudan kirkko on rakennettu vuonna 1705.
Kuva: Jussi Konttinen.

Dima Komarov laittaa gramofonin soimaan
Tonja Tetrinan lomakylässä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Lepolomaa Tonja Tetrinassa.
Kuva: Jussi Konttinen.

Kuva: Jussi Konttinen.

Ilta Kanozerojärvellä.
Kuva: Jussi Konttinen.

Kuva: Nadežda Kolupajeva.

Padun on Umbajoen hurjin koski.
Kuva: Nadežda Kolupajeva.

Umbajoella.
Kuva: Nadežda Kolupajeva.

Kutsajoen mahtava Jänisköngäs.
Kuva: Jussi Konttinen.

4. UMBA JA TURJANRANNIKKO

PORJANLAHTI (PORJA GUBA)

Umbran tie kiertää erämaisen Porjanlahden noin 15 km päästä. Lahdelle on mahdollista päästä polkua, joka kulkee Lev-Guban autiokylän kautta. Porjanlahden maisema on repaleisia saaria ja niemiä, jotka kuuluvat suljettuun Kantalahden luonnonpuistoon. Karhusaaresta (Medveži ostrov) on louhittu hopeaa. Kaivostunnelit ovat yhä olemassa ja täynnä vettä. Porjanlahden luoteispuolella sijaitsee niin kutsuttu Porjanmetsän (Pori les) erämaa-alue, jossa on säilynyt vanhaa luonnonmetsää.

KANOZERO-JÄRVEN KALLIOPIIRROKSET

Kanozero on kaunis, matalarantainen järvi kairan keskellä. Erityisen siitä tekevät kivikautiset kalliopiirroksiset, jotka löydettiin sen saarelta 1998. Osa niistä on ollut näkyvissä, osa on puhdistettu esiin sammalten alta. Piirrosten iäksi on määritetty 4000-5000 vuotta. Suurin osa jopa 300 piirroksista on hakattu kivellä, mutta joukossa on myös myöhäisempiä kuvia, jotka on voitu tehdä metalliesineellä. Piirroksista voi erottaa tyyliä ihmishahmoja, peuroja, ihmisen ja eläimen sekoituksia, veneitä, metsästys- ja kalastuskuvia, hiihtoseikkailun, raskaana olevan äidin ja paljon muuta. Joitakin piirroksia on turmeltu töherryksin tyyliin ”Vasja kävi täällä”.

Suurin osa piirroksista sijaitsee pienellä saarella kuusi kilometriä etelään paikasta, jossa Umbajoki laskee järveen. Piirroksia on saaren luoteispuolella korkealla kalliolla noin seitsemän metriä vesirajasta sekä alempana vain runsaan metrin korkeudella vedestä. Etelämpänä on kaksi saarta, joista idemmällä on niin ikään kalliopiirroksia, tosin vähän. Tutkijoiden mukaan kalliopiirroksiset on yleensä tehty etäällä asutuksesta sijainneille paikoille, joita on pidetty erityisessä arvossa.

Kalliopiirroksiset ovat rauhoitettuja, ja niitä vahtii Kanozeron kulta-

hampainen metsänvartija Vereštšagin. Piirrosten luo ei saa leiriytyä, mutta saaren itälaidalle kylläkin. Korkeimmalta kalliolta on hyvät maisemat. Saarten takana mantereella on metsänvartija Vereštšagin tukikohta, jossa hän lämmittää maksusta saunan. Sauna on kuulemma huono.

Kanozeron piirroksiin on helpointa tutustua Umbajoen melonnan yhteydessä (ks. Umbajoen koskenlasku). Toinen vaihtoehto on moottorivenekuljetus etelästä Umbajokea pitkin, jolloin vene on vedettävä koskien ohi. Kolmas mahdollisuus on kävellä noin 15 kilometrin matka Umba-Oktjabrski-maastotieltä soiden läpi ja yrittää hommata saarelle venekyyti metsänvartija Vereštšaginilta.

Kanozeron lisäksi kalliopiirroksia on Ponoijoen varrella Tšalmnivarressa Keski-Kuolassa (ks. Tšalmnivarre).

TIE UMBASTA KIROVSKIIN

3 km ennen Umbaa pohjoiseen kääntyy maastotie, joka vie Oktjabrskiin Kirovskin lähelle. Moniin karttoihin merkitty reitti ei ole ajettavissa henkilöautolla, mutta maasturit pääsevät läpi. 139 km pitkän tien varrella on kairaa, järviä ja autioituneita tai kesäasuttuja kyliä. Reitillä on useita huonokuntoisia siltoja. Talvella tietä ei aurata. Ensimmäiset 9 km Umbasta Pogostiin on mahdollista ajaa henkilöautolla. Pogostassa on kesäasuttuja taloja sekä Vshody Kommunizma -kolhoosin lohenkalastusleiri.

Umba-Oktjabrski-tieltä on sivutie Umbajoelle Ylä- ja Keski-Kaalijärvien (Verhneje ja Sredneje Kapustnoje) väliselle salmelle. Entisen Ingozeron kylän kohdalta 57 km Pogostista pohjoiseen kääntyy länteen 11 km pitkä sivutie, joka vie Umbajoelle Dedkova Lambinaan. Huonokuntoiset maastotieyhteydet vievät itään Polisarskojearville, Indeljärvelle ja Paanajoelle.

UMBA

Welcome to Umba, herjaa englanninkielinen opastetaulu Umban tienhaarassa. Sukellusveneiden testauspaikkana toimiva Umba on palautettu suljetuksi vyöhykkeeksi, eikä ulkomaalaisella turistilla ole sinne asiaa. 6000 asukkaan taajama on Kuolan etelärannikon suurin keskus 101 kilometrin

ajomatkan päästä Kantalahdesta. Umba on Kuolan etelärannikon venäläisten eli pomorien vanhimpia asutuspaikkoja. Nykyinen taajama sai alkunsa 1800-luvulla, jolloin tänne perustettiin kaksi sahaa. Umbassa on nykyisinkin saha. Keskustassa on jonkin verran kerrostaloja, mutta muualla on lahtien ja kallioiden pirstomia omakotialueita. Taajamasta löytyvät peruspalvelut: hotelli, ravintola, internet ja puhelin. Lähistöllä on lomakeskuksia.

Merenrannikkoa jäsentävät Umban kohdalla pitkät kallioniemet ja vuonomaiset lahdet. Umban vanhinta osaa on niin kutsuttu Vanha Umba, nykyään pieni kyläpahanen, jonne käännytään maantieltä Umbajoen ylittävän sillan länsipuolelta. Vanhaan Umbaan pääsee myös Umban taajamasta. Vanhassa Umbassa on säilynyt harmaita venäläisiä maalaistaloja, joista osan on routa kääntänyt hassusti vinoon. Talojen välissä kasvaa vattupuskiä. Kylässä on uudiskirkko ja tv-torni. Umbajoen ylittää täällä pieni mutta ajettava silta, jonka alla kohisee koski. Vanhasta Umbasta voi kävellä parin kilometrin päähän aavan meren rantaan. Meri näkyy kylälle. Jokisuisto on Laatokkaa muistuttavaa jylhää kalliomaisemaa.

Umbaa valvoo merivoimien turvallisuuspalvelu. Vierailulupa voidaan myöntää talvella, ja sitä on anottava paikalliselta FSB:n osastolta paikallisen matkanjärjestäjän tai paikallishallinnon avulla. Omiin kansalaisiinsa Venäjä luottaa, sillä heiltä ei lupaa vaadita. Jos sinulla ei ole lupaa Umbassa vierailuun, joudut kulkemaan taajaman läpi transitonana. Varzugan tie kääntyy Umban pääristeyksestä vasemmalle. Oikeanpuoleinen haara vie Umban keskusta. Risteyksen kohdalla näkyvä komea hirsitalo on tielaitoksen konttori.

Pysähtyminen on periaatteessa sallittua vain huoltoasemalla, joka on Kantalahdesta tullessa tien vasemmalla puolella ennen Umban pääristeystä. Täällä kannattaa tankata, sillä idempänä ei ole bensinjakelupisteitä. Me näimme huoltoaseman pihassa veikeän näyn: paikalle ajoi kaksi eläkeikäistä pappaa Samara-urheilumaastureilla. Rujonnäköistä ajoneuvoa on Neuvostoliitossa myyty ainoastaan maatalouden parissa työskenteleville.

Huoltoaseman kohdalta kääntyy sivutie oikealle. Täältä noin 800 metrin päästä löytyy pahamaineista kyttyrälohta viljelevä laitos (ks. Kyttyrälohi), jossa voi majoittua ilman erityislupaa.

Umban itäpuolella näkyy Kuolassa harvinaisia heinäpeltoja - täällä harjoitetaan karjataloutta.

13 kilometriä Umbasta länteen Anin Krest -nimisellä niemenkärjellä on esihistoriallinen kivispiraali eli jatulintarha (ks. Jatulintarhat). Paikan löytäminen edellyttää todennäköisesti liikkumista paikallisoppaan kanssa.

Matkailuneuvonta

Dzeržinskogo 40, (81559) 51360.

Nähtävyydet

Pomorimuseo. Dzeržinskogo 78, (81559) 51532. Su-pe 9-17.

Pomori-käsityökeskus. Belomorskaja 1B, (81559) 52385, 50586.

Nukkejen valmistusta, kankaankudontaa ja tuohitöitä.

Majoitus

Kalatehtaan asuntola. (81559) 51227. Umban ainoa ulkomaalaisille sallittu majapaikka. Ajo-ohje ks. ylempänä. Majoitus 12€/hlö.

Kunnallinen hotelli. Sovetskaja 7, (81559) 50240.

Umba Discovery. Belomorskaja 100, (81559) 51629. Lomakeskus merenrannassa Umban edustalla. Kaksi kuuden hengen talviasuttavaa mökkiä ja kaksi viiden hengen kesämökkiä. Talvimökeissä suihku, vesi ja lämmin vesi. Sauna, venäläinen keittiö. Umba Discoveryn kautta voi myös vuokrata kolmion Umban taajamasta. Matkatoimisto järjestää moottorikelkkasafareja, kalastusta ja kylävierailuja.

Vuokrattava talo. Dzeržinskogo 17, (81559) 51413, (921) 1642988.

Ruokailu

Ruokala. Kirova 5, (81559) 50527, 51683.

Palvelut

Piirihallinto. (81559) 50445. Tiedustelut regatasta ja folklorejuhlista kulttuuritoimesta (81559) 51360 tai 50668.

Sairaala. Belomorskaja 23, (81559) 52909.

Tapahtumat

Kesäkuun toinen lauantai Umbassa pidetään **pomorien souturegatta**, jossa Vienanmerellä purjehtivat kaikenkirjavat alukset ja taajama viettää yleistä kansanjuhlaa. Joka kolmas vuosi regatan yhteydessä järjestetään kansanperinnefestivaali (seuraavan kerran 2008).

Umbassa vietetään muitakin **perinnejuhlia** kuten joulua, laskiaista ja Nikolainpäivää.

Kevättalvella järjestetään **pilkkikisa** Rybja Morda.

Liikenne

Linja-autoasema. Belomorskaja 1, (81559) 52385. Bussit Kantalahteen lähtevät 10.30 ja 19 ja Kantalahdesta 8 ja 16.10. Bussi Varzugaan ja Kuzomeniin tiistaisin.

Maastokelpoinen uotsi-minibussi. (81559) 50878, (921) 1739447. Vladimir Beljajev.

Minibussi. (81559) 51745, (921) 2707232, (921) 7091638. Igor Pirogov.

Taksi Umba. (921) 1655500.

POMORIT

Venäläisten uskotaan käyneen Kuolan niemimaalla 1100-1300-luvuilta alkaen. Vakituaisesti he ovat asettuneet alueelle viimeistään 1500-luvulla, jolloin on mainintoja muun muassa Kantalahdesta ja Varzugasta. 1500-1600-luvuilta lähtien Vienanmeren rannikkoseutujen venäläisistä on käytetty nimitystä pomori (Pomorje = Meriseutu).

Muista pohjoisvenäläisistä pomorit erotti ennen kaikkea merenkulkukulttuuri. Elinkeinoinhin kuuluivat kalastus, hylkeenpyynti ja karjanhoito. Kauppaa pomorit kävivät sekä eteläisemmän Venäjän että norjalaisten kanssa. Koska novgorodilaisten jokiveneillä, haapioilla ei pystynyt liikumaan merellä, pomorit kehittivät laitoja vahvistamalla ja pohjaa muotoilemalla jääluokan aluksen, kaksimastaisen kotšin. Jo 1400-luvulla he kävivät hylkeen-, valaan- ja mursunpyynnissä ja metsästyksellä Nova- ja Zemljalla ja 1600-luvulla Huippuvuorilla. 1600-luvun alusta lähtien

pomorit kävivät rannikkokauppaa Norjassa myyden jauhoja, ryynejä, leipää, lautaa ja köysiä ja ostaen kalaa ja siirtomaatavaroita. Monista pomoreista tuli tunnettuja merenkulkijoita, tutkimusmatkailijoita, merisotilaita ja upseereja.

Toisin kuin eteläisemmät venäläiset, pomorit eivät joutuneet maaorjuuteen sen räikeimmässä suurmaanomistajamuodossa. Vaikka osa alueen talonpojista kuului pajareille, kirkolle ja hoville, suuri osa oli itsenäisiä talonpoikia, jotka maksoivat veroa valtiolle ja päättivät asioista kollektiivisesti mierossa. Tämän katsotaan tehneen pomoreista itsenäisiä ja vapautta rakastavia. Tuloerot olivat pomoriyhteisössä muuta Venäjää vähäisempiä, sillä aatelistoa ei alueella juuri ollut. Naisten asema oli hyvä, koska he vastasivat asioista miesten ollessa merillä ja saivat käydä koulua.

TONJA TETRINA JA TURJANNIEMI

Tonja Tetrinan mikroskooppinen lomakylä on paratiisi Vienanmeren rannalla. Umbalainen historioitsija Aleksandr Komarov on rakentanut Turjanniemelle oikean pomorikalastajan perinteisen pihapiirin (ven. tonja). Täältä löytyy viihtyisiä hirsipirtti, komeita aittoja, jääkellari ja tsasouna. Rannalla riippuu valtavia verkkoja kuivamassa. Vanhasta kaivosta pulppuaa hämmästyttävän maukasta vettä vain parinkymmenen metrin päästä merestä. Kaikki on tehty sielulla ja perinteitä kunnioittaen. Sähkön sijasta valoa antavat kerosiinilamput.

Tonja Tetrinassa voi oikeasti levätä. Sauna laitetaan lämpiämään heti. Löylyjen välissä voi nauttia isännän kehittämästä leväkylvystä. Pienessä kodassa on amme, joka täytetään merivedellä ja laskuvesirannasta kerätävällä kelppilevällä. Kylpy auttaa Komarovin mukaan nivelrasitukseen ja tekee hyvää iholle. Niin tai näin, kuumassa levävedessä kelpaa istua ja katella välkehtivää merta. Välillä voi käydä vilvoittelemassa aalloissa.

Komarov kalastaa kurenuotalla, jota turistit pääsevät kokemaan hänen kanssaan. Nuottaa nostetaan veneeseen kahdelta puolelta niin, että kala ajetaan sumppuun. Saimme nuotasta seitsenkiloisen lohen ja kampeloita. Pyydyksellä päivysti mustapäinen hylje helppoa saalista odottamassa.

Tärkeä osa Tonja Tetrinan tunnelmaa on Komarovin 12-vuotias poi-

ka Dima. Dima kantaa rannan lepotuoleille porontaljat. Sitten hän tarjoaa teetä ja veivaa vanhan gramofonin soittamaan neuvostoliittolaista soitaiskelmää Tummaa yötä. Dima on ehtymätön tietopankki, joka esittelee paikan nähtävyydet sopulipolkuja myöten. Hän tietää kertoa paljon pomorien ja lappalaisten tavoista. Sekä nykyisten turistien tavoista - terävä pikkupoika kun näkee lomakylässä yhtä sun toista.

Lomakylän ulkopuolelle Aleksandr Komarov on pystyttänyt lappalaisen kotapihan ja pienen ”sotamuseon”, jossa on esillä muun muassa amerikkalaisen pommikoneen moottori. Tuvan seinällä roikkuu Umban merikortti, joka on nostettu vuonna 2000 uponneesta sukellusveneestä Kurskista.

Lomakylään mahtuu kerrallaan vain kuusi majoittujaa, joten vierailusta on syytä sopia hyvissä ajoin. Viikonloput ovat varatumpia kuin arkipäivät. Neljä mahtuu majoittumaan päärakennuksen viihtyisään huoneeseen. Kahdelle on tilaa kolkossa parakissa syrjempänä. Isäntä tarjoili meille suolasillia, perunaa ja lohisoppaa silloin kuin ehti, mutta mukaan kannattaa varata omaakin evästä. Tonja Tetrinassa ei myydä elintarvikkeita eikä juomia.

Tonja Tetrina on osa Umban suljettua aluetta, joka alkaa maantien ja lomakylän välisestä pienestä Nosok-niemestä. Isäntäväki ei kiinnitä tähän suurempaa huomiota. Me lomailimme paikassa vuorokauden ilman ongelmia.

Kuljetus Tonja Tetrinaan on sovittava etukäteen. Jos Komarov ei pysty järjestämään kyytiä, sen voi tilata Umban takseilta (ks. Uмба: Liikenne). Perille pääsee maastokelpoisella ajoneuvolla. Tie Turjanniemelle kääntyy paikassa, jossa Umbasta tuleva maantie lähestyy Vienanmerta. Umbasta on risteykseen vajaat 30 km ja tästä perille 7 km, jotka ajetaan osittain huonokuntoista maastotietä, osittain merenrantaa pitkin. Laskuveden aikaan perille on helpompi päästä. Matkapuhelin ei toiminut keuhällä 2007.

Tonja Tetrinasta seuraavassa niemennokassa näkyvään laivaan ollaan rakentamassa toista majoituspaikkaa. Turjanniemen kärki on Kantalahden luonnonpuiston suljettua aluetta, jolla on korkeita kallioita ja harvi-

naisia kasveja. Niemen sisäosat on neuvostoaikana hakattu.

Tonja Tetrinan lomakylä. Aleksandr Borisovitš Komarov. (81559) 50933, (921) 1508397, (921) 0330269.

KUZREKA

Kuzreka 28 km päässä Umbasta taitaa olla Kuolan etelärannikon kaunein kylä. Talot ovat ryhmittyneet suojaosan poukaman rannalle. Koko komeus näkyy tielle. Kylässä on lähinnä kesäasukkaita.

Kuzrekan tienoilla Vienanmeren rannikko muuttuu. Rantaviiva suolistuu ja mataloituu. Täältä alkaa Vienanmeren Turjanrannikko (Terski bereg), joka jatkuu satoja kilometrejä itään. Suuri osa Turjanrannikosta on hiekkarantaa, jonka pinta-alan laskuvesi moninkertaistaa. Paikoin on kallioita ja kivisempiä kohtia.

Maantien päällyste loppuu Kuzrekan jälkeen. Tulevaisuudessa asfaltti ulottuu yhä idemmäs, sillä tietyöt olivat syksyllä 2007 käynnissä. Soratie põllyää punaista hiekkaa. Tullaan napapiirin eteläpuolelle. Tie seurailee rannikkoa, mutta meri näkyy vain paikoittain.

OLENITSA

Olenitsan kylässä 60 km Umbasta itään ei ole erityistä katsottavaa. Kylän edustalta laskuvesialueelta voi löytää glendoniittikiveä, johon pakkautunut savi ja merivesi ovat muodostaneet tähti- ja simpukkakuvioita. Kiviä kerää kylässä asuva Vasili Nikititš Kožin, puh. (81559) 51934.

KAŠKARANTSY

Kaškarantsyn kylä kohoaa veikeän näköisenä pienellä niemellä 95 km Umbasta itään: hirsitaloja, uudiskirkko ja punavalkoinen majakkatorni. Kylä on kauniimpi kaukaa kuin läheltä. Täältä löytyvät kauppa ja posti, jossa on puhelin. Pankin seinässä lukee yhä ”Neuvostoliiton säästöpankki”.

Kaškarantsyn jälkeen maantie erkaneerannikosta ja suuntaa sisämaahan kohti Varzugan kylää. Kilometritolpan 108 (Umbasta) kohdalla tien

oikealla puolella on viiden minuutin kävelymatkan päässä tsasouna ja vasemmalla puolella pyhänä pidetty lähde.

AMETISTIKALLIOT

Korablin niemi (mys Korabl) on kiehtova paikka. Täällä Vienanmeren rannasta kohoo jyrkkiä, punertavia hiekkakivikallioita, joissa näkyy kivenhakkuun ja räjäytysten jälkiä. Paikka tunnetaan ametisteistaan. Vaikka kalliot on kaluttu, niistä voi yhä helposti löytää rosopintaisia ametistikiteitä. Kivissä on myös violettiä fluoriittia. Korablin niemelle voi tulla, vaikka ei olisi kiinnostunut kivistä: erikoinen ja yksinäinen kallioranta on kaunis. Me leiriydyimme tänne yöksi. Auringonnousun aikaan meritai-vaalle ilmestyi sateenkaari.

Korabliin pääsee henkilöautolla melko huonokuntoista pikkutietä. Risteys on kilometritolpan 23/117 kohdalla runsaat 16 km Kaškarantsystä itään. Tie vie pirunpellon ja korkean rantapenkereen kautta suoraan merenrantaan, jonne on risteyksestä 2,5 km.

VARZUGA

Varzuga on maantien päätepiste ja yksi Kuolan vanhimmista kylistä samannimisen joen varrella. Täältä, 240 km päässä Kantalahdesta alkaa niemimaan asumaton ja tietön itäosa.

Varzugan kylä on mainittu asiakirjoissa jo vuonna 1466. Se kuului aikanaan Novgorodin naishallsijalle Marfa Boretskajalle ja oli myöhemmin luostarin läänitysmaata. Pitkästä historiasta muistuttaa Kuolan vanhin säilynyt rakennus, Neitsyt Marian kuolonuneen nukkumisen kirkko vuodelta 1674. Valitettavasti korkea puusipulipyhättö on purettu osiin restaurointia varten. Sen sijaan kirkkopihan muut kohteet ovat paikallaan: vanhaan puurakennukseen neuvostoajan jälkeen kunnostettu Afanasin, Savvatin ja Zosiman kaksoiskirkko, uusi kellotorni ja keskeneräinen seurakuntatalo. Kaksoiskirkko on sisältä tunnelmallinen. Ikonostaasit ovat uusia, mutta seinillä on joitakin vanhoja kiinnostavia ikoneita Turjanrannikon kyläkirkoista. Kirkkoon pääsee kolkuttamalla viereisen pappilarakennuksen pohjoisseinän oikeanpuolimmaiseen ikkunaan.

Varzugassa ei eletä hullummin. Kylään on neuvostoajan jälkeen rakennettu tie, kirkko, koulu ja uusia asuintaloja. Pääkadulla kohoaa käkikellomaisia omakotitaloja, jotka tarmokas kolhoosinjohtaja Svjatoslav Kaljužin on rakennuttanut kolhoosin työntekijöille. Kirkon vierestä löytyy kauppa, ja päätien varressa on keskeneräinen ravintola- ja hotellirakennus. Asuntovaunuihin on kyhätty kaksi kioskia, ja kontissa toimii ilmakiväärirata. Vasemmalla harjanteella komeilee kylän vuonna 2004 valmistunut koulu. Kaivo löytyy harjanteen talorivin luota.

Varzugan kylän vanhempi osa sijaitsee joen vastarannalla, jonne pääsee vain venekyydillä. Näkymä rannasta vanhaan kylään on idyllinen. Joella oli muuttoon valmistautuvia joutsenia.

Nelisen kilometriä vastarannan kylästä sijaitsee pyhänä pidetty lähde. Varzugasta 30 km itään erämaassa virtaa Julitsa-joki, jossa on 50 m korkeiden kallioiden reunustama rotkolaakso.

Varzugajoen suu on parikymmentä kilometriä kylästä. 250 km pitkä Varzuga (saam. Vuersijok) on Kuolan toiseksi pisin joki ja suojeltu kalastusalue. Varzugaan ja sen sivujokeen Paanaan (Pana) nousee lohta, jota voi kalastaa paikalliselta Kommunismien idut (Vshody Kommunizma) -kolhoosilta hankittavalla luvalla. Lupia myydään vain sesonkiaikaan. Kolhoosi järjestää lohenkalastusta Varzuga-, Paana-, Strelna- ja Umbajoilla, ja sillä on jokien varressa leiripaikkoja (ks. Lohenkalastus).

Varzugajoki on mahdollinen koskimelontareitti. Retken voi aloittaa Polisarkajärviltä, josta edetään sivujoki Paanalle ja sitten Varzugalle. Melottavaa kertyy yhteensä 190 km. Aloituspisteeseen pääsee maastoautolla. Varzugan melontaa on järjestänyt muun muassa matkatoimisto Ramzay-Sever Kirovskissa.

Koska Varzugan hotelli ei ole käytössä, majoitus onnistuu vain kodeissa. Esimerkiksi Irina Surjadova ensimmäisessä käkikellotalossa vasemmalla voi auttaa. Maksoimme hänelle majoituksesta 12€/hlö ja saunasta 15€. Irina on kyläkoulun keittäjä ja suurperheen äiti: omien lisäksi hänellä on kasvattilapsia. Surjadovan puh. (81559) 62433 koti, 62469 työ.

Varzugassa on Vshody Kommunizma –kolhoosin helikopterin kotikenttä. Kopteri tekee periaatteessa joka tiistai reittilennon Tšavangan ja

Tšapomaan (ks. Miten Etelä-Kuolassa liikutaan). Tilauslennoista voi sopia mursuviiksisen kolhoosinjohtajan Svjatoslav Kaljužinin kanssa.

KUZOMEN JA HIEKKA-AAVIKKO

Kuzomen on villi ilmestys: harmaata hirsikylää ympäröi muutaman kilometrin levyinen hiekkaerämaa, ”teknogeeninen hiekka-aavikko”. Arktinen sahara syntyi aikoinaan vahingossa, kun kylän ympäriltä hakattiin metsät pois. Tuuli kuljetti tilalle hiekkaa, jota tulee koko ajan lisää ja lisää. Vain korppikotkat puuttuvat.

Kuzomen häämöttää aavikon takana kuin kangastus. Hiekka tunkee kylässä joka paikkaan. Asukkaat kertovat, että täällä on hiekkamyrskyjä. Viereisellä dyynillä törröttävät hautausmaan ristit tuovat mieleen Villin Lännen kuvat. Kylän ulkopuolella käyskentelee hevosia, jotka ovat villiintyneet aikaisemmista kolhoosin hevosista.

Karuudesta huolimatta Kuzomen on elävä kylä, jossa toimii neliluokkainen koulu. Kylä elää lohén merikalastuksella. Majoittauduimme Kuzomenissa yksityiskotiin, jonka pihalla koira kiikutti pikkulasta keinus. Isäntäväkemme tarjosi meille ikimuistoisen illallisen: lohimedaljonkeja, lohikeittoa, graavilohta ja sitruunahapolla käsiteltyä raakaa lohta. Kyyti-poikana oli tietenkin votkaa. Yöksi sai kellahtaa leopardilakanoihin.

Tie Kuzomeniin kääntyy Umba-Varzuga-tieltä viitisen kilometriä ennen Varzugaa. Perille on 18 km. Alkumatka näyttää lupaavalta. Loppupätkä on kuitenkin yhä upottavampaa hiekkaa, josta selviää vain maastokelpoisella ajoneuvolla. Tien ympärillä kulkee mopoilijoiden ohituspolkuja. Vähitellen mäntymetsä antaa kokonaan tilaa hiekkaerämaalle, jota jatkuu muutaman kilometrin. Perille johdattaa sähkölinja.

Kylään kulkee bussi Umbasta tiistaisin. Maastoautokuljetusta on helpointa kysellä Varzugasta. Hiekka-aavikko kannattaa kiertää oikealta meren rantaan, jota pitkin on helpompi kulkea. Mereltä on runsaan kilometrin pisto aavikkoa pitkin kylään. Toinen mahdollisuus on ajaa Kuzomeeniin maastoautolla rantaa pitkin suoraan Kaškarantsystä.

Yöpaikkaa voi Kuzomenissa kysyä esimerkiksi Valeri Dvininiltä, puh. (81559) 63318 tai Gennadi Vešnjakovilta. Me maksoimme yöpymisestä

Dvininille 10€/hlö.

Varzugajoen suiston lähellä on jatulinatarha (ks. Kantalahti: Jatulinatarhat), joka on kuitenkin hankala löytää.

VIENANMEREN RANNIKKO VARZUGANSUULTA TŠAVANGAAN

Jos haluaa jatkaa Kuzomenista Vienanmeren rannikkoa itään, on hypättävä veneeseen ja ylitettävä Varzugajoen suu. Venekyytejä voi kysellä Kuzomenin kylästä.

Heti vastarannalla on pieni Ustje-Varzugin eli Varzugansuun kylä, jossa on vain muutama talopahanen. Joensuuta koristaa ruostunut hylky, joka on ristitty Titaniciksi. Meren ja noin kilometrin päässä häämöttävän metsän väliin jää rannalla laaja tundrakaistale, jolla kasvoi elo-syyskuussa runsaasti marjoja.

Täältä on mahdollista jatkaa edelleen itään Tšavangaan (40 km) tai aina Tšapomaan (95 km) asti kävellen tai maastoajoneuvolla. Rannikkoa pitkin on miellyttävä kulkea, sillä täällä ei juurikaan ole hyttysiä. Jos reittiä halutaan ajaa, on käytettävä Tšavangan kylässä olevia ajoneuvoja, sillä kulkuneuvot eivät pääse tänne kesäisin lännestä Varzugajoen yli. Me liikuimme polkupyörillä tarkoituksenamme ajaa laskuvesirantaa, mutta kulkupelin soveltuvuus taipaleelle osoittautui huonoksi (ks. Laskuvesipyöräilyn syvin olemus).

Kymmenen kilometriä Varzugansuulta Inderapurolle jatkuu hiekkaranta, jota pitkin ajetaan laskuveden aikaan autolla. Alussa on pehmeä osuus, jonka voi kiertää mantereen kautta kulkemalla Ustje-Varzugista sähkölinjaa seurailevaa polkua ensimmäiselle purolle ja sitä pitkin merenrantaan.

Laskuvesi paljastaa rannasta meduusoja, merisiilejä ja meritähtiä. Olimme vähällä ajaa polkupyörällä rantahiekalla maanneen hylkeen päälle. Eläin näytti kuolleelta. Pysähdyttyämme käärö lähti kuitenkin pötkimään mereen niin nopeasti, ettei edes kameraa ehtinyt kaivaa esille.

Inderapuroon nousee lohi, mutta käydessämme oli menossa kyttyrälohen kutuaika ja puron vesi löyhkäsi mädältä kalalta (ks. Kyttyrälohi). Pu-

ron pystyy ainakin laskuveden aikaan ylittämään vaivatta kahlaamalla. Ylityksen jälkeen rannalla on huonokuntoinen kalamökki. Kaksi miestä oli jalan kalassa kaukana merenpohjassa ja ehti nipin napin pelastautua hiekkasärkälle nousuveden alettua.

Tästä eteenpäin ranta on kivikkoista ja eteneminen nopeampaa mantereella kulkevaa ”tietä” pitkin. Tämä ajoura on upottavaa hiekkaa ja välillä kivikkoa. Paikoin näkyy karhun jätöksiä. Rannoilla lojuvat hylyt todistavat, että Vienanmeri on vaikea kulkea. Kumpareille on pystytetty ortodoksiristejä ehkä kovaonnisten merenkulkijoiden muistoksi.

Krivoi-puron tienoilla on pieni käyttökelpoinen kalamökki ja myöhemmin Krutajapuron jyrkkien kallioiden kohdalla aktiivisessa käytössä oleva kalastustupa. Polttopuuna voi käyttää meren tuomaa ajopuuta, sillä metsään on matkaa. Juomavettä voi ottaa puroista, paitsi kyttyrälohen nousuaikana. Krutajan kämpän luona ja Inderajoella pitäisi olla kaivot, joita emme tosin löytäneet. Purojen uomat ovat paljastaneet maaperästä puinaista hiekkakiveä, jota on täällä kaikkialla.

Gremjahajoen suulla noin 8 km ennen Tšavangaa on pieni leirikeskus, jossa kesällä harjoittelevat itämaisten itsepuolustuslajien harrastajat. Leirikeskuksessa on mahdollista sopia saunomisesta. Gremjahajoen sillan jälkeen Tšavangan tie kääntyy kohti manteretta. Tie kulkee erittäin hiekkaisena ja jyrkkien mäkien kautta. Reitin varrella on vielä yksi silta.

Gremjahasta jatkuu myös heikko ura suoraan rantaa pitkin Tšavangaan. Maisema on kumpuilevaa, aukeaa varvikkoa ja suota, jolta löytyi lakkoja.

TŠAVANGA

Tšavanga on ystävällisten ihmisten rannikkokylä. Tänne ei tule tietä - ellei sellaiseksi lasketa Varzugansuusta tulevaa maastouraa, jota liikenneivät harvakseltaan kuusivetokuorma-autot ja tela-ajoneuvot. Liikennevälineitä ovat veneet ja satunnaisesti lentelevät helikopterit. Ehkä juuri eristäytyneisyytensä vuoksi Tšavangassa on oikean pomorikylän tunnelmaa, jota saa muualta hakea.

Saimme Tšavangassa erittäin ystävällisen vastaanoton. Pääsimme kylään kuorma-autokyydillä, kun paikallinen kuljettaja otti meidät polku-

pyörimme kyytiinsä. Meidät kutsuttiin saunaan. Kylän kauppa oli kiinni, mutta myymälänhoitaja avasi sen meitä varten. Leipää ei ollut, mutta kauppias leipoi sen meille. Kun yksi seurueestamme sairastui, kylän lääkäri otti hoidon sydämenasiakseen ja kävi tarkastamassa potilasta piikki tannassa useamman kerran päivässä. Nuori laivaston luutnantti adoptoi meidät luoksensa. Kaiken huipuksi kolhoosin sihteeri järjesti seurueellemme paluulennon Varzugaan koululaisia kuljettavalla helikopterilla. Lentolipun hinnaksi tuli kahdeksan euroa.

Kylä on sijoittunut viehättävästi niemelle. Rakennukset ovat pääasiassa harmaita hirsitaloja - silmiin pistävät pari kirkkaan lilaksi ja vihreäksi maalattua rakennusta. Täällä ei lukita ovia. Taloja erottavat pitkien halkopinojen reunustamat kujat. Pihoilla riippuu kaloja kuivamassa. Kylän keskeltä löytyy somia kahden istuttavia puukiikkuja. Tšavangassa liikutaan kävellen, polkupyörällä ja mopolla, raitilla näkyy myös tela-ajoneuvoja. Ihmisten lisäksi ulkona pyörii runsaasti koiria. Kylän hevoset ovat villiintyneet kolhoosin lakkautetulta hevositalta ja elävät nyt kesät talvet oman onnensa nojassa. Niiden sanotaan ruokailevan kasvimaille ja käyttäytyneen aggressiivisesti mopoilijoita kohtaan.

Varzugan suunnasta tultaessa ohitetaan ensin kylän lentokenttä ja hellyttävä puinen lennonjohtorakennus. Tämän jälkeen ylitetään Tšavangajoki. Kuorma-autot ajavat suoraan joen läpi, jalankulkijoille ja mopoilijoille on riippusilta vuolaan kosken yläpuolella. Niemen tyvessä on korkea kallio, jolta näkee sopivasti koko kylän - ja jonka näkee koko kylä. Kun istuimme kalliolla piknikillä, ohitse tuntui kulkevan puolet kylän väestä katsomassa keitä tulijat ovat.

Tšavangassa toimii kolhoosi nimeltä Vienanmeren kalastaja (Belomorski rybak), joka harjoittaa lohien merikalastusta. Kolhoosin toimisto on kylän keskellä ruskeassa hirsitalossa. Aamuyhdeksältä kylän miehet kokoontuvat kolhoosin saliin, josta sitten lähtevät kokemaan rannan lähellä olevia verkkoja. Tšavangassa on neliluokkainen koulu, vanhemmat oppilaat siirtyvät Umban sisäoppilaitokseen. Kesällä kylässä elää satoja asukkaita, mutta keskitalvella täällä sinnittelee muutaman kymmentä sitkeintä.

Tšavangassa on ruokakauppa ja posti. Postista voi ostaa puhelinkupponkeja, joilla voi soittaa kolhoosin veivattavasta puhelimesta. Kotipuhelimia ei ole. Sähkön tuottaa dieselgeneraattori, joka katkaistaan joka ilta puoliltaoin. Liekö tällä yhteyttä siihen, että kylässä on runsaasti lapsia.

Koska olimme liikkeellä lauantaina, kyselimme huviksemme mahtaisiko kylästä löytyä diskoa. Saimme ironisen kuuloisia vastauksia: ”Tottahan toki, joka ilta!” ”Kun on kerran suomalaisia vieraita, tanssit järjestetään ilman muuta.” Illalla ilmeni, ettei kyse ollut vinoilusta: kylän kulttuuritalolla oli joka ilta disko ennen koulujen alkua. Paikalla oli tosin vain muutama nuori, jotka siemailivat hillitysti kiljua ämpäristä. Pienellä tanssilattialla kaikui tiukka biitti ja välkkyi yksinäinen diskovalo. Olimme ajatelleet yöpyä teltassa, mutta kulttuuritalon johtaja ei pitänyt ideaa hyvänä. Diskon päätyttyä kömmimme suoraan kulttuuritalon vintille nukkumaan.

Tšavangajoki on lohijoki, jolla voi kalastaa kolhoosista ostettavalla luvalla (kalastuksenvalvojia ei kuulemma ole). Hyvät lohiapajat pitäisi löytyä seitsemän kilometriä yläjuoksulle päin. Matkan varrella on ohitettava soita. 17 km yläjuoksulle on vesiputous. Vaikka ei kalastaisi itse, Tšavangassa kannattaa maistaa kalaa. Me saimme vainun savukalan tuokusta heti kylään saavuttuamme. Ostimme sekä tuoretta (4€/kg) että savulohta (8€/kg).

Aikaa voi viettää Tšavangassa katselemassa alati muuttuvaa Vienanmerta - milloin auringossa kimaltavaa, tyyntä, synkkää tai uhkaavaa. Hyvällä tuurilla ulapalla voi nähdä maitovalaan - tai tankkerin.

Paikallinen asukas Pavel Kožin (ks. Miten matkaan: Tšavanga) järjestää kalastusmatkoja ja vene- ja kuusivetokuljetuksia Tšavangaan.

KYTTYRÄLOHI

Tässä on jotain mätää! Tšavangajoesta nousee kuvottava löyhyä, vaikka joki on kirkasvetinen ja virtaa Kuolan niemimaan neitseellisten erämaiden läpi. Vedessä kelluu läjäpäin kuollutta kalaa vatsa kohti taivasta. Osa kaloista on hengissä, mutta niin väsyksissä, etteivät jaksa uida koskessa. Eläviä kaloja pystyy nostelemaan joesta paljain käsin. ”Jotkut ottavat tal-

teen mätiä, toiset syöttävät kalaa koirille”, kertoo Tšavangan kylän ke-säasukas Aleksei Kuznetsov paikallisten suhtautumisesta kituvaan lajiin, kyttyräloheen.

Tänä syksynä Kuolan lohijoilla haisee: on taas koittanut kyttyrälohi-vuosi. Puolitoista vuotta elävä kala nousee jokiin kutemaan ja kuolemaan lähinnä parittomina vuosina. Kyttyrälohi eli *oncorhynchus gorbuscha* on nimensä veroinen eväkäs: sen selkää komistaa kookas kyttyrä. Ruokakala kyttyrälohta ei arvosteta, mutta mädistä maksetaan 30 euroa kilolta. Ei ihme, että rantapusikosta löytyy iso kasa mädäntyviä kyttyrälohia, joi-den vatsat on viilletty auki.

Kyttyrälohen tarina on tavallinen: ihminen kuvitteli olevansa luontoa viisaampi. Toisin kuin atlantinlohi, kyttyrälohi ei kuulu Pohjois-Euroopan luontoon. Se on neuvostoaikana Venäjän Kaukoidästä siirretty tulo-kas. Neuvostotutkijat laskivat, että Vianmerellä on paljon hyödyntä-mättä jäävää ravintoa kaloille. 60-luvulla rannikolle perustettiin viljelmiä, joissa kyttyrälohta kasvatettiin Tyyneltämereltä tuodusta mädistä.

Nyt kyttyrälohesta on tullut riesa. Sen pelätään valloittavan asemia luonnonlohelta. ”Asiasta ei ole varmaa tutkimustietoa, mutta kyttyrälo-hen oletetaan haittaavan atlantinlohta”, sanoo tutkija Maksim Aleksejev Murmanskin kalatalouden tutkimuslaitoksesta Pinrosta. Aleksejevin mu-kaan kyttyrälohi käyttäytyy joessa atlantinlohta aggressiivisemmin ja val-taa elintilaa. Poikaset kilpailevat samasta ravinnosta. ”Lisäksi kyttyrälohen joukkokuolema kudun jälkeen tuo jokiin loisia ja karkottaa atlantinlohta, joka viihtyy puhtaassa vedessä.”

Vaikka kyttyrälohta on eniten Vianmereen laskevissa joissa, se nou-see myös ”maailman parhaiksi lohijoiksi” mainostettuihin Ponoihin ja Varzinaan Kuolan pohjoisrannikolla sekä Norjan vesistöihin. Urheiluka-lastus on Murmanskin alueella iso bisnes, joka riippuu luonnonlohen säilymisestä. Länsituristeja houkuttelevissa esitteissä ei hiiskuta kyttyrä-lohesta.

Tappotuomionsa itämaiselle vieraille on jo langettanut kansainväli-nen atlantinlohen suojelujärjestö NASCO. Järjestön mukaan tulokasla-jien kasvatusta lohijoissa on lopetettava. Venäjällä asiasta ei kuitenkaan ole

tehty kansallista päätöstä. ”Meidän olisi ratkaistava tämä suuntaan tai toiseen. Kyttyrälohen kasvatuksessa on enemmän miinuksia kuin plussia. Jos kalasta halutaan eroon, se pitää pyydystää padoilla pois”, sanoo Maksim Aleksejev.

Niin kauan kuin mitään ei tehdä, voi vain odotella kyttyräselän tuhoa luonnollisen poistuman kautta. Kalan mätiä on viljelty viimeksi vuonna 2000. Joidenkin arvioiden mukaan tarvitaan vain yksi riittävän kylmä talvi ja mädin kehittyminen luonnonoloissa estyy.

TŠAVANGASTA TETRINOON

Jatkettaessa Tšavangasta rannikkoa itään on ensimmäiset 7 km mahdollista ajaa laskuvesirantaa. Sitten on ylitettävä Rombatšjoki, mikä onnistuu laskuveden aikana meren kautta ja nousuveden aikana pienen vesiputouksen yläpuolelta virrassa taiteillen. Tästä eteenpäin johtaa tie, joka on huomattavasti parempi ja kovempipohjainen kuin Varzugajoen ja Tšavangan välillä. Tie kulkee nummimaista ranta-aukeaa, jolla kasvaa katajaa ja syksyn väreissä hehkuvaa varvikkoa. Matkan varrella on huonokuntoisia kalamökkejä ja hirsitorni.

KARHUJEN HONEYMOON

Olimme palaamassa Tetrinosta Tšavangaan iltahämärissä polkupyörillä, kun merenrannassa näkyi liikettä.

Karhu!

Kontio otti ensin askeleen kohti, mutta pelästyi sitten pölinäämme ja kääntyi löntystämään hitaasti metsään. Puolen tunnin kuluttua sama näytelmä toistui - sillä erotuksella, että emolla oli mukana kaksi pentua. Kolmas karhu ei tullut enää yllätyksenä kenellekään. Tämäkin otus lähti talustamaan pois. Ehdimme kuitenkin ajaa vielä pitkän matkaa sen tuoreita jälkiä pitkin.

Vasta myöhemmin kuulimme, että olimme osuneet deittipaikalle. Syyskuussa koko Kuolan karhut saapuvat merenrantaan pariutumaan. Ilman partneria jäävät urokset saattavat olla äkäisiä.

Pahaa aavistamattomana nallejen honeymoonin keskelle joutuminen

oli melkoinen ”elämys”. Karhut eivät ilmeisesti kuulleet meitä meren kohinalta, vaan pölähdimme suoraan niiden eteen polkupyörillämme. Yritimme pitää pään kylmänä ja kilistelimme vimmatusti pyöränkelloja, mutta meri tuntui imevän kaikki äänet. Horisonttiin ilmestyneet Tšavangan kylän valot olivat ilahduttava merkki sivistyksestä.

TETRINO

Tetrinon kylän näkee jo kymmenen kilometrin päästä: ranta nousee jyrkäksi ja korkeaksi penkereeksi, jonka juurella aivan meren äärellä kohoaa taloja. 25 km päässä Tšavangasta sijaitsevassa Tetrinossa on erikoinen tunnelma. Vanha kylä on kuolemassa pois. Puolet pirteistä on hylätty, puolessa on kesäasukkaita. Talvisin täällä sinnittelee vain yksi mies. Kylän keskellä on huonossa kunnossa oleva vanha kirkko.

Saavuimme Tetrinon hyisessä sateessa. Emme ehtineet hortoilla kauan, kun jostain ilmestyi mummo ja kutsui kotiinsa lämmittelemään. Rjazanissa asuva nainen kertoi palaavansa syntymäkyläänsä Tetrinon joka kesä. Hän tarjosi teetä, erinomaista puolukkahilloa ja kesän viimeiset mansikat.

TETRINOSTA ITÄÄN

Emme jatkaaneet rannikkoa Tetrinosta itään, mutta kohtalaisen hyvän maastotien pitäisi jatkua Tšapomaan asti. Matkalla on ylitettävä Strelnajoki ilmeisesti venekyydillä Strelnan kylän kohdalla. Tšapomasta lieinee edelleen mahdollista kävellä Pjalitsan kylään (35 km) ja mahdollisesti sieltä Sosnovkaan (70 km) ja vieläkin edemmäs. Maasto on kuitenkin vaikeakulkuista.

LASKUVESIPYÖRÄILYN SYVIN OLEMUS

Matkustimme Varzugasta Tetrinon polkupyörillä. Meille oli kerrottu, että reitin voisi ajaa kovaa merenpohjaa pitkin laskuveiden aikaan. Laskuvesipyöräily osoittautui kuitenkin erehdykseksi.

Ensin pyöriä piti kuljettaa tuhat kilometriä Suomen läpi auton katolla. Rovaniemellä ajoimme parkkipaikan tunneliin sillä seurauksella, että pyö-

rät lensivät telineineen auton katolta, mutta säilyivät kuin ihmeen kaupalla kunnossa. Kuolassakin pyörien liikuttelu aiheutti vaivaa. Kantalahdessa varastoimme ne kaupungintalon narikkaan.

Kuzomeniin pyörät oli työnnettävä hiekka-aavikon läpi. Sitten fillarit oli kuljetettava veneellä Varzugajoen yli. Suiston jälkeinen laskuvesiranta oli ensimmäiset viisi kilometriä pehmeää löllöä, joka piti kiertää manteeitse. Seuraavat viisi kilometriä ajoimme kovaa merenpohjaa, nautimme vauhdin hurmasta ja meren läheisyydestä. Inderkajoen jälkeen ranta kuitenkin muuttui kivikkoiseksi ja kallioiseksi. Vesikin nousi. Mantereella kulkeva ”tie” oli ainoa vaihtoehto, mutta se oli vuoroin upottavaa hiekkaa, vuoroin kivikkoa. 50 m välein tien poikki kulki syvä ojanura.

Sitten paikalle rymisteli pelastus kuusivetoisen Zil-maastokuorma-auton muodossa. Kuljettaja Pavel Kožin nappasi meidät kyytiin pyörimme päivinemme. Huristimme vuoden 1968 autovanhuksella nummien ja jokien halki Tšavangan kylään. Kauhukahvasta oli hyötyä hurjassa täristyksessä.

Tšavangan ja Tetrinon välin ajoimme ilman lastia. Tie on tuolla välillä polkupyöräystävällisempi, mutta sisälsi pari kimuranttia joenylitystä.

Takaisin Tšavangassa matka sai odottamattoman lopun. Pääsimme pyörimme koululaisia opintielle kuljettavan helikopterin kyytiin. Parissakymmenessä minuutissa ylitimme seudut, joilla olimme tuskailleet pyöriellä kolme päivää. Alhaalla levittäytyivät valkeat jäkälিকöt ja ruskan väreissä hehkuneet suot. Lammet kiiltelivät, joet hohtivat kapeina viirui-na ja Vienenmeri välkehti valkoisena.

Loppupäätelmänä voi todeta, että silloin kun laskuvesipyöräily onnistuu, se on yhtä juhlaa. Meressä ajamisessa on vapauden tunnetta. Mutta kun ajokelpoista rantaa on 10%, ei liikkumismuotoa voi suositella kuin masokistille. Kuljetimme pyöriämme tuhansia kilometrejä, ajoimme sata. Retken päätteeksi pyörät vaativat perusteellisen pesun. Muistoksi laskuvesirallista jäivät keltaisiksi ruostuneet ketjut.

STRELNA

Pieni Strelnan kylä sijaitsee 15 km Tetrinosta itään samannimisen joen suulla. Tietävästi kylässä on enää kesäasutusta. Joki on kylän kohdalla ylittettävä venekyydillä. Strelnajoki on lohijoki. Se on runsasvetinen ja rauhallinen tasankovirta, jonka rannat ovat metsäisiä. 7 km suulta pitäisi olla putous.

TŠAPOMA

Tšapoman kylä sijaitsee 10 km Strelnasta ja 95 km Varzugan suulta itään. Kylässä on melko paljon asukkaita ja siellä toimii kolhoosi, joka harjoittaa talvisin hylkeenpyyntiä. Tšapomaan on maastotie rantaa pitkin. Kylässä pitäisi asua Tserkez-niminen henkilö, joka majoittaa turisteja. Tšapoma sijaitsee samannimisen joen suulla. Joessa on vesiputous 12 km yläjuoksulle.

PJALITSA

Pjalitsan pikkukylä 30 km Tšapomasta eteenpäin on viimeinen asuttu piste Turjan (Terskin) piirin alueella. Kylässä ei ole kauppaa eikä puhelinta. Pjalitsajoki on pieni ja kirkasvetinen virta, jossa on vesiputous 12 km suulta.

PULONGA-, LIHODEJEVKA- JA BABJAOET

Pulongajoki runsaat parikymmentä kilometriä Pjalitsasta itään on rannikon muiden jokien tapaan lohijoki. 12 km sen suulta on kaksiportainen vesiputous, jossa vesi tippuu 8 m. Putoukselle kulkee jalan kahdessa tunnissa. Lohi ei nouse putouksen yläpuolelle. Pulongan varrella ei enää kasva metsää.

Lihodejevka ja Babja ovat pieniä tundrajokia, jotka virtaavat osan matkaa kurussa. 4 km Babjan suulta on kuuden metrin köngäs.

↑ NORTH

UMBA

WHITE SEA

Umba Discovery

TOURIST INFORMATION

HOTEL OR HOSTEL

MONEY EXCHANGE

POST OR TELEPHONE OFFICE

INTERNET

SHOP

RESTAURANT, CAFE

BAR, NIGHT CLUB

SIGHT

RAILWAYSTATION

BUS STATION

SUPERVISED CAR PARK

PETROL STATION

SAUNA

OTHER

5. POLJARNYJE ZORI

Poljarnyje Zorin nimi on runollinen (”Napapiirin aamunkoitot”), mutta syy kaupungin olemassaoloon proosallinen: täällä tuottaa valkeaa muotoa Kuolan kuuluisa ydinvoimala. Voimalaitoksen valaistut kaksoistornit näkyvät erityisesti pimeään aikaan Kuolan valtatie itäpuolella Imandra-järven rannalla.

16 000 asukkaan kaupungin elämä pyörii tiiviisti ydinvoimalan ympärillä. Tämä Muonion ystäväkaupunki rakennettiin samanaikaisesti voimalan kanssa, ja voimalaitos on edelleen sen suurin työnantaja. Kaduilta voi löytää iskulauseita tyyliin: ”Teitä tervehtii atomikaupunki” tai ”Turvallista energiaa – Kuolan atomivoimala”. Metsän keskellä kohoava, korkeista valkoisista kerrostaloista koostuva asutuskeskittymä ei tarjoa matkailijalle erityistä nähtävää, mutta sieltä löytyvät urbaanit palvelut: hotellit, ravintolat ja yökerhot. Monista muista Venäjän ydinvoimalakaupungeista Poljarnyje Zori poikkeaa siinä suhteessa, että siellä voi vierailta vapaasti.

Kun Poljarnyje Zoriin ajaa Murmanskin valtatieltä, tullaan Statoilin huoltoaseman hallitsemaan risteykseen, josta saavat alkunsa kaupungin valtasuonet prospekt Energetikov ja Nivski prospekt. Energetikov johdattaa kaupungin rautatieasemalle – Kuolan rata sivuaa keskustaa. Nivski prospekt on siitä hauska katu, että sen nimi muistuttaa Pietarin pääkatua Nevski prospektia. Ei siis ihme, että kun Leningrad vaihtoi 1990-luvun alussa nimensä Pietariksi, Poljarnyje Zori tarjoutui muuttumaan Leningradiksi. Täkäläinen Nivski prospekt eli Nivan valtakatu on kuitenkin saanut nimensä Nivajoesta, jota pitkin Imandra-järven vedet laskevat Vienanmeren Kantalahteen. Nivski prospekt nousee Statoililta lähettäessä korkealle mäelle, jolta löytyvät kaupungintalo, ostoskeskus ja kulttuuritalo. Etenkin kulttuuritalossa kannattaa piipahtaa sisällä. Käydessäni siellä oli menossa hellyttävä lasten kilpatanssiesitys. Kakkoskerroksessa on pieni näyttelytila.

Kaupungintalolta alaspäin laskeutuu jalankulkijoille pyhitetty puistokatu Puškina. Toiseen suuntaan Nivski prospekt jatkuu Sivko-nimisenä stadionin ja uimahallin ohi Lomonosova-kadulle. Kun sitä jatkaa länteen, tullaan kaupungin uuden puukirkon luo. Vierailin Poljarnyje Zorissa pääsiäisenä. Yöjumalanpalveluksen aikaan kirkko oli tupaten täynnä ihmisiä, jotka kiersivät rakennusta ristisaatossa tähtien loistaessa taivaalla.

Hieman syrjässä varsinaisesta kaupungista on Pinozerojärvi, joka on Nivajokeen säännöstelyn myötä synnytetty tekojärvi. Järven toisella puolella näkyy kaunista tunturimaisemaa.

Kun valtatieltä ajetaan Poljarnyje Zoriin, vasemmalle jää Zašejekin taajama, jonka asukkaat ovat saaneet elantonsa metsätöistä ja rautatiestä. Taajamassa on puurakennuksia, mutta ei erityistä katsottavaa.

Poljarnyje Zorin tärkeintä nähtävyyttä ei näe – sikäli kun haluaisikaan – sillä ydinvoimalaan ei päästetä vierailijoita. Voimalaitos, lyhenteeltään KAES, sijaitsee kymmenen kilometriä kaupungista pohjoiseen. Valtatieltä on sinne tienhaara itään, mutta alueelle ajaminen on kielletty ilman kulkulupaa, emmekä suosittele määräyksen rikkomista. Voimalan koulutuskeskuksessa vierailu vaatii parin kuukauden paperisodan, kun taas kaupungissa sijaitsevaan informaatiokeskukseen pääsee lyhyemmällä varoitustajalla. 1970-luvulla valmistunut voimala koostuu neljästä reaktorista, joista vain kolme on yhtä aikaa käynnissä. Kuolan teollisuus ei enää tarvitse yhtä paljon sähköä kuin neuvostoaikana, eikä voimaa saada siirrettyä etelämmäksi. Reaktoreiden korvaamista uusilla on suunniteltu, mutta toistaiseksi Venäjän ydinvoimayhtiö on pitänyt uuden voimalan rakentamista kannattamattomana. Reaktorit ovat vesihidasteisia ja samaa tyyppiä kuin Loviisassa. Niitä pidetään turvallisempina kuin Tšernobylin ja Sosnovyi Borin grafiittihidasteisia voimaloita.

Poljarnyje Zorin lähistön erikoisuuksia on ydinvoimalasta Akkalan Imandrajärveen laskeva lauhdevesikanava, joka alittaa Murmanskin valtatien. Lauhdevedet aiheuttavat talvella sen, että tien länsipuolella Akkalan Imandrajärvi pysyy sulana, kun taas itäpuolen Jekostrovin Imandra on jäässä niin kuin pitääkin. Kesällä lämmin kanava on suosittu uimapaikka, vaikka vedenalaisen romun takia veteen meno onkin kielletty. Kana-

van kohdalla valtatie kupeessa Akkalan Imandrajärven rannassa on pieni kalankasvattamo. Paikka on suotuisa, sillä lauhdevesien ansiosta järven lämpötila on tässä kohtaa talvellakin 11 astetta ja kala kasvaa ympäri vuoden ja vuorokauden. Kirjolohen lisäksi täällä kasvatetaan sampea. Nämä ydinvoimalan ”sivutuotteet” päätyvät muun muassa Poljarnyje Zorin kauppoihin ja ruokaloihin.

Poljarnyje Zorin risteys on 48 km Apatiitin tienhaarasta etelään ja 32 km Kantalahden tienhaarasta pohjoiseen. Vanha tie Kantalahteen lähtee suoraan kaupungin itäpuolelta ja seurailee Nivajokea. Poljarnyje Zorista johtaa pikkutie 30 km idemmäs Afrikandan taajamaan, jossa oli Neuvostoliiton aikaan lentotukikohta. Tie jatkuu Afrikandasta vielä kymmenisen kilometriä itään Habozeroon.

Kuolan ydinvoimala. (81532) 42641, 43493,
kolanpp@kolatom.murmansk.ru.

Majoitus

Kaikki hotellit kuuluvat ydinvoimalalle.

Nivskije Berega. Lomonosova 1 a, (81532) 64681. Tasokkaasti remontoitu päähotelli. 2hh alkaen 65€. Huoneita myös sivurakennuksessa.

Pirenga. Lomonosova 35, (81532) 43700. Pieni mutta laadukas hotelli aivan kaupungin laidalla. Yhdeksän kahden hengen huonetta. 2hh 53€.

Ydinvoimalan parantola. Puškina 20, (81532) 74501. Parantolaan ei pääse ilman ennakkovarausta, jonka tekeminen voi olla vaikeaa. Ydinvoimalan työntekijät ja vieraat saavat täällä erilaisia hoitoja. Erikoisuus on baarissa tarjottava ”happicoctail”, jonka pitäisi tuoda hyvä olo ja parantaa muun muassa mahahaava ja anemia. Cocktail koostuu makeutetusta hiilihappovedestä, johon muodostetaan vaahdottamalla happikuplia. Parantolassa toimii ruokala talon asiakkaille.

Lysaja Goran laskettelukeskuksessa kaupungin ulkopuolella on tarjolla majoitusta ympäri vuoden.

Ruokailu

Otsag. Stroitelei 2 a, (81532) 63068, ma-to, su 12-24, pe-la 12-07.

Kaupungin laadukkain ravintola, joka on lisäksi myöhään auki.

Nivskije Berega. Lomonosova 1 a, (81532) 64681, ti-to 18-23, pe-la 19-02. Hotellin ravintola.

Statoil. Nivski prospektin ja Energetikovin risteys. Taattuja hodareita, hampurilaisia ja pitsaa periaatteessa ympäri vuorokauden.

Ujut. Belova 3, (81532) 64371, ti-to 12-17 ja 18-23, pe-la 12-17 ja 18-01, su 12-17 ja 18-03. Perusbaari.

Šašlytšnaja. Kurtšatova, ma-to, su 12-24, pe-la 12-01. Saslikkia.

Šašlytšnaja. Nivski prospekt 7 a, ma-to 12-24, pe-la 12-01, su 11-24. Saslikkia.

Ljoha. Energetikov 19, ma, ke-to, su 12-24, pe-la 12-04. Biljardi.

Russkije bliny. Stroitelei 3, (81532) 63966, ma-pe 11-15 ja 16-20, la-su 12-19. Halpa muttei hyvä blinikahvila.

Yöelämä

Pautina. Nivski prospekt 12 a, (81532) 65726, (921) 2888002, ma-to 17-03, pe 17-06, la 13-06, su 13-03.

Tuliterä kaljakeilailukeidas on kaupungin yöelämän keskus. Keilaratoja, biljardipöytiä, baari, ravintola ja disko ovat avoinna joka päivä yömyöhään asti.

Voshod. Puškina 11, (81532) 71597, ti-to 17-01, pe 17-04, la 13-04, su 13-01. Kävelykadun elokuvateatterin urheilubaari, josta löytyy myös peliautomaatteja ja biljardi. Disko nuorelle väelle viikonloppuisin 22-05.

Gandvik. Lomonosova 4, (81532) 64139, ma-to, su 18-03, pe-la 18-06. Kälyinen baari ja biljardi.

Palvelut

Kaupunginhallinto. Sivko 1, (81532) 64171.

Posti ja puhelin. Sivko 1.

Sberbank-pankki. Lomonosova 28a, (81532) 64175.

Supermarket sijaitsee Energetikov-kadulla Statoiilta lähdetäessä vasemmalla puolella. Tori on tien toisella puolella.

Sauna löytyy uimahallista ja Pirenga-hotellista.

Ensiapu. Nivski 1a, (81532) 76952.

Miliisi. (81532) 64543.

Tapahtumat

22.4. juhlietaan Poljarnyje Zorin **kaupunginpäivää**.

Kesäkuun puolivälissä Pinozerojärven rannalla järjestetään **trubaduuri-festivaali**.

Pienimuotoinen **rockfestivaali** pidetään kulttuuritalossa joulukuun alussa.

Liikenne

Rautatieasema löytyy kehätiemäisen Energetikov-kadun varrella.

Linja-autot lähtevät ja saapuvat rautatieasemalle. Kantalahteen lähtee busseja noin tunnin välein aamukuuden ja iltakymmenen välillä. Viimeinen paluubussi lähtee Kantalahdesta jo kello 20. Sunnuntaina vuoroja on harvemmin. Bussi Murmanskiin 5.40. ja Kovdoriin 17.30.

Apatiittiin ja lentokentälle menee linja-auto maanantaista perjantaihin 5.10. Paluubussit lähtevät lentokentältä 22.10. ja ajavat Apatiitin Leninin aukion kautta. Linja-autoja liikennöi myös Zašejekiin ja Afrikandaan.

Takseja: (81532) 71515, 71300, (921) 6053232.

LYSAJA GORAN LASKETTELUKESKUS

Ydinvoimalalle kuuluva Poljarnyje Zorin laskettelukeskus on pienempi kuin Kirovskin rinteet, mutta paremmin varusteltu ja hoidettu. Hiihtokeskuksen jyrkillä rinteillä järjestetään kansallisen tason kilpailuja. Rinteitä on kolme. Ylös vievät ankkurihissi, sompahissi ja lastenhissi. Korkeimman rinteiden korkeuseroksi ilmoitetaan 270 metriä ja pisin on 1400 metriä pitkä. Rinteiltä näkyy Imandrajärvelle. Kausi kestää 4.11.-15.5., mutta vielä kesäkuussakin rinteiltä saattaa löytyä lunta.

Oheispalveluja tarjoavat hotelli, ravintola, baari ja välinevuokraamo.

Majoituspalvelu toimii myös kesällä. Majoitustilat ja ravintola sijaitsevat hirsirakennuksessa, baari kodassa. Sauna oli vuonna 2007 palanut.

Laskettelukeskus sijaitsee valtatievarressa kymmenisen kilometriä kaupungista pohjoiseen. Tienhaarasta on opaste perille.

Lysaja Goran laskettelukeskus ja hotelli. (81532) 43271, 78431.

Kauden aikana ma-su 10-18. Vaikka paikan ilmoitetaan olevan auki 18:aan, käydessäni oli suljettu jo ennen viittä. Päivälippu 10€, tunti 3€ ja kerta 1€.

Majoituspaikkoja on 42. Yhden henkilön majoitus kolmen hengen huoneessa maksaa 15€.

Ravintola Poljarnaja notš. (921) 1501122.

Kauden aikana ti-pe 9.30-17.30, la 11.30-17.30, su 11-17.30.

POLJARNYJE ZORISTA POHJOISEEN

Kun Kuolan valtatieltä ajetaan Poljarnyje Zorista pohjoiseen, tullaan Imandran ja Pirengan kauniisiin järvimaisemiin. Taustalla kohoavat korkeat Hiipinätunturit. Imandra on niemimaan suurin järvi, joka koostuu kolmesta osasta: Akkalan Imandrasta tien länsipuolella, Jekostrovin Imandrasta idässä ja Suuresta Imandrasta pohjoisessa. Imandrajärvet eivät ole kalaisia, mutta Akkalan Imandralla pyydetään silti jonkin verran järvikalaa. Tie ylittää Pirengajärven kohdassa, jossa se laskee komeana koskena Jekostrovin Imandraan.

Akkalan Imandralla asui aikanaan Akkalan siidan saamelaisia. Heidän joukossaan oli arvostettuja tietäjiä, joilta käytiin hakemassa apua Suomesta asti. Akkalan saamelaisten jälkeläisiä asuu nykyään Jonan taajamassa Kovdorin piirissä, mutta heidän kielensä on sammunut.

Tien varrella on huoltoasemat Poljarnyje Zorin kohdalla ja Kovdorin tienhaarassa 20 km Poljarnyje Zorista pohjoiseen.

Pirengan lomakeskus. (921) 1532585, (921) 3133288, (911) 313 32 88. Montšegorskin nikkelyhtiölle kuuluvassa lomakeskuksessa voi vuokrata kymmenen hlön mökin hintaan 294€. Mökissä on suihku,

sauna ja uima-allas. Sijaitsee Kovdorin tien varressa 3 km Kuolan valtiatieltä. Perille on opastus.

KOVDOR

Tähän opaskirjaan piti tulla luku myös pienestä Kovdorin hallintopiiristä, joka sijaitsee Suomen rajan ja Imandrajärven välissä. Kovdor on 26 000 asukkaan kaupunki, jossa kaivetaan rautamalmia. Luku jäi kirjoittamatta, sillä Kovdorissa ei tätä opasta laadittaessa päästy käymään.

Kaupunki sijaitsee rajavyöhykkeellä, ja sinne pääseminen edellyttää vierailulupaa. Samanlainen lupa järjestyi meille Alakurtin seudulle, mutta ei Kovdoriin.

Aloimme hakea propuskaa puolitoista kuukautta etukäteen. Ensin kaupunginhallinnossa oltiin positiivisia ja sanottiin, että lupa on pelkkä muodollisuus. Sitten tuli kuitenkin takapakkia. Kovdorin kaupunki halusi asiasta lisäselvityksiä. En ollut tulossa vierailulle yksin, vaan mukana olisi ystäviäni, tavallisia suomalaisia turisteja. Kaupunginjohtaja vaati Suomesta ”kirjallista puoltoa” ryhmälle.

Puolto lähetettiin, mutta ilmeisesti turhaan: lupa oli päätetty olla myöntämättä. Kaupungilla ei ollut velvollisuutta kutsua vieraikseen tavalisia turisteja, vaan vain minut. He eivät voi tietää, keitä kanssamatkustajani ovat, eivätkä taata heidän taustojaan turvallisuusviranomaisille.

Mutta kuinka tavalliset turistit sitten voivat Kovdoriin päästä? Jos kaupunkiin ei lasketa matkailijoita, on siitä turha kirjoittaa matkaoppaassa. Kaupunginjohtaja myönsi, ettei turismia ole. Loppujen lopuksi luulimme päässeemme yhteisymmärrykseen. Ryhmämme koko pieneä ja kaikki näytti taas hyvältä. Kaupungin myönteinen puoltokirje oli lähetetty rajavartiostoon. Alkoi ohjelmamme suunnittelu.

Viimeinen ja lopullinen takaisku tuli viikko ennen matkaa. Meille ilmoitettiin, ettei lupaa voida myöntää, koska vierailua ei ole mainittu matkailuhankkeen alkuperäisessä toimintasuunnitelmassa. Sitä paitsi olimme kuulemma aloittaneet lupien hakemisen aivan liian myöhään: kaupunginhallinnon pitää ilmoittaa seuraavaksi vuodeksi suunnitellut vierailut rajavartiostolle jo edellisenä vuonna.

Venäjän suurlähetystön mukaan rajavyöhykelupaa pitää hakea kuukausi ennen matkaa, mutta Kovdorissa käsittely kestää vuoden. Onnea ja menestystä Kovdorin matkailun kehittämiseksi.

LAPIN LUONNONPUISTO

Kun valtatie ajetaan Poljarnyje Zorista pohjoiseen, Tšunajärven ja Imandrajärven salmen jälkeen lännessä näkyy korkeita, puuttomia tuntureita. Tšunatunturit ovat lähes viidenkymmenen kilometrin pituinen tunturijono, joka kuuluu kokonaisuudessaan Lapin luonnonpuiston alueeseen.

Laaja Lapin luonnonpuisto on suurin villin luonnon reservaatti Kuolan niemimaalla. Lähes 3000 neliökilometrin kokoiselta alueelta löytyy runsaasti erilaista maisemaa: korkeita, puuttomia tuntureita, vanhoja mänty- ja kuusimetsiä, koskisia jokia ja pieniä järviä. Suurin osa tästä jää kuitenkin turistin ulottumattomiin, sillä retkeily on tiukasti suojellussa luonnonpuistossa kielletty. Puiston hallinnolla on ollut suunnitelmia järjestettyjen retkien aloittamisesta, mutta ainakin toistaiseksi vierailijat pääsevät ainoastaan puiston opastuskeskukseen alueen eteläosassa.

Luonnonpuisto perustettiin jo vuonna 1930 tunturipeuran suojelua varten. Tunturipeura on sama laji kuin poro sillä erotuksella, että poro on puoliksi kesy. Vuosikymmenten aikana puiston peurakanta on vaihdellut suuresti. 1960-luvulla se romahti 200 yksilöön, kun taas 1980-luvulle tultaessa peuroja oli jo yli 12 000. Viimeksi villipeuroja laskettiin luonnonpuiston alueella Suomen tuella helikoptereista vuonna 2003, jolloin tulokseksi saatiin 1000 eläintä. Määrää pidetään alueen kokoon nähden sopivana. Kantaa säännöstelevät puiston alueella elävät arviolta kolme susilaumaa.

Opastuskeskus sijaitsee puiston eteläosassa Tšunajärven rannalla. Kuolan valtatie sivuaa puiston rajaa Jekostrovin Imandran ja Tšunajärven välisen salmen kohdalla. Tien poskessa on uusi rakennus, johon tulee puiston informaatiopiste. Talon kohdalla kääntyy länteen viiden kilometrin päähän opastuskeskukseen vievä tie. Vierailu on mahdollinen vain etukäteen sopimalla ja maksaa 3€ henkilöltä. Itse opastuskeskus

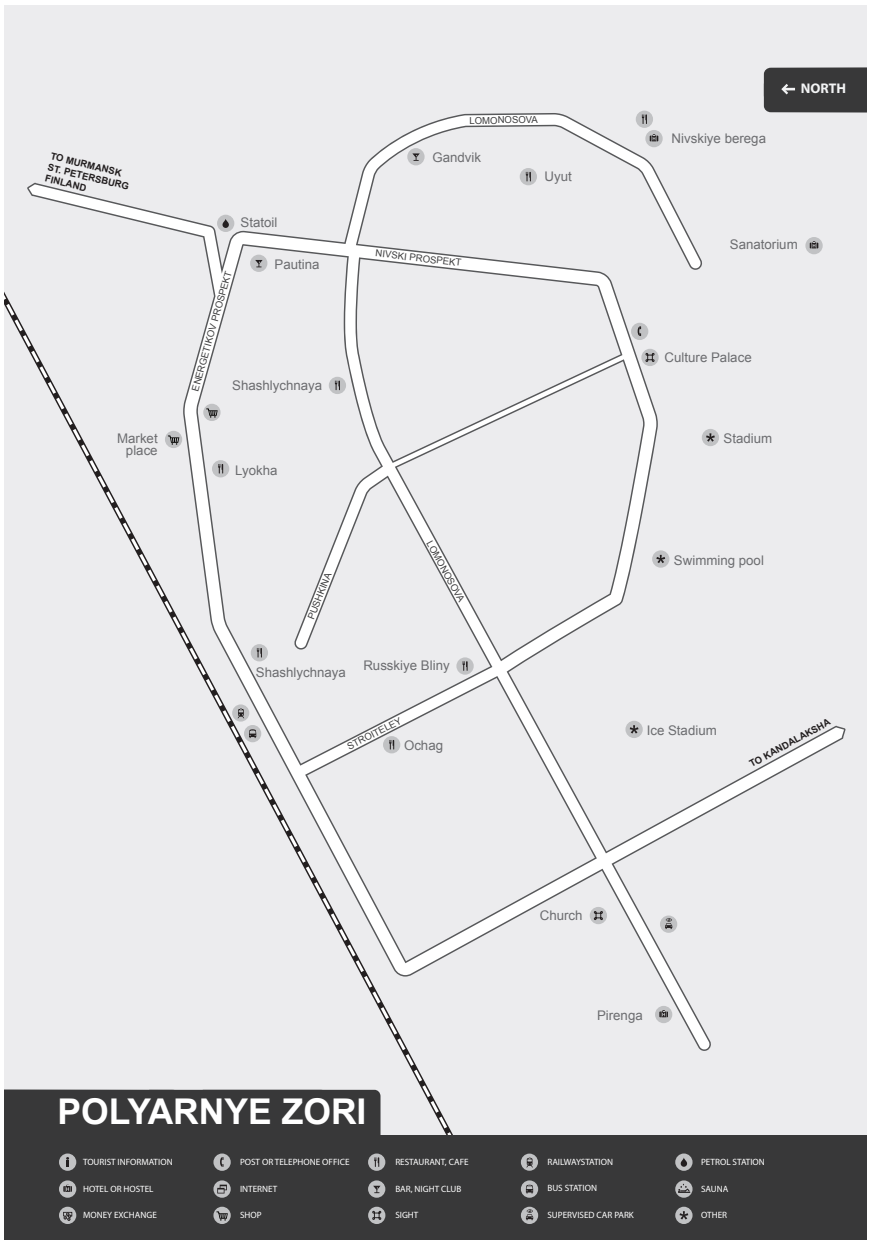
on muutaman puurakennuksen ryhmä järven rannalla. Rakennuksissa toimivat puiston perustajien German Krepsin ja Oleg Semjonov-Tjanšanskin museot. Talvisin keskuksen ympäristössä on puolen kilometrin valaistu (!) luontopolku, joka kiertää ympäri vuoden sulana solisevan puron maastossa. Puro tulee Jeljavrista eli Elämänjärvestä. Kevätauringossa vanhat kuuset loivat hankeen kauniita varjoja. Lumessa näkyi jäniksen ja näädän jälkiä. Lähistöllä viihtyvät kuulemma myös kettu, saukko, riekko ja metsäkanalinnut. Järvellä voi nähdä joutsenia. Kesäisin opastuskeskuksesta voi päästä opastetulle retkelle taustalla kohoavien Tšunatuntureiden lähimmälle huipulle Jeljunille, jolta löytyy seitakiviä (ks. Kantalahti: Seidat).

Luonnonpuiston merkitys on sen koossa: suojelualue on niin iso, että suuret nisäkkäät ja kalat voivat viettää koko elämänsä poistumatta sen alueelta. Kaksi isohkoa jokea Njavka ja Tšuna virtaavat kokonaan puiston alueella ja täydentävät taimenillaan ja nierioillään Imandrajärven pahoin kärsinyttä kalakantaa. Suojelualueella elelee 30–40 karhua, ja siellä voi nähdä uhanalaisia petolintuja.

Puistosta noin 60% on metsää ja soita, 40% tundraa. Täältä löytyy jopa 500-vuotiaita puita. Alueella ei ole koskaan tehty laajamittaisia hakkuita, mutta metsäpalot hävittävät puustoa aika ajoin. Aikanaan alue oli saamelaisyhteisöjen laidunmaata. Seitakiviä on puistosta löydetty kymmenkunta.

Luonnonpuistoa valvotaan eri puolilla aluetta sijaitsevista vartiostuvista. Tämä ei estä luvattonta tunkeutumista alueelle. Suosituin villin retkeilyn kohde on Tšuna- ja Montšetuntureiden yhtymäkohdasta Seidjavjärven luoteispuolelta löytyvät kaksi vesiputousta (6 ja 15 m), joille voi patikoida Murmanskin valtatieltä kääntyvältä sivutieltä.

Lapin luonnonpuiston toimisto. Montšegorsk, Zeljonji pereulok 8, (81536) 58018, 57199, lapland@lapland.ru, www.lapland.ru.

POLYARNYJE ZORI

TOURIST INFORMATION	POST OR TELEPHONE OFFICE	RESTAURANT, CAFE	RAILWAYSTATION	PETROL STATION
HOTEL OR HOSTEL	INTERNET	BAR, NIGHT CLUB	BUS STATION	SAUNA
MONEY EXCHANGE	SHOP	SIGHT	SUPERVISED CAR PARK	OTHER

6. APATIITTI

APATIITINTIE

Kuolan valtatieltä käännytään Kirovskiin ja Apatiittiin johtavalle tielle 51 km Poljarnyje Zorin pohjoispuolella ja 34 km Montšegorskin eteläpuolella. Risteystä on vaikea olla huomaamatta. Apatiitin tien varrelta avautuvat upeat maisemat Imandrajärvelle Jekostrovin salmen kohdalla. Tunturit hämmöttävät järven takana. Maaliskuussa jäällä näkyi pilkkijöitä teltoissa. Salmen länsipuolella on ollut vanha Jekostrovin siidan saamelaiden asuinpaikka. Neuvostovalta lakkautti siidan 1930-luvulla. Apatiitin maantien varrella on useita neuvostoaikaisia lomakeskuksia, joista osa toivottaa tervetulleeksi myös satunnaisen matkailijan. Lomakeskuksista monet toimivat läpi vuoden.

Lomakeskus Rus. (921) 0329292, (921) 7348406. Hirsinen hotelli huokuu neukkuajan henkeä: koristeellisia puupaneeleja ja vanhoja valokuvia. Kannattaa tutustua neuvostohuonekaluilla ja Hiipinä-tauluilla kalustettuun saliin, jonka ikkunan ulkopuolella on oravan ruokintapiste. Lomakeskuksen koirat haukkuvat, mutteivät pure, vaan itse asiassa kaipaavat seuraa. Sauna, kylmä uima-allas ja liikuntasali. 2hh 15€. Apatiittiin päin ajettaessa Jekostrovin salmen jälkeen tien vasemmalla puolella. Maantieltä opaste perille. Apatiitista tienhaaraan 13 km.

Lomakeskus Jaurens. (921) 1672281. Apatiittiin päin ajettaessa muutama kilometri Jekostrovin salmen jälkeen tien oikealla puolella. 10 hengen mökki 38€, kuuden hengen mökki 29€. Tilauksesta sauna.

Lomakeskus Sosnovaja Gorka. (921) 2719251. Jekostrovin salmen luoteispuolella. Parhaat päivänsä nähnyt lomakylä tarjoaa mökkimajoitusta. Johtaja Oleg Igorevitš. Apatiitista päin ajettaessa käännytään ensimmäisestä tienhaarasta Jekostrovin salmen jälkeen oikealle. Lomakylä on tien päässä.

Lomakeskus Rjabinka. (911) 3015384, (911) 3015378, (911) 3192103, (81555) 54991. Jekostrovin salmen lounaispuolella. Johtaja Jelena Stepanovna. Kahden hengen mökki 200 ruplaa. Ei saunaa. Apatiista ajettaessa käänny Jekostrovin salmen jälkeen ensimmäisestä tienhaarasta vasemmalle. Tällä tiellä käänny taas ensimmäisestä risteyksestä vasemmalle.

APATIITTI (APATITY)

Apatiitti on nimensä veroinen. Harmaiden kerrostalojen keskittymä luo apaattisen vaikutelman, vaikka taustalla kohoavatkin jylhät Hiipinätunturit. 64 000 asukkaan Apatiitti (venäjäksi Apatity) on kuitenkin Etelä-Kuolan suurin kaupunki, joten sitä on vaikea ohittaa – etenkin jos on matkalla Hiipinälle. Palveluineen se muodostaa matkailijalle varteen otettavan tukikohdan alueen tutkimiseen. Apatiitti tarjoaa Kirovskia edullisempaa hotellimajoitusta ja palveluja etenkin hiihtosesonkiaikaan.

Apatiitti on Kuolan kaupungeista nuorin. Kaupunki perustettiin vasta 1966 rautatien ja 1930-luvulla muodostetun Beloretšenskin taajaman väliin. Syy Apatiitin olemassaoloon selviää sen nimestä: täällä jalostetaan Kirovskista louhittavaa fosfaattimineraalia apatiittia. OAO Apatit –yhtymä työllistää peräti kolmasosan kaupungin väestä. Kaupungin pohjoispuolelta Hiipinätunturien alta löytyy kammottava teollisuuskompleksi: kaunis tunturimaisema on raiskattu sijoittamalla sen eteen valtava apatiittirikastamo ja lämpövoimalan savuttavat tornit. Apatiitti on surullinen esimerkki Kuolan luonnon tuhosta.

Apatiitti ei ole vain teollisuuskaupunki vaan myös Kuolan tiede-elämän keskus. Juuri täällä eikä Murmanskissa toimii Venäjän tiedeakatemian Kuolan tiedekeskus. Tiedekeskuksen rakennukset sijaitsevat Leninin aukion pohjoispuolella laajalla puistomaisella alueella, jota kutsutaan Akademgorodokiksi eli ”akateemiseksi kaupungiksi”. Tiedekeskuksella on Apatiitissa yhdeksän tutkimuslaitosta: kemian, vuoritieteen, geologian, geofysiikan, ekologian, informatiikan, energia-alan ja taloustieteen instituutit. Keskuksella on niin ikään kolme museota. Korkeakouluopetusta kaupungissa tarjoavat neljän yliopiston filiaalit.

Apatiitissa on suhteellisen helppo suunnistaa. Kaupungin keskipiste

on – yllätys, yllätys - Leninin aukio, jonka varrelta löytyvät posti, elokuvateatteri Poljarnyi kahviloineen ja tiedekeskuksen päärakennus. Aukiolta lähtevät pääkadut, Lenina ja Fersmana, joka on nimetty Hiipinän mineraaleja tutkineen neuvostogeologin Aleksandr Fersmanin mukaan. Kun kävelee Fersmaninkatua länteen, oikealle jää tiedekeskuksen alue ja ruokakauppa nimeltä Nauka (Tiede). Kadun varresta lähtevällä puistokujalla on nähtävissä kivenlohkareita, jotka edustavat Kuolasta löydettyjä mineraaleja. Seuraava liikenneympyrä Fersmanan varrella on Geologien aukio, jonka ympäriltä löytyvät pankki, puhelin ja iso Ptšolka-supermarket. Fersmana jatkuu vielä aukiolta eteenpäin, sivuaa matkan varrella Salma-art-käsityögalleriaa ja päättyy kehätien varteen Statoilin huoltoasemalle.

Jos Leninin aukiolta lähdetään kävelemään Leninaa pitkin etelään, vasemmalle jää hetikohta korkea Ametist-hotelli, kun taas oikealta sivukaatu Kosmonavtovin varresta löytyy mainio Jantar-ravintola. Lenina-katu jatkuu edelleen kaupungin kulttuuritalon ja uimahallin ohitse ja päättyy kehätielle Atlet-urheilupalatsin eteen. Kehätie kiertää koko kaupungin keskusta-alueen – tosin keväällä ajamista häittäsi tien katkaissut valtasa lätäkkö.

Geologien aukiolta lähtee Bredova-katu, jonka varrella Kosmonavtovtov-kadun kulmassa seisoo valtava, kesken jäänyt rakennus. Bredova on yleinen kadunnimi Kuolan niemimaalla. Nimi on peräisin Murmanskia puolustaneelta sotilailta Anatoli Bredovilta, joka sai surmansa vain 21 vuoden iässä toisessa maailmansodassa. Virallisen version mukaan Bredov oli joukkueensa viimeinen henkiin jäänyt ja heitti kranaatin, joka tappoi paitsi kymmenen fasistia myös hänet itsensä. Tarina ei tosin kerro, kuinka tämä on tiedossa, jos Bredov oli kerran viimeinen neuvostosotilas hengissä.

Rautatieasema ja sitä ympäröivä asuinalue ”Apatity-1” sijaitsevat hie-man muusta kaupungista erillään radan länsipuolella. Täältä pääsee sivutietä pitkin edelleen parin kilometrin päähän Tik-Guban taajamaan Imandrajärven rannalle. Tik-Gubasta löytyy jopa uimaranta uskalikoille. Taajamassa toimii hydrometeorologinen tutkimusasema.

Tultaessa Apatiittiin autolla saavutaan ensin liikennemiliisiin tarkas-

tuspisteelle. Etenkin yöaikaan kaikkien autojen paperit tarkastetaan. Me jouduimme hakemaan miliiseille vakuutuspaperin kymmenen kilometrin päästä lomakeskuksesta keskellä yötä. Kun saavutaan taajama-alueelle, on varottava ensimmäistä vasemmalle kääntyvää risteystä, vaikka siinä on opaste Apatiittiin. Tämä tienhaara vie erittäin huonokuntoiselle ohitus-tielle. Seuraava vasemmalle kääntyvä tie on huomattavasti parempi vaih-toehto hankkiutua keskustaan ja Kirovskiin.

Museot ja galleriat

Tiedekeskuksen pohjoisten alueiden tutkimuksen museo.

Akademgorodok, rakennus 40 a, (81555) 79255, patsia@isc.kolasc.net.ru. Ma-pe 10-17. Hyvin järjestetyssä näyttelyssä esillä saamelaisten esineistöä sekä tietoa Kuolan tutkijoista ja luonnonvaroista.

Tiedekeskuksen mineraloginen museo. Fersmana 14, (81555) 79739.

Tiedekeskuksen geologian museo. Fersmana 16. (81555) 79255, 79274. Ma-pe 10-13 ja 14-18.

Kaupunginmuseo. Lenina 24 A, (81555) 74640.

Salma-art. Džerzinskogo 1, (81555) 41183. Ma-pe 11-19, la 11-18, su 11-16. Kivituotteita, koruja ja matkamuistoja.

Galleria M. Lenina 3.

Majoitus

Ametist. Lenina 3, (81555) 74966, 76409, hotel-ametist@yandex.ru. Kaupungin ”ykköshotelli”, tosin maine peräisin neuvostoajoilta. Yli 200 paikkaa. Sijaitsee ydinkeskustassa Leninin aukion kupeessa. 2hh 24-79€ tasosta riippuen, kaikissa huoneissa sekä vessa että kylpyhuone. Osasta huoneista näkymä Hiipinätuntureille. Toisen kerroksen baari auki 8-24.

Parantola Izovela. (81555) 62666, izovela@com.mels.ru. Uskaliaat saavat täältä mutakylpyjä, hierontaa, laserterapiaa ja jopa iilimatohoittoja. 2hh 12-31€ varustelutasosta riippuen. Parantolassa ruokala, täysihoidosta peritään 21€ lisämaksu per vuorokausi. Sauna.

Olimp. Tšehova 14 a. (81555) 62117, 62241, goroo@aprec.ru.
Lasten ”täydennyskoulutuskeskuksen” eli entisen pioneeripalatsin hotla.
2hh 8€.

Ujut. Žemtsužnaja 7a. (81555) 71444. Vain viisi huonetta. 2hh 15€.
Ravintola. Sijaitsee rautatiaseman lähistöllä syrjässä keskustasta.

Biznes-industrijan asuntola. Dzeržinskogo 35, (81555) 44586. 2hh
18€.

Ruokailu

Jantar. Kosmonavtov 8, (81555) 77028. Ma-su 12-24.

Miellyttävä ja laadukas kahvila, josta saa myös ruoka-annoksia. Parasta, mitä Apatiitilla on tarjottavanaan.

Zapoljarje. Lenina 31a, (81555) 63127. Ma-to 12-24, pe-su 12-01.

Neukkuhenkinen, raskaasti sisustettu ruoka- ja iltaravintola.

Kaspii. Džeržinskogo 18 a. Kaukasialaisten pitämä paikka tarjoaa ruokaa aamukolmeen. Käydessämme bändi soitti tunnettua vankila-aiheista kappaletta Vladimirski tsentral.

Vetšerņeje. Bredova 1, (81555) 74317. Ma-su 12-23.

Ei erityisen kutsuva paikka.

Statoil. Fersmanan ja kehätien kulma. Norjalainen huoltoasema tarjoaa tämänkin Kuolan kaupungin parhaimman pikaruoan.

Ivuška. Lenina 22 a. Ma-pe 11-15. Ruokala.

Kahvilat

Jantar. Ks. Ruokailu.

Poljarnyi. Lenina 3, (81555) 61999. Ma-su 12-24. Elokuvateatterin kahvio on varsin ok. Jäätelöannoksia.

Kafe-moroženoje. Kosmonavtov 7, (81555) 61802.

Yöelämä

Filin. Fersmana 2 a, (81555) 62191. Ma-su 20-05.

Opiskelijoiden suosima yökerho.

Viking. Kosmonavtov 36, (81555) 43060. Ma-su 12-06.

Yökerho, myös ruokaa.

Aivengo. Lenina 22 a, (81555) 62757. Ma-su 12-24.

Lähiöpubin tunnelmaa.

Grill-bar. Fersmana 2 a. Ma-su 10-23. Kälyinen kapakka.

Caesar. Dzeržinskogo 48, (81555) 70779.

Ma-ke, su 12-24, to-la 12-03. Baari.

Hutorok. Dzeržinskogo 50, (81555) 64222.

Ma-ke, su 12-23, to-la 12-01. Baari.

Palvelut

Hallinto. Lenina 1, 76495.

Kulttuuritalo. Lenina 24.

Posti. Fersmana 11 (Lenininaukiolla). Ma-su 8-21.

Internet toiminnassa ma-la 10-22 ja su 11-20.

Puhelin. Geologien aukio, Fersmanan ja Bredovan kulma.

Ma-la 10-21, su 12.30-18.

Sberbank. Fersmana 32 a. Ma-pe 10-14 ja 15-19, la 10-14 ja 15-17, su 10-14 ja 14.30-16.30. Valuutanvaihto. Geologien aukiolla.

Supermarket Ptšolka. Fersmanalla, Bredovan kulmasta hiukan kehätien suuntaan. Ma-su 8-24.

24h kauppa. Kosmonavtovin ja kävelykatu Dzeržinskogon välissä.

Kirjakauppa Bukinist. Severnaja 16, (81555) 62966.

Banja. Energetitšeskaja 29 A. (81555) 61712.

Sauna. Uimahalli. Lenina 26, 61797, (81555) 61070.

Vorobjinaja Goran laskettelukeskus. 62241. Pieni hiihtokeskus aivan kaupungin pohjoispuolella. Korkeusero vain 80 m.

Urheilupalatsi Atlet. (81555) 77437, 74978. Tilaussauna. Kiipeilyseinä.

Sairaala. Kosmonavtov 21, (81555) 45271, 40090.

Muuta

Kuolan luonnonsuojelukeskus (Kolski tseñtr ohrany dikoi prirody). (81555) 66286, (921) 2740014, kola@biodiversity.ru, bubo_bubo@mail.ru, www.kola-nature.ru. Kuolan aktiivisin luonnonsuojelujärjestö vaikuttaa Apatiitissa. Järjestö pyrkii suojelualueiden perustamiseen ja on toiminut metsänsuojelussa sekä Hiipinän ja Kanozeron suojelussa.

Kuolan ekologinen koordinaatiokeskus Gaia. Moskovskaja 2-8, (81555) 75553, (921) 6601547, kec.org.ru, gaia@aprec.ru. Erilaisia projekteja ympäristönsuojelun alalla. Puheenjohtaja Jelena Kruglikova.

Tapahtumat

Tammikuun lopulla Apatiitin kulttuuritalolla pidetään **korumessut** nimeltä Kamennyi tsvetok (Kivikukka), puh. (81555) 62003.

Maaliskuun lopulla Apatiitin ja Kirovskin ympäristössä järjestetään Eskimoskije igry eli ”**Eskimopelit**”-tapahtuma, jossa joukkueet kisailevat muun muassa lumiluolan rakentamisessa, hiihto- ja suunnistustaidoissa ja lumivyöryissä pelastautumisessa.

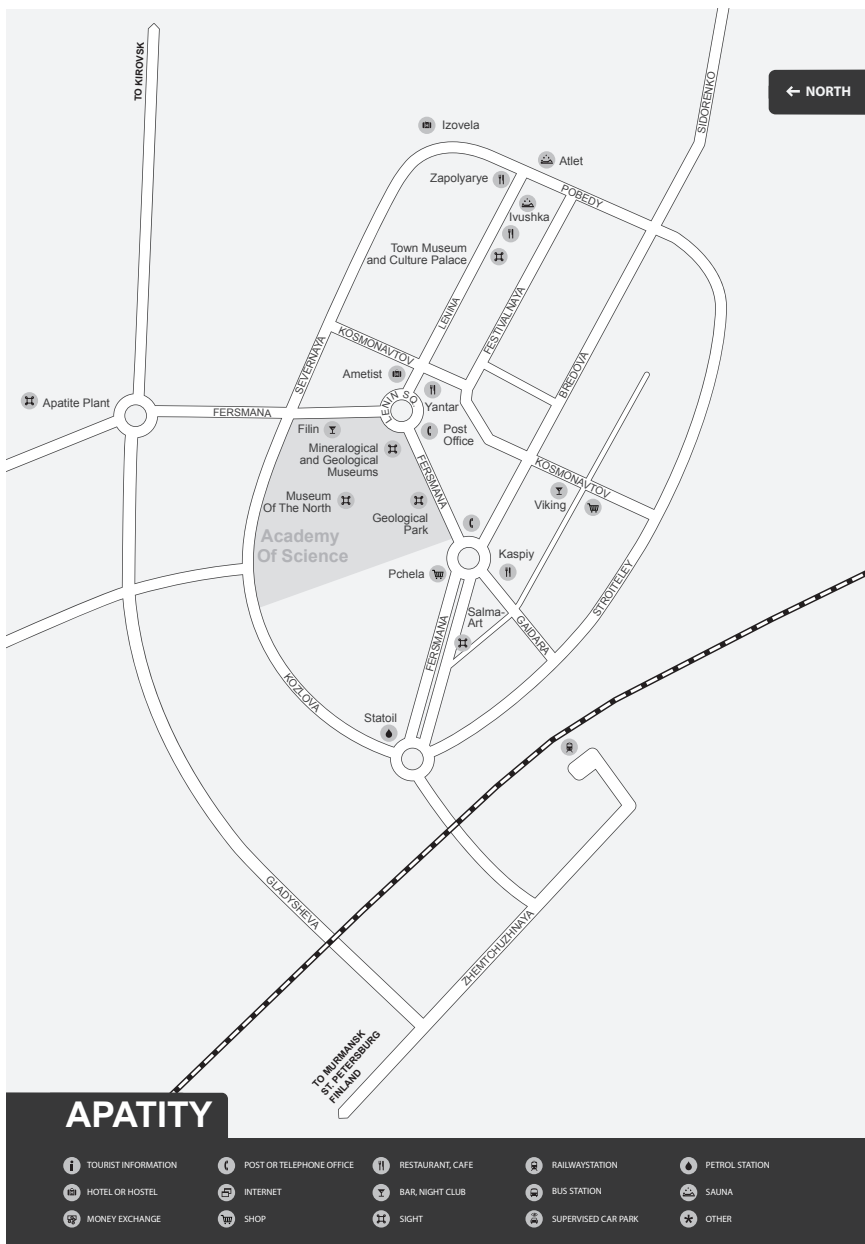
Liikenne

Hiipinän lentokenttä sijaitsee Apatiitin ja Kirovskin puolivälissä (ks. Käytännön tietoa: Kuinka Etelä-Kuolaan pääsee).

Lento-, juna- ja bussilippukassa toimii Leninin aukion taustalla sijaitsevassa yhdeksänkerroksisessa talossa. (81555) 62132. Ma-pe 5.45-13 ja 14-19, la-su 5.45.-13 ja 14-18. Bussilippuja myydään myös postissa.

Rautatieasema. (81555) 71200. Bussit 5 ja 13 tuovat asemalta keskustaan.

Kirovskiin liikennöivät bussit numero 101, 102 ja 105. Näistä 101 lähtee rautatieasemalta. Kaikki pysähtyvät Fersmana-kadulla.

APATITY

- TOURIST INFORMATION
- POST OR TELEPHONE OFFICE
- RESTAURANT, CAFE
- RAILWAYSTATION
- PETROL STATION
- HOTEL OR HOSTEL
- INTERNET
- BAR, NIGHT CLUB
- BUS STATION
- SAUNA
- MONEY EXCHANGE
- SHOP
- SIGHT
- SUPERVISED CAR PARK
- OTHER

7. KIROVSK

Hiipinätunturien rinteille rakennettu Kirovsk on Kuolan kaupunkien parhaimmistoa. Kirovskin ympäristössä sijaitsevat Länsi-Venäjän korkeimmat laskettelurinteet ja kaupungista lähtevät useimmat Hiipinälle suuntautuvat vaellusreitit. Kirovskissa voi viettää aikaa myös tutustumalla erikoiseen arktiseen kasvitieteelliseen puutarhaan tai rentoutumalla tuliterässä uimahallissa. Turismi on luonut Kirovskiin palveluja. Vaikka ollaan 34 000 asukkaan pikkukaupungissa, täällä voi valita useammasta hotellista ja ravintolasta. Kaupungissa toimii matkatoimistojä.

Kauneinta Kirovskissa on kehykset eli Hiipinätunturit, jotka ympäröivät sitä lännestä, pohjoisesta ja idästä. Talvella Kirovsk täyttyy lumesta. Aurattuja väyliä reunustavat monimetriset lumivallit. Kinoksissa näkyy hautautuneita autoja tai koripallokentän koreja. Jyrkät kadut muuttuvat ajokelvottomiksi. Kovassa viimassa ja tuiskussa puskevat jalkankulkijat ovat melkoisia sankareita. Kirovskista näkee heti, että se on hiihtokaupunki. Jo aivan keskustassa surraa pieni lapsille tarkoitettu hissi. Varsinainen Aikuaiventšorrntunturin hiihtokeskus kohoaa suoraan talojen yläpuolella. Rinteiltä katsottuna kaupunki on kerrostaloineen kuin kämmenellä. Kirovskissa on kolme laskettelukeskusta, jotka on esitelty jäljempänä. Kesäisin Kirovskin rinteitä ja hissejä hyödyntävät riippu- ja varjoliitäjät.

Kaupunki koostuu pääasiassa neuvostoaikaisista kerrostaloista, jotka levittäytyvät nauhamaisesti tunturin rinteille. Osa taloista näyttäisi olevan pelottavan vinossa. Aivan keskustasta löytyy vanhempaa, Stalinin aikaista rakennuskantaa. Arkkitehtonisesti uljain näkymä aukeaa pääkadun Leninan varrelta Leninin aukiolta symmetristen talojen reunustamaa puistokujaa pitkin ylös pylväiden komistamalle kulttuuritalolle. Talossa järjestetään konsertteja ja muita yleisötahtumia. Tilai-

suuden tullen mahtipontiseen rakennukseen kannattaa tutustua sisältä. Toinen keskustan maamerkki on entisestä palotornista muodostettu kellotorni, jonka esteettisyydestä voi olla monta mieltä. Leninin aukiota koristaa Leninin patsas. Kirovskin niin sanottu kaupunginpuisto sijaitsee rinteessä kaupungin itäpuolella ja poikkeaa vain vähän tavallisesta tunturipusikosta.

Historiaa voi Kirovskissa mennä aistimaan varsinaisen kaupungin alapuolelle rautatien varteen, josta löytyvät hylätty vanha fosfaattitehdas ja rautatieasema. Pylväiden ja kaari-ikkunoiden kaunistama asemarakennus on vaikuttava ilmeysty. Vieressä toimii hautausoimisto. Alempana aukeaa tunturijärvi Suuri Vudjavr. Kirovskin kirkko sijaitsee toisella puolen kaupunkia sisääntuloväylän varrella. Uudisrakennus ei ole erityisen viehättävä.

Kirovsk on kaivoskaupunki, joka on syntynyt Hiipinätunturien rikneiden apatiittiesiintymien ympärille. Kaivostoiminta alkoi 1930-luvulla niin sanotusta 25:n kilometrin lähiöstä. Kaivoksia ja rautatietä rakennettiin vankityövoimalla, ja olosuhteet olivat karut. Malmi louhittiin hakuilla ja kuljetettiin hevosilla. Työläiset joutuivat asumaan teltoissa ja maakuopissa. Ensimmäiset puuparakit rakennettiin lumivyöryalttiiden rinteiden alapuolelle. Vuonna 1934 peräti 88 ihmistä sai surmansa lumen romahdettua asuinrakennuksen päälle. Sodassa saksalaiset pommittivat Kirovskia. Sodan jälkeen kaupungin keskusta siirrettiin nykyiselle paikalleen. Kirovsk oli aluksi nimeltään Hibinogorsk eli ”Hiipinänmäki”. Leningradin puoluejohtajan Sergei Kirovin murhan jälkeen kaupunki nimettiin hänen kunniakseen. Kuola oli kuulunut Kirovin hallintoalueeseen, mutta hän ehti käydä tulevassa nimikkokaupungissaan vain kahdesti. Kirovsk-nimisiä kaupunkeja on Venäjällä useita.

Moni kirovskilainen elää yhä kaivosteollisuudesta. Lannoiteteollisuuden käyttämän fosforipitoisen apatiitin louhintaa harjoittava Apatityhtymä työllistää täällä ja Apatiitissa peräti 13500 henkeä. Vanhimmat toimivat kaivokset ovat 25:n kilometrin lähiössä, suurin taas on niin kutsuttu keskinen louhos, jonne kuljetaan Etelärinteiden laskettelukes-

kuksen kautta. Apatiittikonsentraattia tehdään kahdessa rikastamossa, joista toinen on Apatiitissa, toinen Etelärinteiden laskettelukeskuksen lähellä. Apatit-yhtymän korkea pääkonttori sijaitsee Leningradskaja-kadulla. Yhtymän osaomistajana oli 20 prosentin osuudella venäläinen miljardööri Mihail Hodorkovski, joka tuomittiin vankeuteen osittain Apatit-yhtymään liittyvien epäselvyyksien takia. Tuomioistuिन katsoi hänen hankkineen osakkeet valtiolta rikollisin liiketoimin.

Matkailuneuvonta

Lenina 7, (921) 1676747, (84591) 57711.

Uimahalli

Kirovskin tuliterä uimahalli Delfin on oiva paikka rentoutua laskettelu tai vaelluksen jälkeen. 25 metrin altaan lisäksi hallissa on vesiliukumäki, poreallas ja turkkilainen sauna.

Uimahalli Delfin. Mira 9, (81531) 34406, 52701. Sisäänkäynti ti-pe 18-20, la-su 15-20, uima-aika jatkuu 22:een saakka. Lisäksi pelkkä uima-allas avoinna ti-su 8-14 ja 15-20. Mukaan uima-asu, pyyhe, uimalakki ja tossut. Lakkeja ja tossuja saa vuokrata.

Kulttuuri

Kulttuuritalo. Lenininaukiolta lähtevän puistokadun ja Miran kulmassa. Täällä toimivat kaupungin jazz- ja puhallinyhtye, sirkus ja erilaiset tanssiryhmät. Taloon kannattaa tutustua jo mahtipontisen Stalinin ajan arkkitehtuurin vuoksi.

Venedikt Jerofjevin museo. Lenina 15. (81531) 96321. Suomeksiinkin käännetty edesmennyt venäläiskirjailija kasvoi lastenkodissa Kirovskissa. Museonurkkaus on kaupungin kirjastossa.

Majoitus

Kirovskista löytyy useita eritasoisia hotelleja, mutta varsinkin sesonki ajaksi maaliskuuhuhtikuussa majoitus on syytä varata jo kuukausia etukä-

teen. Parhaiten ennakkovaraus onnistuu matkatoimistojen kautta. Hintataso on Kirovskissa muuta Etelä-Kuolaa kalliimpi. Lisäksi useimmat hotellit nostavat hintojaan hiihtokauden aikana.

Severnaja. Lenina 11, (81531) 54442, 33100, severnaja@apatit.com. Kaupungin ykköshotelli on hyvä myös hinta-laatusuhteeltaan. 2hh 47-62€ sisältäen venäläisittäin epätyypillisesti aamiaisen. Ei sesonkihintoja. Huoneiden sisustus tyylikästä tummaa puuta. Alakerrassa hyvä ravintola, joka on auki ma-to, su 8-15 ja 19-24 sekä pe-la 11-15 ja 17-03. Manikyyri, pedikyyri, kampaaja ja solarium.

Gornitsa. Dzeržinskogo 19, (81531) 59111, gornitsa@list.ru. Kaupungin uusin hotelli ja yksi viihtyisimmistä. 36 kahden ja kolmen hengen huonetta, osa kahdessa tasossa. 2hh 71€ sisältäen aamiaisen. Biljardi. Pieni ravintola yläkerrassa tarjoaa aamiaista ja illallista, avoinna ti-su 9-11 ja 18-24.

Ekkos. Lenina 12a, (81531) 32716. Ylihinnoiteltu majapaikka, jonka tunnistaa Lenina-kadulle näkyvästä päätytornista. Mittava remontti menossa, nyt sisustus neukkuhenkistä. 2hh sesonkiaikaan 74€, muulloin 59€.

Hibiny. Leningradskaja 7, (81531) 58901, 58902, khibiny@com.mels.ru, www.khibiny.mels.ru. Sijaitsee hieman syrjässä keskustasta rinteeseen yläpäässä. Neuvostotunnelmaa. Seinillä hiihtoaiheisia seinämaalauksia. Suurin osa huoneista remontoitu. Remontoimattomassa huoneessa vesi valui lavuaarista suoraan vessan lattialle. 2hh sesonkina 1.3.-10.5. 39-54€. Hintaan sisältyvät pakollinen aamiainen ja illallinen, jotka tarjotaan määräaikoina toisen kerroksen ravintolassa. Ruokasalissa on istuttava aina samalle paikalle. Ravintola avoinna ma-su 9-12, 14-17 ja 19-20.30. Kolmannen kerroksen baari ma-su 10-22 ja alakerran baari ma-su 18-04. Hotellissa on sauna ja liikuntasali.

Kaskad. Jubileinaja 14 B, (81531) 56358, kaskad@kirovsk.net, www.kaskad.kirovsk.net. Motellimainen pikkuhotelli Kirovskin keskustan lammen rannalla. 2hh 32€. Kellarikerroksessa baari auki ma-su 12-24.

Sport. Dzeržinskogo 7a, (81531) 92650, 91145. Kaupungin halvin hotelli on suunnattu urheilijaryhmille ja on sesonkiaikaan tupaten täynnä.

nä. 120 vuodepaikkaa simppeleissä huoneissa. 2hh 25€, ilman suihkua 20€. Ruokala avoinna ma-su 9-19, baari ma-su 20-03. Hotellille ajetaan Dzeržinskogo-kadun talojen 5 ja 7 välistä.

25:nnen kilometrin majoitus ks. 25:s kilometri.

Kotimajoitusta on myös mahdollista löytää.

Ruokailu

Kafe Vetšerneje. Hibinogorskaja 29, (81531) 92274. Ti-to 13-23, pe 13-01, la 14-17 ja 18-01, su 14-22. Kaupungin parhaita ruokapaikkoja, joskin palvelu hidasta. Käydessämme soitti bluesbändi. Varsinainen ravintola sijaitsee kellarikerroksessa. Katutasossa toimii päivisin kahvila, josta saa myös purtavaa.

Hotellien ravintoloista paras on Severnaja, jossa on päiväsaikaan lounastarjous.

Stolovaja (ruokala). Leningradski prospekt 5. Ma-pe 9-15.

Baarin puoli auki ma-to 12-19 ja pe-la 12-21.

Bolšoi Vudjavr. (Ks. Yöelämä).

Yöelämä

Bolšoi Vudjavr. Lenina 8, (81531) 32930, 54820. Ke-to, su 21-01, pe-la 21-06. Kaupungin ykköshuvittelupaikkoja. Kaljakeilailua, viikonloppuisin disko. Ravintolan puoli avoinna ma-ti 13-15, ke-to, su 13-01, pe-la 13-06, lounastarjousia.

Lavina. Olimpijskaja 13. Ma 17-24, ti-to 17-04, pe-su 15-06.

After skitä voi tulla harrastamaan tähän yökerhoon, jonka nimi tarkoittaa suomeksi lumivyöryä.

Bar Okean. Lenina 17. Ma-su 9-22.

Bar Zenit. Lenina 3. Ma-su 8-22.

Palvelut

Kaupunginhallinto. Lenina 16, (81531) 58436.

Puhelin ja internet. Lenina 9 (Leninin aukio). Ma-la 10-21.

Posti. Leninan ja Leningradskajan kulmassa. Ma-la 9-20.

Postissa voi myös käyttää internetiä ma-pe 12-15 ja 15.30-18.30 ja la 12-15 ja 15.30-17.

Sberbank-pankki. Jubileinaja 2, (81531) 54549.

Lento- ja junalippukassa. Jubileinaja 10, (81531) 94160.

24 h ruokakauppa löytyy hotelli Kaskadin rakennuksesta.

Tori sijaitsee yökerho Lavinan vieressä Olimpiiskaja-kadulla.

Apteekki. Lenina 28, (81531) 54328. Ma-su 8-21, la 8-20, su 10-19.

Nuorisokeskuksen sauna. Kondrikova 4 a, (81531) 94262.

Tilaussauna 12€ tunnilta.

Ratsastusta. (81531) 95397, 54723, (909) 5631565.

Kasvitieteellisessä puutarhassa.

Liikenne

Lentovuoroista Hiipinän kentälle ks. Käytännön tietoa: Kuinka Etelä-Kuolaan pääsee.

Rautatieasema on 15 km päässä Apatiitissa.

Linja-autoja kulkee jatkuvasti Apatiitin ja Kirovskin väliä. Apatiitin asemalta tulee bussi 101. Apatiitin keskustan Fersmana-katua pitkin kulkevat myös bussit 102 ja 105. Kirovskissa lähtevien bussien pysäkki on Lenina-kadulla Hibinogorskajan kulmassa.

Bussi- ja lentolippukassa. Jubileinaja 13.

Taksien numeroita (921) 2804181, (909) 5631882, (911) 3065028, (81531) 55050, 54444, 120, 190.

LASKETTELU

Kirovskin laskettelurinteet ovat Länsi-Venäjän korkeimmat - korkeuseroa kertyy parhaimmillaan 615 metriä. Hiihtokausi jatkuu Lapin taapaan marras-joulukuusta toukokuun puoleenväliin. Laskettelua voi kaupungin ympäristössä harrastaa kolmessa eri hiihtokeskuksessa. Kaikkissa rinteet ovat melko huonosti hoidettuja, ja niillä on paljaita kiviä. Hiihtokeskusten ulkopuolella laskettelua harjoitetaan moottorikelkkojen avulla.

Laskettelijan on Kirovskissa varauduttava äkillisesti vaihtuviin sääoloihin, joiden takia rinteitä ja hissejä saatetaan sulkea arvaamattomasti. Esimerkiksi meidän neljän päivän laskettelulomamme aikana huhtikuussa sää vaihteli tyynestä ja aurinkoisesta nuoskakelistä hyytävään viimaan, pyryyn ja kymmenen asteen pakkaseen. Parasta aikaa tulla Kirovskiin on maaliskuuhuhtikuun, minkä on huomannut valitettavan moni hisseihin muodostuu jonoa.

Kaupunginrinteet

1050 metriä korkean Aikuaiventšorr-tunturin hiihtohissit lähtevät suoraan Kirovskin kaupungin laitimaisten kerrostalojen yläpuolelta. Laskettelukeskuksen varustus on peräisin neuvostoajalta. Korkeimmalle vie tuolihissi, joka kuitenkin oli käydessämme harvinaisen usein suljettu ”sääolojen vuoksi”. Virallisestikin tuolihissin aukioloajat ovat lyhemät. Puutuolissa ehtii katsella maisemia ja jäätyä. Ankkurihissejä on neljä. Rinteet ovat keskijyrkkiä, eivätkä kovin hyvin hoidettuja. Suurin ilmoitettu korkeusero on 570 m.

Kaupunginrinteet (Gorodskije sklony) eli Kolasportland. (81531) 95594, 95474, www.ski-kolasport.narod.ru. Päivälippu ankkurihisseihin 12€, kaikkiin hisseihin 21€. Kertanousu ankkurihissillä 1,5 €, tuolihissillä 3€. Välinevuokrausta. Pikaruokakojuja.

Etelärinteet

11 km ajomatkan päässä Kirovskista sijaitsevat Aikuaiventšorr-tunturin etelärinteet ovat kaupungin uusin ja korkein hiihtokeskus. Korkeuseroa ala-asemalta ylemmän hissien päähän kertyy ilmoituksen mukaan 615 metriä. Rinteet ovat loivemmat ja paremmin hoidetut kuin kaupungissa. Etelärinteillä on kaksi sompahissia, joista ensimmäinen nostaa mäen puoliväliin ja toinen sieltä huipulle. Lapsille on oma hissi. Hiihtokeskuksen virallinen nimi Bolšoi Vudjavr on harhaanjohtava, sillä tämän niminen järvi sijaitsee aivan toisella puolen Kirovskia.

Etelärinteet (Južnyje sklony) eli Bolšoi Vudjavr. (81531) 34614, www.bigwood.ru, ma-su 10-18. Kymmenen nousua 13€, kertanousu 1,5 €. Kirovskista palataan 5 km Apatiitin suuntaan ja käännytään risteyksestä vasemmalle. 2,9 km kuluttua käännytään taas vasemmalle. Laskettelukeskus on 2,8 km päässä.

25:nnen kilometrin rinteet

Parhaiten stereotypioita venäläisestä hiihtokeskuksesta vastaa jyrkkä Kukisvumtšorr seitsemän kilometrin päässä Kirovskista. Perille ei ole aurattu tietä. Hissien ankkureista puolet on hajalla. Lipuntarkastaja myy pimeästi lippuja alehintaan. Hissit toimivat, vaikka ylhäällä on näkyvyyttä vain parikymmentä metriä. Rinteitä ei ole hoidettu, vaan uuden lumen alla on jäisiä kumpareita. Porukka laskee kielletyllä vyöryalttiilla sektorilla. Oheispalveluja tarjoaa puutönö, josta saa votkaa ja nakkeja. Elämyksen kruunaa alhaalla toimivasta kaivoksesta jymähtävä räjäytys, joka vavisuttaa koko vuorta.

25:nnen kilometrin rinteet ovat Kirovskin jyrkimmät. Käytännössä laskuvaihtoehtoja on kaksi: suoraan alas tai vasemmalle jatkuvan harjanteen kautta. Lumivyöryvaarallisia alueita on reittien välissä ja oikealla, ja niille ei pidä mennä.

25:nnen kilometrin rinteet (Sklony Dvadsatpjatogo kilometra) eli Kukisvumtšorr. (921) 1679697. Päivälippu 18€, kolme tuntia 10€, kertanousu 1€.

Hoidettujen rinteiden ulkopuolinen laskettelu

Offarilaskijat nousevat Hiipinätuntureille jalan tai moottorikelkoilla, joita voi tilata useimmilta Kirovskin ja Apatiitin matkanjärjestäjiltä. Kelkka ja kuski päiväksi maksoivat keväällä 2007 150€. Suosittuja paikkoja ovat Kaskasnjuntsorr- ja Ristšorr-tunturit sekä itäinen Petreliuksen ja Tahtarporrin harjanteet.

Hoidettujen rinteiden ulkopuolella laskettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lumivyöryturvallisuuteen (ks. Lumivyöryt), sillä Hiipi-

nällä on sattunut monia kuolemaan johtaneita onnettomuuksia.

Heliskitää ei Kirovskissa juuri harjoiteta, sillä kopteri olisi tilattava Murmanskista 1500 euron tuntihintaan.

”25:S KILOMETRI”

Seitsemän kilometrin päässä Kirovskista sijaitseva lähiö on viralliselta nimeltä Kukisvumtšorr, mutta paikalliset kutsuvat sitä vain ”25:nneksi kilometriksi” (Dvadtsatpjaty kilometr). Neuvostoajalta periytyvä nimi viittaa etäisyyteen Apatiitin rautatieasemalta.

Kirovskin kaivokset ja kaupunki saivat alkunsa 25:nnestä kilometristä. Joka puolella taajaman ympärillä näkyy räjäytettyjä vuoria. Täällä on yhä toiminnassa seudun vanhin louhos, jonka mittavaa kraatteria pääsee halutessaan katselemaan kenenkään estelemättä kävelemällä kaivosalueen läpi. Varo kuitenkin ympärillä liikkuvia jättimäisiä Belaz-kaivosajoneuvoja! Kaivos on taajaman päässä.

25:nnen kilometrin taajamasta löytyy Kirovskin vanhinta rakennuskantaa. Pääkatua reunustavat uhkeat Stalinin aikaiset kerrostalot, joista monet ovat huonossa kunnossa. Keväällä 2007 yhden talon katto oli romahtanut ja asunnot autioina, mutta alakerrassa toimi ruokakauppa! 25:nnestä kilometrissä on Kirovskin museo ja omituinen leikkipuisto, jossa talvella sojotti lumihangesta kirahvinpää. Taajaman lähistöllä sijaitsevat kasvitieteellinen puutarha ja Tirvas-parantola.

25:nnen kilometrin jyrkät laskettelurinteet kohoavat heti taajaman yläpuolella (ks. Laskettelu). Keskustasta 25:nnen kilometrin lähiöön pääsee busseilla 1, 12 ja 105.

Museo. Sovetskaja 9, (81531) 52063, ti-su 10-17. Kirovskin ja kaivostoiminnan historiaa. Erillisessä puurakennuksessa on puoluejohtaja Sergei Kiroville omistettu näyttely.

Parantola Tirvas. (81531) 33680, 33670. Sijaitsee kasvitieteellisen puutarhan vieressä. Tirvas tarjoaa huokeampaa majoitusta kuin keskustan hotellit (2hh 24€). Raihmainen matkailija voi täällä lelliiä itseään erilaisissa hoidoissa.

Päiväkodin majoitus. (81531) 52684. 25:nneen kilometrin päiväkoti tarjoaa kevätsezonkiaikaan yksinkertaista majoitusta hiihtäjille ja laskettelijoille. Sänky isossa huoneessa 5€, lattiapaikka 2,5 €.

Kasvitieteellisen puutarhan mökki ks. Kasvitieteellinen puutarha.

Kapriz. Kirova 30, (81531) 52809.

Sever. Kirova 6, (81531) 51820.

KASVITIEEELLINEN PUUTARHA

Sitruuna- ja kahvipuita, viikunoita, kaktuksia, sademetsien saniaisia ja palmuja. Tunturin kupeeseen rakennettu trooppinen kasvihuone on Kirovskin epätodellisin nähtävyys etenkin talvella, kun ulkona on lunta toista metriä.

Kasvitieteellinen puutarha sai alkunsa 1931, ja sen tehtävä oli pohjoisten uusien kaupunkien vihertäminen. Eteläisemmillä vuoristoalueilla kasvavia lajeja sopeutettiin Kuolan olosuhteisiin.

Kasvitieteellinen puutarha käsittää valtavan 1670 hehtaarin alueen, josta valtaosa on tavanomaista tunturiluontoa. Puutarhan rakennusten lähellä on istutettu puisto.

Eksoottisia kasveja voi ihastella trooppisessa ja kaktuskasvihuoneissa. Hiirten kerrotaan syövän kasvihuoneiden palmuja. Lisäksi alueella on kolme kasvihuonetta, joissa kasvatetaan koristekukkia myyntiin. Niiden kukkaloisto käsittää gerberoita, piastereja, tulppaneja ja narsisseja.

Kasvitieteellinen puutarha sijaitsee ”25:nneen kilometrin” lähion tuntumassa. Sinne kääntyy tie vasemmalle hieman ennen saapumista lähioon.

Kasvitieteellinen puutarha. (81531) 51436, 79130, pabgi@aprec.ru. Auki läpi vuoden ma-su 8.30-16. Puistoon pääsee ilman ennakkovaroitusta, mutta kasvihuoneissa vierailu on hyvä sopia etukäteen. Talvella puutarha vuokraa matkailijoille viiden hengen askeettista mökkiä, jota voi tiedustella numerosta (81531) 79302.

HIIPINÄ

Hiipinän (ven. Hibiny, saam. Umptek) tunturimassiivi on Kuolan suosituinta retkeilyaluetta. Keväisin sitä kansoittavat eri puolilta Venäjää tulevat hiihtäjät ja hoidettujen rinteiden ulkopuolista laskettelua harrastavat huimapäät. Silloinkin Hiipinältä löytyy luonnonrauhaa, kunhan nousee pois ihmisten ulottuvilta majesteettillisiin yläilmoihin: jyrkkien rinteiden, lumisten laaksojen ja valkoisten huippujen maailmaan.

Hiipinän erikoisuus selviää karttaa vilkaisemalla. Tunturiylänkö on yhtenäinen, halkaisijaltaan 30 km mittainen vuorimassiivi, joka kohoo muuten alavan Kuolan niemimaan keskellä Imandra- ja Umbajärvien välissä. Kun ympäristön korkeus merenpinnasta on vain 150-300 metriä, Hiipinän korkein tunturi Judyšvumšorr ylittää 1200 metriin. Ei ihme, että Hiipinän huipulla tuulee ja kovaa - jopa enemmän kuin korkeammassa vuoristoissa.

Maisemiltaan Hiipinä muistuttaa Saanaa tai Pohjois-Ruotsin Abiskoja. Tunturit ovat verrattain jyrkkärinteisiä ja pyöreälakisia. Jääkausi on kyntänyt aikanaan yhtenäisen vuorimassan laaksojen erottamiksi harjanteiksi. Maasto on vaihtelevaa: täällä on sorarinteitä, kallioseinämiä ja loivempia niittyjä kasvavia rinteitä. Metsää kasvaa vain Kunijoen laakson ympäristössä, josta löytyy runsaasti sopivia leiripaikkoja. Muu osa Hiipinää on puutonta. Kasvillisuus muistuttaa Käsivarren Lappia. Runsaat jäkälätupsut kertovat siitä, ettei täällä laidunna poroja. Paikallinen erikoisuus on hiipinänunikko, jota tavataan puurajan yläpuolisella vyörysoranteella. Varjoissa notkelmissa on lunta vielä kesälläkin.

Parasta aikaa Hiipinällä retkeilyyn on maalishuhtikuun vaihde ja kesä. Liikkumisessa on syytä ottaa huomioon, että sää voi vaihdella arvaamattomasti. Retkeilijän uhkia ovat myrskytuulten lisäksi heikko näkyvyys ja lumivyöryt, joista on kerrottu jäljempänä. Varsinkin talvella matkaan on syytä lähteä maaston tuntevan oppaan kanssa, mikäli liikutaan muuallakin kuin Kukisvumšorin solassa ja Kunijoen laaksossa. Hiipinällä toimivia matkanjärjestäjiä on lueteltu kohdassa Käytännön tietoa: Miten matkaan. Hiipinästä on saatavilla 1:100 000 karttoja (ks. Käytännön tietoa: Kartat).

Hiipinälle on melko helppo päästä, sillä Apatiitin ja Kirovskin kaupungit ovat kasvaneet siihen kiinni. Useimmat retkeilijät lähtevät tuntu-reille Kirovskin laidalla sijaitsevan Tirvas-parantolan luota. Auton voi pysäköidä parantolan pihalle. Toinen tapa lähestyä Hiipinää on ajaa paikallisjunalla Apatiitista Nefelinovyje Peskin tai Imandran seisakkeelle.

Tirvakselta useimpien reitti kulkee leveää Kukisvumtšorin solaa pitkin tunturialueen keskelle Kunijoen laaksoon vajaan 20 km päähän. Patikoiden tai hiihtäen matkaan menee päivä. Kesällä solassa kulkee autolla ajettava tie laakson keskellä sijaitsevalle Kuelporin pelastusasemalle asti. Talvella matkan voi taittaa moottorikelkkakuljetuksella, jonka voi järjestää Kirovskin pelastuspalvelu, Kuelporin retkeilymaja tai useimmat Kirovskissa ja Apatiitissa toimivat matkanjärjestäjät. Hinnat tuntuu määrittävän kartelli – keväällä 2007 taksa oli 66€ yhdensuuntaisesta Kirovsk-Kuelporr-kelkkamatkasta. Matkaan menee alle tunti. Vuorokaudeksi kelkka ja kuski maksoivat 150€.

Vuoristossa liikutaan harjanteiden matalimpien kohtien ylityspaikojen eli venäjäksi perevalien kautta. Tuntureilla on useita vakiintuneita reittejä ja perevaleja. Esimerkiksi vaihtoehtoinen reitti Kunijoen laaksosta Kirovskiin kulkee Läntisen Petreliuksen ylityspaikan ja Ramsayn ylityspaikan kautta. Ylitysten vaativuus vaihtelee. Joistakin selviää ilman erityisvarusteita, toisiin tarvitaan jäärautoja, varmistusköyttä tms. Laaksojen ja ylityspaikkojen lisäksi Hiipinällä voi liikkua ylätasankoja pitkin. Tuntureilla hiihdettäessä paras vaihtoehto saattaa olla sekä lasketteluun että hiihtoon soveltuvat telemark- tai tour-sukset. Offarilaskettelusta on kerrottua tarkemmin kohdassa Laskettelu. Kallio-, vuori- ja jääkiipeilyyn on tarjolla eri vaikeustason pintoja.

Telta ei ole ainoa majoitusmahdollisuus Hiipinällä. Kunijoen laaksoissa toimii vuonna 2006 avattu retkeilymaja (67°48'1 ja 33°36'3), jossa on siistejä kuuden hengen huoneita. Vieressä sijaitseva pelastuspalvelun päivystysasema tarjoaa käyttöön vaatimattomia mökkejä ja saunaa. Etenkin sesonkiajaksi majoitus on syytä varata kuukausia etukäteen.

Hiipinä ei ole suojelualue, vaan siellä harjoitetaan myös kaivostointia. Tunturien geologiset tutkimukset aloitti suomalainen Wilhelm

Ramsay (1865-1928), jonka mukaan on nimetty vaikuttava Ramsayn so-la Kirovskin lähellä. Neuvostoliitossa Ramsayn työtä jatkoi akateemikko Aleksandr Fersman. Fosforia sisältävän apatiitin louhinta alkoi 1930-luvulla Kirovskin läheltä. Nykyään louhoksina on suuri alue kaupungin itäpuolella. Kaivostoiminta on laajenemassa vielä idemmäksi Njorkpakh-tunturin tienoille. Todellinen uhka Hiipinälle on uuden SZFK-yhtiön suunnitelma aloittaa louhostoiminta Partomtšorrilla Kunijoen laaksossa aivan tunturialueen sydämessä. Tämä merkitsisi infrastruktuurin ja teiden ulottamista Hiipinän pohjoispuolelle ja alueen luonto- ja maisemiarvojen tuhoa. Malmia etsittiin Kunijoen laaksosta jo neuvostoaikana, jolloin siellä tehtiin ”mikroydinräjäytyksiä” eli voimakkuudeltaan vähäisiä maanalaista ydinräjäytyksiä. Viranomaisten mukaan maastossa ei ole havaittu poikkeavaa säteilyä.

Apatiitin tunnistaa vihertävästä väristä. Sen kreikkalaisperäinen nimi tarkoittaa ”petollista kiveä”, sillä sitä voi erehtyä luulemaan jalomaksi. Kauniimpia kivilajeja ovat kuitenkin kullanhoitoinen afstrofylliitti ja ”lappalaisen vereksi” kutsuttu eudioliitti, jossa on verenpunaisia läiskä.

Me hiihimme Hiipinälle loivasti nousevaa Kukisvumtšorin laaksoa pitkin. Vastaa tuli useita retkikuntia: Pietarista, Moskovasta, Tula, Tihvinästä. Monet olivat lähteneet tunturiin lastensa kanssa. Ohi suihki myös moottorikelkkoja. Kukisvumtšorr on leveä satulalaakso. Sen korkeimmassa kohdassa tuuli kovaa. Ympäröivät rinteet ovat jyrkkiä, ja niissä näkyi jääputouksia. Kallionkielekkeiden yläpuolella riippui pelottavan raskaita lumilippoja. Näimme kuitenkin vain pieniä lumivyöryjen jälkiä. Luonnonvoimia pahemmaksi vaaratekijäksi osoittautui ihminen. Kaksi tela-ajoneuvoa kuljettanutta umpihumalaista miestä oli ”vitsikkäästi” ajavinaan tonnin painoisella kulkuneuvollaan päälleni. Yritin väistää pensaikkoon, kaaduin, ja telaketju viisti puolen metrin päästä jalastani.

Perillä Kunijoen laaksossa majoittauduimme Kuelporin retkeilymaahan, jolla vilisi lapsia ja nuoria. Lainasimme heiltä kitaraa ja herkistyimme iltahetkeksi nuotiolaulujen pariin. Retkeilymaja pitää aitauksessa

poroparkaa, jonka kaksi kaveria olivat kuulemma karanneet. Muuten Hiipinällä ei laidunna poroja, minkä huomaa nopeasti Suomen Lappia huomattavasti runsaammasta jäkäläkasvustosta.

Toisena päivänä lähdimme majalta päiväretkelle itään Risjoen laaksoon. Matkan varrella on kapeassa kalliosolassa vesiputous, joka oli jäässä. Nousimme laakson pohjasta Etelä-Rištšorin harjanteen ylityspaikalle (67°45'8 ja 33°41'0), josta aukeni näkymä itään Umbajärvelle ja sen takana häämöttäville Luujärventuntureille. Ylityspaikalla on menehtyneen retkeilijän muistomerkki. Harjanteella kävi valtaisa tuuli, ja näkyvyys alkoi heikentyä. Emme uskaltaneet jatkaa matkaa ylätasangolle Akademitšeskoje-järven suuntaan, vaan käännyimme takaisin. Oppaamme Slava Zaitsev muisteli tilannetta, jolloin ei ollut päässyt Rištšorin rinnettä alaspäin ylivoimaisen tuulen vuoksi. Illalla kylvimme pelastusaseman mainiossa saunassa. Mahdollisuudelle pulahtaa avoimessa Kunijoessa sanoimme kuitenkin kiitos ei.

Kolmantena aamuna heräsimme aikaisin, sillä tiedossa oli pitkä päivä. Tarkoituksenamme oli palata Kunijoen laaksosta Läntisen Petreliuksen ylityspaikan ja Ramsayn solan kautta Kirovskiin. Harvaa kuusikkoa kasvavassa Kunijoen laaksossa etenimme seurailen joenuomaa. Noustessamme metsä vaihtui pensaikoksi ja sitten kituliaaksi tundrakasvillisuudeksi. Läntinen Petreliuksen ylityspaikka (67°43'8 ja 33°30'6) on erittäin jyrkkä. Selvisimme noususta ilman jäärautoja, sillä lumi oli pehmeää. Sukset otimme selkään. Ylityspaikalta laskimme runsaslumiseen Lutnarmajoen laaksoon, josta näkyy länteen Imandrajärvelle.

Mahtavien vuorten juurella hiihtäjä tunsii itsensä pieneksi. Maisema oli kuin mustavalkoisesta japanilaisesta piirroksesta: lumipeitteisiä vuoria, kalliojyrkäniteitä, rotkoseinämiä, kivikkorinteitä, syviä puronuurteita ja kitukasvuista koivikkoa. Tuuli oli tuivertanut lumen pintaan jännittäviä muotoja.

Nousimme kaikessa rauhassa viimeiselle harjanteelle, Ramsayn ylityspaikalle (67°42'7 ja 33°32'7), joka on nimetty Hiipinän malmivarat löytäneen suomalaisgeologin Wilhelm Ramsayn mukaan. Monikymmenmetristen kallioseinämiä väliin jäävä kapea sola on kuin valtava

portti. Tuuli oli ajanut siihen lunta. Laskeuduimme loputonta vitival-koista laaksoa ja nautimme vielä hetken täydellisestä hiljaisuudesta. Kun katsoimme taaksepäin, huomasimme, että Ramsayn sola oli peittynyt paksuun lumisadepilveen. Olimme ehtineet ajoissa pois.

Ennen Kirovskia Pienen Vudjavrin järven vieressä on mystisiä maa-han porattuja reikiä, joista suihkua vettä. Siniseksi jäänyt vesipatsas oli outo ilmestys.

Reittimme päättyi raihnaiselle vaeltajalle sopivasti Tirvas-sanatori-on pihaan.

Kuelporrin retkeilymaja. Kunijoen laakso. Kirovskissa toimivan Ram-zay-Sever-firman (ks. Käytännön tietoa: Miten matkaan) retkeilymaja tarjoaa mukavaa majoitusta siisteissä kuuden hengen huoneissa. Kalus-teet näyttävät olevan peräisin Ikeasta. Wc, suihku, ruokailu- ja ruoan-laittomahdollisuus - aterian hinta 6€. Sängyissä lakanat. 2hh 47€, paik-ka kuuden hengen huoneessa 15-18€. Varaukset kannattaa tehdä hy-vissä ajoin. Ramzay-Sever järjestää kuljetukset kesällä autolla tai talvella moottorikelkalla.

Pelastusaseman mökit. Kunijoen laakso. Pelastusasemalla on kolme vanhaa ja vaatimatonta, mutta lämmitettävää mökkiä. Yö maksaa 3-5 euroa hengeltä. Etenkin kevättalvella mökit ovat usein tupaten täynnä. Ennakkovaraaminen on vaikeaa, mutta sitä voi yrittää Kirovskin pe-lastusaseman kautta (ks. Lumivyöryt). Aseman päivystäjältä voi kysyä mahdollisuutta kylpeä jokirannan saunassa. Me maksoimme kahden tunnin löylyistä 29€.

LUMIVYÖRYT

Hiipinällä ja Luujärventuntureilla kuolee vuosittain ihmisiä lumivyö-ryissä ja muissa luonnononnettomuuksissa.

Koska lumimassa kasvaa kriittiseksi vasta 25-45 asteen rinteillä, vyö-ryuhka on pahin offarilaskua harrastavilla laskettelijoilla. He aiheutta-vat vyöryn itse. Retkihihtäjä ei käytännössä liiku näin jyrkillä rinteillä, joten hän voi jäädä vyöryn alle lähinnä sattumalta.

Vyöryalttiimpia ovat etelärinteet. Riski kasvaa voimakkaan lumisa-
teen jälkeen tai keväällä iltapäivällä auringon lämmitettyä lunta.

Lumivyöryihin varautuvan turvavälineitä ovat lapiot, tunnustelu-
kip eli sondit, piipparit ja venäläisten käyttämät merkkinauhat. Niiden
tulisi kuulua ainakin offarilaskijoiden varustelistaan.

Turvavälineistäkään ei ole iloa, jos päälle romahtaa tuhansien kilo-
jen lumilippa.

Lumivyöryjen lisäksi Hiipinällä liikkuvan vaarana on huono näky-
vyys. Jos tunturit ovat sumun tai pilven peitossa, ylätasangolle ei ole
asiaa. Harha-askel jyrkän teellä tai lumilipan päällä voi koitua kohtalok-
kaaksi. Kesällä rinteillä on kivi- ja soravyöryjä.

Kirovskissa toimii Venäjän hätätilaministeriön alainen pelastuspal-
velu, jonka tehtävänä on auttaa pulaan joutuneita retkeilijöitä. Pelastus-
palvelulla on päivystyspiste Kunijoen laaksossa Kuelporrissa, jonne he
ovat yhteydessä radiopuhelimella. Vaativalle reitille suuntaavan retkeili-
jän suositellaan ilmoittautuvan pelastuspalvelussa ennen lähtöä.

Koska lumen alle jääneellä on elinaikaa noin kymmenen minuuttia,
pelastuspalvelu auttaa vyöryjen uhreja lähinnä vain kaivamalla heidän
ruumiinsa ylös. Muissa onnettomuustilanteissa pelastuspalvelulla voi
kuitenkin olla ratkaiseva merkitys. He pystyvät esimerkiksi tulemaan
jalkansa katkaisseeseen retkeilijän avuksi tarvittaessa helikopterilla. Jotta
avun hälyttäminen olisi mahdollista, retkeilijällä tulisi olla mukanaan
Iridium-standardin satelliittipuhelin.

Kirovskin pelastuspalvelu. Sovetskoï konstitutsii 3, (81531) 58895.
Nämä salskeat urhot tulevat hätiin, jos joudut Hiipinällä hätään. Pelas-
tuspalvelulta voi tilata moottorikelkkakuljetuksia. Täällä kuulet myös
hurjia juttuja: meille kerrottiin retkeilijästä, jolta lumivyöry oli leikan-
nut pään irti rinkan yläpuolelta. Pelastuspalvelusta saa ajankohtaista tie-
toa säästä, vyörytilanteesta ja mahdollisista reiteistä.

KIROVSKISTA ITÄÄN

Kirovskista on tieyhteys itään Oktjabrskin taajamaan Umbajärven eteläpuolelle. Kirovsk-Apatiitti-tieltä käännytään 5 km ennen Kirovskia itään. 11 kilometrin päästä tie haarautuu: vasen haara jatkuu Koašvan kaivokselle ja oikea 15 km päähän Oktjabrskiin. Oktjabrskin tie on päällystetty mielenkiintoisesti betonilaatalla, mutta on ajettavissa henkilöautolla.

Umbajärvi (ven. Umbozero, saam. Umpjavr) on Kuolan suurimpia järviä. Hiipinä- ja Luujärventunturien välissä levittäytyvällä vesistöllä on pituutta 45 km ja syvyyttä peräti 115 metriä, mikä tekee siitä niemiin syvimmän järven. Järven rannalle ei ole tietä, mutta lähelle pääsee Oktjabrskista tai Revdasta käsin. Umbajärvi on oikukas: kesällä melojan voi yllättää iso aallokko, talvella järvi ei välttämättä jäädy kauttaaltaan virtausten takia. Umbajärvi ei ole erityisen kalaisa, mutta ympäristön pienemmistä järvistä voi pyytää haukea ja taimenta.

Oktjabrskista jatkuu edelleen maastoautotie ainakin Fjodorovintunturille (Fjodorova tundra) saakka, mahdollisesti pitemmällekin itään Paanatunturien (Panskije tundry) suuntaan. Kanadalainen kaivosyhtiö Barrick on suunnitellut Fjodorovintunturille platinakaivosta. Pohjoiseen kääntyy Umbajärven rantaa ja sivurataa seuraileva maastotie Revdaan. Oktjabrskista etelään Umbaan johtava tie on ajettavissa vain maasturilla (ks. Umba: Tie Umbasta Kirovskiin).

UMBAJOEN KOSKENLASKU

Kuolan koskimelontareiteistä suosituimpia ja kuljetusten kannalta helpoimpia on Umbajoki, joka putoaa matkallaan Umbajärvestä Vienanmereen 149 metriä. Venäläisen luokituksen mukaan Umba on kolmannen vaikeusluokan joki katamaraaneille ja kumiveneille ja neljättä luokkaa kanooteille ja kajakeille. Se ei siis sovellu aloittelijalle paitsi jos muu miehistö on kokenutta ja pahimmat kosket jätetään laskematta. Joki on helpoin laskea keskikesällä. Alkukesästä suuret vesimassat kasvattavat koskien voimaa, loppukesästä ongelmia tuottavat laskevan vedenpinnan alta paljastuvat kivet.

Melonta aloitetaan Kirovsk-Oktjabrski-tieltä ja lopetetaan Pogostin kylään vähän ennen Umban taajamaa. Matkaa kertyy satakunta kilometriä eli vähintään kuusi päivää kovatahtista melontaa tai ainakin neljä päivää, jos järvi- tai paaleet ylitetään moottorilla. Me kuljimme reitin viidessä päivässä perämöörin avulla ilman lepopäiviä.

Umbajoen rannoilla on paljon vakiintuneita leiripaikkoja, jotka tosin sesonkiaikaan ovat kovassa käytössä. Näimme joella elokuun lopulla kolme muuta melontaporukkaa, mutta heinäkuussa väkeä on todennäköisesti enemmän.

Umbassa on atlantinlohta, mutta kannat ovat vähentyneet liikakalastuksen ja kyttyrälohen viljelyn takia (ks. Umba: Kyttyrälohi). Joesta voi narrata myös harjusta, siikaa, taimenta ja haukea.

Meloimme Umban venäläisten suosimalla kumiponttoonikatamaraanilla, jonka voinee saada joella nurin vain Padunissa ja sivujoki Nizman suurimmassa koskessa. Oppainamme oli paikallisia retkeilijöitä, joille maksoimme opastuksesta, välinevuokrasta ja kuljetuksista 150 euroa per matkustaja.

Reitin alku on laiskavirtaista suvantoa ja järveä paria pientä virtapaikkaa lukuun ottamatta. Ympäristö on jylhää kynttiläkuusimetsää ja suota, joiden taustalla kohoavat mahtavat Hiipinätunturit.

Umbajoen pahin koski Padun tulee heti ensimmäisenä, 7 km päässä aloituspaikasta. Koski on luokiteltu kumiveneille ja katamaraaneille neljännen luokan koskeksi, kanooteille ja kajakeille se on vieläkin haastavampi. Kokemattoman melojan ei pidä lähteä yrittämään onneaan Paduniin, ja kokeneenkin on tarkastettava se ennakoita rannasta. Kosken tunnistaa lähestyvistä jylinästä ja uoman kapenemisesta.

Kilometrin mittaisessa Padunissa joki laskee 8 m. Koski alkaa 1,5-2 metriä korkealla putouksella ja stopparilla, jotka on syytä laskea keskeltä vasemmassa reunassa olevan pienen saaren oikealta puolelta. Ajautuminen putoukseen sivuttain voi olla katamaraanille kohtalokasta, samoin veteen tippuminen tietänee hengenmenoa. Kosken keskiosa on voimakasta kuohua, pyörteitä ja stoppareita. Lopussa, ison saaren vasemmalla puolen on toinen, noin metrin korkuinen porras, joka on syytä kiertää

vasemmalta, mutta kuitenkin välttää paiskautumasta vasempaan kallioseinämään.

Padunin vasemman rannan pirunpeltoa pitkin kulkee kilometrin mittainen ohituspolku, jota pitkin tavarat ja kanootit voi kantaa kosken alapuolelle. Polun varrella on hukkuneiden melojien muistomerkkejä. Kahden koulutytön muistoksi paikalle oli jätetty heidän melontakypäret ja turvaköydet. ”Urheille tytöille Katjalle ja Lizalle”, luki niiden yläpuolella. Kosken alapäässä on sopivia leiripaikkoja. Saapuessamme täällä oli leirissä novgorodilainen seurue, joka huvitteli laskemalla koskea useampaan kertaan.

Kolme kilometriä Padunin jälkeen alkavat matalat Kapustnoje- eli ”Kaalijärvet”, jotka lienevät saaneet nimensä runsaasta vesikasvillisuudesta. Kaalijärviä jatkuu 15 km, joiden melominen huonosti suunnassa pysyvällä katamaraanilla tai kumiveneellä on tuskaa. Me ajoimme osan matkaa moottorilla, mutta matalikot haittasivat prutkun käyttöä. Välillä oli helpompaa hinata katamaraania rannasta.

Ylimmän ja keskimmäisen Kaalijärven välissä on salmi, joka kuljetaan vasemman haaran kosken kautta. Keski- ja Ala-Kaalijärven välissä on huonokuntoinen silta, jonka ali melontaväline on pujoteltava. Ala-Kaalijärveä ei pidä meloa loppuun asti, vaan kääntyä oikeaan rantaan kohti taustalla kohoavan harjanteen oikeata reunaa. Edessä häämöttävään Kapustnojen kesäkylään asti ei siis melota.

Kaalijärvien jälkeen joessa on pari pienempää koskea. Kolmen kilometrin päässä svannon jälkeen uoma kääntyy vasemmalle, josta kuuluu kosken pauhu. Razboinik eli ”Ryöväri”, on katamaraanille kakkosluokan koski, jonka voi laskea ilman ennakkotarkistusta. Kanootti- ja jakkimelojien on syytä käydä katsomassa koski rannalta. Leiriidyimme kosken alapuolelle paikkaan, jossa vielä elokuun lopullakin riitti hytysiä, mäkräisiä ja polttiaisia. Aurinko paistoi, vettä satoi ja taivaalle ilmestyi sateenkaari, kun vietimme leiri-iltaa katokseksi viritellyn laavukankaan alla. Aamulla joki oli peittynyt usvaan.

Ryövärin jälkeen melotaan kuusi kilometriä Dedkova Lambina -järveä, jonka oikealla rannalla on entinen kylä. Lammen keskellä ohite-

taan puoliksi romahtanut silta. Lopussa koukataan saarten vasemmalle puolelle, josta joki jatkuu seitsemän kilometriä pitkänä mutta helppona Semivjorstnyi- eli ”Seitsemän virstan koskena”. Kosken jälkeen seuraa kuusi kilometriä suvantoa. Vasemmalla, korkealla hiekkarannalla on hyvä leiripaikka, jolta löysimme lehvillä vuoratun kenttäsaunan.

Suvantojen jälkeen jokeen ilmaantuu pienempiä koskia (Karežka ja Karelski eli Karjalankoski, katamaraanille kakkosluokkaa). Matkan varrella ohitetaan lohenkalastusleiri, josta voi olla mahdollista ostaa lohilupaa. Seitsemän kilometrin päässä joen tehdessä tiukan mutkan vasempaan tullaan koko reitin toiseksi vaikeimmalle koskelle, Kanozeronkoskelle, jossa Umba syöksee vetensä Kanozeronjärveen. Koski on katamaraanille kolmosluokkaa ja vaatii ennakkotarkistuksen. Kilometrin pituinen koski alkaa pienellä portaalla. Laskemista hankaloittavat lukuisat isot kivet. Reittivaihtoehtoja on useita vesitilanteen mukaan. Melat ovat kuin kampia, joilla melojan pitää tarrata jokeen ja kääntää katamaraania väistelläkseen esteitä. Kosken lopussa on toinen porras ja stoppari, jonka jälkeen alkaa viheliäinen matalikko. Leiriydymme välittömästi kosken alapuolella olevalle saarelle, josta saimme harjuksen.

Kanozero on lähes 30 kilometriä pitkä järvi, jonka ylittäminen kumiveneellä tai katamaraanilla vastatuulella vie mehut innokkaammas-takin melojasta. Suositeltavaa on ottaa mukaan perämooottori tai ostaa kyyti järven kultahampaiselta metsänvartijalta Vereštšaginilta, joka tosin kiskoo siitä 100-150 euron hintaa. Vereštšagin päivystelee kuulemma usein Umban suussa melojia odottelemassa.

Kanozero tunnetaan kivikautisista kalliopiiirroksista (ks. Umba: Kanozero-järven kalliopiiirroksiset), joista suurin osa sijaitsee pohjoisimmalla saarella. Melonta jatkuu järven vasenta rantaa seurailleen, kunnes aivan loppupäässä otetaan suunta kohti oikealla näkyvää hiekkarantaa. Tässä on hyvä leiripaikka, josta löytyy telttasaunojen kehikkoja. Joki jatkuu hiekkarannan vasemmalta puolelta Rodvinga-nimisenä. Pohjoisempaa lähtevä toinen jokihaara Kitsa on vähävetinen.

Kanozeron jälkeen Umban pinta tippuu vielä 50 metriä ennen merta. Kanozeron ja Pontšozero-järven välissä on pieniä koskia. Noin kol-

me kilometriä Kanozerolta joki haarautuu. Laskimme vasenta haaraa eli Rodvingaa. Oikea eli Nizma kiertää Pontšozerojärven, ja reitin varrella pitäisi olla vaikea, putousmainen koski.

Pontšozero on kahdeksan kilometriä pitkä suorantainen järvi. Löysimme sen liepeiltä haisevan kasan kyttyrälohia, joista oli otettu mäti. Järven jälkeen joki jatkuu taas Umbana. Edessä on ehkä hauskin, viiden kilometrin yhtenäinen ja vauhdikas koski, jossa katamaraani sukeltaa tuon tuosta lähes metrin korkuisina lyöviin kuohuihin. Kajakeille ja kanooteille koski on haastava, kumiveneille toista tai kolmatta luokkaa.

Kosken alapuolelta on kuusi kilometriä lummetta kasvavaa suvantoa ja pieniä virtapaikkoja Pogostin kylään, jossa on kesäasutusta. Oikealla rannalla on tyhjä lohenkalastusleiri: Umban lohisaaliit ovat vähentyneet. Pogost on hyvä lopetuspaikka, koska sinne on tieyhteys. Jos melomista jatkaa Kantalahti-Varzuga-maantielle, edessä on vielä kymmenen kilometriä suvantoja. Matkan varrella on taiteiltava läpi lohivadosta, jossa tutkijat laskevat atlantinlohia ja poistavat joesta kyttyrälohia. Eivätkä ota yhtään itselleen, eiväthän?

Maantien varrella leiriytyminen ei ole suositeltavaa, sillä Umban taa-jaman lähellä on rauhatonta. Meidät otti vastaan muutaman auton ja moottoripyörän saattue, josta tultiin tarjoamaan kallista lohta ja yhtä kallista autokyytiä.

Umban melontaretken voivat järjestää esimerkiksi Ramzay-Severmatkatoimisto Kirovskissa tai retkeilykerho Sariola Montšegorskissa (ks. Käytännön tietoa: Miten matkaan). Ramzay-Sever veloittaa kumiveneretkestä 560€/hlö sisältäen oppaat, varusteet teltoja ja makuupusseja myöten sekä ruokailut. Järvet huristellaan perämoottorilla, ja koko reissuun menee vain neljä päivää. Hinta on mahdollista tinkiä 320 euroon henkilöltä ilman ruokailuja ja retkeilyvarusteita. Sariola hoitaa reitin katamaraaneilla 150 eurolla per henki ilman ruokailuja ja retkeilyvarusteita.

Vesi on Umbassa aina kylmää, joten melojan on syytä käyttää märkäpukua ja vyötäisille ulottuvia kahlusaappaita. Kun asuun lisätään pelastusliivi, jääkiekkokypärä ja hyttyshattu, saamme hunnutetun kuu-

ukon. Matkatavarat voi laittaa vedenpitäviin säkkeihin ja köyttää ne katamaraanin ponttonien päälle tai väliin. Meillä roinaa riitti – mukana oli ruudullisia pakolaiskasseja, muovitynnyri ja jopa Montšegorskin retkeilykerhon liehuva lippu.

EVINRUDE

Halusimme säästä voimia ja aikaa Umbajoen järvi- ja saaristopaleilla. Siksi otimme mukaan 17 vuotta vanhan Evinruden neliheppaisen perämöötörin.

Evinrude kulki auton takakontissa Suomen halki ja pääsi läpi tullista. Ensimmäiset hankaluudet tulivat Kantalahti-Apatiitti-junassa. Nuoret vaununhoitajat olivat tuntevinaan bensiininhajua tavaroiistamme, joihin sisältyikkin kaksi täytettyä kanisteria. Palavien nesteiden kuljetaminen junissa on kielletty, mutta löysimme kaikkia osapuolia tyydyttäneen ratkaisun: maksoimme pojille 200 ruplaa.

Ensimmäisen kerran käynnistimme Evinruden Umbajoen Kaalijärvillä. Vauhdin hurmaa riitti neljä kilometriä. Sitten moottorista katkesi käynnistysvipu. Prutkun korjaustoimenpiteet aloitettiin saareissa Kanozeron pohjoispäässä. Seuraavana päivänä uhannut 30 kilometrin järvimelonta vastatuulella kiemurtelevassa katamaraanissa ei kiinnostanut ketään. Moottoria korjattiin yömyöhään teltassa. Evinruden tuotekehittelyä kohtaan esitettiin huomautuksia: moottorin kantta oli hämmästyttävän vaikea avata. Haastavin tehtävä oli tunkea käynnistysvipu takaisin paikalleen, missä lopulta kuitenkin onnistuttiin.

Seuraavana päivänä prutkulla ehdittiin ajaa parisataa metriä, kunnes se hyytyi ja kiinnitystelinen perälauta irtosi. Meloimme viisi kilometriä ensimmäiselle saarelle. Kaasutinta oli säädettävä. Tämän jälkeen matka jatkui niin kuin oli suunniteltu. Kytkimme kolme katamaraania toisiinsa ja ensimmäisen perään kiinnitetty moottori jaksoi kuin jaksoikin vetää letkaa ehkä jopa seitsemän kilometrin tuntivauhtia. Se oli enemmän kuin melomalla päästyt pari kolme kilometriä tunnissa. Etenemisemme oli näkemisen arvoista: koska katamaraanit olivat toisissaan kiinni naruilla, ensimmäinen nykäisi aina pyöriessään toista aiheuttaen samalla

kaoottisen ketjureaktion. Moottori pelasti meidät kuitenkin Kanozerolta, Pontšozerolta ja joen uuvuttavilta loppusuvannoilta.

Loppumatkan eli seuraavan kahden viikon aikana moottoria piti vielä raahata ympäri Kuolan niemimaata. Kiitäjän myyminen kävi mielessä, mutta koska se oli merkitty tulliselvityspapereihin, edessä oli vain yksi vaihtoehto: Evinruden voitokas kotiinpaluu Suurelta Kuolan retkeltä Suomeen.

8. MONTŠEGORSK

MONTŠEGORSKIN YMPÄRISTÖ

Hieman ennen Montšegorskia valtatie alkaa kohota tunturin rinteelle – saavutaan Montšetuntureille (Montšetundry), jotka yhdistyvät idässä Tšunatunturien (Tšunatundry) kanssa yhdeksi vuorikokonaisuudeksi. Montšetuntureilla ei juuri harjoiteta retkeilyä alueen saastuneisuuden takia. Kahden tunturijono yhdistymiskohdasta löytyy kaksi vesiputousta, jotka nekin kuuluvat luonnonpuiston alueeseen.

Parhaat lailliset retkeilymaastot löytyvät Tšunatunturien pohjoispuolella sijaitsevilta Voltšituntureilta (Voltšji tundry). 956 metrin korkeuteen kohoava tunturijono sijaitsee yli 50 km päässä valtatieltä, mutta aluelle pääsee suhteellisen helposti talvella hiihtämällä tai moottorikelkalla Montšejärven vesistön jäitä pitkin tai kesäisin veneellä tai melomalla. Tunturit on helppo ylittää niiden matalimmasta kohdasta.

MONTŠEGORSK

Jos helvetti olisi maan päällä, se voisi näyttää Montšegorskilta. Täältä löytyy Kuolan kuuluisin ympäristötuhoalue: metsä on kuollut kilometrien säteellä kaupungin pahamaineisen nikkelisulaton ympäriltä. Sulaton piiput tupruttavat sankkaa savua ja saavat tunturimaiseman peittymään vällillä epätodelliseen teolliseen usvaan. Hyvä uutinen on kuitenkin se, että saasteisimmat vuodet ovat jo takana. Tuotannon supistuminen ja teknologian parantaminen 1980-90-luvuilla ovat vähentäneet kombinaatin rikidioksidipäästöjä murto-osaan aikaisemmasta. Lisäksi tehtaan omistava Norilsk Nikel-yhtiö on istuttanut puuntaimia tuhoalueelle. Siitä huolimatta metsä ei vielä peitä kaupungin lähiympäristöä.

Turistin ei kuitenkaan kannata kiittää Montšegorskin ohi, sillä kaupunki on apokalyptistä ensivaikutelmaa parempi. Montšegorsk on ainoa paikka Etelä-Kuolassa, jossa voit kuvitella käveleväsi Moskovan tai Itä-

Berliinin kaduilla. Syy tähän löytyy koivubulevardi Metallurgovia reunustavista upeista ”Stalinin barokkia” edustavista kerrostaloista, jotka luovat kaupungille erityisen synkeänkomean ilmeen. Rakennuksista löytyy koristeellisia parvekkeita, pylväikköjä, päätyornamenteja ja muita mahtipontisia yksityiskohtia. Talot ovat saksalaisten sotavankien rakentamia. Rakennusten laatua arvostetaan Venäjällä, koska saksalaisten sanotaan tehneen vankeinkin hyvää jälkeä.

Montšegorskin muita nähtävyyksiä on Imandrajärven rannalla kohoava Kristuksen taivaaseen astumisen kirkko. Vuonna 1998 valmistunut, valkeaksi kalkittu kirkko on rakennettu vanhavenäläistä kirkkotehtuuria mukailen, eikä se ole tunturimaiseman keskellä hullumpi näky. Kirkossa on kreikkalaiseen tyyliin maalattu ikonostaasi. Kupolissa on freskoja.

Montšegorsk on Kuolan kolmanneksi suurin kaupunki. Enimmillään siellä oli 70 000 asukasta, mutta nykyisin väkimäärä on laskenut 52000:een. Kaupunki perustettiin 1937 rikkaan nikkeliestiintymän ympärille. Infrastruktuuri rakennettiin pitkälti vankityövoimalla. Myöhemmin kaupungissa aloitettiin metallin rikastaminen. Nykyään kaivostoiminta on hiipunut ja kombinaatin raaka-aine tuodaan Petsamosta ja Siperian Norilskista. Valmista nikkeliä viedään länteen autojen päästöjä vähentävien katalysaattorien raaka-aineeksi. Montšegorskin asukkaista 4500 on Norilsk Nikelin palveluksessa. Yritys kuuluu venäläismiljardööri Vladimir Potaninin bisnesimperiumiin.

Montšegorskissa suunnistaminen on helppoa. Pääkatu Metallurgov alkaa tyypilliseen kuolalaiseen tapaan Statoilin huoltoasemasta. Toisella puolella katua on maamerkinä hakkua pitelevän kaivostyöläisen patsas. Jonkin matkan päästä vasemmalla on niin kutsutulla Viiskulman aukiolla kaupungin symbolina pidetty hirvipatsas. Aukiolta lähtee oikealle pieni, mutta viihtyisä kävelykatu Stahanovskaja. Stalinin ajan arkkitehtuuria jatkuu Metallurgov-kadulla viisi korttelia kaupunginpuistoon asti. Puistosta pääsee kävellen Lumbolkajärven rannalle.

Jos Metallurgovia jatkaa eteenpäin, tullaan Vallankumousaukion suureen liikenneympyrään, jossa patsastelevan Leninin silmä näyttäisi lepää-

vän tunturikaupungin maisemassa. Aukion reunoilta löytyvät kulttuuritalo, suljettu Laplandia-hotelli ja kaupungintalo, joka edustaa funktionalismiin vivahtavaa arkkitehtuuria. Metallurgov jatkuu edelleen uudemman rakennuskannan läpi Imandrajärven rantaan.

Vallankumousaukiolta etelään lähtee prospekt Lenina, joka vie yhdeksänkerroksisten talojen täyttämään Montšan lähiöön. Täältä pääsee edelleen kirkolle ja laskettelukeskukselle. Laskettelukeskusta vastapäisellä tunturilla on tv-torni ja näköalatasanne, jonne voi ajaa kesällä autolla. Myös 12 km päähän Rižgubaan Imandrajärven rannalle on mahdollista ajaa kesäaikaan.

Montšegorskia ympäröi kolme järveä: Imandra ja pienemmät Lumbolka ja Njudjavr, jotka ovat valitettavan saastuneita. Jäällä liikkuu talvella paljon kaupunkilaisia. Idässä kohoavat horisontissa uljaina Hiipinätunturit.

Montšegorsk sijaitsee 34 km valtatieä Apatiitin tienhaarasta pohjoiseen. Kaupunki näkyy tielle, perille on 5 km. Älä käänny teollisuusalueelle johtavasta risteyksestä vaan vasta seuraavasta.

Museot

Kaupunginmuseo. Tsarjovskogo 2, (81536) 34705, history@monch.mels.ru. Ti-pe 10-18, la-su 11-18. Museo toimii puurakennuksessa, joka on kaupungin ikätoveri. Luontonäyttely sekä kaupungin ja kaivosteollisuuden historiaan liittyvää esineistöä.

Kivimuseo. Metallurgov 46, (81536) 32834, museum@monch.mels.ru.

Kolskaja GMK –yhtiön museo. Metallurgov 25, (81536) 31027. Ti-pe 9-13 ja 14-17.

Yksityinen lelumuseo. Gagarina 14-12, (81536) 74161.

Majoitus

Sever. Metallurgov 4, (81536) 72655, 72652. Kunnallinen Sever-hotelli on valitettavasti lähes ainoa majoitusmahdollisuus Montšegorskissa – hotelli on ehdottomasti Kuolan huonoimpia. Suuri osa huoneista on re-

montoimattomia ja vessattomia, mihin nähden hinnat ovat kovia. Käytävän vessassa ei pidetä paperia, vaan sitä joutui mankumaan erikseen. Hotellin oli valloittanut suuri koululaisjoukko, joka kenenkään valvomatta juoksenteli pitkin kerroksia iltamyöhään ja aamuvarhaisesta. 2hh 19-47€ tasosta riippuen.

Metallurg. Metallurgov 45 a, (81536) 74533. Metallurg on tasokas, Norilsk Nickel -yhtiön omistama hotelli, johon ei valitettavasti päästetä matkailijoita ilman ennakkovarausta. 2hh alkaen 43€. Huoneet ovat uusia, kaikissa on televisio, puhelin ja suihku. Aamiainen tarjoillaan neljännen kerroksen kahviossa. Ravintola löytyy hotellin ulkopuolelta.

Asuntojen vuokrausta. (81536) 71347, (911) 3070666, (921) 2890119.

Ruokailu

Vaikka Montšegorskissa on toistakymmentä ruokapaikkaa, haluat käydä vain harvoissa niistä.

Kofeinja. Metallurgov 3. Ma-su 7.30-23. Kofeinja eli Kahvila on Montšegorskin mukavin paikka. Aikaisesta aamusta iltamyöhään se tarjoaa eri kahvilaatuja, leivonnaisia ja maittavia ruoka-annoksia. Olohuonemainen ilmapiiri kerää tänne kaupungin parasta jengiä.

Ambar. Lenina 9/23, (81536) 71701. Ma-to 11-24, pe 12-02, su 12-24. ”Makasiiniksi” sisustettu Ambar on pätevä valinta ruokapaikaksi.

Ani. Metallurgov 4, (81536) 73351. Vaatimaton armenialaispaikka hotelli Severin vieressä.

Statoil. Metallurgov-kadun alussa. Norjalaista pikaruokaa.

Kafe Metallurg. Metallurgov 45 a, (81536) 34890. Ma-ke 12-23, to-la 12-02, su 12-24. Ok ruokapaikka Metallurg-hotellin rakennuksessa.

Skazka. Metallurgov 22. Ma-ke, su 12-24, to-la 12-02.

Volšebnitsa. Metallurgov 35. Ma-to, su 11-23, pe-la 11-01.

Šašlytšnaja. Bredova 4, (81536) 30459. Ma-su 12-02. Saslikkia.

Yöelämä

Kasino Fanat. Metallurgov 6 (sisäpihalla). Ma-pe 12-05, la-su 14-05. Kasino, baari ja ravintola.

Tsiklon. Komsomolskaja 46, (81536) 74327. Ma-to, su 23-06, pe-la 23-07. Disko toisessa kerroksessa. Baari ja biljardi auki ma-su 18-06.

Atmosfera. Kondrikova 34, (81536) 50225, 56807. Disko.

Belaja vorona. Lesnaja 27/34. 24h. Montšan lähiön puutalossa toimiva ravintola keskittyy anniskeluun.

Palvelut

Kaupunginhallinto. (81536) 72443.

Posti. Metallurgov 29. Ma-su 8-21.

Sberbank-pankki ja pankkiautomaatti. Metallurgov 7. Ma-pe 10-14 ja 15-19, la-su 11-17.

Laskettelukeskukset. (81536) 77557, 79170. Montšegorskissa on kaksi laskettelukeskusta, mutta hiihtolomalle ei tänne kannata tulla. Hissit eivät ole avoimna ulkopuolisille vieraille, vaan niitä käyttää urheilukoulu. Arkisin kello 12-15 rinteille voi yrittää muukalainenkin. Korkeuseroa on 245 m ja pisin rinne on 1200 m pitkä. Ylös vie kaksi sompahissiä ja kaksi ankkurihissiä. Ympäristössä on myös hiihtolatuja. Laskettelukeskukset sijaitsevat vierekkäin Montšan lähiön eteläpuolella. Oheispalveluja ei ole: ravintola on palanut.

Stadion. Kirova 3, (81536) 33836. Talvella luistimien ja murtomaasuksien vuokrausta.

Montšegorskista löytyy **leijalautailijoita**, joihin saa yhteyden urheilu- ja turismikomiteasta, Kirova 10, (81536) 32715, 32711. Kaupungissa on myös mikroautorata.

Pursiseura. (81536) 32977, 56275. Purje- ja moottoriveneitä.

Nelivetokerho Laplandia. (81536) 73693, eremeevaa@autocentre.ru. Nelivetosafareja.

Tapahtumat

Talvensaattajaiset maaliskuun lopulla. Urheilukilpailuja ja ralli järven jäällä.

Metallurgien päivä heinäkuun puolivälissä.

Purjeveneregatta Imandrajärvellä heinäkuun puolivälissä.

Kaupunginpäivä syyskuussa.

Liikenne

Linja-autosema sijaitsee Komsomolskaja-kadulla lähellä Leninan risteystä. Kuolan rata ei kulje Montšegorskin kautta, mutta Olenegorskin rautatieasemalta 27 km päästä on bussiyhteys Montšegorskiin jokaiselta junalta. Murmanskiin ja Murmanskista kulkee useita busseja kello 7 ja 20 välillä, Apatiittiin kello 6 ja 21 välillä. Osa Apatiitin busseista jatkaa Kirovskiin. Kantalahteen on linja-autovuoro ma-la 20.15 (Kantalahdesta 4.50 aamulla) ja su 18.30 (Kantalahdesta 15.30). Kovdoriin joka päivä 18.50 (Kovdorista 5.45. aamulla).

Bussi-, juna- ja lentolippukassa. Komsomolskaja 25 B, 72150, 76090. Lippukassa. Metallurgov 5, (81536) 74434. Ma-pe 8-14 ja 15-19, la 8-17.

Taksien numeroita: 041, 045, 064, 58100, 74878. Taksimatka kaupungin sisällä 1,5 €. Murmanskiin 32€, Apatiittiin 18€.

MONCHEGORSK

 TOURIST INFORMATION

 POST OR TELEPHONE OFFICE

 RESTAURANT, CAFE

 RAILWAY STATION

 PETROL STATION

 HOTEL OR HOSTEL

 INTERNET

 BAR, NIGHT CLUB

 BUS STATION

 SAUNA

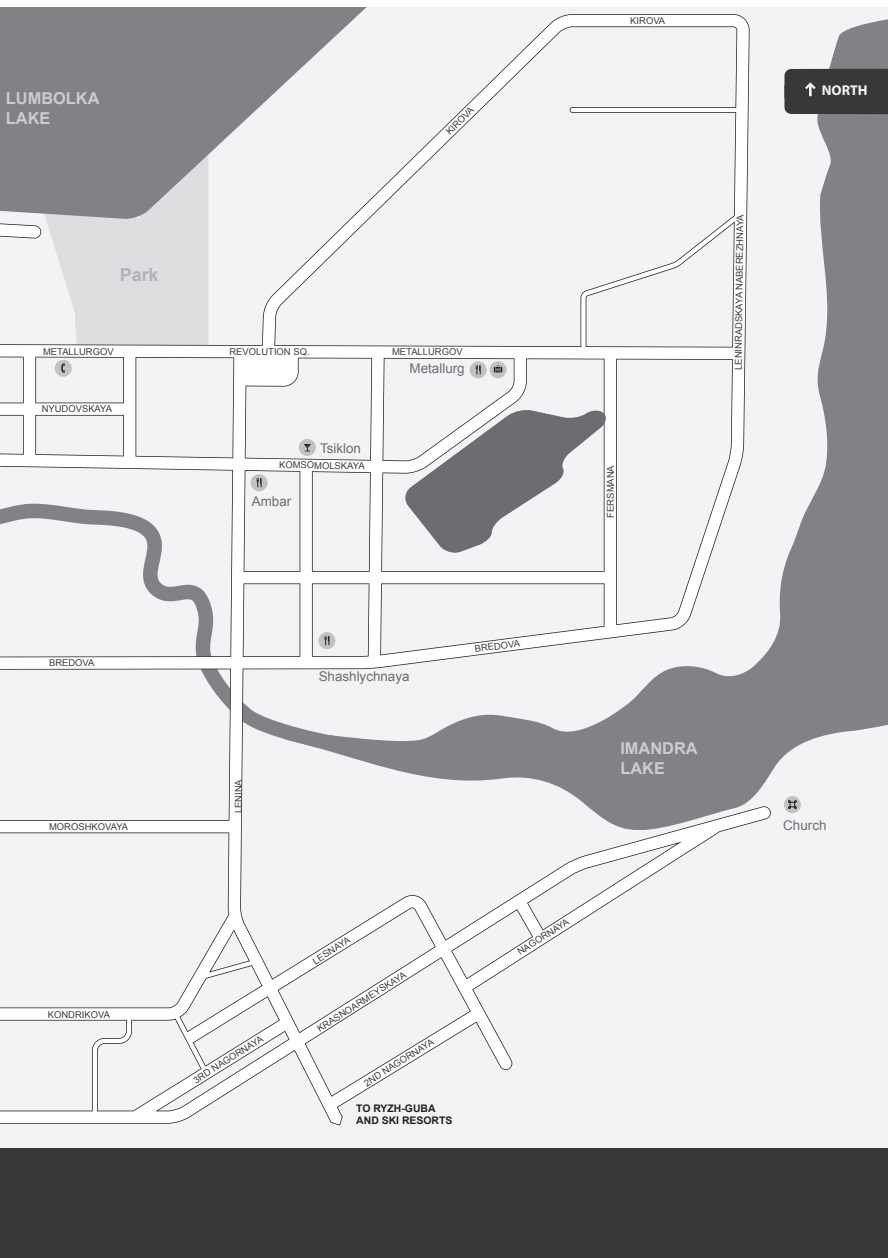
 MONEY EXCHANGE

 SHOP

 SIGHT

 SUPERVISED CAR PARK

 OTHER

↑ NORTH

TO RYZH-GUBA
AND SKI RESORTS

9. LUUJÄRVI (LOVOZERO)

LUUJÄRVEN TIE

Luujärven tie kääntyy Olenegorskin kohdalla Pietari-Murmansk-valtatieltä itään. Kyltitön risteys ei lupaa hyvää, mutta tie on asfaltoitu ja jopa parempi kuin päätie. Alkumatkasta tien varrella näkyy Olenegorskin kairosteollisuuden kuonakasoja, mutta pian maisema muuttuu paremmaksi. Tie polveilee kumpuilevassa tunturimaisemassa.

Luujärven tien varrella on nähtävyyksiä, joita ei ole syytä jäädä tarkastelemaan lähempää. Noin 30 kilometrin päässä Olenegorskin risteyksestä on tien pohjoispuolella valtava, erikoisen muotoinen rakennus, joka on Venäjän ohjuspuolustusjärjestelmän varhaisvaroitustutka. Rakennus näkyy tielle, etenkin ajettaessa Luujärveltä päin. Kartassa kohtaan on merkitty ”latoja”. Lähempänä Luujärveä Revdan tienhaaran jälkeen tien pohjoispuolella hämmöittää seitsemän ainakin sadan metrin korkuista tornia tai antennia. Kyseessä on ilmeisesti ohjustukikohta. Luujärven lähellä on ilmapuolustuskohteita ja joidenkin tietojen mukaan myös lennostoa. Emme suosittele poikkeamista sotilaskohteisiin johtaville sivuteille.

Kaksi sivutietä on yleisessä käytössä. 34 kilometriä Olenegorskin tienhaaran jälkeen kääntyy pohjoiseen tie, joka oikaisee matkaa Luujärveltä Murmansiin parikymmentä kilometriä. Tie on asfaltoitu, mutta reikäinen. 62 kilometriä Olenegorskin tienhaarasta kääntyy etelään tie Revdaan. Risteyksen tunnistaa hylätystä liikennemiliisin tarkastuspisteestä. Miliisiä ei Luujärven tiellä näy, mutta sen varteen on pystytetty pahvinen miliisiauto pelotteeksi kaahaajille.

Kymmenisen kilometriä Luujärven tien pohjoispuolelle jää Tšudzjavjärvi. Tšudzjavrin saamelaiskylä lakkautettiin 1967.

REVDA

8000 asukkaan taantuva kaivostaajama ei hurmaa kauneudellaan. Revda on kuitenkin portti Luujärventuntureille, jotka kohoavat uljaina muutama kilometrin päässä.

Revdan katukuvaa hallitsevat kaksikerroksiset Stalinin aikaiset kerrostalot. Monen asunnon ikkunat on lyöty laudoilla kiinni. Paikkakunnan suurin työnantaja, kaivosyhtiö Lovozerki GOK on viime vuosina vähentänyt väkeä. Vaikka Revda ei ole järin iloinen näky, Kuolan teollisuuskaupungeista se erottuu edukseen pienen kokonsa ansiosta. Taajama on inhimillisempi ja ihmiset ystävällisiä. Paikkakunnalla asuu jonkin verran Nuortijärven kolttia.

Vuonna 1950 perustettu Revda sai nimensä läheisestä lammesta. Nyky-Revdan nähtävyyksiä ovat saamelaismuseumo ja brittiläinen Hawker Hurricane –lentokone, joka pystytettiin vuonna 1989 Neuvostoliiton ja Iso-Britannian sotilasyhteistyön muistomerkiksi. Revdasta löytyy kulttuuritalo sekä hotelli – ravintolaa ei ole. Taajaman kadut olivat maaliskuussa sohjoa. Auton sai jätettyä kätevästi parkkiin suoraan miliisiaseman eteen, mikä oli paikallisten suositus. Revdan lähellä on sukellusveneistä laukaisutavien ohjusten varasto.

Revdaan johtaa 7 km pitkä asfalttite Olenegorsk-Luujärvi-tieltä. Risteykseen on Olenegorskin liikenneympyrästä 62 km. Revdaan käännytään kohdasta, jossa tien pohjoispuolella on hylätty liikennemiliisin vartiopiste. Älä käännä paria kilometriä aikaisemmin olevaan varuskuntaan. Bussit kulkevat Revdaan Olenegorskin rautatieasemalta kahdesti päivässä. Luujärvelle on päivittäinen bussiyhteys. Bussilla pääsee myös Murmansiin.

Museo. Kuzina 7/5, (81538) 33333. Ma-pe 10-13 ja 14-18. Revdan kehutussa museossa saamelaisesineistöä, oikea turvekota sekä mineraali- ja kivikokoelmia.

Oktjabrina Voronovan museo. Komsomolskaja 25-4. Saamelaisen runoilijan elämään liittyvää aineistoa yksityismuseossa.

Hotelli. Umbozerskaja 1, (81538) 34134. Revdan vaatimaton, paras ja ainoa hotelli löytyy pienestä kerrostalosta miliisiaseman takaa. Pääkadulta käännytään kulttuuritalon jälkeen oikealle ja seuraavasta risteyksestä taas oikealle. Huoneissa heteket ja puulattia. Suihku ja wc käytävällä. Keittiösä voi kokata itse. Palvelu oli ystävällistä ja ymmärtäväistä. 2 hh 15€.

KARNASURT

Pieni kaivosjuna ajaa kaarteeseen niin kovaa, että lastina olevaa malmia lentää yli vaunun laidan. Sitten jostain ilmestyy näkyviin panssarivauvua muistuttava tela-ajoneuvo. Tunturimaiseen huonosti maastoutuva Karnasurtin kaivos on oiva esimerkki Kuolan niemimaan paradokseista: täältä löytyy vieretysten ympäristöhuoja ja erinomaisen kaunista luontoa.

Tie Luujärventuntureille vie Karnasurtin pienen, mutta absurdin kaivoksen kautta. Revdasta ajetaan 7 km asfaltoitua tietä ylöspäin. Kaivoksen portilla on vahtirakennus. Vahtimestarit ovat paikalla ympäri vuorokauden, ja tunturiretkelijä voi sopia heidän kanssaan autonsa pysäköinnistä viereiselle parkkipaikalle. He myös kirjaavat ylös kaikki tunturiin lähtijät. Elmoran harjanteen ylityspaikalle kuljetaan portin ja kaivosalueen läpi vahtimestarien luvalla.

Karnasurt on nykyään Luujärventunturien ainoa toimiva kaivos. Täältä louhitaan lopariittikiveä, joka sisältää titaania ja muita jalometalleja. Malmi on radioaktiivista – yhden varastorakennuksen oveen on ripustettu säteilystä varoittava kyltti. Varsinaiset kaivokset ovat maan alla. Uumeeniin vievät kaksi tunnelia näkyvät kauempana rakennusten eteläpuolella sijaitsevassa rinteessä.

Luujärventunturien toinen kaivos sijaitsee lännempänä Umbajärven rannalla vuonna 1977 lakkautetun Umpjavrin saamelaisiidan paikalla. Tämä Umbozerskin kaivos lopetettiin muutama vuosi sitten. Alueella on radioaktiivisuutta.

Karnasurtissa on pieni hiihtohissi, jonka aukioloajat ovat tuntemattomat. Käydessämme rinteessä oli yksi laskettelija.

Kaivostyöläisten bussit Karnasurtiin lähtevät Revdan pääkadun bussi-

pysäkiltä arki-aamuisin 6.40 ja 7.10. Paluubussit kaivokselta 15 ja 15.20. Helpompi vaihtoehto on kuitenkin ottaa taksi, joita löytyy niin ikään Revdan pääkadulta.

LUUJÄRVENTUNTURIT

(ven. **LOVOZERSKIJE TUNDRY**, saam. **LUJAVRURT**)

Yli tuhatmetrininen Luujärven tunturiylänkö eli Lujavrurt on Hiipinän jälkeen Kuolan niemimaan korkein kohta, 20 km leveä vuorimassiivi Umba- ja Luujärvien välissä. Tunturit tarjoavat erinomaisen kauniita maisemia ja maastoa talvi- ja kesäretkeilyyn. Hiipinään verrattuna Luujärventunturit ovat vähemmän kansoitettuja. Miinuksena ovat huonommat kulkuyhteydet ja majoituksen puute.

Jyrkkärinteisiltä Luujärventuntureilta löytyy jyhkeitä kallioseinämiä, syvään uurrettuja laaksoja ja uljaita harjanteita. Luujärventunturien erikoisuus on laaja ylätasanko, jota pitkin voi kulkea. Pyöreälakisia huippuja pyyhkivät lähes lakkaamattomat tuulet. Ylhäältä aukeavat loistavat näkymät ympäröivälle Kuolan tasangolle sekä Umba- ja Luujärville.

Tunturialueen alueen keskellä sijaitsee saamelaisten pyhänä pitämä Seitajärvi, jonka laaksoa reunustavat jyrkkäreunaiset, usein kallioiset rinteet. Kahdeksan kilometrin pituinen Seitajärvi on nykyään suojeltu. Nimensä se on saanut ympäristön lukuisista seidoista eli uhripaikoista. Jumalien ja henkien on uskottu asuvan Seitajärvellä.

Luujärventunturien parasta talvimatkailuaikaa on maaliskuun huhtikuun vaihde. Silloin päivät ovat jo pitkiä, sää hieman lauhtunut eivätkä myrskyt ole enää kovin todennäköisiä. Lumivyöryvaarakaan ei ole yhtä suuri kuin myöhemmin huhtikuussa. Kesällä on valittava, haluaako lämmintä säätä ja räkkää kesäkuun lopulta elokuun puoliväliin vai kylmempää säättä ilman hyttysiä ennen tai jälkeen keskikesän.

Luujärventuntureita on helpointa lähestyä Revdan kautta, jolloin maastoon voi jalkautua Karnasurtin kaivoksella. Toinen mahdollisuus on lähteä liikkeelle tunturien koillispuolelta Luujärven taajamasta, josta voi talvella tilata kelkkakuljetuksen perille. Moottorikelkalla tai jalan Luujärventuntureille pääsee myös etelästä Kirovskin suunnasta, josta matkaa

tulee kuitenkin enemmän. Matkoja Luujärventuntureille tarjoavat useat Kirovskissa, Apatiitissa, Montšegorskissa ja Luujärvellä toimivat matkajärjestäjät (ks. Käytännön tietoa: Miten matkaan). Luujärventuntureista on retkeilykarttoja (ks. Käytännön tietoa: Kartat).

Luujärven taajamasta tuntureille pääsee myös poro-osuuskunta Tundran tai Julinien perheyrytyksen Pirosin kautta, joilla molemmilla on alueella porotokkia. Tundran tokat ovat maalishuhtikuussa Suelortin vuorella alueen koillisosassa. Poropaimenet elävät Svetlaja-puron laaksoon pystytetyssä kodassa. Korkeaa tunturinrinnettä etenevä harmaa pororaita on komea näky. Viereinen pieni Svetlaja-järvi on Luujärven asukkaiden suosima kalavesi, jolla on keväällä pilkkijöitä narraamassa nieriää.

Useimpien Luujärventuntureilla vaeltavien reitti kulkee Seitajärvelle, jota ympäröiviin suojaisiin metsiin on hyvä leirytyä. Karnasurtista Seitajärvelle kuljetaan melko helpon Elmoran harjanteen ylityspaikan (660 m) kautta. Tunturimassiivissa on lukuisia muitakin eri vaativuusasteen ylityspaikkoja, mutta niille ei kokemattoman retkeilijän ole syytä lähteä ilman maaston tuntevaa opasta ainakaan talvella. Seitajärvelle voi myös kulkea ylittämättä tuntureita Luujärven taajamasta järven rantaan myöten.

Me lähdimme Luujärventuntureille Karnasurtin kaivokselta, josta nousimme kohti Elmoran ylityspaikkaa. Reitti kulkee nopeasti kohoavassa laaksossa, jota ympäröivät jylhät kallioseinämät. Hiihtämistä helppoti kantava hanki. Suksen pohjaan kiinnitettävät nousukarvat olivat valttia kovassa nousussa. Niiden käyttäjä ehti toisia odotellessaan harrastamaan laskettelua.

Elmoran harjanteelta (67°51'9 ja 34°38'8) aukeaa näkymä Luujärventunturien sydämeen, Seitajärven laaksoon. Ympärillä kohoaa synkeänkautnis tunturijono, joka putoaa järvelle paikoin kymmenien metrien korkuisina rotkoseinäminä. Lähinnä järveä oleva kalliojyrkkä muistuttaa ihmisen kasvoja. Tunturin nimi on saameksi Kuivtšorr, venäläiset kutsuvat sitä nimellä Starik (Vanha mies).

Laskeutumisemme Seitajärvelle jyrkkää rinnettä pitkin oli holtitonta. Rinkka kaatoi kantajansa kumoon, ja ahkion vetäjä sinkoili surmansyöksyjä rännin laidalta toiselle. Joku keksi lähettää rinkkansa alas vierittämäl-

lä. Parhaiten lasku näytti sujuvan telemarksuksilla.

Seitajärven laaksossa vastaan tulee ensin tunturikoivikkoja ja sitten kapealatvaisia kynttiläkuusia. Alas järvelle kulki hyvin tallattu latu. Pitkässä loivassa alamäessä hiihtäjistä tuntui kuin sukset olisi moottoroitu. Puronuoma oli paikoin sulana, ja jostain lennähti maaliskuun lopun todellinen luonnonihme, tulevaa kesää enteilevä hyttynen. Lunta oli vuodenaikaan nähden vähän. Siellä täällä oli paljaita kiviä. Poimimme maasta puolukan.

Telttailu on Luujärventuntureilla ainoa majoitusvaihtoehto. Yöksi on syytä hakeutua Seitajärven laakson tuntumaan, sillä lähes koko muu alue on puutonta. Kun lämpötila pysytteli plussan puolella yölläkin, talvimaakupussissa tuli melkein hiki.

Seitajärveltä löytyi kahden venäläisen retkikunnan telttaleirit. ”Eikö teillä ole mukana kitaraa?” ihmetteli Novgorodista kotoisin oleva hiihtäjätyttö. Venäläiset liikkuvat tunturissa suurina retkikuntina. Retkeily on heille urheilua. Reitit ovat usein vaativia ja pitkiä. Niihin sisältyy vuoristonylityksiä, kovia nousuja ja jyrkkiä laskuja. Retkikunnalla on yleensä johtaja, joka vastaa kaikesta osanottajien henkilökohtaista varustelista myöten. Jokaisella retkellä on tarkasti määritelty vaikeusaste eli kategoria.

Seuraavasta päivästä oppaamme, tuttu pietarilainen kemisti ja kokenut Kuolan-kävijä Slava Zaitsev oli suunnitellut todellisen maratonin. Nousimme ensin tunturikoivua kasvavaa ryteikköistä laaksoa ja sitten jyrkkää puronuomaa (67°48'0 ja 34°36'0) kunnes olimme puuttomassa, syvässä satulalaaksossa. Auringonpaiste vaihtui vimmattuun tuuleen. Laakso päättyy noin 25 asteen rinteeseen Pohjois-Tavajoen ylityspaikan (67°48'3 ja 34°36'6) alla. Nousupinta oli teräksenkovaa hankea, johon olisi tarvinnut jääraudat. Tarrauduimme lumeen kaikin voimin ja toivoimme, ettei suksi lipeäisi.

Kuolan katolla kävi kova puhuri. Kuin luonnonvoimia uhmaten hiihdimme lunta pölyttävässä vastatuuleessa. Latumme pyyhkiytyi hetkessä umpeen. Lumierämaan alapuolella aukesi Kuolan laaja alanko, josta jatkuu horisonttiin asti. Ne, joilla oli voimia, suksivat Luujärventuntu-

rien korkeimmalle huipulle, pyöreälakiselle Angvundaštšorrille (1116 m). Sen huipulta näkee sekä Luu- että Umbajärvelle.

Vasta auringonlaskun aikaan laskeuduimme karunkauniiseen Tšinglusuain vuoristolaaksoon, jonka pohjalla lojuvat siirtolohkareet näyttivät kuin jättiläisen paiskomilta. Laskeutumisen aloitimme ylätasangon puronuomasta kohdassa (67°48'7 ja 34°39'7). Laakson jyrkkiä rinteitä koristivat rusehtavat jäkälিকöt ja kolme mahtavaa, jääkiipeilyyn soveltuvaa jääputousta, joista kookkain muistutti urkupillistöä. Pystytimme teltat laakson pohjalle. Suojakelissä kelpasi istua iltaa. Taivaalle leimahtaneet revontulet saivat vuoret näyttämään siltä kuin ne olisivat tulella. Yöllä rinteiltä kuului kivivyöryn ääniä. Lumivyöryistä näkyi vain vähäisiä jälkiä.

Kolmantena ja viimeisenä päivänä palasimme takaisin Seitajärvelle, teimme tiukan nousun takaisin Elmorajoen ylityspaikalle ja laskeuduimme Karnasurtin kaivokselle. Vaihtoehtoinen reitti olisi kulkenut ylätasankoa pitkin suoraan Elmoran harjanteelle, mutta se olisi vaatinut voimia kysyvää vinottaista etenemistä tunturinrinteessä.

LUUJÄRVI (ven. LOVOZERO, saam. LUJAVR)

Luujärven piirikeskus on Kuolan saamelaisten suurin asutuskeskus: 3300 asukkaasta saamelaisia on viidennes. Taajaman yleisilme on rujo ja jopa luotaantyöntävä. Neuvostoaikana Luujärvelle rakennettiin edistyksellisinä ja mukavina pidettyjä viisikerroksisia kerrostaloja, jotka ovat kuitenkin päässeet pahasti ränsistymään. Paikkakunnan omaleimaisuuden huomaa vasta toisella silmäyksellä. Täältä löytyvät Kuolan saamelaisten tärkeimmät instituutiot - kodanmallinen kulttuurikeskus ja porokolhoosi Tundra. Virmajoen lukuisat venevajat kertovat siitä, että luontaiselinkeinot ovat yhä tärkeitä. Keväällä Luujärven keskustassa liikennöivät autojen lisäksi moottorikelkat ja jalasmökkiä vetänyt telaketjutraktori.

Luujärvi on Kuolan saamelaisten vanhimpia asuinpaikkoja, joka mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1608. Saamelaisilla oli kuitenkin tapana vaihdella kyliensä paikkoja, ja Luujärven siidan talvikylä on eri aikoina sijainnut eri paikoissa. Neuvostoaikana Luujärvestä tu-

li Kuolan ainoa leimallisesti saamelainen asutuskeskus, kun muut siidat lakkautettiin ja niiden väestö pakkosiirrettiin Luujärvelle. Tänä päivänä Luujärvellä asuukin paitsi alkuperäisiä Luujärven saamelaisia, myös Pohjois- ja Itä-Kuolan Voronjassa, Varzinassa, Jokangassa ja Ponoissa syntyneitä saamelaisia ja heidän jälkeläisiään. Lisäksi taajamassa elää komeja ja venäläisiä, joita on enemmistö. Nykyään Luujärveltä hallitaan samannimistä piiriä, johon kuuluu peräti kaksi kolmannesta Kuolan pinta-alasta: niemimaan keski-, itä- ja pohjoisosa sekä rannikko Sosnovkastasta Varzinaan sotilaskohteita lukuun ottamatta.

Luujärven taajamassa on helppo suunnistaa. Olenegorskista tuleva maantie jatkuu suoraan pääkatuna Sovetskajana, jonka varrelta löytyvät useimmat kaupat ja muut palvelut. Kodanmallinen rakennus kadun alkupäässä oikealla on saamelainen kulttuurikeskus. Taempana, sivukatu Pionerskajan varrella näkyvä toinen kotarakennus on hotelli Koavas. Edelleen Sovetskajan varrelta vasemmalta löytyvät posti ja puhelin, oikealta hallintotalo. Myöhemmin katu jakautuu kahdeksi haaraksi. Oikea haara vie museolle, kun taas vasenta pääsee sillan yli Tundra-osuuskunnan toimitalolle ja baarille.

Luujärven tärkein työnantaja on Tundra-osuuskunta, joka harjoittaa porotalouden lisäksi turkistarhausta ja karjanhoitoa. Taajamassa toimii kaksi koulua ja päiväkotia sekä ammattikoulu, jossa koulutetaan poromiehiä ja ”kotatyöntekijöitä” eli poroemäntiä. Poromiesten lapsille on sisäoppilaitos. Työttömiä on paljon etenkin saamelaisten keskuudessa.

Luujärvelle päättyvät Kuolan autolla ajettavat tiet. Taajama on hyvä aloituspiste tutkimusretkille itäisemmille alueille, joille pääsee täältä talvisin moottorikelkalla ja kesäisin pienlentokoneilla ja vesireittejä pitkin. Luujärvellä toimii matkatoimistoja ja tahoja, jotka voivat järjestää tällaisia vierailuja.

Taajamasta vie kaakkoon Luujärven rantaan viisi kilometriä pitkä tie, jonka päässä sijaitsee Semjorkan geofyysinen observatorio. Luujärvi on Kuolan kolmanneksi suurin vesistö. Se on matala, saarien ja salmien silpoma järvi, jonka taustalla kohoavat uljaat Luujärventunturit. Järvi soveltuu melontaan. Pohjois-eteläsuunnassa puhaltavat tuulet nostattavat jär-

vellä kesäisin korkeitakin aaltoja.

Luujärven laskujoki Voronja on nykyään valjastettu. Suuria alueita joen varrella on säännöstelyaltaana, jonka alle jäi 1960-70-lukujen taitteessa muun muassa Voronjan eli Korddokin saamelaiskylä. Voronja on mahdollinen melontajoki, jota voi meloa Murmanskista Tumannyihin johtavalle tielle tai Serebrjanskin voimaloille, jotka tosin ovat suljetulla alueella. Suurimman osan matkaa joki on laiskavirtainen.

Nähtävyydet

Museo. Sovetskaja 28, (81538) 31447. Ti-pe 10-13 ja 14-17, la 10-16. Kuolan saamelaisten vanhaan elämänmuotoon liittyvää esineistöä kuten pukuja ja kammin rekonstruktio. Hauskimpia esineitä poronnahkasta tehdyt sortsit. Museossa säilytetään Keski-Kuolan Tšalmnivarresta löydettyä kalliopiiroskiveä. Erillisessä huoneessa vaihtuva taidenäyttely. Museosta voi ostaa koruja, poronnahkasaappaita, puuastioita ja muita matkamuistoja sekä kirjallisuutta.

Kansallinen kulttuurikeskus. Sovetskaja 27, (81538) 30363, 30139. Kulttuurikeskuksen käyttöön on pohjoismaisella tuella remontoitu tilat kodanmuotoisesta entisestä ravintolarakennuksesta. ”Kodassa” on kalliopiirosfresko ja aurinkolattia. Täällä toimivat kaksi saamelaista ja yksi komilainen kansanperinneyhmä, Luujärven saamelaisradio sekä saamelaisjärjestöt. Kulttuurikeskus järjestää käsityökurseja ja saamen kielen opetusta. Turistit ovat tervetulleita etenkin juhlapäivinä (ks. Tapahtumat). Kulttuurikeskuksen kautta voi saada yhteyden kuolansaamelaisen joiun eli luvvtin esittäjiin Vera Galkinaan ja Pavla Konkovaan. Käydessäni keskuksessa 11-vuotias Marimiana Sorva ja 12-vuotias Karina Vasiljeva tree-nasivat joikupoppia. Keskenään keskuksen väki kommunikoi venäjäksi.

Majoitus

Hotelli Koavas. Pionerskaja 13, (81538) 31515, 31316, covas@covas.ru, www.covas.ru. Kodikas Koavas on Luujärven viihtyisin majoitusoptio. Hotelli toimii taajaman toisessa kodanmuotoisessa rakennuksessa sivukatu Pionerskajan varrella. 2hh 35€. Aamiainen, lounas tai illallinen 3€/ate-

ria - ruokailuajoista on sovittava etukäteen. Neljän hengen sauna 9€/h. Hotellin yhteydessä toimii matkatoimisto. Koavas-in omistaja on norjalaismies, joka tuli Luujärvelle käännyttämään saamelaisia luterilaisiksi. **Hotelli Lujavr.** Pionerskaja 6, (81538) 30169. Paikkakunnan toinen hotelli toimii kerrostalon alakerrassa sivukatu Pionerskajalla. 2hh 35€.

Ruokailu

Hotelli Koavas. Ruokailusta sovittava etukäteen. Ks. Majoitus.

Ruokala. Sovetskaja 19. Usein kiinni.

Baari. Ma 9-24, ti, to ja su 12-24, pe-la 12-03. Pääkadun vasenta haaraa sillan yli ja vasemmalle. Mikrossa lämmitettyjä annoksia.

Palvelut

Piirihallinto. Sovetskaja 10, (81538) 31308.

Seitajärven suojealueen toimisto. Pionerskaja 6, (81538) 31085.

Johtaja Ivan Vdovin on Kuolan saamelaishistorian asiantuntija.

Posti ja internet. Sovetskaja 13. Ma-la 9-20. Pääkadun varren postitalossa, jonka tunnistaa isosta satelliittilautasesta. Kuolan hitain internet. Nopeampi yhteys löytyy Koavas-hotellista.

Sberbank-pankki. Sovetskaja 10, (81538) 31436. Rahanvaihtoa.

Yleinen sauna. Pe ja la. Sillan jälkeen oikealla.

Tapahtumat

Luujärvellä useimmat juhlat järjestää Kansallinen kulttuurikeskus.

Tammikuussa pidetään **komijuhla Lun.**

6.2. juhlitaan **kansainvälistä Saamen päivää.**

24.-25.3. koko Kuolan alueella järjestettävä **Pohjoisen juhla.**

17.6. juhla nimeltä **Saamelaisleikit.**

1.10 vietetään Luujärven **saamelaisten omaa juhlaa.**

Joka kolmas vuosi pidetään **karhunpeijaiset.**

Liikenne

Luujärven **lähin rautatieasema** on Olenegorsk.

Bussit Olenegorskiin lähtevät joka aamu 7.25 Luujärven postin edustalta. Olenegorskissa lähtöpaikka on bussiasema rautatieaseman vieressä. Olenegorskista voi ajaa bussilla myös Revdaan, josta on yhteys Luujärvelle.

Luujärven ja Murmanskin väliä liikennöi reittitaksi ma, ke ja pe. Lähtö Luujärveltä kello 7 ja Murmanskista kello 17 (Volna-tavaratalon vieriseltä Eksponeft-huoltoasemalta ja Vojaž-baarilta). Tiedustelut (8152) 782828 ja (921) 7082828.

Luujärven lentokenttä ks. Käytännön tietoa: Miten Etelä-Kuolassa liikutaan: Lentäen.

SAAMELAISET

”Tirv! (Terve!)” tervehtii Seman Galkin, 61, vierasta kildininsaameksi tundralla sijaitsevalla poronhoitoasemalla. Mustapartainen Galkin on pukeutunut poromiehen perinteiseen työasuun, poronturkista tehtyyn karvahuppuseen maalitsa-takkiin ja koristeellisiin poronnahkasaappaisiin. Lanteillaan hänellä on hieno messinkisolkinen perintövyö, josta riippuu puukko.

Semanin vaimo Galina, 59, on valmistanut ruoaksi herkullista savuporokeittoa, johon hän on lisännyt lakkamehua makua antamaan. ”Täällä tundralla on parempi olla kuin Luujärvellä. Tundran vesi hoitaa vatsan ja suoliston. Kerrostaloissa vesi haisee raudalta”, sanoo Galina.

Iloinen pariskunta sanailee keskenään ässiä suhisevalla saamen kielellä. Heidän jälkikasvunsa ei kieltä kuitenkaan puhu. ”Aiemmin lapsille ei saanut puhua saameksi. Kieli katoaa”, Galina huokaa.

Vuoden 2002 väestönlaskennassa Venäjältä löytyi 2000 saamelasta, mikä on enemmän kuin aikaisemmin. ”Laatu on kuitenkin heikentynyt”, sanoo Kuolan saamelaisliiton varapuheenjohtaja Aleksandr Kobylev Luujärvellä. ”Suurin osa saamelaisista elää seka-avioliitoissa ja ehkä vain puolet osaa kieltä.”

Luujärvellä toimii saamelainen kulttuurikeskus, kaksi saamelaisyhdistystä ja pikkuinen saamenkielinen paikallisradio, joka lähettää tunnin ohjelmaa viikossa. Saamen kieltä voi opiskella koulussa vapaaehtoi-

sena aineena. Perestroikan aikana Kuolan saamelaiset kokivat kansallisen heräämisen. ”Pohjoismaiden saamelaisilta olemme nyt oppineet olemaan ylpeitä saamelaisuudestamme”, sanoo kulttuurikeskuksen johtaja Larisa Avdejeva.

Luujärvellä puhuttu saame on venäjänsaamelaisten valtakieltä kildininsaamea, jota kirjoitetaan kyrillisin aakkosin. Kuolan muiden saamelaiskielten tila on vielä tukalampi. Turjansaamea osaa enää muutama henkilö Luujärvellä. Ylä-Tuuloman taajamassa asuu jonkin verran kolttasaamea taitavaa väkeä. Kuolan neljäs saamelaiskieli akkalansaame sammui 2003, kun sen viimeinen puhuja kuoli.

Saamelaisten uskotaan asuneen Kuolassa ainakin kahden tuhannen vuoden ajan, mahdollisesti paljon pitempäänkin. Tuhannen vuoden aikana saamelaiset ovat joutuneet kanssakäymisiin etelästä tulleiden venäläisten ja lännestä tulleiden skandinaavien kanssa maksaen usein veroja molemmille.

Saamelaiset viettivät vaeltavaa elämäntapaa. Heillä oli erikseen talvi- ja kesäkylät, ja vuodenajan mukaan siirryttiin suotuisammille alueille. Kalastus oli tärkeämpi elinkeino kuin poronhoito. Lisäksi harjoitettiin tunturipeuran ja turkiseläinten metsästystä. Talviasumuksia olivat turvekodat. Myöhemmin alettiin rakentaa hirsitupia.

Vaikka saamelaiset käännyttiin ortodokseiksi, luonnonuskonnon piirteet säilyivät kristinuskon rinnalla. He toivat poronsarvia uhrikiville, noudattivat vanhoja kalastus- ja metsästystapoja ja harjoittivat luonnonparannusta. Kuolan saamelaisten taruolento oli Mjandaš, joka pystyi elämään porona ja ihmisenä.

Vielä sata vuotta sitten Kuolan niemimaa oli lähes autiota erämaata, jonka muutamasta tuhannesta asukkaasta neljännes oli saamelaisia. Neuvostoaika murensi saamelaisten perinteisen elämäntavan. Varakkaampia poronomistajia alettiin vainota ”kulakkeina”. 30-luvulla saamelaisia keksittiin jopa syyttää itsenäisyyden tavoittelusta. ”Kapinallisjohtajiksi” väitetyt teloitettiin. Poronhoito siirrettiin kolhooseihin, joissa saamelaisten monimuotoisempi ja puolivaeltava luontaistalous sai väistyä komilaispe räisen suurporotalouden tieltä.

Saamelaiset olivat jakautuneet kyläkunniksi eli siidoiksi, joita oli Kuolassa 18. Siitojen tuhoaminen neuvostoaikana oli Venäjän saamelaisille isku, josta he eivät ole toipuneet vieläkään. 1950-1980-luvuilla kaikki saamelaisemmistöiset kylät lakkautettiin. Osa jäi tekoaltainen alle, osan tilalle pystytettiin sotilastukikohtia ja osa tyhjennettiin muuten vain. Suvut menettivät vanhat metsästysmaansa ja kalavetensä. Väestö pakkosiirrettiin Luujärvelle. Vain pieni osa sai mahdollisuuden jatkaa porotalouden harjoittamista.

Työn ja asunnon puutteessa moni muuttaja tarttui pulloon. Lapset eivät enää oppineet poronhoitoa vanhemmiltaan, sillä heidät sijoitettiin sisäoppilaitokseen. Vanhempia kiellettiin puhumasta lapsilleen saamea.

Nyt saamelaiset eivät enää häpeä saamelaisuuttaan. Luujärven asfalttipihalla breakdancea tanssivat pikkupojat ovat alkuperästään ylpeitä. ”Minä olen saamelainen!” hihkuu 11-vuotias Pavel Kuptsov. ”Minä olen komi!”, ilmoittaa Kirill Filippov, 10. Perään luetellaan numerot ja eläimet saamen ja komin kielillä, joita pojat opiskelevat koulussa oppiaineena. Yksi pojista, Pavel Dmitrijev, 9, puhuu saamea äidinkielenään vanhempiensa kanssa.

Valtiovallan tukitoimet saamelaisille ovat saamelaisliiton puheenjohtajan Aleksandr Kobylevin mukaan kuitenkin yhä riittämättömiä. ”Murmanskin aluehallinto on laatinut saamelaisten tukiohjelman, mutta sillä ei auteta saamelaisia vaan toteutetaan piirihallinnon osoittamia yleishyödyllisiä hankkeita kuten kerrostalojen tai terveystakesuksen korjaamista.”

Saamelaisten maakysymys on Kuolassakin avoin. Sukujen entiset laidunmaat ja kalavedet siirtyivät neuvostoaikana valtion haltuun. Ratkaisua on etsitty Venäjän lainsäädännöstä, joka mahdollistaa ”pienen pohjoisen kansan yhteisöjen” perustamisen. Toistaiseksi toimii vain yksi yhteisö, jonka muodostaa saamelaisen poromiehen Andrei Julinin, 42, perhe. ”Olemme vuokranneet valtiolta 48 000 hehtaaria vanhoja sukumaitamme. Kasvatamme poroeloa ja tarjoamme matkailupalveluja. Valtiolta emme saa tukea, vaan maksamme maasta normaalia vuokraa”, hän kertoo.

Murmanskin alueen saamelaisjärjestö OOSMO. (81538) 31023,
(921) 2785694, oosmo@mail.ru.

Kuolan saamelaisten assosiaatio AKS. (8152) 424464, (921)
1682445, (921) 2889795, nina@saamicouncil.net.

Kildininsaamen kieltä

tirv = terve

tirvuz vudee = näkemiin

poaz = poro

mun ton kofksa = potkaisen sinua (kirous)

jel kessel = älä valehtele

mun tone šobša = rakastan sinua

ton ljah pei = olet kuin aurinko

PORONHOITO

Tuhatkunta poroa jolkottaa jyrkkää Luujärventunturien rinnettä, josta lumen sulaminen on paljastanut herkullisia jäkälätupsuja. On suoja-keli, mutta tuuli viuhuu korvissa. Alla avautuu huikaiseva näkymä yli Kuolan niemimaan alangan. Porotokan perässä astelee 32-vuotias paimen Nikolai Jurjev. Toinen poromies, 38-vuotias Ivan Krasavin ohjaa eläimiä alapuolella moottorikelkalla.

Jurjev ja Krasavin ovat tunturissa kahden viikon paimennusvuorossa. Heidän työnantajansa on Luujärven porosovhoosi Tundra. He nukkuvat tunturilammen rannalle pystytetyssä kodassa porontaljoissa. Kodan ulkopuolella on valjakkoreki, ajoporit on päästetty laitumelle.

Lumien sulettua miehet karauttavat porovaljakoilla kauas metsään, jonne tokat ajetaan vasomaan. Kesällä siirrytään edelleen pohjoisemmaksi tundralle, jossa porot laiduntavat vapaasti. Porojen syyserotelu ja teurastus tapahtuu lokakuussa lähellä talvilaitumia.

Poronhoito on Kuolassa keskitetty kahteen neuvostoaikaiseen sovhoosiin, jotka on muutettu osuuskunniksi. Tundran keskuspaikka on

Luujärvellä ja sen laidunalueet ulottuvat Luujärventuntureilta pohjoiseen lähelle merenrannikkoa. Leninin muisto -sovhoosin keskuspaikka on Krasnoštšeljen kylä ja laidunmaata Kuolan itäosa. Molemmilla sovhooseilla on noin 30 000 poroa, joita paimentaa kahdeksan eri paikkoihin sijoittunutta 'prikaatia'. Poromiesten yksityiset porot laiduntavat samassa tokassa osuuskunnan eläinten kanssa. Tundra-sovhoosissa poromiehellä voi olla korkeintaan 70 omaa poroa.

Porot teurastetaan ruotsalaisten omistamassa modernissa teurastamossa Luujärvellä. Suurin osa lihasta myydään Suomeen. Lisäksi Tundra-osuuskunnalla on oma, suomalaisten rakentama lihanjalostamo.

Neuvostoaikana Kuolassa oli poroja kaksi kertaa enemmän kuin nykyään. Ennen vallankumousta vuonna 1914 poroja oli hieman enemmän kuin nyt, 80000. Saamelaisten poroelot olivat pienempiä kuin komeilla, ja he käyttivät eläimiä enemmän kuljetukseen. Kun porotalous kollektivoidtiin 1930-luvulla, malliksi otettiin komien lihantuotantoon perustunut suurporotalous.

Laidunmaat eivät ole tällä hetkellä uhattuna. Ravintoakin eläimille riittää. Niemimaalla kasvaa runsaasti jäkälää, sillä Kuolassa on kolme kertaa vähemmän poroja kuin Suomessa. Tundra-osuuskunnan porotalousjohtajan Vladimir Filippovin mukaan riesana ovat kuitenkin porojen salametsästäjät sekä urheilukalastusyhtiöt, joiden takia paikallisväestöltä on evätty pääsy perinteisille kalavesille. ”Jotkut matkatoimistot jopa myyvät ’villiporon’ metsästysmatkoja”, Filippov tuhahtaa.

Poromiehiä, ”kotatyöntekijöitä” eli poroemäntiä ja eläinteknikoita kouluttaa Luujärven ammattikoulu. Monen mielestä ammattiin voivat opettaa kuitenkin vain omat vanhemmat. Neuvostoaikana lasten vieminen tundralle kiellettiin. Nyt perheet ovat alkaneet taas ottaa alle kouluikäisiä lapsia mukaan paimeneen. Kouluikäiset lapset voivat olla mukana vain kesäisin, sillä he asuvat talvet Luujärven sisäoppilaitoksessa.

Monet poromiehistä ovat nuoria. Saamelaisia heistä on vain osa. Krasnoštšeljessa enemmistö on komeja. Mukana on venäläisiäkin.

”Ennen tämä homma oli mielenkiintoisempaa”, sanoo saamelainen poromies Vitali Krut paimenten kodassa Luujärventuntureilla. ”Silloin

vanhat äijät olivat vielä mukana ja selittivät työn nuoremmille.”

KESKI- JA ITÄ-KUOLA

Kuolan niemimaan keski- ja itäosat muodostavat yhden Euroopan viimeisistä yhtenäisistä erämaa-alueista. Koska alueella ei ole tiestöä, liikkuminen tapahtuu jokia ja merta pitkin, tela-ajoneuvoilla, moottorikelkoilla tai ilmäteitse. Vaivalloisten kulkuyhteyksien takia Kuolan erämaa-alueilla matkustaminen on kallista.

Keski- ja Itä-Kuola tunnetaan parhaiten lohentakalustusmahdollisuuksistaan, joista on kerrottu kohdassa Lohijoet. Alueella on myös koskimelontaan soveltuvia jokia, joskin kuljetukset reiteille ovat vaikeita. Asutusta on kahdessa sisämaakylässä Krasnoštšeljessa ja Kanevkassa sekä rannikon Sosnovkassa. Ostrovnoin eli Gremihan laivastotukikohta on suljettua aluetta.

Tässä kirjassa Keski- ja Itä-Kuolalla tarkoitetaan Luujärven piiriin kuuluvaa aluetta Luujärven taajaman itäpuolella (koko Kuolan niemimaan keskiosa sekä rannikko Sosnovkan kylän eteläpuolelta Varzinajoen suun länsipuolelle pohjoisessa lukuun ottamatta Ostrovnoin ja Lumbovkan sotilasalueita).

Keski- ja Itä-Kuolassa ei toimi hotelleja lukuun ottamatta kalliiden lohestusfirmojen leirejä. Kylissä voi sopia kotimajoituksesta, muualla on turvaututtava teltaan. Rannikolla ja jonkin verran sisämaassakin on lämmitettäviä autiotupia (izba). Kuitenkin vain osa izboista on yöpymiskelpoisia, eikä kaikkia karttaan merkittyjä mökkejä ole olemassa.

LUUJÄRVELTÄ KRASNOŠTELJEN

Luujärven taajamasta Krasnoštšeljen kylään Kuolan niemimaan keskelle on noin 150 km matka. Se taittuu kätevimmin talvisin, jolloin paikkakuntien välillä on hyvin tampattu moottorikelkkareitti.

Me ajoimme matkan huhtikuun lopulla eli viimeisillä hetkillä. Reitti oli ollut välillä jo suljettuna, mutta takatalven lumisateet palauttivat sen jälleen toimintaan. Yhdensuuntaiseen matkaan meni seitsemisen tuntia, vaikka nopeus oli välillä kova. Matkustusmukavuus moottorikelkan pe-

rään kiinnitetyssä puulaatikossa ei ollut huippuluokkaa - tärinän lisäksi riesana oli naamalle suihkuava lumi. Yhdensuuntaisesta kelkkamatkasta pyydettiin keväällä 2007 5000 ruplaa eli lähes 150 euroa. Me maksoimme kahdensuuntaisesta kyydistä 10 000 ruplaa eli vajaa 300 euroa. Matkaan sisältyi yksi perilläolopäivä. Kelkan lisäksi reittiä oli ajettu traktorilla.

Kelkkatie ylittää ensiksi Luujärven jäätä pitkin. Noin kolmannesmatkassa sijaitsee Luujärven Tundra-kolhoosin poronerottelupaikka Karal (67°48'0 ja 35°50'4). Karalilla on kaksi majoitustupaa. Käydessämme täällä oli useita poromiehiä, tuuheaturkkisia koiria ja valjastettu porovaljakko. Tuvassa leijui sankka tupakansavu. Poromiehissä oli sekä saamelaisia että komeja. Nuorempi poromies vastaili vanhemman saamenkielisiin kysymyksiin venäjäksi. Vanha saamelainen poromies oli sonnustautunut laskettelulaseihin ja kertoi olevansa valjakon omistaja.

Reitin varrella on kuusi- ja mäntymetsiä ja avosoita. Hieman pohjoisempänä kohoavat matalat Keivytunturit. Jossain kohti ohitimme porotokan, joka pötki pakoon lumi pölytten.

KEIVYTUNTURIT

Loiva tunturijono kohoaa pitkän matkaa pohjoisessa ajettaessa Luujärven ja Krasnoštšeljen välistä kelkkareittiä. Huiput ovat paljaita, kallioiden peittämiä. Keivytunturit ovat Kuolan niemimaan pohjoisosan korkein kohta laajan alangon keskellä. Ne nousevat noin 150 km pituisena harjanteena länsi-itä-suunnassa ja muodostavat samalla Ponoijoen ja pohjoiseen laskevien jokien vedenjakajan ja monin paikoin metsän ja tundran rajan. Keivytunturien korkein kohta on vain 398 m merenpinnasta.

Teimme Krasnoštšelje-Luujärvi-kelkkareittiin pienen mutkan ja ajoimme Keivytunturien lähimmälle huipulle. Pieni tunturi kohosi kalliorokkelaan alangon keskellä. Vaikka korkeutta ei ollut paljon, se riitti näkymiin laajan alangon ja metsätundran yli. Lännessä siintelivät korkeat Luujärventunturit, pohjoisessa häämötti aukea tundra.

Keivytuntureilla tavataan monia erilaisia kivilajeja, ja ne ovat olleet lukuisten geologisten tutkimusretkikuntien kohteena. Jo suomalainen geologi Wilhelm Ramsay tutki harjanteen geologiaa 1800-luvulla. Toistaisek-

si alue on kuitenkin säästynyt kaivostoiminnalta. Me näimme Keiveillä harmaankiiltävää kyaniittia.

KRASNOŠTELJE

Krasnoštšeljen erämaakylä (67°20'9 ja 37°03'0) sijaitsee kutakuinkin keskellä Kuolan niemimaata Ponoiojen yläjuoksulla. Kylän perustivat Komista tulleet poromiehet vuonna 1919. Edelleenkin huomattava osa kylän 700 asukkaasta on komeja. Kylässä elää myös venäläisiä, nenetsejä ja lakkautetusta Tšalmnivarren kylästä siirrettyjä saamelaisia jälkeläisineen. Kylä tekee elinvoimaisen vaikutelman ja siellä on paljon lapsia. Tärkein työnantaja on porosovhoosi Leninin muisto, jonka laidunaluetta on koko niemimaan itäosa.

Kylä levittäytyy Ponoiojen korkealla rantapenkereellä. Asuinrakennukset ovat järjestäytyneet suorissa riveissä katujen väliin tiiviiksi omakotialueeksi. Useimmat talot ovat puisia, ja niiden piholla kohoaa uhkeita halkokasvoja. Vanhan näköisiä hirsirakennuksia on vain muutama. Kylästä löytyy kauppoja, posti, puhelin ja 11-luokkainen koulu. Koulun vieressä on kulttuuritalo, jossa pitäisi olla myös museo. Käydessämme talo oli kuitenkin kiinni. Kylässä on komilaiseen kulttuuriin erikoistunut kansanperinneryhmä. Monen muun syrjäisen kylän tavoin Krasnoštšeljessa sähkö tuotetaan omalla dieselgeneraattorilla. Sähköt ovat poikki iltayhdestätoista aamuun.

Krasnoštšeljen kylän voi ensi alkuun luulla olevan sotatilassa: talojen eteen on pysäköity massiivisia, panssarivaunuja muistuttavia tela-ajoneuvoja. Täällä niitä käytetään kuitenkin puhtaasti siviiliajoneuvoina. Krasnoštšeljessa on myös joitakin autoja, joilla voi huristaa vain kylän alueella. Lapset ihmettelivät Krasnoštšeljessa kuskimme Ivanin ”inomarkaa” eli tuontikelkkaa Bombardieria ja pyysivät päästä istumaan. Majaipaikkamme ovea kolkutteli viinarahaa kaivannut mies. Tieto kylässä vierailevista suomalaisista levisi muutenkin nopeasti, eikä raitille kulkiesä juuri esittelyjä kaivannut. Illalla kävimme saunassa Ljudmila-nimisen saamelaisnaisen luona. Emäntä oli varannut kylpemiseen liperihaudetta ja saunajuomaksi pyhitettyä vettä. Kuskimme Ivan adoptoi Krasnoštšeljesta

porokoiran pennun, joka pysyi hädin tuskin tolzillaan.

Krasnoštšeljessa ei ole hotellia eikä ravintolaa, joten majoitus ja ruokailu on hoidettava ihmisten kodeissa.

Krasnoštšeljeen on mahdollista päästä kelkalla myös Oktjabrskista Urmavaraka-tunturin kautta. Urmavarakan lähellä on Tundra-sovhoosin poronhoitoasema Karal, jolla on mahdollistaopia yöpymisestä.

Krasnoštšeljen kyläneuvosto. (81538) 37287.

KOMIT

Harva tietää, että Kuolan niemimaalla elää saamelaisten lisäksi toinenkin suomensukuinen poronhoitajakansa, komit. Komit asuvat Krasnoštšeljessa, Luujärvellä, Kanevkassa ja Sosnovkassa. Heitä on Kuolassa 2600 eli enemmän kuin saamelaisia. Suuri osa heistä on säilyttänyt oman kielensä.

Komilaiset ovat Kuolassa verrattain myöhäisiä tulokkaita - he ovat asuneet alueella lyhyemmän ajan kuin venäläiset. Ensimmäiset komiperheet saapuivat niemimaalle 1883 Vienanmeren jään yli Kaninin niemimaalta. Uudisasukkailla oli mukanaan 9000 poroa, joista kuitenkin lähes puolet menehtyi mätäpaiseisiin. Komit asettuivat ensin Luujärvelle. Muuttoliike jatkui ja komit perustivat Krasnoštšeljen ja Kanevkan kylät 1910-20-lukujen vaihteessa.

Komien ja saamelaisten yhteiselo ei sujunut hyvin. Syytkin olivat ymmärrettävät: komit tulivat tokkineen saamelaisten laidunmaille ja hyödynsivät samoja metsästysmaita ja kalavesiä. Kansallisuuksien välisistä suhteista kertoo se, että ensimmäinen saamelaisen ja komin välinen avoliitto solmittiin vasta 1954.

Komiporomiehet olivat varakkaampia kuin saamelaiset, ja heillä oli enemmän poroja. He toivat mukanaan lihantuotantoon ja ympärivuotiseen paimentolaisuuteen perustuvan suurporotalouden, joka syrjäytti saamelaisten monimuotoisemman luontaistalouden. Neuvostoaikana komit sopeutuivat paremmin uuteen järjestelmään ja pääsivät hyviin asemiin paikallishallinnossa.

Komien mukana Kuolaan muutti jonkin verran nenetsiporonhoitajia, joita asuu yhä Krasnoštšeljessa ja Kanevkassa. Nenetsit ovat Kuolassa unohtaneet oman kielensä.

PONOIJOKI

Kuolan pisin joki ja tunnetuin lohiapaja virtaa 426 kilometrin matkan Luujärven itäpuolelta niemimaan itäpäähän. Matkan aikana vesi tippuu noin 200 metriä. Yläjuoksullaan Pono on rauhallinen tasankovirta, jonka rannoilla on hiekkasärkkiä. Viimeisellä 110 kilometrillä joessa on vaikeakulkuisia koskia ja se kulkee kalliokanjoneissa. Joen keskijuoksulla on laajoja soita.

Hiihdimme Ponoita pitkin Krasnoštšeljen lähellä - jää kanto, vaikka oli jo huhtikuun loppu. Joki kiemurtelee tasaisen erämaan halki. Vasemmalta rannalta joelle kurkotti kuusia, oikealla kasvoi mäntymetsää, jonka läpi valo siivilöityi kauniisti. Aurinko oli sulattanut pohjoisrannan hiekkatörmän paljaaksi.

LOHIJOET

Kuolan matkailumahdollisuudet on tapana yhdistää ennen kaikkea lohijokiin ja urheilukalastukseen. Alueella käy vuosittain parituhatta perhokalastajaa. Niemimaan joet ovat atlantinlohen kutupaikkoja, ja niitä on mainostettu jopa ”maailman parhaiksi lohijoiksi”. Kalafirmojen mukaan Kuolassa perhokalastajan saalis on lohi päivässä - enemmän kuin missään muualla.

Valitettavasti ja onneksi kalaisimmat lohijoet sijaitsevat vaikeiden taipaleiden takana niemimaan itäosassa. Tämä on tehnyt Kuolan lohestamisesta todellista harvojen huvia. Bisnestä pyörittää muutama venäläinen, amerikkalainen ja suomalainen firma. Kalastusleireille kuljetaan helikoptereilla, ja mukana seuraa usein länsimainen kokki. Viikon kalareissun hinnaksi saattaa tulla jopa 10 000 euroa per henki.

Periaatteessa lohi nousee kaikkiin Kuolan jokiin. Kannoissa on kuitenkin eroja. Pohjoiseen ja itään laskevien jokien lohta sanotaan suuremmaksi. Saaliita väitetään parhaiksi Ponoilla ja Varzinalla, kun taas Um-

balla lohikannat ovat romahtaneet. Lähinnä asutusta ja liikenneyhteyksiä sijaitsevilla Kuzrekalla, Kolvitsalla ja Kandajoella kannat ovat pitkällisen liikkalastuksen takia pienet. Tunnettuja lohijokia ovat myös autolla saavutettava Varzuga sekä tiettemien taipaleiden päässä sijaitsevat Tšavanga, Strelna, Jokanga, Drozdovka, Harlovka ja monet pienemmät. Umballa ja Varzugalla kalastus on hieman huokeampaa hupia, koska kopterikuljettuja ei välttämättä tarvita.

Kuolan lohimatkoja välittävät lukuisat eri firmat Venäjällä ja ulkomailla. Seuraavassa on lueteltu palveluntarjoajat, joilla on omia kalastusleirejä (kiinteitä tai telttaleirejä).

Northern Rivers Company. Murmansk, Starostina 31, (8152) 275628, 267480, info@kharlovka.com, www.kharlovka.com. Leirit Rynda-, Harlovka- ja Litsajoilla Pohjois-Kuolassa.

Varzina River Company. 09 439 30633, office@varzina.fi, www.varzina.fi. Suomalaisyrittäjien leiri on Varzinavuonon pohjukassa Pohjois-Kuolassa.

Murmansk Turist. Murmansk, Burkova 29 ofis 1, (8152) 441651, russfish@aspol.ru, www.yokangafish.ru. Kiinteä leiri Jokangajoella.

Ponoi River Company. +44 1285 741340, info@frontierstrvl.co.uk, www.ponoiriver.com. Amerikkalaisyhtiö on markkinoiden vanhimpia ja kalleimpia yrittäjiä. Kiinteä leiri Ponoijoen Rjabogassa.

Silver of Ponoï. Murmansk, Oktjabrskaja 28 ofis 1, (8152) 424545, 451116, serebrop@rol.ru, serebrop@mail.ru, www.silverofponoi.ru. Kiinteä leiri Ponoïn sivujoen Patšan suulla.

Tal-Tur. Murmansk, Lenina 85-14, (8152) 450141, 453001, taltour@teletoria.ru, www.taltour.ru. Telttaleiri Jokangalla, Ponoïn ja Varzinan matkojen välitystä.

Vshody Kommunizma. Murmansk, Vorovskogo 5/23, ofis 507, (8152) 288931, 288943, 287484, vktour@aspol.ru, www.vktour.ru. Varzugan Kommunismin idut –niminen kolhoosi vastaa kalastusturismista Umba-, Varzuga- ja Strelnajoilla. Varzugan patriarkan Svjatoslav Kaljužinin johtama kolhoosi omistaa Umba-, Varzuga- ja Paanajokien kiinteät lo-

henkalastusleirit ja kuljettaa asiakkaansa perille tarvittaessa omalla helikopterilla. Kopterilennon hinta yli tuhat euroa tunnilta. Puheenjohtaja Svjatoslav Mihailovitš Kaljužin (81559) 62435 (työ), 62486 (koti).

Alivekt. Pietari, Nevski prospekt 112, (812) 3376767, 3278989.

Ramzay-Sever. Ks. Käytännön tietoa: Miten matkaan: Kirovsk.

Lohestusmatkoja Varzuga sivujoelle Paanalle. Kuljetus maasturilla.

Lapin Ekspertit. Sodankylä, Poromiehentie 7-9 F 19, 040 517 1031, 050 342 7783. Kuolan kalastus- ja metsästysmatkoja välittävä yritys.

Lohestaminen onnistuu omatoimimatkoilijaltakin. Helpointa on päästä Umba-, Varzuga- ja Voronjajoille, joille on maantieyhteys. Esimerkiksi Tšavanga- tai Strelnajoille voi periaatteessa kävellä tai hankkia venekyydin rannikkoa pitkin. Punaisen kalan (lohen, taimenen ja kyttyrälohen) pyynti edellyttää lupaa. 12 tunnin kalastuslupa, jolla sai pyytää yhden lohen, maksoi vuonna 2007 ulkomaalaiselta 9€. Luvan pystyi ostamaan seuraavista firmoista:

Krasnoštšelje. Luujärvi, Shkolnaja 2-23, (81538) 31057.

Lohiluvat Luujärven piirin lohijoille.

Kolvitskije prostory. Kantalahti, Novaja 10 korpus 1, (81533) 99099.

Lohiluvat Kolvitsa-, Niva- ja Kantajoille.

Vshody Kommunizma. Varzuga / Murmansk. Ks. ylempänä.

Lohiluvat Viananmeren rannikkojoille Varzugasta Pulongaän.

Ryhmämatkoille osallistuvien kalastusluvat hoitaa matkatoimisto. Suurin osa lohikiintiöistä on catch and release -pyyntiä eli saalis palautetaan jokeen. Osalla luvista kalan voi ottaa itselleen.

Luvaton kalastaja joutuu maksamaan sakon. Lohestuskausi kestää toukuusta lokakuulle.

Urheilukalastusbisneksen ja paikallisväestön suhde on Murmanskin alueella jatkuvan spekulaation kohteena. Paikalliset valittelevat kalastusrajoituksia ja lohen vähenemistä. Kalastusfirmat ovat puolestaan vihjanneet paikallisten harjoittamasta ryöstökalastuksesta. Oma lukunsa on saamelai-

set, joiden ikiäaikaisista kalavesistä on tullut kalastusviranomaisten kauppatavaraa. 1990-luvulla monet kalastusfirmat tukivat paikallisia hankkeita. Nyt tuki on kanavoitu Luujärven piirihallinnon alaiselle säätiölle.

TŠALMNIVARRE

Entinen Tšalmnivarren saamelaiskylä sijaitsee Ponoijoella runsaat 30 km Krasnoštšeljesta kaakkoon. Kylän asukkaat siirrettiin Krasnoštšeljeen 1930-luvulla.

Tšalmnivarre tunnetaan kalliopiiirroksistaan, jotka löydettiin Ponoin tasaisista rantakivistä ällistyttävän myöhään - vasta vuonna 1973. Piiirroksia on yhteensä parisataa kymmenellä eri kivellä. Vanhimmat ovat alimmilla kivillä, ja niiden iäksi on määritetty nelisentuhatta vuotta. Useissa piiirroksissa on ihmishahmoja. Eräässä on kuvattu poroa synnyttävä ihminen.

Tšalmnivarren länsipuolella on sijainnut Kamenkan eli Kintuksen saamelaissiita.

KANEVKA

Kanevkan kylä sijaitsee Ponoin keskijuoksulla lähes 300 km päässä Luujärveltä. Kylän perustivat komiveljekset Igor ja Vasili Kanev vuonna 1923. Nykyään Kanevkassa on noin 70 asukkaasta, joista huomattava osa komeja. Väestö harjoittaa porotaloutta Krasnoštšeljen Leninin muisto -sovoosin palkkalistoilla.

Krasnoštšeljen ja Kanevkan välillä on mahdollista liikkua kesällä veneellä. Talvisin kylien välinen kelkkamatka kestää kuutisen tuntia suuntaansa. Lentomatka Luujärveltä vie 1 h 20 min.

ENTINEN PONOIN KYLÄ

Entinen Ponoin kylä sijaitsee Ponoijoen alajuoksulla noin 10 km päässä merestä. Kylän sijainti korkean joenpenkereen juurella on näyttävä. Pono oli saamelais-venäläinen sekakylä, joka lakkautettiin 1973. Kylän lähellä on iso jatulintarha (ks. Kantalahti: Jatulintarhat). Korabelnoje joen suussa on suljettua sotilasaluetta.

SOSNOVKA

Merenrannikolla sijaitseva Sosnovka on Kuolan niemimaan itäisin asuttu kylä. Noin 70 asukkaan joukossa on venäläisiä, komeja ja saamelaisia. Kylässä on paljon kesäasukkaita.

Muutaman kilometrin päässä rannasta Sosnovkan edustalla sijaitsee Sosnovetsin saari, jolla on toimiva majakka. Saarella kasvaa tundrakasvilisuutta ja sieltä pitäisi löytyä kattilamaisia soramuodostelmia.

Lentomatka Luujärveltä Sosnovkaan An-2-pienkoneella kestää kaksi tuntia.

SULJETUT ALUEET

Ponoijoelta pohjoiseen Kuolan rannikolla on sotilaskohteita, jotka on syytä ottaa huomioon matkareittiä suunniteltaessa.

Suljettuja alueita ovat Korabelnoje Ponoijoen suulla sekä Gorodetskin majakka ja Lumbovkanlahti pohjoisempana. Lumbovkassa sijaitsee tai on sijainnut laivaston lennoston harjoitusalue. Historiallisen Orlovin majakan Lumbovkan ja Ponoinsuun välissä pitäisi olla avointa aluetta, mutta tilanne on syytä tarkistaa ennen matkaa.

Ostrovnoi eli Gremihan alasajettava ydinsukellusvenetukikohta on edelleen suljettua vyöhykettä noin 30 kilometrin säteellä mukaan lukien Vienanmeren ja Barentsinmeren vesiä erottava Svjatoi Nos eli Pyhänie-mi. Ostrovnoin kaupungissa on tällä hetkellä viitisen tuhatta asukasta ja se muodostaa oman suljetun hallintoalueensa. Gremihaa ei enää käytetä aktiivisesti sukellusvenetukikohtana. Sen sijaan sinne on varastoitu laivaston ydinjätteitä, ja paikalle on suunniteltu käytöstä poistettavien ydinsukellusveneiden romutuslaitosta. Jokangan saamelaiskylä tyhjennettiin varuskunnan tieltä vuonna 1963.

Lännempänä rannikko on avointa aluetta Varzinan suulla ja suljettua taas Vostotšnaja Litsa -joesta länteen aina Norjan rajalle asti. Meri-alue on suljettua rajavyöhykettä sotilaskohteiden luona ja Svjatoi Nosin länsipuolella.

POHJOISEEN LASKEVAT JOET

Pohjoiseen laskeva Varzina (saam. Arsjok) on Kuolan kuuluisia lohijokia, jossa on myös runsaasti taimenta. Joen leveys on vain 20-30 metriä. Rannoilla on metsiä. Ympäristö on vaikeakulkuista. Aiemmin Varzinan suulla sijaitsi Varzinon saamelaiskylä, joka oli alun perin Semiostrovjen eli Arsjokin saamelaissiidan kesäkylä. Kylä lakkautettiin ”näköalattomana” ja asukkaat siirrettiin Luujärvelle vuonna 1969. Varzina- ja Drozdovkajokien suistossa on säilynyt muinainen jatulintarha (ks. Kantalahti: Jatulintarhat).

Suljettuun Ostrovnoin kaupunkiin laskee toinen kuuluisa lohijoki Jokanga (saam. Jovkui). Se on keskimäärin 40 m leveä koskinen ja vuolas joki, joka kulkee osan matkaa kallioiden välissä kurussa. Joessa on kymmeniä koskia. Latvalla sijaitsee Kuottemjavr eli Kuroptejevskoje-järvi, joka antoi nimensä samannimisellä entisellä saamelaissiidalle.

Suljetulle alueelle laskevat Harlovka ja Rynda ovat pienempiä tundran halki virtaavia jokia, joiden rannoilla kasvaa vaivaiskoivua. Harlovkassa on runsaasti koskia.

TUNDRA

Kun Luujärveltä kulkee muutaman kymmenen kilometriä luoteeseen, havupuusto alkaa harventua. Jossain vaiheessa ympärillä kasvaa enää tunturikoivuja. Sitten nekin katoavat: ollaan aukealla, loputtomalla tundralla. Etäisyyksiä on vaikea arvioida. Näyttää siltä kuin näkyvyys olisi huono, mutta se ei ole. Tilaa vain on rajattomasti.

Tundra kattaa kolmanneksen Kuolan niemimaasta. Puuton vyöhyke alkaa suurin piirtein Keivyjen harjanteesta ja käsittää niemimaan pohjoisosan ulottuen kaakossa noin Sosnovkan korkeudelle asti. Tundra on lajistoltaan ja maisemaltaan erilaista Kuolaa, johon kannattaa tilaisuuden tullen ehdottomasti tutustua.

Kävimme tundralla huhtikuussa Luujärveltä käsin. Kumpuilevaa, lumista maisemaa koristivat sulat laikut, joista paljastui punaisena hehkuvaa varvikkoa ja kiviä. Moottorikelkan tieltä lehahteli lentoon riekkoja aukeavine mustine pyrstöineen. Matkan varrella näkyi kurmitsoja, pik-

kuisia lapintiaisia ja korppeja. Taivaalla liiteli merikotka. Sitten noin 50 metrin päähän kelkastamme ilmestyi ahma, joka selvästi leikkitteli juoksemalla kelkkamme suunnassa - ja pysyi sen vauhdissa!

Tundralla Luujärvestä koilliseen sijaitsee sovhoosin poronhoitoasema (68°19'7 ja 36°03'1), joka koostuu parista rakennuksesta ja erotteluaitauksista. Talvella täällä päivystää Galkinin saamelaisparikunta. Pihamaalla tepesteli valkea koira. Varastorakennuksen katolle oli asetettu riviin verisiä poronpäitä, joita kissa tutkaili. Paikka on noin 60 km päässä Luujärven taajamasta ja 90 km päässä merestä.

Idempänä Ljavozero- eli Leijavr-järvellä sijaitisi aikanaan saamelaissiidan talvikylä. Järveltä on löydetty vanhan ortodoksisen rukoushuoneen jäänteet.

SUURI KUOLAN RETKI 1887

Ennen rautatien ja maantien rakentamista 1900-luvulla Kuolan niemimaalle kuljettiin lähinnä meriteitse. Tärkein sisämaareitti seuraili nykyistä maantie- ja rautatielinjaa Kantalahdesta Imandrajärven kautta Kuolavuonoon. Tämän reitin kulki Elias Lönnrot 1836 ”kauheassa helmikuisessa pyryilmassa”. Niemimaan sisäosissa liikkui lähinnä porovaljakoilla vaelta-neita saamelaisia.

1880-luvulla suomalaisissa tiedepiireissä syntyi ajatus tutkimusretkestä Kuolan sisäosiin, ”jossa kukaan luonnontutkija ei ole käynyt” ja josta ei ollut edes kunnan karttaa. Tämä ”Suurena Kuolan retkenä” tunnettu matka toteutettiin kesällä 1887 kahdeksan tiedemiehen voimin. Tavoitteita olivat metsärajan määrittäminen, alueen kartoittaminen, kasvillisuuden ja eläimistön, pinnanmuodostuksen ja maaperän selvittäminen.

Tutkijoiden etujoukko saapui Kuolan kaupunkiin huhtikuun lopulla Kuusamon ja Kantalahden kautta. Aikainen kevät yllätti tutkijat: maa oli jo melkein paljas, ja liikkuminen näytti mahdottomalta. Retkikunnan ”tiedustelijaksi” ryhtyneen kasvitieteilijä A.O. Kihlmanin onnistui kuitenkin hankkiutua meriteitse Voronjajoelle, ja sieltä hän sai lappalaisilta porokyydin Voronjan talvikylään. Lappalaisoppaiden avustuksella hän pääsi edelleen Voronjasta veneellä Luujärvelle, josta käsin hän kävi Luujärventuntu-

reilla ja teki merkintöjä lappalaisten vuotuisesta elämänkierrosta.

Tutkimusmatkailijoiden jälkijoukko oli pitkään juuttunut Kuolan kaupunkiin, mutta onnistui lopulta kesäkuun lopulla hankkimaan poroja Nuorttijärven suomalaisilta uudisasukkailta. Mukaan otettiin myös vene, ”joka oli tehty vaatteesta ja niin keveä, että sen jaksoi mies kantaa”. Lappalaisten ja suomalaisten oppaidensa saattamana seurue pääsi Kihlmanin luo Voronjaan.

Tutkittuaan Voronjan ja Luujärven seutuja retkikunta päätti jälleen haajantua. Kihlman ja geologi Wilhelm Ramsay lähtevät Voronjasta maitte itään lappalaisten ja porojen avustamina. Oppaiden hankkiminen oli ollut vaikeaa, sillä lappalaiset eivät halunneet lähteä matkaan kesken kalastuskauden. Kihlman ja Ramsay päätyivät lopulta Jokangaan ja sieltä purjeveneellä Ponoin suuhun. Professori J.A.Palmen ja ylioppilas Alfred Petrelius suunnistivat veneellä Marjoen (Afanasijan) latvalle, josta venettä vedettiin viisi virstaa Ponoin vesistöön. Riistaa oli täällä ”niin kyllin, etteivät matkamiehet tarvinneet kolmeen viikkoon ryhtyä konserviruokiin”. Palmen, Petrelius ja kumppanit laskivat lopulta Ponoita merelle - venettä piti hinata alajuoksun isoissa koskissa, joita ”lappalaiset kauheasti pelkäsivät”. Ponoin suulta matkalaiset suuntasivat syyskuussa purjelaivalla Arkangeliin.

Retkikunnan tuloksiin kuului muun Petreliuksen laatima kartta ja Luujärventunturien löytäminen. Metsärajan kulusta ja maaperän laadusta ”saatiin myös jokseenkin selvä käsitys”. Eläinlajistoa miehet tutkivat ampumalla näytteiksi ajohaukan poikasia, lapinuunilintuja ja sinikettuja. Suokumpujen eli palsojen alkuperä askarrutti retkikuntaa kovasti. Tiedemiehet eivät kuitenkaan osanneet arvata roudan roolia niiden synnyssä, vaan tulivat siihen tulokseen, että palsojen sisällä täytyi olla hiekkaa. Tutkimusretken osanottajista geologi Ramsay palasi Kuolaan vielä useaan otteeseen ja kartoitti ensimmäisenä Hiipinän ja Luujärventunturien rikkaita mineraalivaroja. Kuolan retki on dokumentoitu oivasti Kalevi Rikkisen vuonna 1980 julkaisemassa kirjassa Suuri Kuolan retki 1887.

LOVOZERO

TOURIST INFORMATION	POST OR TELEPHONE OFFICE	RESTAURANT, CAFE	RAILWAY STATION	PETROL STATION
HOTEL OR HOSTEL	INTERNET	BAR, NIGHT CLUB	BUS STATION	SAUNA
MONEY EXCHANGE	SHOP	SIGHT	SUPERVISED CAR PARK	OTHER

LÄHDEKIRJALLISUUS

- Guide – Putevoditel (2001).** Kaem, Apatiitti.
- Field Guide to Protected Areas in the Barents Region (2004).**
Svanhovd Miljösender, Svanvik.
- Hautala, Paavo: Tuntsan Kojamot (1982).** Sallan kunta.
- Krasnaja kniga Murmanskoi oblasti (2003).**
Murmanskoje knižnoje izdatelstvo, Murmansk.
- Heinänen, Hannu: Sallan historia (1993).** Sallan kunta.
- Kirovsk. Stranitsy istorii (2006).** Mobi Dik, Pietari.
- Lavikainen, Antti; Lukkari,
Tero & Wallenius, Tuomo: Suuri Kuolan retki 1998.**
Retkipäiväkirja, julkaisematon.
- Lehtipuu, Markus: Karjala (2005).** Suomalainen matkaopas, Keuruu.
- Lähtenmäki, Marja: Kalotin kansaa (2004).** SKS, Helsinki.
- Murmanskaja oblast. Putevoditel Le pti fjute (2004).**
Avangard, Moskova.
- Myanddash. Rock Art in the Ancient Arctic (2000).**
Arctic Centre, Rovaniemi.
- Namsarai ja muita matkaesseitä Kansanvalistusseuran
kalentereista autonomian ajalta (1999).** SKS, Helsinki.
- Pennanen, Jukka: Jos ei ole poropaimenia, kansa häviää (2000).**
SKS, Helsinki.
- Rikkinen, Kalevi: Suuri Kuolan retki 1887 (1980).** Otava, Keuruu.
- Russia, Ukraine & Belarus (2000).** Lonely Planet, Melbourne.
- Russkije gorki, sklony i trassy (2002).** Avangard, Moskova.
- Škljarevski, Igor: Pohjois-Venäjän ja Karjalan lohijokien opas
(1994).**
Converto, Tukholma.
- Slovinski, Oleg & Tsarenkov, Vjatseslav: Turistskije putešestvija
po Kolskomu poluostrov (1969).** Fizkultura i sport, Moskova.
- Terski rajon (2004).** Kolski nautšnyi tsentr RAN, Pietari.
- Took, Roger: Running with reindeer (2003).** John Murray, Lontoo.

NIIN KAUKANA, MUTTA ONNEKSI NIIN LÄHELLÄ!

Vaikka Kuolan niemimaa on kuulu sotilaskohteistaan ja teollisuudestaan, suurin osa siitä on yhä luonnontilaista erämaata. Täällä lohet nousevat esteettä kutujokiin ja karhut tallustavat pariumispaikoilleen kenenkään häiritsemättä.

Tässä kirjassa kerrotaan Etelä-Kuolan matkailumahdollisuuksista, alueella liikkumisesta sekä maja- ja ruoka- paikoista. Luonnonrauhaa arvostava matkustaja voi viettää Kuolassa unohtumattomia päiviä kalastellen, vaeltaen tai meloen. Kirovskista löytyvät Länsi-Venäjän parhaimmat laskettelurinteet ja Vienanmeren kirkkaissa vesissä voi vaikka sukeltaa. Kuolan kaupungeissa matkailija levähtää ja kurokistaa pohjoisen urbaaniin elämänmenoon.

Kirjan sivuilla hiihdetään Hiipinätuntureilla, tavataan tundran saamelaisia poromiehiä ja pulahdetaan höyryävän kuumaan leväkylypöyyn Vienanmeren pikku lomakylässä.

Matkan aikana kalastamme kampeloita kurenuotalla, tutustumme muinaisiin kalliopiiirroksiin ja ajamme moottori- kelkalla kilpaa ahman kanssa.

Kirja on rahoitettu EU-projektissa ”LapKola 2 – Rajat ylittävän matkailuelinkeinon kehittäminen Lapin ja Etelä-Kuolan välillä”, joka kuuluu Interreg III A Kolarctic naapuruu- ohjelmaan.

ISSN: 1239-7741

ISBN: 978-952-5153-75-0

